

Þrítugasta löggjafarþing.

Sambandslagapíngið.

B.

Umræður

um

samþykkt mál og afgreidd.

REYKJAVÍK
ÍSAFOLDARPRENTSMÍÐJA
1919

S k a m m s t a f a n i r allar þær sömu og taldar eru framan við umræður frá 29. löggjafarþingi.

A ð a l e f n i s y f i r l i t fyrir 30. löggjafarþing er aftan við C-deild.

Alþingi 1918.

Sambandslagapíngið

(30. löggjafarþing).

Þingsetning.

A

Í sameinuðu þingi.

Af 1918, mánudaginn 2. september, var þritugasta löggefandi Alþingi, sem er áttunda aukapíng í röðinni, en fer-tugasta og fimta samkoma frá því er Alþingi var endurreist, sett í Reykja-vík.

Þingmenn komu saman í Alþingis-húsinu kl. 12⁴⁵ miðdegis og gengu það-an til guðspjónustu í dómkirkjunni. Jón biskup Helgason steig í stólinn og lagði út af Dav. sálm. 117.

Úr kirkjunni gengu þingmenn aftur til Alþingishússins, fundarsals neðri deildar.

Þessir þingmenn voru til þings komnir:

A.

Landskjörnir þingmenn.

1. Sigurður Eggerz, 2. landsk. þm.

2. Sigurður Jónsson,	3. landsk. þm
3. Guðjón Guðlaugsson,	4. — —
4. Hjörtur Snorrason,	5. — —
5. Guðmundur Björnson,	6. — —
6. Sigurjón Friðjónsson,	1. —varaðm.

B.

Kjördæmakjörnir þingmenn.

1. Benedikt Sveinsson,	þm. N.-P.
2. Bjarni Jónsson,	þm. Dala.
3. Björn Kristjánsson,	1. þm. G.-K.
4. Björn Stefánsson,	2. þm. S.-M.
5. Eggert Pálsson,	1. þm. Rang.
6. Einar Arnórsson,	2. þm. Árn.
7. Einar Árnason,	2. þm. Eyf.
8. Einar Jónsson,	2. þm. Rang.
9. Gísli Sveinsson,	þm. V.-Sk.
10. Guðmundur Ólafsson,	2. þm. Húnv.
11. Halldór Steinsson,	þm. Snæf.

12. Hákon Kristófersson, þm. Barð.
13. Jóhannes Jóhannesson, þm. Seyðf.
14. Jón Jónsson, 1. þm. N.-M.
15. Jón Magnússon, 2. þm. Reykv.
16. Jörundur Brynjólfsson, 1. þm. Reykv.
17. Karl Einarsson, þm. Vestm.
18. Kristinn Danielsson, 2. þm. G.-K.
19. Magnús Guðmundsson, 1. þm. Skagf.
20. Magnús Kristjánsson, þm. Ak.
21. Magnús Pjetursson, þm. Stranda.
22. Magnús Torfason, þm. Ísaf.
23. Matthías Ólafsson, þm. V.-Ísf.
24. Ólafur Briem, 2. þm. Skagf.
25. Pjetur Jónsson, þm. S.-Þ.
26. Pjetur Ottesen, þm. Borgf.
27. Pjetur Þórðarson, þm. Mýra.
28. Sigurður Sigurðsson, 1. þm. Árn.
29. Sigurður Stefánsson, þm. N.-Ísf.
30. Stefán Stefánsson, 1. þm. Eyf.
31. Sveinn Ólafsson, 1. þm. S.-M.
32. Þorleifur Jónsson, þm. A.-Sk.
33. Þorsteinn Jónsson, 2. þm. N.-M.

Ókominn var til þings:

Þórarinn Jónsson, 1. þm. Húnv.

Þá er þingmenn höfðu skipað sjer til sætis, stóð upp forsætisráðherra, Jón Magnússon, og las upp opið brjef, er er stefnir saman Alþingi til aukafundar 2. september 1918, svo hljóðandi:

Vjer Christian hinn Tíundi, af guðs náð Danmerkur konungur, Vinda og Gauta, hertogi í Sljesvík, Holtsetalandi, Stórmæri, Þjettmerski, Láenborg og Aldinborg,

Gjörum kunnugt: Vjer höfum allramildilegast ákveðið, að Alþingi skuli koma saman til aukafundar mánudaginn 2. september þ. á.

Um leið og vjer birtum þetta Vorum kærri og trúu þegnum á Íslandi, skipum Vjer öllum þeim, sem setu eiga að hafa

á tjeðu Alþingi, að koma nefndan dag til Reykjavíkurkaupstaðar, og verður þar þá sett Alþingi eftir að guðsþjónustugerð hefir farið fram í dómkirkjunni.

Eftir þessu eiga allir hlutaðeigendur sjer að hegða.

Gefið á Amaliuborg 9. ágúst 1918.

Undir Vorri konunglegu hendi og innsigli.

Christian R.

(L. S.)

Jón Magnússon.

Þá las forsætisráðherra upp konungsbrjef um setning Alþingis og þinglausnir, svo hljóðandi:

Christian hinn Tíundi, af guðs náð Danmerkur konungur, Vinda og Gauta, hertogi í Sljesvík, Holtsetalandi, Stórmæri, Þjettmerski, Láenborg og Aldinborg.

Vjer veitum yður, sem forseta Vorsk ráðuneytis fyrir Ísland, vald til að setja í Voru nafni aukabing það, sem saman kemur mánudaginn 2. september næstkomandi, og í Voru nafni að slíta þinginu, þegar það álist ekki nauðsynlegt, að það eigi lengur setu.

Gefið á Amaliuborg 28. ágúst 1918.

Undir Vorri konunglegu hendi og innsigli.

Christian R.

(L. S.)

Jón Magnússon.

Til

herra Jóns Magnússonar, riddara af Dannebrog og Dannebrogsmanns, forseta Vorsk ráðuneytis fyrir Ísland.

Embættismenn sameinaðs þings. — Kjörbrjefa- og þingfararkaupsnefndir.

Síðan mælti

forsætisráðherra: Samkvæmt þessu umboði lýsi jeg yfir því í nafni hans hátignar konungsins, að *Alþingi Íslendinga er sett.*

Stóð þá upp *Sigurður Stefánsson*, þm. N.-Ísf., og mælti:

Lengi lifi konungur vor, Kristján hinn Tiundi!

og tóku þingmenn undir það með ní-földu húrra.

Forsætisráðherra (J. M.): Jeg vil skýra frá því, að hv. 1. þm. Húnv., Þórarinn Jónsson, hreppstjóri á Hjalta-bakka, hefir tilkynt mjer, að hann geti eigi komið til þings sökum veikinda, og fylgdi tilkynningu hans vottorð læknis.

Jeg vil biðja aldursforseta, háttv. 2. þm. Skagf., Ólaf Briem, um að ganga til forsetasætis og stýra kosningu forseta sameinaðs Alþingis.

Gekk 2. þm. Skagf. (Ó. B.) þá til for-setasætis.

Embættismenn sameinaðs þings.

Aldursforseti: Mjer hafa borist tilmæli um það, að leitað yrði afbrigða frá þingsköpum um, að allir embættis-menn sameinaðs Alþingis skyldu vera hinir sömu sem á síðasta þingi, og ef enginn hreyfir mótmælum, tel jeg það samþykkt.

ATKVGR.

Afbrigðin leyfð af forsætisráðherra og samþ. án atkvgr.

Embættismenn sameinaðs þings urðu því þeir, er hjer greinir:

Forseti:

Jóhannes Jóhannesson, þm. Seyðf.

Varaforseti:

Magnús Torfason, þm. Ísaf.

Skrifarar:

Sigurður Stefánsson, þm. N.-Ísf., og

Þorleifur Jónsson, þm. A.-Sk.

Kjörbrjefanefnd.

Samþ. var með leyfi ráðherra að skipa kjörbrjefanefnd sömu mönnum sem sæti áttu í þeirri nefnd á síðasta þingi, en þeir voru þessir:

Ólafur Briem,
Pjetur Jónsson,
Magnús Torfason,
Sigurður Stefánsson,
Bjarni Jónsson.

Þingfararkaupsnefnd.

Með leyfi ráðherra var og samþ. að láta þingfararkaupsnefnd síðasta þings haldast óbreytta, en í henni áttu þessir sæti:

Eggert Pálsson,
Hjörtur Snorrason,
Ólafur Briem,
Magnús Kristjánsson,
Karl Einarsson.

B.

í efri deild.

Ár 1918, mánudaginn 2. sept., kl. 2¹⁰ miðdegis, þegar lokið var störfum sameinaðs þings að þessu sinni, var fyrsti fundur efri deildar settur.

Deildina skipuðu þessir þingmenn, og voru þeir allir til þings komnir:

A.

Landskjörnir þingmenn.

1. Sigurður Eggerz,	2. landsk. þm.
2. Sigurður Jónsson,	3. — —
3. Guðjón Guðlaugsson,	4. — —
4. Hjörtur Snorrason,	5. — —
5. Guðmundur Björnson,	6. — —
6. Sigurjón Friðjónsson,	1. — varaþm.

B.

Kjördæmakjörnir þingmenn.

1. Eggert Pálsson, 1. þm. Rang.
2. Guðmundur Ólafsson, 2. þm. Húnv.
3. Halldór Steinsson, þm. Snæf.
4. Jóhannes Jóhannesson, þm. Seyðf.
5. Karl Einarsson, þm. Vestm.
6. Kristinn Danielsson, 2. þm. G.-K.
7. Magnús Kristjánsson, þm. Ak.
8. Magnús Torfason, þm. Ísaf.

Elsti þingmaður deildarinnar, *Sigurður Jónsson*, 3. landsk. þm., tók forseta-sæti.

Embættismenn deildarinnar.

Bar aldursforseti fram þá till., að allir embættismenn deildarinnar skyldu vera hinir sömu sem á síðasta þingi.

Afbrigði frá þingsköpum, um að sú till. mætti koma til meðferðar, leyfð og samþ.

Till. var síðan samþ. án atkvgr.

Embættismenn deildarinnar urðu því þeir, er hér greinir:

Forseti:

Guðmundur Björnson, 6. landsk. þm.

Fyrri varaforseti:

Guðmundur Ólafsson, 2. þm. Húnv.

Annar varaforseti:

Karl Einarsson, þm. Vestm.

Skrifarar:

Eggert Pálsson, 1. þm. Rang. og

Hjörtur Snorrason, 5. landsk. þm.

Forseti og skrifarar gengu því næst til sæta sinna, og tók þá til máls

forseti: Eins og yður, háttv. þm., er kunnugt, þá er þing þetta kallað saman til þess að fjalla um frv. það til dansk-íslenskra sambandslaga, sem nú liggur fyrir.

Ríður mjög á því, að tekið verði sem fyrst til starfa, svo að máli því verði lokið í tæka tíð.

Í háttv. Nd. verður haldinn fundur í dag, til þess að leggja fram frv. og kjósa nefnd í málið, og vil jeg því leyfa mjer að boða einnig til fundar hjer í dag kl. 5, til þess að kjósa samskonar nefnd hjer, svo að þær geti tekið til sameig-inlegra starfa sem fyrst.

Sætaskipun.

Á 2. fundi deildarinnar, mánudaginn 2. sept., kl. 5 síðdegis, voru að till. forseta samþ. án atkvgr. þau afbrigði frá þingsköpum, að hluta nú eigi af nýju um sæti deildarmanna, en láta sæta-skipun frá síðasta þingi haldast óbreytta.

Varð því sætaskipunin á þessa leið:

4. sæti hlaut Halldór Steinsson, þm. Snæf.

5. sæti hlaut Karl Einarsson, þm. Vestm.
6. — — Jóhannes Jóhannesson, þm. Seyðf.
7. — — Guðmundur Ólafsson, 2. þm. Húnv.
8. — — Sigurður Jónsson, 3. landsk. þm.
9. — — Kristinn Danielsson, 2. þm. G.-K.
10. — — Sigurjón Friðjónsson, 1. landsk. varaþm.
11. — — Magnús Kristjánsson, þm. Ak.
12. — — Guðjón Guðlaugsson, 4. landsk. þm.
13. — — Magnús Torfason, þm. Ísaf.
14. — — Sigurður Eggerz, 2. landsk. þm.

Kosning fastanefnda.

Á sama fundi mælti

forseti: Samkvæmt 16. gr. þing-
skapanna ber að kjósa menn í fasta-
nefndir. En þar sem ekki er gert ráð
fyrir, að störf þeirra nefnda verði mikil
á þessu þingi, og mundu enda ganga
greiðast ef sama nefndaskipun helst, þá
vil jeg gera það að till. minni, að
nefndaskipunin frá síðasta þingi haldist
óbreytt.

Voru síðan afbrigði um það leyfð, og
till. um, að nefnaskipun hjeldist óbreytt,
samb. í e. hlj.

*Sjá Alþt. 1918 (29. löggjaf-
arþing) B. 40—42.*

C.**Í neðri deild.**

Ár 1918, mánudaginn 2. sept., kl. 2^{de}
miðdegis, var fyrsti fundur neðri deild-
ar Alþingis settur, eftir að sameinað
Alþingi hafði lokið störfum sínum að
þessu sinni og þeir þingmenn voru til
efri deildar gengnir, er þar áttu sæti.

Sátu þessir þingmenn neðri deild:

1. Benedikt Sveinsson, þm. N.-P.
2. Bjarni Jónsson, þm. Dala.
3. Björn Kristjánsson, 1. þm. G.-K.
4. Björn Stefánsson, 2. þm. S.-M.

5. Einar Arnórsson, 2. þm. Árn.
6. Einar Árnason, 2. þm. Eyf.
7. Einar Jónsson, 2. þm. Rang.
8. Gísli Sveinsson, þm. V.-Sk.
9. Hákon Kristófersson, þm. Barð.
10. Jón Jónsson, 1. þm. N.-M.
11. Jón Magnússon, 2. þm. Reykv.
12. Jörundur Brynjólfsson, 1. þm. Reykv.
13. Magnús Guðmundsson, 1. þm. Skagf.
14. Magnús Pjetursson, þm. Stranda.
15. Matthias Ólafsson, þm. V.-Ísaf.

Embættismenn deildarinnar. — Stjórnarfrumvarp lagt fram. — Sætaskipun.

16. Ólafur Briem, 2. þm. Skagf.
17. Pjetur Jónsson, þm. S.-Þ.
18. Pjetur Ottesen, þm. Borgf.
19. Pjetur Þórðarson, þm. Mýra.
20. Sigurður Sigurðsson, 1. þm. Árn.
21. Sigurður Stefánsson, þm. N.-Ísf.
22. Stefán Stefánsson, 1. þm. Eyf.
23. Sveinn Ólafsson, 1. þm. S.-M.
24. Þorleifur Jónsson, þm. A.-Sk.
25. Þorsteinn Jónsson, 2. þm. N.-M.
- Þórarinn Jónsson, 1. þm. Húnv.,
kom eigi til þings sakir forfalla.

Forsætisráðherra kvaddi þá aldursforseta Ólaf Briem, 2. þm. Skagf., til að stýra kosningu forseta.

Embættismenn deildarinnar.

Gekk hann þá til forsetastóls og bar fram þá tillögu, að allir embættismenn deildarinnar skyldu vera hinir sömu sem á síðasta þingi. Afbrigði frá þingsköpum um, að sú till. mætti koma til meðferðar, leyfð og samþ.

Till. síðan samþ. án atkvgr.

Embættismenn deildarinnar urðu því þessir:

Forseti:

Ólafur Briem, 2. þm. Skagf.

Fyrri varaforseti:

Magnús Guðmundsson, 1. þm. Skagf.

Annar varaforseti:

Bjarni Jónsson, þm. Dala.

Skrifarar:

Gísli Sveinsson, þm. V.-Sk. og

Þorsteinn Jónsson, 2. þm. N.-M.

Stjórnarfrumvarp lagt fram.

Forseti skýrði þá frá því, að forsætisráðherra myndi leggja fram:

Frv. til dansk-íslenskra sambands-laga.

Forsætisráðherra (J. M.): Jeg leyfi mjer hjer með að leggja frv. þetta

fram í þessari háttv. deild, og skal nú ekki fara frekari orðum um það. Að eins vil jeg mælast til þess, að hæstv. forseti setji aftur fund í dag, með væntanlegum afbrigðum frá þingsköpum, til þess að taka mál þetta fyrir.

Sætaskipun.

Á 2. fundi deildarinnar, mánudaginn 2. sept., kl. 4 síðdegis, áður en til dag-skrár væri gengið, mælti

Benedikt Sveinsson: Jeg vil leyfa mjer að fara að dæmum þess þm. (E. A.), er hjer átti hið næsta sæti í byrjun síðast og spyrja, hvort ekki skuli nú fylgja fram ákvæðum 7. gr. þingskapanna um það að hluta um sæti þingmanna.

Einar Jónsson: Vil einungis láta uppi þá ósk, að ef fylgja á þeirri reglu, að hluta um sæti þingmanna, þá sje nú afnumin sú regla, sem menn hafa hing-að til fylgt, að viðhafá hrossakaup á sætum sínum.

Bjarni Jónsson: Mætti jeg ekki bera fram þá ósk, að mönnum sje leyft að sitja í friði. Fyrst menn gátu setið sem nú í 100 daga, má ætla, að þeim takist að sitja nú rólegir í 7 daga.

Forseti: Það er skýlaust ákvæði þingskapanna, að hluta skuli um sætin, og verður ekki hjá því komist nema með afbrigðum frá þingsköpum.

Forsætisráðherra (J. M.): Jeg vil að visu ekki neita um afbrigði, en jeg hygg samt varla rjett að neita um þessa sætahlutun, úr því að hennar er óskað, því að mjer skilst, að það sje rjettur hvers eins að krefjast hennar. Jeg veiti því fyrir mitt leyti leyfi til afbrigða.

Bjarni Jónsson: Jeg vil fyrst láta í ljós, að mjer kemur það kynlega fyrir, að háttv. þm. N.-Þ. (B. Sv.) ber fram þessa kröfu, því að jeg veit ekki betur en að hann styddi mitt mál áður.

Hvað viðvíkur orðum hæstv. forsætisráðherra vil jeg benda á það, að síðasti fundur hefir leyft afbrigði um alla embættismenn og fastanefndir þingsins. Ætti þó ekki helgi staðarins að vera svo mikil, að menn megi eigi halda sætum sínum þessa fáu daga. Það er þó sannarlega eins mikið undir því komið, hverjir skipa embætti þingsins og fastanefndir, og hinu, í hvaða stól menn sitja. (B. Sv.: Eigumst lög við). Þetta eru lög, sem jeg mæli.

Forseti: Heldur háttv. þm. N.-Þ. (B. Sv.) fast við þessa kröfu?

Benedikt Sveinsson: Já, og viðvíkjandi ósk háttv. þm. Dala. (B. J.) um, að afbrigði sjeu leyfð, þá vildi jeg benda á það, að jafnvel þótt þingmönnum sje mjög títt að veita afbrigði frá þingsköpum, þá veit jeg þess ekki dæmi, að veitt hafi verið afbrigði frá forsetaúrskurði.

Bjarni Jónsson: Hlutunin átti að fara fram á síðasta fundi, en ekki þessum. (Til B. Sv.): Eigumst lög við þá.

Forseti: Viðvíkjandi síðasta atriðinu skal jeg að eins geta þess, að ákveðið er, að hlutunin skuli fara fram næst á eftir kosningu embættismanna, og er því ekki um seinan, þótt á öðrum fundi sje.

Bjarni Jónsson: Þá einu athugasemd, að dagskrá hefir verið ger og nýr fundur boðaður, og er þetta því eigi næst á eftir kosningu embættismanna.

Alþt. 1918. B. (30. löggjafarþing).

Einar Jónsson: Jeg óska, að mín uppástunga verði tekin til greina og tölurnar skrifaðar upp jafnótt og dregið er.

Þessu næst hlutuðu þingmenn, aðrir en forsætisráðherra, forseti og skrifarar, um sæti sín, samkvæmt 7. gr. þingskapanna, og fór á þessa leið:

5. sæti hlaut Bjarni Jónsson, þm. Dala.
6. — — Pjetur Ottesen, þm. Borgf.
7. — — Einar Árnason, 2. þm. Eyf.
8. — — Sigurður Sigurðsson, 1. þm. Árn.
9. — — Einar Arnórsson, 2. þm. Árn.
10. — — Stefán Stefánsson, 1. þm. Eyf.
11. — — Benedikt Sveinsson, þm. N.-Þ.
12. — — Þorleifur Jónsson, þm. A.-Sk.
13. — — Björn Stefánsson, 2. þm. S.-M.
14. — — Pjetur Jónsson, þm. S.-Þ.
15. — — Magnús Guðmundsson, 1. þm. Skagf.
16. — — Jörundur Brynjólfsson, 1. þm. Reykv.
17. — — Jón Jónsson, 1. þm. N.-M.
18. — — Pjetur Þórðarson, þm. Mýra.
19. — — Hákon Kristófersson, þm. Barð.
20. — — Sigurður Stefánsson, þm. N.-Ísf.
21. — — Sveinn Ólafsson, 1. þm. S.-M.
22. — — Einar Jónsson, 2. þm. Rang.
23. — — Björn Kristjánsson, 1. þm. G.-K.
25. — — Matthías Ólafsson, þm. V.-Ísf.

26. sæti hlaut Magnús Pjetursson, þm.
Stranda.

24. sæti hlaut Þórarinn Jónsson, er
ekki kom til þings.

Kosning fastanefnda.

Á sama fundi fór fram kosning fastanefnda samkvæmt 16. gr. þingskapanna.

Forseti bar fram þá tillögu, að fastanefndir þingsins skyldu allar skipaðar sömu þingmönnum og á síðasta þingi. Afbrigði frá þingsköpum um, að sú till. mætti koma til meðferðar, leyfð og samþ.

Till. síðan samþ. án atkvgr.

(*Sjá Alþt. 1918 (29. löggjafarþing) B. 62—64.*)

Frumvörp, samþykkt sem lög.

I. Stjórnarfrumvarp.

Sambandslög.

Á 1. fundi í Nd., mánudaginn 2. sept., kl. 2° miðdegis, var útbýtt

Frumvarpi til dansk-íslenskra sambandslaga (A. 1).

Á 2. fundi í Nd., sama dag, kl. 4 síðdegis, var frv. tekið til 1. umr.

Of skamt var liðið frá útbýtingu frv. — Afbrigði leyfð og samþ. með 19 : 1 atkv.

Forsætisráðherra (J. M): Jeg þykist ekki þurfa að segja sögu þessa máls, enda mundi það taka langan tíma, því að sú saga nær yfir nær heila öld, og þótt ekki væri tekin nema allra nýjasta saga eða tildrög til þessa frv., er hjer liggur fyrir og komið er upp úr fánamálinu, þá væri hún og allyfirgripsmikil, en jeg tel óþarft að fara að ræða um það nú. Jeg skýrði nokkuð frá tildrögunum til þessa í þinginu fyrirsunar og vil ekki vera að endurtaka það, því síður sem jeg tel þetta þing í raun-

inni framhald af hinu, þótt það sje í forminu sjerstakt.

Ef þetta frv., sem hjer er nú lagt fyrir, verður samþykkt af þinginu, þjóðin íslenska felst á það og það verður samþykkt einnig í danska ríkisþinginu og staðfest af hans hátign konunginum, þá höfum vjer Íslendingar náð því marki, er vjer höfum kept að, að fá viðurkennt fullrjetti vort í öllum málum vorum.

Þetta frv., sem bygt er á viðurkenningu rjetti íslensku þjóðarinnar til þess að skipa öllum sínum málum eftir vild, felur í sjer fyrst og fremst staðfesting og viðurkenning sjálfstæðs fullvalda íslensks ríkis, í sambandi við Danmörku um sama konung. Samningur er auk þess gerður um einstök atriði, aðallega tvö, utanríkismál og gagnkvæmilegan rjett ríkisborgaranna í hvoru ríkjanna, en þessi samningur er uppsægjanlegur. Utanríkismálin íslensku fara Danir með í umboði voru, en hinu íslenska ríki er

Sambandslög.

áskilinn rjettur til ihlutunar og eftir atvikum beint að fara með þessi mál sjálf. Úr öllum stjórnámáladeilum, sem staðið hafa milli Dana og Íslendinga um langan aldur, sker frv. þetta á svo glöggan hátt og með svo skýru orðalagi, sem frekast má verða, að minni hyggu, og það á þann hátt, að allar kröfur vorar eru teknar til greina, viðurkenning fullveldis með viðurkenning sjerstaks ríkis, sjerstakur ríkisborgararjettur, þjóðfáni, sambandið við ríkisráð Dana horfið, Ísland laust við hermál, en tilkynt ævarandi hlutleysi þess. Hæstarjett getum vjer stofnað hjá oss, er vjer óskum; en jeg skal ekki fara lengra út í efni frv. Því síður er ástæða til að orðlengja um þetta, er það er vitanlegt, að hið háa Alþingi hefir svo að segja einróma fallist á frv., svo að samþykkt þess á þessu þingi er ekki annað en formsök. Auk þess má segja, að það sje kunnugt orðið nálega hverju mannsbarni hjer á landi. Verður ekki annað vitað en að þjóðin í heild fagni þeirri niðurstöðu, er fengin er með þessu frv. Þetta er auðvitað aðalatriðið, að þjóðin geti verið fyllilega ánægð með niðurstöðuna. Hitt er og afarmikils virði, að því samkomulagi, sem er grundvöllur þessa frv., er tekið mjög vel, að því er virðist einróma hjá erlendum þjóðum, utan Danmerkur, þeim sem oss standa næstar að minsta kosti.

Þegar Ísland nú væntanlega bráðum byrjar aftur ferð sína sem viðurkent sjálfstætt fullvalda ríki, þá er það ekki lítils virði, að það hafi samþug annara þjóða, og þá einkum þeirra, er því standa næst. Samkomulagi því, er hjer er fengið, hefir og verið yfirleitt vel tekið í Danmörku, og er ekki að efast um, að ríkisþingið samþykkir samhljóða frv. þessu, með miklum meiri hluta að minsta kosti.

Að visu verður frv. þessu samhljóða

ekki lagt fyrir þingið fyr en í október. Reyndar kemur ríkisþingið saman til aukafundar í þessum mánuði, en þar sem sambandslögin hjeðan geta ekki orðið búin undir konungsstaðfestingu innan loka þessa mánaðar, vegna þjóðaratkvæðisins, verður ekki unt að fá konungsstaðfestingu fyr en í október í fyrsta lagi. En frv., sem samþykkt væri í ríkisþinginu um þetta efni í september, fjelli niður, ef það hefði ekki fengið konungsstaðfestingu innan 1. október, er ríkisþingið þá kemur saman til reglulegs fundar. Eftir þessum atvikum hefir ríkisráðherrann danski tjáð mjer, að sambandslagafrumvarpið geti ekki orðið lagt fyrir ríkisþingið fyr en í október.

Jeg skal láta þess getið, að frá stjórnarinnar hálfu munu ekki önnur mál verða borin upp á þessu þingi en það mál, er hjer um ræðir. Það er því gert ráð fyrir, að þingsetan verði mjög stutt í þetta skifti; er þess vænst, að slita megi þinginu næstkomandi laugardag, og hefi jeg gert ráðstöfun til þess, að »Sterling«, sem átti að fara hjeðan á föstudaginn, verði látinn bíða til sunnudagskvölds eftir þingmönnum, sem með því skipi geta farið. Ef þetta á að takast, þá verður væntanleg nefnd, er sett verður í þetta mál, að hraða mjög nefndarálitinu og vinna þá saman við þá nefnd, sem jeg vona að verði nú samstundis, í dag, kosin í málið í háttv. Ed., enda heppilegt, að sameiginlegt nefndarálit verði samið í málinu. Jeg skil ekki annað en að þetta ætti að vera hægðarleikur, að koma nefndarálitinu svo fljótt frá, að taka mætti málið aftur á dag-skrá í þessari deild á miðvikudag og ljúka því hjer á fimtudag, og hefði þá háttv. Ed. föstudag og fyrri hluta laugardags til að ræða það, en slita mætti þinginu seinni hluta þess dags. Þetta verður að visu ekki gert nema með nokkrum afbrigðum, en þar sem hjer

getur ekki verið að ræða um neina breytingu á frv., og með því að þingmenn hafa þegar fallist á það, þá er ekkert áhorfsmál að neyta afbrigða, til þess að þingið verði sem stýst.

Vil jeg svo leggja til, að málinu verði vísað til 2. umr. og 7 manna nefndar, sem jeg geri ráð fyrir að verði fullveldisnefnd síðasta þings, en þar sem hv. 1. þm. Húnv. (Þór. J.) hefir ekki komið til þings, munu heimastjórnarmenn gera tillögu um mann í hans stað.

Skal jeg svo ekki orðlengja þetta, en vona, að aðalumræðurnar verði látnar biða þess, að nefndarálitíð komi fram, og tel sjálfsagt, að leyft verði við 2. umr. að ræða málið í heild sinni eins og einstakar greinar.

Benedikt Sveinsson: Það er sjálfsagt lofsvert að vilja fara vel með þingtimann. Þingið í sumar var óþarflega langt, og er því ekki nema eðlilegt, að nú komi fram sú iðrunar- og endurbótarstefna, að hafa þingsetuna sem allra stýsta. Skal jeg sist draga úr slíku hugarfari þingmanna. En of dýr gæti þingsparnaðurinn orðið, ef hann væri eingöngu látinn koma niður á slíku stórmáli, sem sambandsmálið er. Það frumvarp, er liggur nú fyrir þinginu, er án efa merkasta og mikilvægasta málið, sem nokkru sinni hefir fyrir þingið komið. Sennilega munu að visu flestir þingmenn þegar ráðnir í því, hvernig þeir ætli að greiða atkvæði, en þó er skylt að ræða málið samkvæmt þingsköpum, því að margt kann að koma fram í ítarlegum umræðum, sem breytir afstöðu manna til þess. Aftur mundu afbrigði hamla, að málið væri rætt rækilega, og skyldi sist neyta afbrigða í slíku stórmáli, sem þetta er. Afbrigðum var óspart beitt í stjórnarskrármálinu 1914, og hefir sist hlotist gott af, og er það

hugboð mitt, að eins yrði um þetta stórmál.

Árið 1908 gafst þjóðinni góður tími til að athuga sambandsmálið; var kunnugt orðið um efni frumvarpsins timanlega í maímánuði, en ekki kosið fyr en í september um haustið. Þá um vorið var gefin út fróðleg bók, »Bláa bókin«, um öll störf og tillögur nefndarinnar, ásamt nefndarálitum og ýmsum öðrum fróðlegum fylgiskjölum, sem gerði þjóðinni langt um hægra fyrir en ella að átta sig til hlitar á málinu. En nú er annað uppi á teningnum. Nú er að eins blábert frumvarpið með athugasemdum birt fyrir þingi og þjóð, og kemur mönnum þetta einkennilega og undarlega fyrir sjónir.

Jeg hafði búist við, að gefin yrði út nokkurskonar »blá bók«, þar sem væru öll skjöl, er að samningunum lúta, gerðabók samninganefndar o. s. frv. Gæti birting þeirra skjala skýrt og upplýst ýmisleg mikilvæg atriði, og ættu þau sist að liggja í láginni. Slíkri bók ætti að útbyta meðal kjósenda í landinu svo snemma, að þeir fengju góðan tíra til athugunar áður en atkvæðagreiðslan fer fram.

Jeg kalla það alls ekki forsvaranlegt, ef kjósendum verður ekki fengið annað í hendur en niðurstaða samningatilaunamanna, samningarnir sjálfir, sem jeg efast um að alþjóð manna sje farin að kynna sjer. Að visu kunna að vera til svo blindir fylgismenn frv., að þeim þyki engin þörf á að vanda til atkvgr. eða gefa kjósendum nægilegan frest til að athuga málið. Sannast það hjer sem oftast, að hverjum þykir sinn fugl fagur. Jeg er ekki í efa um, að sumir þeir, sem ákafast fylgdu frumvarpinu 1908, hefðu þá verið harðánægðir með eins mánaðar frest undir kosningar, og mundu úrslitin þá hafa orðið önnur.

En af því að nægilegur timi gafst til að athuga það frv., tókst svo giftusamlega til, sem raun varð á. Þá voru stjórnámálameinn eins glöggir og þeir, sem nú eru uppi, og leið þó mánuður eða meira áður en þeir, sumir hverjir, jafnvel hjer í höfuðstaðnum, voru búnir að átta sig.

Hæstv. forsætisráðh. var einn þeirra manna, sem voru harðánægðir með frv. 1908. Skál jeg því ekki lá honum, þótt hann sje ánægður með þetta frv. Því að þótt það sje mikill gallagripur, er það þó að sumu leyti betra en gamla frv. En hins vegar er það að öðru leyti verra. Kröfur þjóðarinnar hafa einnig skýrst og vaxið síðan 1908. Öll aðstaða innanlands og gagnvart öðrum löndum hefir gerbreyst. Það, sem var við hlítandi þá, getur verið óhæfilegt nú.

Hæstv. forsætisráðherra sagði, að Ísland væri viðurkennt fullvalda ríki í samningunum og fengi nú öll sín mál í sínar hendur. Þetta, að Ísland sje fullvalda ríki, er að visu sagt berum orðum í 1. gr. frv., en ef lesið er áfram, kemur í ljós, að þetta eru ekki nema orðin tóm. 6. gr. kemur þvert ofan í ummæli 1. greinar. Þar er Dönum veittur allur sá sami rjettur á Íslandi sem Íslendingum sjálfum. Christensen getur hróðugur sagt, að hann hafi »komið, sjeð og sigrað«. Jafnrjettisákvæði 6. gr. eru sýnu verri en í frv. 1908. Það liggur í augum uppi, ef borið er saman, og einkum ef athugaðar eru skýringarnar, sem fylgja 6. gr. og jeg mun síðar víkja að.

Í frv. 1908 var fiskiveiðarjettur Dana að nokkru leyti bundinn við landhelgisvörn þeirra og gert ráð fyrir, að hann fjelli niður síðar meir, ef Íslendingar tækju að sjer strandvarnirnar. Í nýja frv. er ekkert ákvæði um, að Danir missi fiskiveiðarjettinn í landhelgi við

Ísland, þótt Íslendingar annist einir strandvörnina. Danir hafa nú ekkert aðhald. Þeir eru beint leystir frá því að auka nokkuð strandvarnirnar og þurfa ekkert að gjalda fyrir rjett sinn. En eftir frv. 1908 höfðu Danir þó tvennskonar aðhald í þessu efni. Í fyrsta lagi hefðu Íslendingar að sjálfsögðu tekið strandgæsluna í sínar hendur ef Danir hefðu vanrækt hana, og þar með síðar meir svift Dani og Færeyinga fiskiveiðarjettinum, eins og Færeyingar óttuðust mjög. En nú eru Danir leystir frá slíkum óþægindum. Í öðru lagi hefðu Danir líka skirst við að nota landhelgina mjög til fiskveiða, því að ella hefði ágangur þeirra orðið hvöt fyrir Íslendinga til að taka strandgæsluna í sínar hendur og losna við ágang þeirra. Christensen hefir haft sitt fram. Hann má vel una þessum málalokum. Hann kom, sá og sigraði.

Það lætur vel í eyrum, að Ísland sje fullvalda ríki, en hið fullvalda Ísland má ekki gera slíkan samning við annað ríki, að fullveldinu sje þar með kipt upp með rótum. Ef samningar þessir ganga í gildi, fær þrjátíu sinnum fjölmennari þjóð og hundrað sinnum ríkari borgararjett í þessu kostauðga landi. Hingað til hefir það verið takmarkið í frelsisbaráttu þjóðarinnar, að Ísland yrði fyrir Íslendinga. En nú á Ísland að vera fyrir Dani og Íslendinga. »Ísland fyrir Íslendinga« hefir ekki að eins verið slagorð eins stjórnámálaflokks, heldur allrar þjóðarinnar. Æskulýður landsins (ungmennafjelögin) hefir og tekið þessi orð á stefnuskrá sína. Eftir fá ár eru unglingarnir orðnir atkvæðisbærir, en þá á að vera búið að hleypa útendum skara inn í landið og eyðileggja meginkjarnann í æskuhugsjónum þeirra, höfuðskilyrðið fyrir velgengni þjóðar vorrar í þessu landi.

Sambandsmenn hafa verið að tala um

að takmarka rjettindi Dana hjer í landi, með þeim hætti að gera heimilisfestu innanlands að skilyrði fyrir atvinnurekstri í landinu. Jeg skal engu spá um efndirnar, sem á því yrðu. En örðugt mundi það þó veitast, þar sem slíkt væri ótvírætt brot á anda samningsins. Í aths. við 6. gr. láta hvorirtveggja nefndarmennirnir, dönsku og íslensku, svo um mælt:

»Sjálfstæði landanna hefir í för með sjer sjálfstæðan ríkisborgararjett. Þess vegna er af Dana hálfu lögð áhersla á, að skýlaust sje ákveðið, að öll ríkisborgararjettindi sjeu algerlega gagnkvæm, án nokkurs fyrirvara eða afdráttar«. Þetta virðist svo skýrt og »afdráttarlaust«, sem orð tungunnar geta framast látið í ljós, og þarf engrar útlistunar.

Annars er hjer harla undarlega að orði kveðið. Fyrst er þess getið, að »sjálfstæði landanna hafi í för með sjer sjálfstæðan ríkisborgararjett«. En svo kemur í næstu setningu: »Þess vegna er af Dana hálfu lögð áhersla á, að skýlaust sje ákveðið« o. s. frv.

Setningarnar eru í raun rjetttri í mótsetningu hvor við aðra, og hefði heldur átt að standa: »Þó er af Dana hálfu lögð áhersla á o. s. frv.«. En þetta orðalag er eðlilegt, þar sem Danir leyfa að eins á pappírnum, að Ísland sje kallað frjálst og fullvalda ríki; þess vegna þurfa þeir að taka það skýlaust fram, að þeir hafi sama rjett og íslenskir borgarar hjer á landi. Og ekki er nóg með, að jafnrjettið sje svo skýrt og afdráttarlaust ákveðið í texta frv. og aths., heldur er því bætt við, »að af þessari gagnkvæmni leiðir það, að afnema verður allar þær takmarkanir, sem nú eiga sjer stað á fullu gagnkvæmu jafnrjetti«. Hjer er Íslendingum skipað að plokka burt alt, sem nú er í lögum og gæti takmarkað fullkomnasta jafnrjetti

Dana hjer á landi. Til eru einmitt ýms lög, sem miða að því að tryggja, að Ísland sje fyrir Íslendinga. Yfir því hefir Knútur Berlín verið að fjargviðrast og aðrir hans sinnar. En nú er skipað að reita alt slíkt burt. Þetta er svo grátleg afturför, að furðu gegnir, að nokkur Íslendingur skuli geta mælt því bót. Hjer er árangurinn af viðleitni bestu manna þjóðarinnar á undanförnum áratugum að stuðla að því með löggjöf, að Ísland verði fyrir Íslendinga, strikaður út og afmáður.

Erindrekar Dana hafa ekki sett þessi afdráttarlausu skilyrði um jafnrjettið í samninginn alveg út í bláinn. Nefndarmennirnir íslensku hafa einnig fallist á þau, og þau eru í samræmi við allan anda samningsins, þótt heyrst hafi síðan, að torvelda mætti Dönum aðstöðu þeirra með búsetuskilyrðum. En jeg sje ekki betur en slíkt væri brot á samningnum, og væri það ekki fögur aðferð eða heillavænleg að gera samning með þeim hug að svíkja hann. Íslendingar mundu einnig komast skamt með það. Gerðardómur á að skera úr, ef ágreiningur ris um skilning á samningnum, og gerðarmennirnir fara væntanlega að lögum og halda sig að ákvæðum samninganna.

Þá er enn eitt ákvæði, sem sýnir bróðurþelið á pappírnum, en leiðir jafnframt í ljós það, sem undir býr. Það er hin makalaus lögjöfnunarnefnd, sem stofna skal samkv. 16. gr. Þar er ákveðið, að stofna skuli »dansk-íslenska ráðgjafarnefnd, sem í eru að minsta kosti 6 menn« o. s. frv., og síðan tekið fram, að »sjerhvert lagafrumvarp, sem varðar nánari meðferð mála þeirra, er um ræðir í sambandslögum þessum, og lagafrumvörp um sjermál annarshvora ríkisins, sem einnig varða hitt ríkið og stöðu og rjettindi þegna þess, skal hlutaðeigandi stjórnarráð leggja fyrir nefnd-

ina til álíta áður en þau eru lögð fyrir Ríkisþing eða Alþingi, o. s. frv. — »Nefndinni ber að gera tillögu um breytingar á þeim frumvarpsákvæðum, sem hún telur koma í bága við hagsmuni annarshvors ríkisins eða þegna þess«. — Þá á nefndin og að undirbúa samning lagafrumvarpa, er miða að »samvinnu milli ríkjanna og samræmi í löggjöf þeirra«.

Eins og allir hljóta að sjá eru Danir hjer að tryggja sjer, að Íslendingar gangi ekki á þennan afarrika rjett, sem þeir hafa búið sjer með samningnum. Nær þetta árvakra eftirlit nefndarinnar ekki einungis til sammálanna, heldur og sjermála Íslands, og sannast hjer það, sem skáldið kvað, að

»Öll vor lífskjör, litil eða stór,
þau liggja helkrept undir sömu klóna«.

Hjer er nú hart að gengið gagnvart »ríki«, sem kallað er »fullvalda«. Og það hefði jeg haldið, að ekki mundi þykja greiðari framgangur lagafrumvarpa á Alþigi við þær tafir, að skjóta hverju einasta frumvarpi, er snertir hagsmuni þegnanna samkvæmt samningnum, undir þessa nefnd. Það er nú sennilegt, að nefndin sje ekki altaf á Íslandi, heldur líti einnig eftir lögum Dana, þótt það hafi að visu ef til vill ekki verið tilgangur þeirra góðu dönsku manna, er hjer hafa um vjelt. Og hræddur er jeg um, að framtíðarmenn hjer á landi muni einhvern tíma verða saddir á því að þurfa að sækja alla sína lagasmíð undir klær þessarar nefndar.

Enn er það hlutverk nefndar þessarar að vinna að samvinnu milli ríkjanna og samræmi í löggjöf. Það hefir nú varla verið ætlun nefndarmanna nje annara, að Danir mundu sníða sín lög að dæmum Íslendinga. Nei, þetta ákvæði er með sama merki brent sem önnur fyrirmæli frumvarpsins. Tilætlunin er vitanlega sú með »samræm-

inu«, að Íslendingar sníði sín lög eftir dönskum. Ísland á ekki lengur að vera hlutlaust um það að sníða sjer sjálft stakk eftir vexti, heldur gangast Íslendingar nú undir að lögskipa fasta nefnd, sem vinna á að því, statt og stöðugt, að þeir geri lög sín sem líkust því, sem er í Danmörku. Þessi er ætlunin með því að setja upp nefnd til að »efla samvinnu milli ríkjanna« og »samræmi í löggjöf!«. Alt er á eina bók lært.

Til þess að búa svo enn betur um hnútana á Ísland nú að veita fje til þess að »danisera« landið. — Jeg kalla, að Ísland veiti fjeð, þar sem hjer er um ráðstöfun þess fjár að ræða, sem frá Íslandi er runnið í upphafi, Íslendingar hafa notið og þeir hafa jafnvel fengið viðurkent af Dönum, að þeir ættu heimting á. Það er kunnugt, að Danir hafa viðurkent það með stöðulögunum sælu 1871, að Ísland ætti fje hjá Danmörku, og ákváðu þeir með þeim lögum, að Ísland skyldi fá 60000 krónur á ári sem æfinlegt árgjald úr ríkissjóði Dana (auk nokkurs fjár, sem greitt var fyrstu árin, en síðan minkaði og hvarf eftir 30 ár), en þar með skyldu á enda kljáð öll skuldaskifti milli ríkissjóðs Dana og Íslands. Þetta 60000 kr. árgjald samsvarar höfuðstóli, er nemur hálfri annari miljón króna, ef vextir eru taldir 4⁰/₁₀. — Auk þessa er »Garðsstyrkurinn« svonefndi, eða forrjettindi íslenskra stúdenta við háskólann í Kaupmannahöfn. Sá styrkur er bygður á fje, sem konungar drógu undir sig af eignum biskupsstólanna íslensku og af klaustrafje, og hafa Íslendingar því talið sig eiga rjetta kröfu þess fjár, er eigi mundi nema minna en einni miljón króna. — Hvorttveggja þetta fje, »Garðsstyrkurinn« og árgjaldið, sem Danir höfðu sjálfir undirgengist að greiða, á nú að falla í hendur Dana, (minst 2¹/₂ miljón), en upp úr því

steypa þeir tvo nýja sjóði, er hvor nemur miljón króna, og er annar lagður Kaupmannahafnarháskóla, en hinn háskóla Íslands, — til þess að efla andlegt samband milli Danmerkur og Íslands, styðja íslenska vísindastarfsemi o. s. frv. — Mjúk eru orðin og áferðargóð, en kemur hjer ekki fram alveg sami andinn og sami tilgangurinn sem lýsir sjer í orðum Nellemanns gamla, fyrrum Íslandsráðherra, er hann mælti fram með styrk til íslenskra manna úr dönskum mentasjóðum: »De maa føle sig som Danske«. Það á að verja þessu fje samkvæmt tilgangi laganna til að innræta Íslendingum, að þar sem þeir eru og »jafnrjettisbræður« þeirra, þá sje þar alt »ein hjörð og einn hirðir«.

Jeg býst nú við, að sumir menn geri mjög mikið úr niðurlagsatriðum frumvarps þessa, þar sem rætt er um uppségjanleik málanna. En Danir hafa einnig þar haft vaðið fyrir neðan sig og búið tryggilega um hnútana, enda er þess beint getið í athugasemdunum, að jafnframt því sem uppsagnarfresturinn sje nú nokkuð stytur frá því, sem var 1908, þá sjeu þrengri skilyrði sett fyrir uppsögninni. Hafa sendimennirnir dönsku einnig bent greinilega á hömlurnar fyrir uppsögninni, þegar þeir komu heim hjeðan úr sigurförinni.

Með hinum afarströngu uppsagnarskilyrðum finst mjer framið brot á þeim bróðuranda, sem verið er að segja að ráðið hafi gerðum dönsku nefndarmannanna við samningana(!). — Hjer er þess fyrst og fremst krafist, að $\frac{2}{3}$ hlutar sameinaðs þings fallist á uppsögn samninganna, og ætti það út af fyrir sig að vera nægilegur skildagi. En svo er eigi að nefndarinnar dómi, heldur er og krafist, að minst 75 af hverju hundraði kjósenda skuli taka þátt í at-

kvæðagreiðslu um samningsslit. Er slikt hörð og ósanngjörn krafa í svo strjálbygðu landi og torsóttu yfirferðar sem Ísland er, enda munu þess því nær eins dæmi, að svo margir kjósendur hafi sótt kjörfundi, jafnvel þótt um mikil kappsmál hafi verið að tefla. Og ofan á alt þetta er svo gerð sú krafa, að minst $\frac{3}{4}$ þeirra, sem atkvæði greiða, fallist á uppsögn samningsins, svo að gilt sje.

Þetta er sá ákvörðunarrjettur, sem Íslendingum, þegnum hins »frjálsa og fullvalda ríkis«, er ætlaður og ákveðinn af örlagasmíðum þjóðarinnar!

Það er eigi sett að skilyrði nú, að minst 75% kjósenda sækji kjörfund, og að minst 75% af þeim skuli vera með til þess, að þessi samningur öðlist gildi. Nú láta menn sjer nægja einfaldan meiri hluta hve fárra kjósenda sem vera skal, þeirra er fund kunna að sækja. En það er oft hægra að binda en leysa, og auðsælega til þess stofnað með ráðnum huga, að svo verði hjer.

Það hefir líka komið fram hjer í blöðum, sem annars dásama samning þennan, að það sje óhugsanlegt, að samningnum verði sagt upp að lögum. Það þarf nú varla að fara í grafgötur um það, að Danir fari að renna á vaðið og nota sjer þau rjettindi, sem þeir hafa fengið takmarkalaus hjer á landi samkvæmt samningnum. Það er því engin hætt á, að Íslendingar mælist einir við hjer á landi um eða eftir árslok 1940. Þá verður orðið hjer fult af útlendingum í skjóli sambandslaganna, og þyrftu þeir ekki að halda vel saman til þess að hindra uppsögn samninganna. Örlitill minni hluti, sem væri á móti frumvarpinu, gæti setið heima, og við þá bættust þeir, sem væru sjúk-ir, áhugalausir og fjarverandi. Svo auð-

Sambandslög.

velt er að afstýra uppsögn samninganna, að ekki þyrfti annað en þetta til að aftra henni.

Þá vil jeg víkja að 7. gr. Hæstv. forsætisráðherra lagði áherslu á, að Ísland ætti ihlutunarrjett um utanríkis-málin. Jeg játa, að þetta er rjett á vissan hátt; vjer höfum leyfi til að senda íslenskar undirtyllur til danskra sendiherrasveita og ræðismanna, en þó á eigin kostnað, og gæti það orðið talsvert útdráttarsamt og engu ódýrra heldur en vjer sendum sendimenn á eigin spýtur, án þess að spyrja utanríkisstjórn Dana um það. Rjettindin eru því ekki mikilvæg. Og þar sem vjer höfum þegar tekið utanríkismálin í vorar hendur, þá er ekki hjer um annað að ræða en að vjer skilum þeim aftur í hendur Dana.

Sumir vilja reyndar gera lítið úr þeim rjetti, sem Ísland hefir neytt um utanríkismál sín síðustu árin, og vilja láta heita svo, að það sje að eins neyðarúr-ræði, sem jafnvel megi gripa til fram-vegis þegar líkt stendur á, án þess að landið sje þar fyrir hótí frjálsara ráðs-mensku sinnar en áður, og er þetta tek-ið fram í athugasemd við 7. gr. frum-varpsins, til þess að breiða þægilega yfir það, að Íslendingar hafi farið með utanríkismál sín nú sem alfrjáls og full-valda þjóð á þessum vandasömustu tímum.

Það er sjálfsagt, að Ísland fái sigl-ingafána, það er að segja fullkominn fána, og geri jeg þá ráð fyrir því, að sjeð verði um, að danski fáninn verði ekki lengur jafnrjetthár á stöngum stjórnnarráðsins. Jeg vek máls á þessu, svo að það verði ekki af gleysku, ef engin umbót verður gerð á þessu frá því, sem nú er.

Jeg geri enn fremur ráð fyrir því, að Ísland geti tekið að sjer gæslu fiski-veiðanna, þótt það hafi ekki gunnfána.

Það er þó vitanlega gömul kenning heimastjórnarmanna, að engin þjóð geti haft á hendi strandvarnir nema hún hafi gunnfána, og því hjeldu sambands-menn fram 1908. En sú kredda mun nú dauð vera.

Hæstv. forsætisráðherra drap á, að mikill meiri hluti þjóðarinnar væri ánægður með frumvarp þetta. Jeg veit ekki, á hverju hann byggir það, og ef-ast stórlega um, að hann viti mikið um það, enda býst jeg við, að minstur hluti þjóðarinnar hafi myndað sjer nokkra skoðun um þessi síðustu afdrif málsins. Margir kjósendur hafa alls ekki kynt sjer það hið minsta enn þá og ekki fengið nema hraffrjettir af því, sem gerðist á fyrra þinginu. En jafnstór-vægilegt höfuðmál sem þetta þarf vand-lega ihugun og meiri gögn en kjósend-ur hafa fengið enn þá. Jeg býst við, að hæstv. forsætisráðherra sje manna mestur »hjartnanna og nýrnanna rann-sakari«, en hlýt þó að efast um, að hann geti vitað gerla um þær skoðanir þjóðarinnar, sem hún er ekki enn farin að mynda sjer sjálf.

En þótt svo væri, að meiri hluti kjó-enda væri þessu fylgjandi, þá er það engin sönnun fyrir því, að þjóðinni verði þessi sambandslög holl og gagnleg til frambúðar. Vjer höfum oft sjeð þess dæmi, að þingið hefir haft stórmál með höndum, þar sem allur þingheimur, eða því sem næst, hefir verið á einu máli um ágæti málsins, en eftir tvö eða þrjú ár hafa allir verið sam-mála um, að minni hlutinn hafi haft rjett fyrir sjer og málið hefði ekki átt fram að ganga.

Hæstv. forsætisráðherra var að vitna í það, að útlendingar væri ánægðir með frumvarpið Íslandi til handa. Svo var það líka 1908; þá var líka flaggað með nöfnum margra merkra útlendra manna, sem vega sömuðu »uppkastið«. En þá sá

þjóðin betur og fór sínu fram; Íslendingar ættu að byggja meira á dómgreind sinni heldur en því, hvað útlendir menn segja, þótt taka megí umsagnir þeirra til athugunar. Hann sagði enn fremur, að ýmsir menn á Norðurlöndum, sem væri velviljaðir Íslandi, væru ánægðir með frv. En af hverju er það spröttið? Það getur verið spröttið af þeirri grýlu, sem vakin hefir verið, að Englendingar ætluðu að taka Ísland, og má þá vænta þess, að margir á Norðurlöndum verði fegnir, að ekki verði úr þeim illspám. En þótt frv. sje vel tekið af ráðandi flokkum í Danmörku, þá getur það engan undrað, sem les frv. ofan í kjölinn.

Það er ágætt að fá-skýr orð, svo að alt sje ekki í myrkri og rökkri, eins og 1908, og að þessu leyti er nýja uppkastið betra. En jafnframt því sem skýr orð eru um fullveldi landsins, þá er vendilega skafið burt alt það, sem að sjálfsögðu átti að vera samfara fullveldinu, svo að Ísland verður að eins að nafninu til fullvalda ríki, en í framkvæmdinni í klóm erlendra þjóðar, líkt og „fullvalda“ ríkin Persía eða Marokkó. Þetta hljóta allir að sjá, sem lesa málið í kjölinn.

Jeg hlýt að krefjast þess fastlega af þingi og stjórn, að þjóðinni verði veittur nægur tími til þess að kynna sjer alla málavöxtu, áður en hún kveður upp dóm sinn. Hún verður að fá þingtiðindin með umræðum og þingskjölum og glögga skýrslu um alt starf nefndarinnar. Þjóðin er alveg óviðbúin að leggja nokkurn dóm á þetta mál, því að Íslendingar hafa haft alt annað að gera síðastliðinn mánuð en að ihuga sambandsmálið, og gögn hafa þeir engin haft í höndum. Það má segja, að hafi verið hallæri, og þjóðin önnur kafin við bjargráð, bæði til lands og sjávar. Frv.

Þetta á lengi að standa, og reynslan sker úr því, hvernig það reynist, en ekki verður samviska stjórnhafanna verri fyrir það, þótt þeir gefi þjóðinni nægilegt tómt til að athuga málið. Hitt, að greiða atkvæði um frv. löngu áður en þingtiðindin koma út og menn hafa getað kynt sjer málið rækilega, er hin mesta óhæfa og beint brot á anda stjórnarskrárinnar. Þjóðin hefir alls ekki ósk að þess, að sambandsmálið væri tekið upp en hún hefir krafist þess að fá siglingafána. En því hefir hæstv. forsætisráðherra ekki fengið framgengt, jafnvel þótt þar sje um beint íslenskt sjermaal að gera. En um hitt hafa Íslendingar ekki beðið, að samið væri í ótíma og flaustri við Dani um samband landanna, þótt þeir hafi auðvitað ekki á móti því að taka við viðurkenning á rjetti sínum, ef hún er skýr og undirbragðalaus. Vjer höfum lengi átt í deilum við Dani um rjettindi vor og sótt nokkuð á. En nú eru orðin straumbrigði í heiminum, svo að vjer stöndum langtum betur að vígi en nokkru sinni áður, síðan land þetta komst í samband við Danmörku. Nú er það orðin alheimsstefna, að hver þjóð fái að ráða sjer sjálf, og þeim mun fremur á Ísland rjett á því að verða viðurkent, þar sem það er gamalt menningarland með sjerstöku þjóðerni. Og þótt þjóðirnar berist á banaspjót, þá eru þær þó sammála um þetta. Hver þjóðin af annari fær nú frelsi sitt á ný. Þarf ekki annað en að benda á framkomu Þjóðverja gagnvart Finnnum og margendurtekna yfirlýsingu Bandamanna um rjett smáþjóðanna móts við hinar meiri þjóðir. Það væri því beint brot á stefnu tímans, ef Íslendingar fengju ekki fullkomið vald yfir sínu landi nú, afarkostalaust. Þeir fá það, ef þeir hafa sjálfir dug og drengskap til að krefjast þess.

Forsætisráðherra (J. M.): Jeg býst við, að bæði jeg og aðrir hafi gert ráð fyrir því, að meira yrði úr sorta þeim, sem var á fjöllum, en raun er á orðin. Ræða háttv. þm. N.-P. (B. Sv.) var ekki veigamikil, því að þar kom ekki annað fram en það, sem blöðin hafa ymprað á, nema hvað þm. vildi ekki láta flýta þinginu neitt. Jeg skil þó ekki annað en að hann hafi haft nægan tíma til þess að hugsa málið síðan í vor, og honum ættu að nægja 3—4 dagar til þess að tala við sjálfan sig. Að kvarta yfir því, að þingið eða þjóðin hafi ekki kynt sjer málið, er ástæðulaust. Alþjóð Íslands hefir verið að kynna sjer þetta mál í 100 ár, og alþýðu er óvenju ljóst, hvaða kröfur hún vill gera, svo að það er öldungis óþarft að tala um hana eins og fátæðing. Málið er ljóst og frv. er skýrt.

Jeg ætla ekki að deila við háttv. þm. (B. Sv.) um frv. 1908, hvort það hafi verið gott eða ekki, en mig furðar það satt að segja, að hann skyldi vilja láta líta svo út, sem þetta frv. væri verra; að minsta kosti eru teknir í burtu í þessu frv. svo að segja allir þeir agnárar, sem fundnir voru að frv. 1908. Eins og hv. þm. veit, var 1908 gefinn út bæklingur um það, hvers vegna ekki ætti að samþykkja frv., og flestalt, sem þar er tint til, er fallið burt.

Að hjer sje að ræða um fullveldi í orði, en ekki á borði, er langt frá því að vera rjett, og háttv. þm. N.-P. (B. Sv.) er svo kunnur þeim málum, að hann veit, að hann fer ekki með rjett mál. Það er ekkert ákvæði í frv., sem skerðir fullveldi þess, og þar sem hann sagði, að 6. gr. skerti fullveldið, þá er það rangt, og þm. (B. Sv.) getur ekki sagt það með góðri samvisku. Og það, sem hann í þessu sambandi sagði um frv. 1908, var ekki rjett. Það virtust helst vera einhverjar óljósar endurminn-

ingar um frv. sjálfstæðismanna 1909, 4. lið í 3. gr.

Jeg býst við, að væntanleg nefnd í málinu skýri í áliti sínu, hversu rangt það er, að ekki megi binda atvinnu við búsetu. Það er ekki skertur rjettur neins manns, þótt svo sje gert, en það verða að vera sömu skilyrði fyrir Dani og Íslendinga, og mjer er ekkert ljúfarar, að Íslendingar, sem búa erlendis, reki hjer atvinnu, heldur en þegnar hverrar annarar þjóðar sem er. Háttv. þm. N.-P. (B. Sv.) er svo æfður stjórnmálamaður, að hann veit þetta, en hann hefir líklega mint, að hann væri að skrifa í blöðin, svo að hann gæti látið það fjúka, í von um, að það gæti gengið í einhvern. Jeg tel engan skaða í 6. gr. Og það getur hver sjeð, að eigi samkomulag að verða þegar samið er, þá verður að gera eitthvað semjendum til geðs.

Það er sjálfsagt rjett, að Ísland eigi að vera fyrir Íslendinga, en það getur enginn meint það með því, að það eigi að banna öðrum að setjast hjer að í landinu, heldur aðallega það, að atvinnurekstur sje bundinn við búsetu í landinu. Og það getur hann verið samkv. 6. gr. frv.

Háttv. þm. (B. Sv.) var að tala um, að Danir vildu sýna bróðurþel að eins á pappírnum, en ekki í raun og veru, en hingað til hefir það verið mótsett. Það hefir verið mjög erfitt að fá þá til viðurkenna nokkuð á pappírnum. Þeir hafa ekki blandað sjer mikið í mál okkar, allra sist í orði, en viðurkenninguna hefir vantað. Nú fæst viðurkenningin, og það er engin skerðing, þótt vjer veitum Dönum, eða t. d. Norðmönnum, jafnrjetti hjer.

Mig furðaði á því, sem háttv. þm. N.-P. (B. Sv.) sagði um 16. gr. Jeg get ekki sjeð, að sú nefnd, sem þar er gert ráð fyrir, sje fremur skerðing á valdi

okkar en valdi Dana, og því síður, að nefndin geti tafið framgang mála á Alþingi. Jeg hygg, að nefndin komi stjórninni einni við, en ekki þinginu. Það er líka auðsjeð, að nefndin er að eins ráðgefandi og hefir ekkert vald, og trúað gæti jeg því, að svo gæti farið, að nefndin þreyttist á því að gera athugasemdir, þegar hún sæi, að ekkert tillit væri tekið til þeirra.

En óhugsandi er, að nefndin geti orðið skaðleg frelsi okkar. Og jeg sje enga hættu stafa af því, þó að löggjöf okkar sje lík og annarsstaðar á Norðurlöndum. Það mun vera krafa nú, að lögin sjeu sem svipuðust í öllum siðmenningarlöndum, náttúrlega með þeim afbrigðum, sem sjerstakir staðhættir heimta, og hefir mikið verið unnið að því, að svo yrði, síðustu árin.

Jeg býst við, að ef nefndin gerir tillögur, þá ætti það að vera löggjöf Íslands fremur til bóta, og ætti háttv. þm. (B. Sv.) sem gömlum stjórnmalamanni að vera þetta kunnugt.

Jeg ætla ekki að fara að þræta við háttv. þm. (B. Sv.) um fjárspursmálið; jeg tel það ekki mikilsvert atriði í málinu; þótt það hefði alveg fallið burt, þá var það fjártjón, en ekkert aðalatriði, og jeg hjelt, að menn legðu ekki jafnmikla áherslu á þetta eins og þeir gerðu áður fyr. En aftur á móti legg jeg áherslu á, að forrjettindi íslenskra stúdenta við háskólann í Kaupmannahöfn hverfi, því að jeg tel þau ekki heppileg fyrir háskóla Íslands, og þau hafa dregið frá honum. Jeg held, að þessu atriði í frv. sje svo fyrir komið, að enginn sje óánægður með það, ekki einu sinni þeir, sem eru óánægðir með frv.

Athugasemdirnar eru því veigalitlar, og það svo, að enginn ætti að vera efblandinn um, að taka beri frv., en ekki hafna því.

Skorður þær, sem settar eru fyrir sambandsslitum, finst mjer ekki vera meira en hæfilegar. Það er ekki mikill áhugi á að slíta sambandinu, ef ekki er hægt að fá $\frac{3}{4}$ til að greiða atkvæði; það er þá að eins stundarþytur, en ekki alvarleg krafa. Það er ekki bundið, á hvern hátt atkvæðagreiðsla á að fara fram, og það má gera hana svo hæga, að allir geti greitt atkvæði, meira að segja fara inn á hvert heimili, svo að sjúkir menn geti greitt atkvæði. Dæmin, sem blöðin hafa flutt, geta verið rjett hugsuð, en hafa þann galla, að koma ekki fyrir í framkvæmdinni.

Slíkt og annað eins er ekkert annað en hreinar og beinar grýlur.

Háttv. þm. (B. Sv.) var að tala um það, að ef þjóðfáninn væri fenginn, þá mætti ekki gleyma að gæta þess, að gera ekki fána annarar þjóðar jafnrjett-háan. Ef hann hefði athugað tillögu þá, sem jeg gerði í ríkisráðinu, hefði hann sjeð að jeg hafði sjeð fyrir þessu. Og það er ólíklegt, að það verði eigi tekið til greina nú sem þá. (B. Sv.: Var ekki tekið til greina þá). Nei, en þessa atriðis var gætt, þar sem gert var ráð fyrir að fella burt lagaákvæði þar um.

Eins er það auðvitað, að ef Íslendingar taka að sjer að reka fiskveiðagæsluna sjálfir, þá gera þeir það auðvitað undir sínum eigin þjóðfána.

Jeg er því samdóma, að rjett sje að fara meir að bestu manna ráði hjerlendra en erlendra manna, og það sagði jeg líka. En hitt er og rjett, að jeg sagði, að gott væri að fá með sjer góða menn, er bæði hafa vit á málunum, hafa fylgst með í þeim og vilja vel. Það er gott, ef þeir dæma um og segja, að þetta sje heppilegt og nægilegt sem stendur.

Það er auðvitað, að jeg stend og hefi staðið dálítið á öðrum meið en háttv.

þm. N.-Þ. (B. Sv.) frá byrjun. En jeg skil ekki, að nokkur maður ráðist í að hafna samningum þeim, er oss bjóðast nú, nema því að eins, að hann sje búinn til að bera fram kröfuna um fullkominn skilnað við Danmörku. Ef menn vilja hafna þessu, og verða þar með valdandi beinnar afturfarar í kröfum vorum, án þess, þá skil jeg það ekki. En hitt skildi jeg, ef þessir háttv. þm., sem vilja neita, hefðu hug til þess að segja hreint og beint: »Skilnað við Dani! Við viljum ekki vera að þessu lengur!« Ef háttv. þm. vilja ekki semja, þá hlýtur það hugsanarjett að þýða það, að þeir vilji ekkert annað en beinan skilnað. En þá er rjettara að segja það.

Bjarni Jónsson: Jeg hefi nú setið á meðan sætt var.

Það er öllum kunnugt, að jeg hefi unnið töluvert að þessum málum undanfarin ár í samvinnu við háttv. þm. N.-Þ. (B. Sv.). En er hann nú stendur upp og segir, að jeg hafi látið glepjust og gert mitt til að brjóta mínar fyrri kenningar og stefnur í málinu, þá er jeg neyddur til að svara og fara um þetta verk mitt nokkrum orðum.

Jeg veit ekki betur en að það hafi verið mín stefna og háttv. þm. N.-Þ. (B. Sv.), og stefna Sjálfstæðisflokksins, að fá viðurkennt fullveldi Íslands í konungssambandi við Danmörku. Jeg held, að það hafi einatt verið látið í ljós á mannfundum, í ræðu og riti, að vjer mundum láta oss þetta nægja, þó að vjer auðvitað kunnum því best, að Ísland sje fullkomlega sjálfstætt ríki, án sambands við nokkurt annað ríki. En hitt hefir verið stefnan, því að vjer höfum talið það viturlegt, því að lítið land, vopnlaust og vinalaust, getur ekki þvingað fram skilnað gegn vilja álfunnar, nje afneitað kon-

ungi svo, að það afli sjer ekki óvinsælda um leið.

Í þessum orðum mun jeg nú reyna að færa sönnur á, að þessari stefnuskrá sje fullkomlega náð, og þar vanti ekkert á.

Skal jeg þá fyrst á það minnast, að á 2 undanförnum þingum hefir fullveldisnefnd setið á rökstólum í máli þessu. Á fyrra þingi var öll nefndin, sem við báðir, jeg og háttv. þm. N.-Þ. (B. Sv.), áttum sæti í, sammála um það, að sjálf-sagt væri að hreyfa þessu fullveldismáli Íslands og nota sjer það, að ófriðurinn hefir losað um alt í heiminum, og jafnvel skoðanir þeirra, sem mestir eru konungssinnar eða ríkisaukasinnar, breytt skoðunum Dana á eigin mætti og skoðunum þeirra Íslendinga, sem áður þótti of hátt stefnt með kröfum þeim, er vjer Sjálfstæðismenn höfðum sett oss að takmarki. Auk þess voru líkur til, að ef ófriðurinn hjeldi áfram, mundu Danir neyðast til að láta undan á þessum tíma, en eigi síðar, er friður væri á kominn. Af þessum ástæðum varð nefndin ásátt um að taka upp þegar fánakröfuna. En nefndin hugsaði sjer fánann sem einkenni fullvalda ríkis. En nefndin kaus af varfærni að taka heldur fánann en alt málið frá rótum, sakir þess, að kappgirni Dana yrði þá síður vakin, ef þeir gætu viðurkennt fullveldi vort með svo yfirlætislausum hætti. Þurfti þá ekki fyr en fram var gengið málið að hreyfa því, að auðvitað væri þetta fullveldið. Þetta gerði það, að nefndin hreyfði fána, en ekki hitt, að hún ætlaði ekki að fá fullveldið. Þetta kemur berlega fram á þingi, og Knútur Berlin, sem nú er talinn góður Íslendingur, í vitru blaði einu norðanlands, telur fánann ótvírætt fullveldiseinkenni og hefir vitnað í ræður mínar því til sönnunar, að Íslendingar hafi lítið svo á. Nú muna menn, að þegar ráðherra

bar fram málið fyrir konungi, svaraði konungur því, að hann vildi eigi taka fánamálið út úr, heldur taka alt málið fyrir. Þá varð það síðar, að þingmenn og fullveldisnefnd ljetu í ljós, að það væri ekki Íslendingum á móti skapi að taka upp málið alt, ef konungur vildi gera hingað til Íslands mann, með fullu umboði til þess að viðurkenna fullveldi þessa lands. Þetta var gert í samráði allra, og líka háttv. þm. N.-Þ. (B. Sv.). Þá var það skilyrði sett, að menn kæmu hingað. Voru svo sendir út hingað sendimenn. Alþingi kaus þá úr sínum flokki menn til milligöngu, og var jeg einn þeirra. Get jeg sagt með góðri samvisku, að jeg gekk aldrei að neinu áður en jeg hafði spurt minn flokk, fullveldisnefnd og aðra flokka, beint eða óbeint, hvort jeg mætti ganga að því. Verður því ekki annað sagt en að jeg hafi gert það, sem vænta mátti og rjett var. Annars mun jeg geta fengið vitni um, að jeg hafi heldur ýtt á og ekki boðið Dönum sjálfkrafa nein fríðindi án þess að fá eitthvað í staðinn.

Hvað er þá fengið nú með samningi þessum? Nú ætlaði jeg að sýna fram á það, að með honum er náð stefnuskrá Sjálfstæðisflokksins frá 1908, sem er viðurkenning á fullveldi Íslands í konungssambandi við Danmörku.

Er þá fyrst á það að líta, að 3 fyrstu greinarnar eru frásögn á því ástandi, er áður var, en eigi samningur. Það var alt áður lög á Íslandi, og er alt í lagasafni Jóns Sigurðssonar, nema auðvitað yfirlýsingin um, að Ísland sje frjálst og fullvalda ríki. Það hefir það altaf verið frá 930, er ríki var hjer sett á stofn, og hefir það aldrei af því gengið. En hjer er því aðallega yfir lýst, sem viðurkenningu Dana fyrir því, að Ísland sje jafnfrjálst og fullvalda og sjálf Danmörk og bæði ríkin frjáls og fullvalda.

Þessi kafli heyrir því eigi til samningnum, að minsta kosti ekki 1. gr., og þess vegna er ekki átt við þetta í 18. gr., sem ræðir um það, að samningurinn geti fallið úr gildi. Með öðrum orðum, konungs-fjelagið er ekki samningsatriði. Hann er jafnsameiginlegur og áður. Er það í samræmi við niðurlagið á hinni nýju bók Ragnars Lundborgs, þar sem segir, að hjer sje um hreint konungssamband að ræða. Jeg sá í ferð minni brjef, er Fr. von Liszt, sem oss má vera að góðu kunnur, hafði sent R. Lundborg. Segir Fr. von Liszt í brjefi því, að hann fallist að öllu leyti á röksemdir R. Lundborgs, sem fram komi í þessari bók, og sje í öllu sammála honum. En þar runnu öll hin sömu rök til sem til skýringar og samnings þessa máls. Má því telja vitnisburð þessara með því, að hjer sje um hreint konungssamband að ræða.

Jeg hefi þá sýnt, að afstöðu landanna, konungs-samfjelinu, sje í engu breytt, heldur tekið upp það, sem verið hefir áður. Konungssambandið heyrir ekki samningnum til, því að hann er uppsegjanlegur. Vilji Danir halda því fram, að þetta sje hluti af samningnum, þá verða þeir að ganga íon á það, að 18. gr. eigi og við konungssambandið. Það sje þá og uppsegjanlegt. Þeir eiga völna.

Þá er samningurinn. Hann er verslun, sem gerð er við Dani. Íslendingar þurftu ekki að biðja Dani rjettinda. Vjer höfum átt þau og eigum enn. En þeim var haldið fyrir oss með því móti, að þau voru eigi viðurkend af öðrum en Íslendingum sjálfum og vinum þeirra erlendis, svo sem R. Lundborg, Fr. von Liszt, N. Gjelsvik og öðrum sagnfræðingum og fræðimönnum, einkum á Norðurlöndum. Má því segja, að vjer hefðum eigi þurft að kaupa viðurkenninguna af Dönum, heldur hefði mátt biða

þar til sú viðurkenning ryddi sjer til rúms.

En þá er önnur spurning. Slík viðurkenning fræðimanna er ekki nægileg, ef Íslandi yrði kastað inn í landabrutl stórveldanna eftir ófriðinn. Fyrir mjer var það höfudatriðið að afstýra þeim voða. Það vakti fyrir mjer að komast í höfn áður boðarnir fjellu saman yfir Íslandi. Og það varð gert með því að tryggja hlutleysi landsins. Því að þótt það sje vísindalega sjeð og sannað af nokkrum bestu vísindamönnum, að Ísland hafi sinn fulla rjett, þá dugir það ekki gegn yfirgangssömum stjórnmálamönnum, sem í ófriði eiga við Danmörku. Þeir mundu segja: »Þetta er hluti úr Danmörku. Jeg tek hann«. En það geta þeir ekki, ef Danmörk er búin að viðurkenna, að Ísland sje fullvalda konungaríki, en sje ekki hluti úr Danmörku, og þetta hefir verið birt öllum heimsins þjóðum. Sú athöfn, sem þar fer fram, er fyrsta tryggingin gegn hinni stærstu hættu og bráðustu, sem vel gat orðið slík, að hún sylgi Ísland um aldur og æfi, svo að því gæti aldrei upp skotið. En þetta tryggir þessi yfirlýsing:

»Danmörk tilkynnir erlendum ríkjum, að hún samkvæmt efni þessara sambandslaga hafi viðurkent Ísland fullvalda ríki, og tilkynnir jafnframt, að Ísland lýsi yfir ævarandi hlutleysi sínu og að það hafi engan gunnfána«.

Þetta mundi nú eitt nægja til að sýna og sanna hverjum fullvita manni, að hjer er um fullvalda ríki að ræða, er lýsir sjálfst yfir hlutleysi sínu. Að öðrum kosti væri slík yfirlýsing apakattalæti, sem ekki væri takandi mark á.

Það er að vísu til um Kongó, að einhver hluti nýlendunnar er lýstur hlutlaus, en það er ekki nýlendan sjálf, sem gerir það, heldur er það ríkið sem forráðin hefir, er gefur yfirlýsinguna. Þetta eitt, að Ísland lýsir yfir ævarandi hlut-

leysi sínu, nægir til þess, að enginn maður í heimi ber bríður á, að þetta land, Ísland, sje fullvalda ríki. Annars er það skýrt og ótvírætt í I. kafla.

Raunar er í 7. gr. annari þjóð falið að fara með utanríkismálin, en það er í umbóði, og sá, sem gefur umbóðið, hann á rjettinn. Engum fræðimanni gæti því dottið í hug að láta sjer það um munn fara, að Danmörk ætti rjettinn. Hvort sem mönnum líkar betur eða ver, þá er það skýrt, svo að eigi verða bríður á bornar, að Ísland á »jus legationum« og »jus tractatum« — sendiherrarjett og sáttmálarjett. Og það er fleira í greininni, er lýsir þessu, og má vera, að jeg komi að því síðar.

En jeg á eftir að geta um eitt. Það er rjetturinn til að ákveða stríð og frið (»jus belli ac pacis«). Hann er sýndur og sannaður í 19. gr. Því að hversu mundinokkurtrík lýsa yfir ævarandi hlutleysi sínu, ef það hefði ekki rjett til að ákveða stríð og frið? Það væri jafnmikið vit í því og að tala um kringlóttan ferhyrning, og geta þeir leikið sjer að því, sem vilja. Það, sem Danmörk viðurkennir, er skýlaust fullveldi Íslands, í konungssambandi við Danmörku. En fullveldið þýðir það, að ríkið ræður sínum málum að öllu leyti sjálfst og ber fulla ábyrgð á þeim.

En nú hefir háttv. þm. N.-Þ. (B. Sv.) reynt að halda því fram, að í samningnum sje aftur tekið af landinu fullveldi það, sem veitt er með 1. gr. og 19. En þetta er rangt, því að hversu illa sem honum líkar 6. gr., þá getur hún aldrei tekið af oss fullveldið, því að það er hvergi tekið fram, að Danir hafi nokkurn rjett til að ákveða um atvinnumál hjer eða annað, fremur en Íslendingar um dönsk atvinnumál. Það eru rjettindi, sem ein fullvalda þjóð veitir annari hjá sjer, gegn sömu rjettindum frá hinni þjóðinni. Þær rjettindaveislur

geta haft skaðlegar, fjárhagslegar afleiðingar, en aldrei skert fullveldið. Held jeg því óhætt að fullyrða, að það verði ekki hrakið, að hjer sje um að ræða fullveldi, skýlaust og skýrt og hvergi takmarkað.

Eitt atriði er enn, sem jeg vil leggja mestu áherslu á, en það er gerðardómur til þess að skera úr ágreiningi, er risa kynni um samninginn eða einstök atriði hans. Þar í er það ákvæði, að stjórnir annara ríkja skuli beðnar að skipa oddamann, og er þar enn ljós sönnun fullveldisins.

Þetta er þá það, sem fengið er. Fullnæging þeirrar kröfu, er fylgt var fram af þeim íslenskum stjórnámálamönnum, er bestar gerðu sjer vonir og bjartsýnastir voru. En um leið er fengin trygging gegn því, að Íslandi verði kastað inn í landvinningadeilur stærri ríkja. Þeir hafa, Íslendingar, alt sitt á þurru landi. Íslendingar hafa með litlum tilkostnaði og án þess að úthella blóði náð meiru en aðrar þjóðir, sem þó hafa galdið afbroð mikið vopndaðra manna og þeirra, er farist hafa úr hallæri.

Þó að menn taki Finnland til samanburðar, þá er þó vitað, að fullveldi þeirra hefir kostað þá mikið blóð, og spá margra er, að þeir muni láta enn meira blóð um það er lýkur.

En það er satt, að vjer urðum að kaupa viðurkenningu þessa og tryggingu. Jeg gekk ekki að því af því, að mjer þætti það alls kostar gott. En jeg áleit rjett að sæta því færi, að kaupa sjer í hag, kaupa mikinn hlut og merkilagan við því, sem minna var um vert. En það er auðvitað alveg rjettmætt að spyrja: »Hvi eruð þið að kaupa það, sem er ykkar eigin eign? Aðtir þurfa þess ekki«. En því er að svara, að Danir höfðu máttinn til þess að láta þetta ekki af hendi nema með því að

fá eitthvað í staðinn. Því höfum vjer keypt þetta því verði, sem felst í 6. og 7. gr., og ýmsu barnagulli í öðrum greinum.

Jeg skifti þessu, er vjer höfum galdið, í tvo flokka:

1. Rjettindaveislur og
2. Barnagull.

Rjettindaveislur felast í 6. gr., sem þó háttv. þm. N.-Þ. (B. Sv.) hefir lagt meiri áherslu á en í raun og veru er rjett.

Allir geta nú enn sem áður haldið fram gamla kjörorðinu, Ísland fyrir Íslendinga, því að Dönum er ekki veittur meiri rjettur hjer en Íslendingum, sem flust hafa utan og tekið sjer bólfestu þar.

En þann rjett, sem vjer neitum þeim um, hann bönnum vjer Dönum lika.

Þeir verða því að sætta sig við allar þær takmarkanir, sem hið fullvalda íslenska ríki leggur á sína eigin borgara.

Hið eina er, að Danir og Íslendingar hafa jafnfrjálsa heimild til fiskiveiða hjer, en það breytir þó engu um, því að ef þeir vilja senda skip sín í land og verka fiskinn hjer, þá verða þeir að beygja sig undir löggjöf vora um atvinnurekstur, sem vjer í Danmörku.

Hjer er því engu tapað. Það getur verið, að hjer hafi skolið hurð nærri hælum, en fór þó svo, að ekki varð eftir nema kápan; Sæmundur komst út.

Óhagur sá, sem talið er að vjer biðum í þessum sökum, fer eftir því og verður að miðast við, hvernig fara mundi, ef vjer gengjum ekki að samningunum.

Jeg skal játa það, að hefðum vjer átt kost á að fá hlutleysisviðurkenningu og skilnað, án þess að leggja nokkuð fram, þá er Dönum mikið veitt með þessu. En hefðum vjer lýst yfir skilnaði og getað fengið viðurkenningu stórpjóða,

gegn einhverjum friðindum, þá er eigi vist, að vjer hefðum þar gert betri kaup. En hefði nú ekkert fengist, þá er ekki sagt, að betur hefði farið.

Setjum svo, að alt hefði setið í sama farinu og þín. hefðu farið heim til búa sinna og beðið.

Hvernig hefði þá farið?

Danir hefðu haldið sínum rjettindum hjer, svo sem þau hafa verið í framkvæmdinni, og borgararjetturinn verið talinn danskur áfram, eins og verið hefir.

Og þá er ekki sagt, hve lengi þjóðin hefði mátt biða eftir eins góðu tækifæri og nú er, til að ná rjetti sínum.

Danir hefðu þá haft öll þau rjettindi, sem þeim nú eru veitt og meira til, en vjer ekkert á móti.

En í stað þess hafa Danir nú þann rjett að eins í 25 ár og láta oss í tje sama rjett hjá sjer á móti og fullveldisviðurkenningu.

Sá sem segir að hjer sje illa verslað, hann versli betur sjálfur og sýni að minsta kosti fram á það með rökum, að hægt sje að fá fulla viðurkenningu fyrir minna.

Fyr ber ekki að lasta það, sem hjer hefir gert verið.

Þá taldi háttv. þm. N.-Þ. (B. Sv.) 8. gr. verri en tilsvarendi ákvæði frv. 1908. Það skýrði hæstv. forsætisráðh., svo að jeg þarf ekki að eyða orðum þar að. Vil jeg að eins benda á það ákvæði nú, að Íslendingar geta tekið að sjer varnirnar er þeir vilja, og er þar þó betur farið en í frv. 1908. En fiskirjetturinn er bundinn ákveðnu tímatakmarki.

Um búsetuna hefir það áður verið tekið fram, að þeir Danir, sem verka vilja fisk sinn hjer, verða að hlíta sömu skilyrðum sem Íslendingar sjálfir.

Þá skal jeg geta þess, að til tals kom í sumar hjá nefndunum búseta og sel-

stöðurjettur. Mintu Danir þá á atkvæðisrjettarskilyrðin, sem ákveðinn er 5 ára búseta, eftir stjórnaðskránni, og kváðu þörf að samræmt væri við samninginn.

Töldum við þess þörf að samræma íslensk lög samningnum og þá dönsk eigi síður, og tækju þeir þá líka úr lögum búsetuskilyrðin hjá sjer, svo að vjer gætum setið hjer og t. d. verslað í Höfn.

En það vildu þeir ekki gera, en sögðu, að vjer gætum sett þau sömu skilyrði fyrir atvinnurjetti hjá oss, og er það rjett, því að hver mundi banna oss það? Ekki þeir þrír aðiljar, sem gætu bannað slíkt, þingið, stjórnin eða konungur. — Í samningunum er það hvergi bannað.

Það er því langt frá því, að Dönum sje heimiluð selstöðuverslun hjer, þar sem vjer höfum fulla heimild til að setja búsetu sem skilyrði fyrir atvinnurekstri hjer á landi. Miklu fremur er samningurinn hvöt til þess að setja slík skilyrði.

Þá hefði einhvern tíma þótt eitthvað til þess koma að geta á næsta þingi samið lög um íslenskan hæstarjett o. fl.

Þá kem jeg að fjárhagsatriðinu. Hv. þm. N.-Þ. (B. Sv.) má ekki halda, að við höfum ekki vitað rjett um fjárhagsviðskiftin, en þar sem sitt sagði hvor aðili, — Danir hjeldu því fram, að Íslendingar skulduðu Dönum, og við hinu gagnstæða — þá var engin von um áhrif neinnar röksemdaleiðslu.

En frjálsræði og fullveldi Íslands gat jeg ekki metið við fje. Niðurstaðan varð því sú, að við gengum að þessum 2 miljónum.

Höfum við þá gefið Dönum $\frac{1}{2}$ miljón, ef Garðstyrkurinn er talinn 1 miljón.

En nú er Garðstyrkurinn ekki horfinn úr sögunni, þar sem annari miljón-

inni á að verja til þess að efla íslensk vísindi og styrkja íslenska námsmenn. Gjöfn til Dana verður því ekki svo stórvægileg.

Háttv. þm. N.-P. (B. Sv.) las ekki nema fyrri lið greinarinnar. Hann las ekki upp ákvæðið um þau rjettindi, sem oss eru þar veitt.

En jeg lit svo á, að andlegt samband milli Dana og Íslendinga eflist því betur, sem jafnar er á komið.

Jeg tel því orðin um efling andlegrar samvinnu ekki miða til þess að semja Íslendinga að Dana síðum, heldur til að efla sjálfstæði þeirra og mentun.

En stjórn og framkvæmd sjóðsins hjer heima er í höndum mentamálaráðherra og háskólans, og sama er fyrirkomulag sjóðsins í Höfn, en báðum skal verja til að styrkja íslenska mentun og mentamenn.

Þá talaði háttv. þm. N.-P. (B. Sv.) mikið um 16. gr., en jeg ætla, að hæstv. forsætisráðherra hafi svarað því til fullnustu.

Annars lit jeg svo á, að nefnd þessi verði áhrifalaus, að minsta kosti hættulaus.

Jeg get ekki sjð, að þremur Íslendingum ætti að vera það um megn að standa á móti þremur Dönum. En þótt hjer sje verið að samræma löggjöf tveggja ríkja, þá er hættan við það ekki meiri fyrir Íslendinga en Dani.

Þá vil jeg stuttlega minnst á 18. gr.

Það hefir verið gert að grýlu atkvæðamagnið, sem þar er ákveðið til þess, að samningsslit geti orðið. Jeg skal játa, að mjer var ákvæði þetta óljúft, en gekk þó að því, þar eð jeg áleit það ekki hættulegt.

Um fyrirkomulag atkvæðagreiðslunnar eru engin skilyrði sett, og væri því eðlilegast, að menn greiddu atkvæði á heimilum sínum. Gætu svo trúnaðar-

menn stjórnarinnar farið bæ frá bæ og tekið atkvæðin, og mundu þá litil van- skil á verða atkvæðagreiðslunni.

Háttv. þm. N.-P. (B. Sv.) mintist síðast á 7. gr., en hjá mjer er hún efst á blaði. Var mjer það óljúft að fela Dönum að fara með utanríkismál vor.

En það er fjarri sanni, að vjer höfum eingöngu undirþyllur í utanríkis- stjórninni, þar sem vjer höfum þar trúnaðarmann og erindreka, sem alls ekki standa undir Dönum.

Geta Íslendingar því látið í ljós kröfur sínar og lagt sinn dóm á, hve vel sje farið með utanríkismálin. Og ekki er það óhugsandi, að utanríkisráðherranum danska tæki að eymast, ef hann ræki svo illa erindi Íslendinga, að þeir lýstu á honum vantrausti sínu.

Auk þess geta Íslendingar sent erindreka sína hvert sem vill til samninga um sjerstök Íslandsmál, og loks er þess að gæta, að þótt ekki megi segja samningunum upp fyr en eftir 25 ár, þá getur hvort ríkið sem er sagt upp öllum samningunum hve nær sem vill, ef hitt brýtur eitthvert atriði þeirra. Það er alþjóðarjettur, sem gildir hjer sem annarsstaðar um samninga milli ríkja.

Jeg verð svo að láta úttalað um þessi atriði, þótt langt sje frá, að tæmt sje efnið.

Jeg skil ekki, hvert gaman menn hafa af að bera saman frv. 1908 og nú 1918.

Nú er konungur einn sameiginlegur. Þá var auk þess sameiginleg konungsmata, utanríkismál og hermál.

Eftir því voru Íslendingar komnir í ófrið með Dönum, ef ófrið bar að höndum. Eftir samningunum nú hafa þeir lýst yfir ævaranda hlutleysi og eru gersamlega lausir við hermál sambandsríkisins. Og sáttmála- og samningarjettinn höfum vjer, sem fyr segir.

Jeg vil nú segja það, að þeir, sem hugsa svo stórt, að þeir telja þetta smátt, þeir ættu að hugsa um stærri lönd en Ísland.

Að minum dómi eru það stærstu at-riðin, friðurinn og samningafrelsi við aðrar þjóðir. Það eru skilyrðin fyrir velmegun og þróun í landinu.

Jeg vil ekki leggja orð í belg um það, hve nauðsynlegt sje að flýta þinginu; mjer er sama, hvort það situr í $1\frac{1}{2}$ mánuð eða mánuð.

En hjer er ýmislegt annað en sjálfir samningarnir, sem ræða þarf.

Það er t. d. ekki sama, hver framkvæmd verður á ýmsum hlutum, þegar þeir eru gengnir í gildi.

Hið fullvalda ríki, Ísland, þarf að taka sjer eitthvert skjaldarmerki eða ríkismerki.

Fálkamerkið, sem Alberti hjálpaði oss um, er naumast svo þjóðlegt, að ástæða sje til að taka það upp. En þess er getið í fornum fræðum, að þegar Haraldur Gormsson sendi hingað Finna fjölkunnugan, til að sjá, hversu árennilegt væri landið, þá mættu þeim vættir fjórar, af Reykjanesi tröllkarl einn mikill með járnstöng mikla í hendi, af Breiðafirði graðungur, er gellði hátt, af Vestfjörðum gammur og af Austfjörðum dreki. En þar höfum vjer fjórar landvættir, sem gætu sómt sjer vel í skjaldarmerki ríkisins.

Eu hvað sem samþykkt verður um þetta, þá er full þörf á, að eitthvað verði ákveðið.

Hver sendimaður Dana, sem á að fara með mál vor eftir umboði voru, verður að hafa á húsi sínu skjaldarmerki og fána Íslands, svo að önnur ríki venjist sem fyrst við að hugsa sjer Ísland fullvalda konungsríki.

Maðurinn þyrfti og að hafa skjöl og skilríki fyrir því, hvað hann ætti að vinna, umboð frá íslenska ríkinu. Al-

þingi þarf einnig að ákveða um það, hvort ekki væri rjett að krýna þann konung, sem er fyrstur konungur Íslands að rjettum lögum, svo og með hvaða hætti nafn Íslands sje tekið upp í titil konungs; einnig þarf að gera mun á þeim fána, er tákna skal ríkisheildina, og hinum, sem verslun og viðskifti þjóðarinnar verða rekin undir, og enn þarf sjerstakan konungsfána, því að sinn eigin fána þarf konungur Íslands að hafa, þar sem hann er forstöðumaður hins íslenska ríkisvalds, þótt ekki verði hann flotaforingi hjer í landi. Margt kann að vera fleira, sem þarf að ihuga nákvæmlega, og geta aðrir þingmenn bætt því við, sem mjer hefir láðst að telja. Þessum hlutum er svo farið, þótt heimspekingum þyki ekki mikils um þá vert, að heimurinn með öllum sínum síðum leggur mikla áherslu á þá. Þetta er ekki nema eitt af mörgu í síðafari allra menningarþjóða, sem allir verða að beygja sig fyrir; þarf jeg ekki að nefna annað til samanburðar en þá venju, að maður taki ofan fyrir manni í kveðjuskyni, og þykir það skylt hverjum kurteisum manni. Væri það litt sæmandi, að Ísland kæmi þar til fundar með þrjónaða kollhúfu, þar sem önnur ríki væru fyrir með kórónu á höfði.

Jeg get fátt sagt um það, hvort fundargerðir samninganefndarinnar verði birtar og öll tildrög þessa máls. Jeg hefi verið að heiman nú um stund og veit ekki, hvort það hefir verið undirbúið, eða yfir höfuð ákveðið, að slík bók verði gefin út. Um þetta hefi jeg ekki annað að segja en að jeg hefi ekkert á móti, að alt verði birt um það, hvernig samningarnir gengu frá upphafi.

Það er ólíku saman að jafna nú og 1908. Þá var engin hætta á ferðum, þótt dregist hefði, að sambandslög gengju í gildi. En nú eru knýjandi ástæður til að flýta því sem má. Í nefndinni var

það mín tillaga, að samningurinn gengi í gildi 1. nóvember.

Við það er jeg hræddastur, að Danir lendi í ófriðnum áður en þeir geta birt hann fyrir öðrum þjóðum. Það mundi lítið þýða að benda á samning, sem við ætlum að gera, ef óvinapjóð Danmerkur legði á okkur hramminn. »Okkur varðar ekkert um, hvað þið ætluðuð að gera. Þið voruð ekki búnir að því«, mundi svarið verða.

Einar Arnórsson: Jeg er ekkert hissa á því, þótt þeir, sem óánægðir eru með frv., vilji fá ráðrúm til að ræða það í næði á þinginu. Tel jeg sjálfsagt að veita þeim þessa ósk þeirra.

Háttv. þm. N.-P. (B. Sv.) hjelt því fram, að ólík aðferð væri höfð við þetta sambandslagafrv. þeirri, sem höfð hefði verið um frv. frá 1908. Þá hafi atkvæðisbærum mönnum verið gefinn nægur tími til athugunar. Jeg er sammála honum um það, að 1908 var veittur nægur frestur til athugunar fyrir kosningar, enda þótt kveðið hafi við annan tón í sumum blöðunum þá. Var þá talið aðfinnsluvert, hve málinu væri flýtt, þar sem mönnum væri ætlað að kynna sjer það þá um sumarið um hábjargræðistimann.

Nú vil jeg benda háttv. þm. N.-P. (B. Sv.) á, að ekki er stór munur á þeim tíma, sem mönnum var veittur til umhugsunar 1908, og þeim, sem nú er veittur. Frv. 1908 mun hafa verið birt skömmu eftir miðjan maí. — 14. maí eru gerðir nefndarinnar dagsettar í Kaupmannahöfn. Seint í maí eða fyrst í júnimunu athugasemdirnar við frv. hafa komið heim, en 10. sept. fóru kosningar fram. Kjósendur hafa því haft rúmlega þriggja mánaða umhugsunartíma.

En hvornig er nú?

Ágúst, september og október hafa kjósendur til umhugsunar, og sá er mun-

urinn, sem ekki er gerandi lítið úr, að minst af tímanum kemur á hábjargræðistimann. Það verður því mjótt á mununum. Það stoðar ekki að svara því, að 1908 hafi að eins átt að kjósa þingmenn, en ekki að ráða sambandsmálinu til lykta, því að í raun og veru var verið að ráða því til lykta, þar sem þingmannakosningarnar voru nær eingöngu miðaðar við það mál.

Háttv. þm. N.-P. (B. Sv.) mintist á, að 1908 hafi allar fundargerðir samninganefndarinnar og till, sem fram höfðu komið, verið birtar, en nú hefðu þau plögg fyrir einkis manns augu komið. Jeg get tekið undir með háttv. þm. Dala. (B. J.), að mjer er ekkert á móti skapi, að öll málsskjölin verði birt. Annars er mjer ókunnugt um, hvort nokkur ályktun hefir verið gerð um þetta efni af landsstjórninni eða af formönnum nefndanna.

Hæstv. forsætisráðh. og hv. þm. Dala. (B. J.) hafa svarað ýmsu af því, sem hv. þm. N.-P. (B. Sv.) fann frv. til foráttu. Jeg mun þó vikja nánar að nokkrum atriðum.

Þeir, sem andstæðir eru frv., munu hugsa sjer þá leið heppilegasta til að koma því fyrir kattarnef, að láta í vedri vaka, að það sje síst betra en frv. frá 1908. Það frv. var felt á þingi 1909. Afdrif þess voru í samræmi við þingkosningarnar 1908, sem áttu að birta skoðanir meiri hluta þjóðarinnar. Jeg get ekki hugsað mjer betri leið til að fella þetta frv. en þá, ef hægt væri að sýna með rökum fram á, að það sje lakara en það, sem í boði var 1908 og meiri hluti þingsins 1909 hafnaði. Þeir, sem voru óánægðir 1908, mundu þá auðvitað eigi síður verða óánægðir með þetta frv. En þar að auki mundu margir, sem þá (1908) vildu taka frv. 1908, vera ánægðir nú, því að kröfur margra í sambandsmálinu hafa vaxið síðan að miklum mun.

Háttv. þm. Dala. (B. J.) bar litils háttar saman frv. frá 1908 og frv. frá 1918, en gerði það ekki nærri eins rækilega og þurfti til að sýna meginmuninn og eins mun á einstökum atriðum.

Háttv. þm. N.-Þ. (B. Sv.) kvað frv. frá 1918 að sumu leyti skárra og að sumu leyti verra en frv. frá 1908, og var það ljóst af ræðu hans, að hann áleit frv. frá 1918 talsvert verra, þegar á alt væri litið. Virtist hann leggja mesta áherslu á 6. gr. frv. 1918. Nú ætla jeg að leyfa mjer að gera itarlegri grein fyrir mismuninum á frumvörpunum en gerð hefir verið.

Skal jeg byrja á sjálfri fyrirsögninni. Fyrirsögu frv. 1908 hljóðaði svo: »Frv. til laga um *rikisrjettarsamband* Danmerkur og Íslands«. Í þessari fyrirsögn liggur, að að eins sje um *eitt ríki* að velja. Annað mál er hitt, hvort þessi fyrirsögn sje rjett eða hvort hún sje »fölsk etiketta«, en út í það þarf ekki að fara. Í frv. 1918 er aftur á móti ekki að tala um *rikisrjettarsamband*, heldur um samband milli tveggja málsadilja, tveggja ríkja, og inniheldur samningurinn sameiginlegan vilja þeirra beggja.

Vil jeg nú bera saman 1. gr. frv. 1908 og 1. gr. frv. 1918 og sjá, hvort ekki sje einhver mismunur. Skal jeg lesa danska textaun af frv. 1908, því að það orkaði tvímælis, hvort hann væri rjett þýddur á íslensku. 1. gr. hljóðaði þá svo:

»Island« er et frit og selvstændigt, uafhængeligt Land, forbundet med Danmark ved fælles Konge og ved de fælles Anliggender, som efter gensidig Overenskomst fastsættes i denne Lov, og danner saaledes sammen med Danmark en Statsforbindelse, det samlede danske Rige.

I Kongens Titel optages efter

Ordene: »Konge til Danmark« Ordene: »Og Island«.

Jeg ætla ekki að fara út í þá mislíð, sem þetta orðalag vakti á sinni tíð, og þó skal jeg játa, að enginn einn skilningur á því er sjálfsagður. En 1. gr. í frv. 1918 verður ekki skilin nema á einn hátt. Þar get jeg lesið íslenska textann, því að enginn hefir talið ósamræmi milli textanna. Greinin hljóðar svo:

»Danmörk og Island eru frjáls og fullvalda ríki, í sambandi um einn og sama konung og um samning þann, er felst í þessum sambandslögum. Nöfn beggja ríkjanna eru tekin í heiti konungs«.

Það er skýrt, að bæði þessi lönd eru frjáls og fullvalda ríki. Hjer er ekki að ræða um neitt »samlede danske Rige«. Ef menn leggja nokkuð upp úr skýrum og glöggum texta, þá þarf ekki að færa rök fyrir, að frv. 1918 er mun betra að því leyti. Þar sem hjer er talað um samband milli tveggja frjálsra og fullvalda ríkja, er hjer um þjóðasamband að ræða.

Í umræðunum í dag hefir komið fram þetta ónákvæma orðalag: »skerðing fullveldis«; orðalag þetta er sjálfsmótögn. Annaðhvort er maður lifandi eða dauður; annaðhvort er um fullveldi að ræða eða ekki. Hitt er annað mál, og við það hefir líklega verið átt, að fullvalda ríki getur gengist undir samning, sem því er óhagfeldur.

Háttv. þm. Dala. (B. J.) drap á konungsmötu og borðfje ættmanna konungs. Í frv. 1908 var það sameiginlegt mál, en eftir frv. 1918 setur hvort ríki fyrir sig ákvæði um greiðslu þess fjár. En þetta atriði skiftir ekki miklu máli.

Þá kem jeg að utanríkismálunum. Eftir frv. 1908 skyldu þau vera sameiginleg, og náðu uppsagnarákvæði 9. gr. ekki til þeirra. Eftir 7. gr. í samn-

ingunum 1918 fer Danmörk með utan-rikismálin í *umbodi* Íslands, og hlíta öll ákvæði 7. gr. uppsagnarákvæðunum í 18. gr, 25 ára frestinum. Töluvert öðruvísi er og um búið meðan uppsagnarfresturinn er að líða. Í frv. 1908 stendur t. d. um rikjasamninga, sem Danmörk gerir, að þeir verði ekki gerðir gildandi á Íslandi, ef þeir snerta sjerstaklega Ísland, án *íhlutunar* (Medvirkning, þýtt samþykki í íslenska textanum) íslenskra stjórnarvalda.

Í frv. 1918 er beint tekið fram, að samningar, er snerta Ísland og Danmörk, skuldbindi ekki Ísland »nema samþykki rjetttra íslenskra stjórnarvalda komi til«. Er betra að hafa orðið »samþykki« en orðið »Medvirkning«, sem getur orkað tvímælis. Auk þess eru það ýms atriði í 7. gr. frv. 1918, sem fara lengra. Jeg legg töluvert upp úr því, að við getum haft trúnaðarmann í utanrikisstjórnarráðinu í Höfn, sem getur vakið athygli á, hvað gera skuli og hvað látið ógert. Gæti hann og haft beinan aðgang að konungi vorum, ef á þyrfti að halda. Þetta er mikilsvert atriði, og væri ástæða til fyrir þingið að taka það til yfirvegunar í samráði við stjórnina. Einhvern tíma hefði og þótt þörf á að senda sendikonsúla til landa og borga, þar sem gæta þarf íslenskra hagsmuna, en danskir hagsmunir eru ekki svo rikir, að Dönum hafi þótt vert að senda þangað konsúla. Mætti nefna ýmsar borgir á Spáni og Ítalíu. Reyndar hefir verið talað um, að nokkur skortur sje hjer á mönnum, er hafi »diplomatiska« mentun. En ef laglega væri að farið, hygg jeg, að sambandsfrv. nýja gefi íslensku þjóðinni tækifæri til að ala sjer upp menn í slíkar stöður.

Háttv. þm. Dala. (B. J.) drap á, að hermál væru engin sameiginleg. Er hlutleysi vort svo vel trygt í frv. 1918,

sem hægt er með lögum, því að enginn getur gert við því, þó að hlutleysi sje brotið í ófriði. Er það ofbeldisverk, sem engin skrifuð skjöl geta fyrirbyggt. En eftir frv. 1908 eru hermál *sameiginleg*, og uppsagnarákvæði frv. náðu alls eigi til þeirra mála.

Fæðingjarjetturinn var sameiginlegur í 37 ár eftir frv. 1908, en nú er hann straxaðskilinn að lögum og þjóðrjettarlega, eins og dr. jur. Knud Berlin hefir rjettilega tekið fram í blaðinu »Köbenhavn«. Hann er aðskilinn bæði í »teori« og »praxis«. Því getur hvort ríkið í sambandinu, Ísland og Danmörk, sett reglur um hann, hvernig hann er veittur, hvernig hann missist o. s. frv. En aftur hefir gagnkvæmi rjetturinn, sem 6. gr. hefir að geyma, orðið að ásteytingarsteini, en jeg get orðið stutturður um það, því að hæstv. forsætisráðh. og háttv. þm. Dala. (B. J.) hafa tekið fram flest af því, er jeg vildi mælt hafa um það.

Jeg vík því í þess stað að 18. gr., en þó í sambandi við þetta, og að rjettindaveislunum, sem háttv. þm. N.-P. (B. Sv.) gerði töluvert úr. Jeg lit öðruvísi á það, því að ef frv. þetta yrði felt, þá mundu Danir áfram hafa þau rjettindi hjer, sem þeir hafa haft að lögum, svo að mismunurinn yrði ekki mjög mikill, þegar til framkvæmda kæmi. Fyrir meiri hættu en nú er yrðum við ekki eftir frv. 1918, heldur miklu minni. Það er hægt að setja skordur við því, að við yrðum fyrir ágangi af Dana hálfu. Það er alkunna, að Alþingi hefir lengi barist fyrir lögum um búsetu fastra kaupmanna, og um eitt skeið var það höfuðmál þingsins. En það náði aldrei fram að ganga, vegna þess, að Danir sögðu, að það bryti í bága við jafnrjetti þegnanna. En eftir þessu frv. er það auðskilið, að Danir yrðu að sætta sig við þau ákvæði í atvinnulöggjöf vorri, sem gengju jafnt yfir Dani og Íslend-

inga. Ef það yrði sett í lög, að sá, sem verslar hjer á landi, yrði að vera búsettur hjer, þá er það sjálfgefið, að Danir verða að lúta því, og hjá þeim er það svo eftir lögunum frá 1857, að sá, sem vill reka þar atvinnu eða fá borgara-brjef, fær það ekki fyr en hann hefir dvalið 5 ár í Danmörku, og samskonar skilyrði gætum við sett hjer.

Það er komist laglega að orði í »Nirði«, þar sem sagt er, að með frv. verði dönsku selstöðuverslanirnar löggiltar hjer á landi, en það er rangt, því að ef frv. verður samþykkt, er auðgert að afnema þær. Annars segir »Njörður« svo:

»Selstöðurjettinn gamla, óskorað-ann og aukinn frá því sem nú er, vilja þeir fá viðurkendan og lög-helgaðan af oss«.

»Skrúðklæði eru þeir til með að leggja á herðar Fjallkonunni, sje þeim leyft að taka hana frillutaki«.

Þessi ummæli, þótt laglega sje þar að orði komist, eru því mjög fjarri öllum sanni.

Eftir frumvarpinu 1908 áttu Danir að annast hjer strandvarnir í 37 ár að minsta kosti, en við höfðum, með góðu samþykki Dana, leyfi til að auka hana. Hjer er þetta mjög einfalt orðað. Danir hafa á hendi strandgæsluna meðan við viljum svo vera láta, með öðrum orðum, það sem við gátum ekki fengið fyr en eftir 37 ár, eftir frv. 1908, það fáum við nú þegar, ef við viljum.

Það, sem háttv. þm. N.-Þ. (B. Sv.) var í þessu sambandi að tala um fisk-veiðarjett Dana hjer, var bygt á tölu-verðum misskilningi. Eftir frv. 1908, 5. gr., var þetta óuppsegjanlegt, en nú er það uppsegjanlegt. Þetta sjest skýrt af athugasemdunum og fleiru, en þessa gætti háttv. þm. N.-Þ. (B. Sv.) ekki í ræðu sinni.

Jafnrjettisakvæði 6. gr. frv. 1918 er uppsegjanlegt alt eftir 25 ár, en sama ákvæði í 5. gr. frv. 1908 var alls kostar óuppsegjanlegt, enda stendur í athugasemdum nefndarinnar 1908, að svo mikið sje lagt upp úr þessu, að nefndin hafi óskað að gera það »fast og ufor-anderligt Vilkaar for Forbindelsen« milli landanna.

Þá er peningasláttan. 1908 átti hún að vera sameiginleg í 37 ár, en nú getum við sagt henni upp hve nær sem við viljum, og svipað er með hæstarjett, þótt þar sje dálítill munur.

Það getur verið, að háttv. þm. N.-Þ. (B. Sv.) þyki slæm 11. gr. í þessu frv., en hún er þó framför frá 7. gr. frv. 1908. Við litum svo á, að það væri óviðkunnanlegt, að Danir færu með umboð fyrir okkur fyrir ekki neitt, það væri ekki sæmandi fyrir fullvalda ríki, og því voru sett ákvæði í 11. gr. um, að hve miklu leyti við intum gjald af hendi; við það kemur og enn skýrar fram, að Danir fara með umboðið fyrir okkar hönd eftir samningi, en að það er ekki gustukaverk af þeim eða gert af því, að við sjeum skör lægra settir.

Viðvíkjandi fjátríðinu í báðum frv. má segja, að það sje betra í frv. 1908. Eftir því áttum við að fá útborgaða 1½ miljón króna, sem átti að renna beint í landssjóð, svo að það var raunar ekki vist, að þess hefði lengi sjeð stað. Eftir frv. nú á aftur að greiða 1 miljón kr. til vor, og með annari miljón kr. á að stofna sjóð við Kaupmanna-hafnarháskóla, og á sjóður sá að vera með svipuðu fyrirkomulagi og sá, sem stofnaður verður hjer. Það hneykslaði háttv. þm. N.-Þ. (B. Sv.), að með sjóðnum á að efla andlegt samband milli Íslands og Danmerkur. Mjer sýnast þessi orð vera meinlaus og gagnslaus. Vitanlega er mest undir því komið, hvernig

stofnskrá sjóðsins er og hvernig honum er stjórnað. Stofnskráin er ramminn, en stjórn sjóðsins andinn.

Það er fátækt kenning, sem styðst við ekki neitt, að við sjeum með þessu að greiða Dönum fje til þess að tryggja sambandið. Við vitum enn fremur, að það er þrátt um fjárkröfu vora á hendur Dönum. Við höfum samið reikninga og teljum svo, að þeir skuldi oss margar miljónir króna, en jafnframt hafa Danir samið annan reikning, og er hann þverfugur við okkar reikning. Nú vitum við, að það er ekki gott að sækja skuld á hendur öðrum, þegar deilt er um skuldina, og enginn dómstóll er til, sem getur skorið úr. Þá er vitanlega ekki hægt að fá neitt nema með samkomulagi. Jeg vildi, fyrir mitt leyti, helst bæði fullveldið og fjeð, en þó kys jeg fullveldið fremur, og þykir betra að fá fje það, er frv. 1918 gerir ráð fyrir, en ekki neitt.

Í 17. gr. frv. 1918 og 8. gr. frv. 1908 eru samsvarandi ákvæði. Eftir frv. 1908 átti dómstjóri hæstarjettar Dana að vera oddamaður, ef á þyrfti að halda. Út af því risu deilur hjer heima; þetta þótti ójafnt. Nú er þessu svo komið fyrir, að það á að biðja stjórnir Svía og Norðmanna á vixl að útnefna oddamanninn. Þetta er besta fullveldisviðurkenningin, sem hægt er að fá, og væntanlega um leið besta tryggingin fyrir óvilhöllum dómi. Það er ljóst, að stjórnirnar, sóma síns vegna, velja þá menn, sem best eru til þess færir, og þeir mundu aldrei gera annað en það, sem er rjett samkvæmt lögum.

18. gr. frv. 1918 hefir hneykslað ýmsa, þar á meðal háttv. þm. N.-Þ. (B. Sv.); þeir vilja ekki skilja það, að það þurfi strangari skilyrði, þegar sambandinu er slitið, heldur en til að breyta því, frá því sem nú er. Eftir ákvæðum stjórn-

arskrárinnar nægir $\frac{1}{2}$ atkvæða til að breyta sambandinu, og það er ekkert tekið fram um það, hversu margir þurfi að greiða atkv., svo að gilt sje. Þetta er ekki óeðlilegt, því að stjórnarskráin gerir einungis ráð fyrir breytingum á sambandinu, en alls ekki ráð fyrir sambands slitum. En eftir að samningum væri slitið, samkvæmt 18. gr. frv., þá væri ekkert sameiginlegt nema konungurinn einn, og það mundi, að skoðun Dana, strax leiða til algers skilnaðar, og því er það ekki að neinu leyti í bága við stjórnarskrána, þótt rikari skorður sjeu settar þar um. Og hjer í þinginu sjálfu þarf, í sameinuðu þingi, $\frac{2}{3}$ atkvæða um meira og minna ómerkileg lagafrv., svo að þau verði að lögum; undanþegin því eru að eins fjárlög og fjáráukalög, svo að hjer er ekki um nein ný eða rikari skilyrði að ræða.

Þá hefir það og hneykslað marg, að 75% af kjósendum þurfi að greiða atkvæði, svo að gilt sje, en þessi hneykslun er bygd á þeim misskilningi, að kjósendur þurfi að koma saman á einhvern fund til atkvæðagreiðslunnar. Andstæðingarnir virðast ekki geta hugsað sjer, að hægt sje að koma atkvgr. öðruvisi fyrir en nú á sjer stað um alþingiskosningar. En þetta er mesta kórvilla.

Í 18. gr. frv. er þess ekki krafist, að kjósendur komi á einhvern ákveðinn stað, t. d. þingstað, til þess að greiða atkvæði; þingið getur því sjálft mælt fyrir um það, hvernig haga skuli atkvæðagreiðslunni. Þeir gætu kosið heima hjá sjer; það gætu allir kosið brjeflega og sent útfylt brjef, og eru dæmi um slíkar kosningar í lögunum um alþingiskosningar frá 1914, þar sem talað er um fjarverandi kjósendur. Í Noregi er gengið enn lengra í þessu efni en hjer, og nú ætla Danir að innleiða það. Og einu sinni, 1855, var það svo, að allir

kusu brjeflega í Danmörku, og ef þetta þætti ekki nægileg trygging fyrir, að allir greiddu atkvæði, þá mætti lögskylda menn til þess að greiða atkvæði, og leggja við sektir. Svo hefir verið gert bæði á Spáni og í Belgíu, og eins er svo í sumum sambandsfylkjum í Sviss. Annars er þetta einber grýla, því að ef nokkur löngun er til þess að slíta sambandinu, þá er hægt að fá fólk til að greiða atkvæði, það sýnir reynslan hjá okkur, hvað þá ef greitt væri atkvæði brjeflega.

Háttv. þm. N.-Þ. (B. Sv.) dró mikillega í efa, að hægt væri að fá 75% af kjósendum til að greiða atkvæði, en af nýkomnum skýrslum frá hagstofunni um alþingiskosningar sjest, að 1908 kusu af öllum kjósendum á kjörskrá 75,7%, og 1911, þegar hitinn var enn meiri, kusu 78,4% í þeim hjerudum, þar sem atkvæðagreiðsla fór fram, svo að það er bert, að það er engin ástæða til þessarar hræðslu. Og ef háttv. þm. (B. Sv.) vill halda því fram, að þá hafi verið færri kjósendur en nú, kosningarrjetturinn hafi verið rýmkaður síðan, og að hluttakan sje minni hjá nýju kjósendunum, þá er þar til að svara því, að eftir 25 ár verða þessir kjósendur — aðallega kvenfólkið — væntanlega búnir að læra að nota kosningarrjett sinn svo vel, að þeir nota hann ekki síður en kjósendurnir gerðu 1908 eða 1911, eða karlmennirnir nú.

Ótti sá, sem komið hefir fram um, að kjósendur sætu heima, er og ástæðulitill. Jeg hygg, að ef slíta ætti sambandinu, þá mundu verða tveir flokkar, og að þeir mundu báðir, bæði í ræðu og riti, hvetja menn til að greiða atkvæði, því að það væri tryggasta leiðin fyrir þá, og það er ógerningur fyrir nokkurn mann að reikna út, hversu margir sitji heima. Allur slíkur reikningur yrði marklaust hrófátildur.

En hver er þá sá aukni meiri hluti, sem krafist er? Ekki meira en $\frac{9}{16}$ þeirra, er á dagskrá eru, eða ($\frac{9}{16}$) 56,25% íslenskra kjósenda, eða með öðrum orðum freklega helmingur þeirra, og frá minnu sjónarmiði má varla við una minni tryggingu fyrir því, að alþjóð vilji skilnað.

Vjer þekkjum dæmi í þá átt frá einu máli, er samþykkt var við alþjóðaratkvæðagreiðslu, og fjekk með sjer meiri hluta greiddra atkvæða, en síðan hefir farið svo, að ýmsir, sem því voru hlyntir, telja ver farið en heima setið, því að ekki sje þar trygging fyrir ábyggilegum meiri hluta eða eindregnum þjóðarvilja með málinu. Er þá minna um vert skipun sambandsins við Danmörku en einstök innanríkislög, er vjer fórum með, þótt samband þetta hafi að visu ekki verið ánægjulegt. Og sje farið út í það, hvað þurfi til að aflla samhygðar annara ríkja um jafnþýðingarmikið skref, þá virðist vera nauðsynlegt, að hægt sje að sýna fram á, að þjóðarviljinn sje eindreginn til þess að slíta samningnum. Fyrsta skilyrðið til þess er það að sýna það svart á hvítu, að það sje eindreginn þjóðarvilji að stiga þetta skref. Veit jeg þá ekki, hvort rjett er að láta sjer nægja minni tryggingu en krafist er í 18. gr. Vjer höfum eitt dæmi um sambandsslit landa, sem sje Noregs og Svíþjóðar 1905. Mjer er mjög til efs, að Norðmenn hefðu lagt út í skilnað, ef þeir hefðu ekki fengið yfirgnæfandi meiri hluta atkvæða með, og eru þeir þó stærri og ríkari þjóð en vjer.

Jeg hefi nú borið dálitið saman þessi 2 frv., »uppkastid« 1908 og þetta frv., sem hjer liggur nú fyrir, og er það eigi af því, að jeg vilji leggja frv. 1908 og stuðningsmönnum þess nokkuð til lasta. En jeg verð að segja, að jeg get tekið undir það með hæstv. forsætisráðherra, að í þessu frv. eru sniðnir af allir þeir

aðalagnúar, er menn fundu á frv. 1908. En úr því að andstæðingar frv., er hjer liggur fyrir, virðast ætla að fella það á því, að það sje ekki betra heldur verra en frv. 1908, þá hlýtur afleiðingin að verða sú, að maður verður að bera frumvörpin saman og sýna fram á likeika og mismun á báðum.

Háttv. þm. Dala. (B. J.) vjek rjetti-lega að því, hver tilfelli væru hugsanleg, ef þessu frv. væri hafnað. En þar var þó eitt atriði, sem jeg man ekki til að hann nefndi í þessu sambandi. Jeg giska á, að það yrði eitt af tvennu. Annaðhvort yrði fánadeilan tekin upp eða ekki. Ef hún yrði tekin upp, yrðu svörin vist hin sömu, og yrði þá ekki annað sjeð en að úr því yrði árekstur milli Danmerkur og Íslands. Sá árekstur hlyti að enda á þann hátt, að annar-hvor yrði að láta undan, eða að skilnaður yrði milli landanna.

Skal jeg nú að visu ekki spá neinu, en líkur eru þó til þess, að vjer yrðum að láta undan, og hefðum vjer þá ekki mikinn sóma af því máli. Það er sem sje engan veginn gefið, að meiri hluti kjósenda á landi hjer mundi greiða atkvæði með skilnaði. Það er ekki einu sinni gefið, að meiri hluti Alþingis gerði það, og þótt svo færi, er Alþingi ekki eitt um hituna, og gæti þá vel farið svo, að meiri hluti þjóðarinnar segði nei. En jafnvel þótt svo færi, að bæði þjóð og þing samþykktu, þá skilst mjer, að vjer stæðum eigi alls kostar vel að vígi að framkvæma skilnaðinn á þennan hátt.

Skilnaður getur ekki lánast nema vjer höfum fullan samhug annara ríkja. Vjer yrðum að fá viðurkenningu þeirra, og hana fáum vjer ekki nema vjer höfum fullan samhug þeirra. En jeg býst við, að það sje eigi ofmælt, að eftir að hafa hafnað þessu frv. mundu önnur ríki

varla telja oss hafa farið skynsamlega að ráði voru, og gætum vjer þá ekki búist við samúð þeirra. Vjer gætum vel fengið þau svör hjá þeim: »Hví tókuð þið ekki þessum góðu kostum, sem ykkur buðust?« Þetta atriði þarf þing og þjóð að hafa í huga, er þau greiða atkv. um þetta mál.

Af því að tveir háttv. ræðumenn hafa farið allrækilega út í frumvarpið og svarað hv. þm. N.-Þ. (B. Sv.) að mörgu leyti, skal jeg ekki þreyta með lengra máli.

Benedikt Sveinsson: Mjer þótti leitt að valda hæstv. forsætisráðherra vonbrigðum, en það ljet hann á sjer skilja í upphafi ræðu sinnar, er hann kvaðst hafa vænst eftir rökum fleiri og veigameiri af minni hendi. Jeg skal játa, að þetta mál er svo mikilvægt, að mig hefir sjálfsagt brostið mælsku, kraft og röksemdir til þess, að málinu væri að fullu samboðið og jeg hefði feginn óskað. En hins vegar veit jeg ekki, hversu mikið mark jeg á að taka á þessum orðum hæstv. forsætisráðherra. Jeg veit, að hann er ekki allur þar sem hann er sjeður, og kann ef til vill að haga sjer samkvæmt hinum alkunnu orðum stjórn-málamannsins franska: «Málið er gefið mönnunum til að dylja hugsanir sínar, en ekki til þess að birta þær». Það getur því vel verið, að hæstv. forsætisráðherra hafi þótt nóg um röksemdir í mínu máli, en hafi ekki verið við því búinn að svara og hnekkja þeim, og því skotið fyrir sig skildi þessum, er hann var í vandræðum, svo að minna bæri á því, að röksemdirnar voru eigi svo mjög ríkar eða sannfærandi í andsvari hans.

Verð jeg nú að víkja nokkrum orðum að ræðum þessara þriggja háttv. þm., er allir lögðust á eina sveif að verja gerðir sínar. Hefði nú verið skipulegast

að draga saman ræður þeirra og taka hvert atriði fyrir sig og svara þessum þrem mönnum öllum í senn. En jeg man ekki svo gerla öll rök þeirra, og veidd því að ganga á röðina, eftir því sem jeg hefi skrifað jafnharðan orð þeirra mjer til minnis. Getur þá verið, að jeg segi oftast en einu sinni það sama, og mál mitt verði því óskipulegra en ella.

Hæstv. forsætisráðherra vildi gera svo mikið úr kostum þessa frv. í heild, að ekki þyrfti að kosta löngum tíma til að átta sig á því. Jeg held, að nákvæmlega þetta sama hafi hann sagt 1908, er hann talaði um sambandsmálið og skrifaði um það í Lögrjettu í þá daga. En nú virðist svo, sem hann hafi sjeð eftir á, að ekki var alt eins gott þar og honum sýndist þá. Hann hefir sjálfsagt álitid þá, að þjóðin gæti gengið mjög fljótt til atkvæða um það ágæta frv. En eins og jeg tók fram áður, fór svo, góðu heilli, að þjóðin fjekk nógu langan tíma til að átta sig á því frv. og dauðadæma það. Hefi jeg góða von um, að eins muni fara um þetta mál, ef ekki væri hrapað að því. Hins vegar er langt frá því, að jeg álitid tímunn nógu langan, því að jeg þykist vita, að fylgi frv. minkaði því meir, sem menn athuguðu það betur, svo sem fór 1908. Í stað þess, sem Lögrjetta og þau góðu blöð, er henni fylgdu, ljetu þá klingja þessi orð: »Frumvarpinu vex fylgi!«, þá fór svo, að fylgi frv. þvarr, eftir því sem menn athuguðu það betur.

Það, sem jeg lagði höfuðáhersluna á, er jeg taldi upp misbresti frv. þess, er hjer liggur fyrir, var það, að þrátt fyrir þau ótviræðu orð frv., »frjálst og fullvalda ríki«, þá er frv. að öðru leyti sá gallagripur, að það eyðileggur það, sem ætti að felast í þessum orðum. Jafnvel fullvalda ríki getur gert mjög skaðlegan samning við annað ríki eða þjóð,

sem stendur betur að vígi í baráttunni, — svo mjög hættulegan, að af geti leitt tortiming þjóðernisins.

Þrátt fyrir það, þótt forvígismenn þessa máls og fullveldisnefnd hafi viljað ganga svo frá, að Ísland hefði sín ótviræðu ríkiseinkenni samkvæmt þessum sambandslögum, þá hafa þeir á hinn bóginn ekki getað fengið því framgengt, sem er höfuðatriðið, að svo væri búid um rjett íslensku þjóðarinnar á Íslandi, að hún stæði betur að vígi hjer í landinu en nokkur erlend þjóð. En á þessu hefir orðið hinn hrapallegasti misbrestur, þar sem útlendri þjóð er veitt óskorað og undantekningarlaust jafnrjetti við Íslendinga, með miklu frekari skildögum en áður hefir átt sjer stað.

Jeg gat þess áður, hvað fælist í kjörorðinu »Ísland fyrir Íslendinga«, sem sjálfstæðisflokkurinn, ungmennafjelag Íslands og margir góðir Íslendingar aðrir hafa haldið fram sem stefnuskrá. Jeg sýndi og, að mergurinn væri úr því dreginn með frv. þessu. Háttv. þm. Dala. (B. J.) vildi neita því, og mun jeg vikja að því síðar. En hæstv. forsætisráðherra leyfði sjer hjer að viðhafa útúrsnúning, sem tæpast sáemir manni í hans stöðu, þar sem hann sagði, að það væri tæplega meiningin, að Íslendingar bönnuðu öllum annara þjóða mönnum að setjast hjer að, og vildi gefa í skyn, að sú væri reyndar ætlun mín með kjörorði þessu. Þetta eru undanbrögð ein og blekkingar. Jeg hefi alls ekki talað um, að bæggja bæri einstökum mönnum útlendum, hvort sem það eru Danir, Norðmenn eða Englendingar, frá því að flytjast hingað og geta sjer borgararjett með vissum skilyrðum. Það geta Íslendingar ætíð leyft einstökum mönnum, sem aðrar þjóðir. En hitt er hjer um að ræða, hvort Íslendingar eigi að taka við þjóð, sem þeir hafa nú glímt við mörgum öðrum saman, og gefa henni öll rjettindi til jafns við innlenda

menn, hvort skýlaust skuli ákveða, »að öll ríkisborgararjettindi sjeu algerlega gagnkvæm, án nokkurs fyrirvara eða afdráttar«. Svo ríkt er að gengið, að í athugasemdunum við frv. stendur: »Af þessari gagnkvæmni leiðir, að afnema verður allar þær takmarkanir, sem nú eiga sjer stað á fullu, gagnkvæmu jafnrjetti (svo sem mismun þaun á kosningarrjetti, sem kemur fram í 10. gr. stjórnarskipunarlags Íslands frá 19. júní 1915)«.

Þessi orð eru besti votturinn um það, að slíkt jafnrjetti hefir ekki verið skilyrðislaust áður milli Dana og Íslendinga, þrátt fyrir slaka stjórn og andvaralaust þing. Nú á að afnema allar takmarkanir. Nú á að plokka alt í burtu, sem sett hefir verið í lög til þess að styrkja stefnuna: »Ísland fyrir Íslendinga«. (B. J.: Eru það ekki Danir, sem segja það í athugasemdunum?). Það eru bæði Danir og Íslendingar. Allir nefndarmennirnir hafa orðið á þetta sáttir.

Það hefði verið æskilegt, að hv. þm. Dala. (B. J.) hefði samið skrá yfir öll þau atriði í sjermálagöggjöf vorri, sem plokka þyrfti hurt, til þess að framfylgja tilætlun frumvarpsins í þessu efni. Þá hefði þingið ekki gengið blindandi að. Hverjum dettur í hug, að látið verði við það sitja að breyta þessu eina atriði í stjórnarskránni, sem nefnt er einungis sem dæmi. Það þýðir litið að halda því fram, að þessi ríki áskilnaður Dana hafi verið tekinn upp í athugasemdirnar að eins til þess að þóknast þeim, en svo geti Íslendingar farið með þetta sem hverja aðra markleysu á eftir og gengið frá því, sem mest áhersla var lögð á og var mergurinn málsins.

Það væri vandalítið að semja áferðarfagra samninga, ef ekki fylgir meiri hugur máli en að alt eigi að toga og teygja eftir á, þvert á móti því, sem

um var samið, og halda það eitt, er hvorum aðiljanum líkar. Mjer sýnist, að sambandslög þessi verði engu aðgengilegri, þótt þau væri samín með slíkum »bróðurhuga« af beggja hálfu, því að vera mætti, að Danir hefðu ekki minni orku en Íslendingar til að ganga á samningana, ef í þá sálma skyldi farið.

Þungamiðjan í hagsmunabaráttu vorri er, að Ísland sje fyrir Íslendinga, en það er útilokað hjer, þar sem ákveðið er, að Ísland sje fyrir Dani og Íslendinga. Hv. þm. Dala. (B. J.) sagði, að Dönum væru ekki ætluð hjer nein forrjettindi fram yfir Íslendinga; þeir ættu að hafa »að eins jafnrjetti«. — Já, svo er það á pappírnum. En verður það eins í framkvæmdinni, þar sem önnur þjóðin er margfalt fjölmennuari og auðugri, en býr í litlu og alræktuðu landi, en hin hefir yfir að ráða miklum auðæfum í landi sínu, þótt hún standi ver að vígi að hagnýta sjer þau í bili, sakir fátæktar og mannfæðar? Er ekki auðsjeð, að hagsmunirnir af jafnrjetti þeganna eru allir þeirrar þjóðarinnar megin, sem ekkert hefir af ónotuðum auðlindum að bjóða, en hefir gnægð fjár til þess að njóta auðlinda hinna þjóðarinnar? Þetta hafa allir skilið til þessa dags.

Mjer hefir nú þótt gott að heyra þann harða hug, er fram kemur hjá andmælendum mínum, og hve harðlega þeir ætla að halda á rjetti Íslands síðar meir. En á gerðan samning er eigi heiðarlegt að ganga, meðan hann er í gildi, og því þarf að gera hjer bragarbót og breyta samningnum nú þegar, að því er til þegnajafnrjettis kemur.

En því er miður, að allar horfur eru á því, að íslenska þingið verði ekki harðara í horn að taka hjer eftir, enda er svo frá gengið, að sett er upp nefnd við nefnd með þessum nýju lögum til

þess að hamla þjóðlegum þroska í löggjöf Íslendinga. Þennan starfa á »löggjöfnunarnefndin« að hafa á hendi.

Hæstv. forsætisráðherra sagði reyndar, að nefndin mætti eins vel leggja til, að farið væri að dæmum Íslendinga í danskri löggjöf, svo að hjer væri um fult jafnrjetti að gera, og í annan stað væri ekkert athugavert við það, þótt lög einnar þjóðar væru sniðin eftir annarar. En við þetta er fyrst og fremst það að athuga, að Íslendingar hafa enga hvöt til þess að hlutast til um löggjöf Dana, og nefndin frá því sjónarmiði alls ekki æskileg, enda vitum vjer það allir ofurvel, að þessi nefndarskipun er runnin undan rifjum dönsku sendimannanna og með það markmið að láta lagasmíð Íslendinga »dependera af þeim dönsku«.

Hjer er því um meira að gera en það, að hvor þjóðin megi hafa til hliðsjónar hinnar löggjöf. Um slíkt þyrfti engin lagafyrirmæli, því að allar þjóðir mega nota það sem þær vilja úr lagasmíð allra annara þjóða. Hjer er alt annað á seyði. Það er gamla keppikeflið, sem þeir drotnendur hafa löngum haft fyr og síðar, er þeir hafa viljað leggja undir sig og sína höfuðþjóð aðrar minni þjóðir eða lendur, að vinna þá að því að koma sem mest á einum lögum í öllum þeim löndum, eða fá smærri þjóðina til að gangast undir lög heimaþjóðarinnar.

Vjer Íslendingar þekkjum þessa »löggjöfnunar«-aðferð úr vorri eiginni sögu frá fyrri og síðari tímum. Þegar Ólafur Haraldsson digri leitaðist fyrir að ná Íslandi, vildi hann tryggja vald sitt með því að koma hjer á norskum lögum. Hið sama varð uppi á teningnum þegar landið komst undir konung 1262, því að innan 10 ára var send hingað lögbók og komið á norskum lögum.

Allir þekkjum vjer kappsmuni dönsku

stjórnarinnar að koma hjer á dönskum lögum og lagavenjum. Ríkisráð Dana hefir og ósleitilega starfað í sömu átt í afskiftum sínum af Íslandsmálum. En aldrei hefir þó verið gengið fram öllu berlegar í þessu efni heldur en nú, þar sem Íslendingum er skipuð þessi nefnd í þessum ákveðna tilgangi, — nefnd, sem ógrímuklætt á að vinna að því að koma hjer á dönskum lögum og gæta hins velfengna rjettar samþegnanna í líf og blóð, kostuð til þess af Íslandi sjálfu að hálfu leyti.

Hjer hafa sendimennirnir komið ár sinni mjög sniðuglega fyrir borð. Úti um allan heim hefir verið búist við því, að Ísland losnaði nú að fullu og öllu úr tengslum við Danmörku. Hefir þetta verið sagt fullum fetum í blöðum í Vesturheimi, og ekki þótt nema sjálfsagt. Á Norðurlöndum hefir og verið búist við þessu hált um hált, og danskir stjórnmalamenn eru alveg hornfir frá því að byggja nokkuð á »stöðulögum« lengur. Íslendingar afsögðu þau formlega á Alþingi 1871 og 1911 og hafa aldrei við þau kannast, og hefir jafnvel Kn. Berlin orðið að kannast við, að það væri leiður ljóður á »stöðulögum«, að Íslendingar hefðu aldrei fengist til að fallast á gildi þeirra. En þrátt fyrir alla þessa gerbreytingu á viðurkenningu heimsins fyrir rjetti Íslands, þá hafa nú Danir getað leikið sjer að því að tryggja vald sitt og hagsmuni með »nýrri aðferð« enn þá betur en nokkru sinni áður.

Hæstv. forsætisráðherra drap á það í sambandi við »mentasjóðina«, að forrjettindi íslenskra stúdenta við Hafnarháskólann væru ill fyrir háskólann hjer, af því að þau drægu námsmenn um of hjeðan til Khafnar. — Jeg hygg líka, að ekki væri eftirsjá í, þótt þau forrjettindi fjellu niður, en nú er langt frá, að svo sje, þar sem stofna skal

í Khöfn nýjan mentasjóð, einmitt til þess að hvetja Íslendinga til að sækja þangað, ekki síður en hingað til. Og aðalmarkmið sjóðanna tveggja er að glæða og efla andlegt samband Danmerkur og Íslands.

Jeg býst því við, að Hafnarháskólinn verði eigi síður hættulegur keppinautur íslenska háskólans eftir en áður, þegar þessi nýi sjóður bætist við »jafnrjetti« íslenskra stúdenta þar syðra.

Hæstv. forsætisráðherra sagði svo í öðru orðinu, að enginn mundi óánægður með þetta nýja skipulag. En jeg hygg, að hann kunni ekki að lesa svo í hug manna, að hann geti um það sagt með neinni vissu.

Að minsta kosti hefi jeg hitt marga hjer, sem hafa sagt, að sist mætti gera nokkuð til þess að veikja íslenskt mentalif hjer heima, með því að draga það með fjármagni til Danmerkur, og ætti frekar að banna Dönum að stofna sjóð í þeim tilgangi. Þetta segi jeg sem dæmi um skaplyndi manna, en geri það ekki að mínum eigin orðum, enda getum vjer auðvitað ekki bannað Dönum slíkt.

En það þykist jeg sjá mega, að tilgangurinn með sjóðstofnun þessari sje sá, að uppræta hjer sjálfstæðishug Íslendinga, eða »einræningsandann« svo nefnda, sem Norðmönnum var einnig álasað fyrir meðan þeir áttu í brösum við Svía um sjálfstæði sitt, en honum áttu þeir það að þakka, að þeir náðu fullu frelsi sínu að lokum.

Hæstv. forsætisráðh. sagði, að skorður þær, sem settar eru við sambandsslitum, væru ekki meiri en rjettmætt væri. Jeg held þó, að óhætt væri að treysta því, að einfaldur meiri hluti þings og þjóðar gæti sjeð heill og hagsmunum landsins fulltryggilega borgið í þessu efni.

En nú er svo komið, að Danir hælást

um yfir því, hversu erfitt sje fyrir Íslendinga að fá skilnað.

Háttv. 2. þm. Árn. (E. A.) taldi það ekki nema rjettmætt, að $\frac{2}{3}$ sameinaðs þings þyrfti til þess að uppsögn væri gild, þar sem slíkt hið sama væri áskilið um öll önnur lög. Þessi umsögn hans er að visu rjett þegar svo stendur á, að lagafrumvörp þurfa að koma í sameinað þing, en að öðru leyti eru þau villandi, því að það er kunnugt, að allur þorri laga gengur fram án þess að þurfa að koma í sameinað þing, og þarf þá ekki nema einfaldan meiri hluta til þess að lögum verði framgengt. Hjer er því mun ríkara áskilið um fylgi þingmanna heldur en viðgengst um flest önnur lög. — En þó eru skilyrðin um almennu atkvæðagreiðsluna langtum þrengri og óviðráðanlegri.

Hæstv. forsætisráðherra vildi halda því fram, viðvikjandi alþjóðaratkvæðagreiðslu um samningsslit, að þótt kosningar sjeu illa sóttar að jafnaði, þá mundi slík atkvæðagreiðsla verða vel sótt. Um það er þó erfitt að spá, og hitt þykir mjer miklu líklegra, að þegar stórmál eru samfara þingkosningum, þá sje sterkari aldan, sem knýr menn til kosninga, heldur en við blábera atkvgr. sem þessa.

Ekki fór jeg heldur rangt með, er jeg taldi það því nær mundu einsdæmi, að kosningar væru svo vel sóttar, sem hjer er heimtað, því að hv. 2. þm. Árn. (E. A.), sem er fróður í stjórnmálasögu seinni tíma, gat ekki tilnefnt nema tvö dæmi þess, og voru þá hin mestu kappsmál uppi, yfirreiðar miklar og smölun bæði vegna sambandsmálsins og kosninga 1908 og stjórnmálabrösur í algleymingi 1911.

Það tel jeg varúðarvert, að greidd verði atkvæðin á hverju heimili, eins

og andmælendur mínir halda fram að meg, til þess að ná nægri atkvæðatölu. Jeg dreg það í efa, að holt væri að hafa atkvæðagreiðsluna svo ófrjálslega, að staðið væri yfir hverjum kjósenda meðan hann greiðir atkvæði sitt. Og betur tryði jeg kjósendum til að fara með atkvæði sitt á þingstaðnum heldur en undir handarjæðri stjórnarsmáanna, í einhverri myrkvastofu heima á bæjum.

Hæstv. forsætisráðherra hjelt því fram, að enginn gæti hafnað samningnum, nema með því móti að heimta skilnað. Það er nú ekki nýtt, að þeirri skilnaðargrýlu sje otað fram þegar eitthvað er »í boði« frá Dönum, sem Íslendingum geðjast ekki að.

Danskir stjórnámálamenn hafa hvað eftir annað getið þess síðustu árin, að Íslendingar hafi nú tekið upp þá aðferð, að ná einu og einu atriði af rjettarkröfum sínum í senn, og talið þessa aðferð þeirra hættulega Dönum. — Er það og rjett, að þessi aðferð mátti verða mjög sigursæl. Var nú svo komið, að fánamálið var á góðum vegi að fást fram, er frá því var horfið, illu heilli, og tekið til við samningamakkið, einmitt þá aðferðina, sem haldið hefir verið fram af þeim, er hamla vildu sjálfstæðisframsókn Íslendinga.

Það var eðlilegt, að danskir stjórnámálamenn sæju, hver aðferðin þeim var öruggust. Þeir vita jafnvel og vjer, að Íslendingar hafa alt af skaðast á samningum við erlendar þjóðir um rjettindi sín, en grætt á að neita. Svo var á þjóðfundinum 1851, sömuleiðis 1870 og 1908 og 1912, og svo mundi fara enn, ef hlýtt væri boði tímans og beðið. — Aftur hafa Íslendingar skaðast á samningafýsinni, t. d. 1262, 1660, 1903 o. s. frv.

Jeg man ekki heldur betur en Norðmenn og Svíar hefðu oft reynt að ná

samkomulagi með samningum þau 90 ár, sem löndin voru síðast í sambandi, en altaf strandað, og munu allir Norðmenn að minsta kosti segja það góðu heilli, og þá fyrst kom bróðurhugurinn milli frændþjóðanna, er fullur skilnaður varð með þeim. Þá fækst lækning meinanna, einmitt af því að Norðmenn höfðu verið nógu stórhuga til að neita, þótt einhver dýrkeypt eða vafasöm ívilnun væri í boði.

Þá kem jeg að ræðu háttv. þm. Dala. (B. J.), og er það óvanalegt, að jeg þurfi að eiga í höggi við hann um þessi mál. — Mjer hafa aldrei þótt jafnveilar röksemdir hans sem nú í þessu máli. Skál jeg játa, að það kynni að einhverju leyti að stafa af því, að jeg væri nú glöggari á galla á röksemdum hans en venjulega, þar sem það er kunnugt, að menn finna jafnan betur það, sem áfátt er í rökum andstæðinga sinna, heldur en þeirra samherja. En þó hygg jeg, að meira valdi hjer um hinn laki málstaður, sem hann hefir nú, og ekki verður varinn með neinum rjettum rökum.

Hann kvað hjer alt fengið, sem Íslendingar hafa krafist; jafnvel þeir, sem óskað hafa eftir skilnaði, mundu láta sjer nægja »fullveldi«.

En það er einmitt kjarni málsins, að »fullveldi« er ekki nóg á pappírnum eingöngu. Ef ekki er tryggilega um það búið, að Ísland sje fyrir Íslendinga, þá er horfið frá aðalkjarnanum í rjettindakröfum þeirra. Ef Ísland er bundið Dönum með óhagstæðum samningum, þótt fullvalda eigi að heita í orði, þá er hvergi nærri fullnægt kröfum sjálfstæðismauna.

Það heyríst nú klingja við, að úr því að Íslendingar hafi gengið til samninga við Dani, þá sje sjálfsagt að ganga að þessum samningum, því að ekki hafi verið við betra að búast.

En þessu vil jeg algerlega mótmæla. Engin skylda ber til þess að ganga að hvaða samningi sem er, þótt Íslendingar hafi ekki neitað að ræða samninga við Dani um hreint konungssamband, ef því væri að skifta.

Í þessu sambandi vil jeg leyfa mjer að lesa upp yfirlýsingu, sem samþykkt var á flokksfundi sjálfstæðismanna 22. apríl 1918, og ráðherra flokksins (S. E.) var falið að afhenda forsætisráðherranum:

»Komi sendimaður frá konungi og hafi ótakmarkað umboð, þá er flokkurinn fús að semja við hann um hreint konungssamband milli Danmerkur og Íslands«.

Þetta er alt, sem sjálfstæðisflokkurinn hefir undirgengist að ganga til samninga við Dani um, og annað ekki. Hann er því laus allra mála. Nú er ekkert hreint konungssamband í boði, þar sem mörg mál eru sameiginleg auk konunungsins, og því sjónhverfing ein að flagga með þessu sem »personalunion«.

Þá vil jeg leyfa mjer að lesa aðra ályktun, sem gerð var á fundi sjálfstæðisflokksins 18. júní síðastliðinn, út af væntanlegum störfum samninganefndarinnar.

Er ályktun sú á þessa leið:

»Fundurinn skorar á fulltrúa sína í fullveldisnefnd að halda fast á framkvæmd ályktunar þeirrar, sem fullveldisnefnd gerði laugardagskveld hinn 15. þ. m., um að bera undir atkvæði í sameinuðu þingi þau tvö atriði, að eigi skyldi samninga gera við Dani, nema þeir viðurkendu fullveldi vort í konungssambandi við sig, og að sáttmála þar um skyldi halda utan við aðra samninga, er gerðir kunna að verða«.

Af þessu má sjá, hver skilyrði sjálf-
Alpt. 1918. B. (30. löggjafarþing).

stæðisflokksins voru, sem þingmenn fjellust þá á, og að hvorugu þessu skilyrði hefir fengist fullnægt. Með síðara skilyrðinu er áskilið, að sambandssáttmálanum skyldi algerlega haldið utan við aðra samninga, er gerðir kynnu að verða milli Danmerkur og Íslands. Á þetta var lögð hin mesta áhersla, ekki síður af hv. þm. Dala. (B. J.) en öðrum. En nú hefir hann horfið frá þessu. (B. J.: Þetta er ekki haft rjett eftir mjer). Jeg hefi það skrifað hjerna eftir fundarbókinni, og þingmaðurinn getur borið það saman. (B. J.: Þetta er ekki rjett skilið). Skilyrðin eru svo ljós og skýr, að ekki verður vilst á þeim.

Hv. þm. Dala. (B. J.) gat þess í ræðu sinni, að fánakrafan hefði verið fullveldiskrafa, að Ísland hefði altaf verið fullvalda ríki, og hefðu Danir nú verið neyddir til að láta undan kröfum vorum. Enn gat hann þess, að Franz von Liszt hafi skrifað Ragnari Lundborg út af síðustu bók hans, og verið honum allveg samdóma um, að Ísland væri að lögum fullvalda ríki. Er þetta alt hárrjett og sannar það, að Íslendingar þurfa ekki að kaupa dýrum dómum viðurkenningu um fullveldi sitt af Dön-um. Danir eru, samkvæmt allri afstöðu sinni og rikjandi meginstefnu nútímans, hreint og beint neyddir til að viðurkenna það. Er mjer það óskiljanlegt af öðrum eins þjóðskörung og hv. þm. Dala. (B. J.) hefir verið, að hann skuli nú vera að tala um, að það þurfi að versla við Dani um ríkisrjettindi vor. Nú eru þeir tímar liðnir, að ástæða væri til slíkrar verslunar. Virðist hv. þm. Dala. (B. J.) nú vera kominn á alt aðra sveif en áður og farinn að aðhyllast »opportunismann«, sem dr. Valtýr Guðmundsson hefir verið að þrjédika um í Eimreiðinni, og þykir mjer mjög leitt

að vita minngamlasamherja (B.J.) kominn inn á þá braut. Kemur hann nú fram eins og gamall Valtýingur með aflóga kenningar. Skál mig ekki undra, þó að þeim sje dillað, sem alla tíð hafa verið tæpir í rjettindakröfum Íslendinga.

Þá vildi háttv. þm. Dala. (B. J.) gera mikið úr því ákvæði 19. greinar, »að Ísland lýsi yfir ævarandi hlutleysi sínu«. Þótti honum það, að Ísland lýsti sjálft yfir hlutleysi sínu, glögt og óbrigðult vitni um fullveldi þess. Að öðrum kosti, ef landið er ekki sjálfstætt, þá lýsi sá yfir hlutleysinu fyrir landsins hönd, er yfir því ráði, svo sem þegar Belgía lýsti yfir hlutleysi Kongoríkisins. En hjer er nú einmitt þannig ástatt, því að semkvæmt 19. grein eru það Danir, sem tilkynna, að Ísland lýsi yfir ævarandi hlutleysi sínu, en Ísland tilkynnir heim-inum það ekki sjálft. Jeg er hræddur um, að hv. þm. Dala. (B. J.) hafi flask-að illa á þessu.

Enn nefndi háttv. þm. Dala. (B. J.) það sem fullveldiseinkenni, að Ísland hefði rjett til að setja sína eigin sendi-herra þar sem því þóknaðist. Þetta er hvergi nærri alls kostar rjett, því að öðru máli gegnir, þótt Danir lofi að taka einstaka íslenska menn í undirtýllustöður í sendiherra- og ræðismannaskrifstofur sínar. Eru það engin veigamikil ný rjettindi. Mörg dæmi eru til þess, að Íslendingar hafi komist í háar stöður meðal Dana. Má þar til nefna Jón Eiríksson og Grím Thomsen, sem komst í sendiherrasveit Dana á Englandi. Sannar þetta ekkert um fullveldi landsins.

Satt er það, að Íslendingum er veitt heimild til að hafa fulltrúa í Danmörku, en það hafa þeir altaf getað, enda haft stjórnaðskrifstofu þar. Er það enginn nýr rjettur.

Í athugasemdunum er skýrt tekið fram, að utanríkisstjórnin hljóti að vera

ein, sem sje sú danska. Eru ummæli háttv. þm. Dala. (B. J.) um sjerstaka sendiherra og sjerstaka utanríkisstjórn vora því í mótsögn við frv. sjálft.

Löngun hans til þess, að hitt og þetta hefði staðið í frv., umfram það sem er þar, hefir teymt hann of langt í fullyrðingunum. En þær stöða næsta lítið. Hætt er við, þegar til framkvæmdanna kemur, að Íslendingar mælist ekki einir við um þetta, eins og jeg nú hjer í deildinni. Munu Danir þá hafa einurð á að ota sínum skilningi, og standa þá heldur en ekki vel að vigi með sambandslögin að bakhjarli.

Háttv. þm. Dala. (B. J.) viðurkendi, að sum ákvæði frv. gætu valdið fjárhagslegum skaða. Á það legg jeg ekki aðaláhersluna. En auðvitað mál er það, að enginn gerir það að gamni sínu að semja af sjer fje. Og hart er það fyrir fátæka þjóð, að taka á sig ný stórgjöld og gefa jafnframt þar á ofan annari þjóð, langtum ríkari og betur búinni til framkvæmda, óhindaðan aðgang að öllum auðlindum landsins, sem hvergi eiga að vera með rjettu annarsstaðar en í höndum landsins barna einna.

Háttv. þm. Dala. (B. J.) vildi staðhæfa, að Ísland bæri meira úr býtum á þessum umbrotatímum, að því er til aukinna rjettinda kemur, en nokkurt annað ríki heimsins með jafnlitlurn tilkostnaði. En mjer sýnist ávinningurinn harla litill.

Satt er það að visu, að Ísland hefir ekki kostað til blóði þegna sinna, eins og flest ríki hafa orðið að gera, en á hinn bóginn verður að líta á það, að Íslendingum á að vera auðsóttari rjettur sá, er þeir eiga kröfu til, en flestum öðrum þjóðum. Þeir eiga einir skilyrðislausan rjett til eignar og forráða þessa lands. Þeir hafa sjálfir fundið landið, byggt það einir, yrkt og notað frá öndverðu, án þess að seilast á rjett nokkurrar annar-

ar þjóðar. Sumar þjóðir hafa aftur tekið land sitt ránshendi; í öðrum landahlutum búa tvær eða fleiri þjóðir saman, svo að ómögulegt er að finna nein landatakmörk milli þjóðernanna, og er þá torvelt að skera úr, hvaða ríki þeir tilheyra með rjettu. En Íslendingar hafa einir frá upphafi byggt þetta land og hafa svo óskoraðan og augljósan rjett til landsins, sem nokkur þjóð getur fremstan haft. Danir eru því skyldir til að láta oss í hendur allan rjett, vorn, án þess að fá nokkuð í staðinn.

Háttv. þm. Dala. (B. J.) sagði, að Ísland væri ótvírætt fyrir Íslendinga samkvæmt sambandsfrumvarpinu, þar sem sjeð mundi fyrir því, að Danir hefðu eigi meiri rjett hjer en Íslendingar, sem erlendis búa. Það kom fram sem ætlun bæði. forsætisráðherra og háttv. þm. Dala. (B. J.) að bægja Íslendingum erlendis frá rjettindum í föðurlandi sínu, til þess að geta bægt Dönum frá, og virtist þeim báðum það mjög rjettlátt gagnvart löndum vorum erlendis, og voru með svigurmæli í garð þeirra. Jeg vil benda á, að oft hafa þeir landarvorir verið fult eins góðir Íslendingar, sem fyrir handan pollinn hafa búið. Þetta er alkunnugt, og þarf jeg ekki að nefna nöfn. Vil jeg að eins benda á Íslendinga vestan hafs. En það hefir ósjaldan komið fram, að þeim, sem vilja, að Danir gini yfir öllum auðlindum Íslands, hefir verið og er meinilla við Vestur-Íslendinga og samhug þeirra og samvinnu við ættjörð sína. Virðist sami andinn gægjast upp hjá þessum herrum. Og mér sýnist það síður en svo, að »Ísland verði fyrir Íslendinga«, þegar þessir menn sjá einmitt það ráðið vænst, að bægja Íslendingum frá Íslandi, til þess að bjargast eitthvað út úr jafnrjettisógöngum samninganna. En svo er ósýnt, að þeir komist upp með slíkt

gagnvart Dönum, því að ekki hefir það verið tilætlun nefndarinnar.

Annars verður þessum mönnum torvelt að sanna, að til sje takmarkalausara »jafnrjetti« milli þjóða heldur en það, sem Dönum er veitt með þessum samningum.

Enn sagði háttv. þm. Dala. (B. J.), að sá ætti að gera betur, sem segði, að hjer væri illa verslað. Slíkt er hægt að segja. En hjer er ekkert uppboðsþing, þar sem boðin sjeu upp rjettindi landsins, svo að slík orð eru út í loftið og væru betur ósögð.

Háttv. þm. Dala. (B. J.) sagði og, »að einhvern tíma mundi það hafa þótt einhvers virði, að hægt væri á næsta þingi að setja innlendan hæstarjett«. Skal jeg að visu játa það. En einkennilegt er það, hvers vegna innlundur hæstirjettur er ekki látinn verða samferða »fullveldinu«, ef nú er verið að gera landið fullvalda. Er þetta því undarlegra, sem hæstv. forsætisráðherra hefir áður lýst yfir því, að hann teldi það eitt af aðaláhugamálum sínum að flytja æðsta dómsvaldið inn í landið sem fyrst.

Ekki er svo að sjá, sem Danir telji líklegt, að hrapað muni verða að því að flytja hæstarjett heim, þar sem svo er komist að orði í frv., að »hæstirjettur Danmerkur hafi á hendi æðsta dómsvald í íslenskum málum, þar til Ísland kynni að ákveða að stofna æðsta dómstól í landinu sjálfu«.

Það er eins og ekki sje ætlast til, að það verði alveg á næsta ári. Jafnvel brytt á efa um, að það verði nokkurn tíma. Tæpast mun auðsóttara að flytja dómsvaldið inn í landið eftir því, sem árin líða og danskir hagsmunir vaxa í landinu, dönsk fyrirtæki verða völdugri, sýslu- og bæjarfjelög komast í stærri skuldir við Dani og fleiri fossar í þeirra hendur. En það er leitt mjög og tæp-

að samandi, að fullvalda ríki, eins og fylgifiðskar frv. fullyrða að Ísland verði, sæki æðsta dómsvald til annars lands.

Ekki get jeg látið mjer hugnast nefnd sú (»lögjöfnunarnefndin«), sem á að erfa starf ríkisráðsins. Það er ekki rjett, sem hæstv. forsætisráðherra sagði, að það væru að eins stjórnarfrumvörp, sem senda þurfi til nefndarinnar.

Í 16. gr. stendur skýrt og skörinort: »Sjerhvert lagafrumvarp, sem varðar nánari meðferð mála þeirra« o. s. frv. Gæti verið örðugt fyrir þingmenn að biða þar til leitað væri umsagnar nefndarinnar um frumvörp þeirra til Danmerkur, eða hver veit hvert. Háttv. sessunautur minn, 2. þm. Árn. (E. A.), bendir mjer á, að seinna í greininni stendur: »skal hlutaðeigandi stjórnarráð leggja fyrir nefndina til álita«.

Rjett er það, að hlutaðeigandi stjórnarráð á að sjá um sendinguna á »sjerhverju lagafrumvarpi«, en ekki verður af þessu sjeð, að að eins eigi að senda stjórnarfrumvörp til nefndarinnar. Er það ekki nema sjálf-agt að fela stjórnarráðinu framkvæmd á þessu, og eiga aðganginn að því, því að valtara væri að eiga það undir hverjum flutningsmanni meðal einstakra þingmanna. — En auðvitað var það, að vanir lögskýringamenn mundu hjer við umræðurnar reyna að snúa þessu á þann veg, sem þeim þótti sjer best henta.

Háttv. þm. Dala. (B. J.) taldi það stærsta kostinn á frumvarpinu, að nú væru Íslendingar lausir við hermálin, vegna þeirrar miklu hættu, sem landinu stafaði ella af því, að Danmörk lenti í ófriðnum. Hann var mjög óttasleginn af því, að eitthvert stórveldið mundi þá hremma Ísland, og eins væri landinu mikil hætta búin, ef þessum samningum yrði ekki lokið fyr en ófriðnum, því að jafnvel þótt eitthvert stórveldið vildi þá líta á rjett Íslands, sem vafa-

samt væri, þá gæti sá stuðningur kostað enn þá meiri jettindaveislur.

Mig furðar mjög, að menn skuli vera með svo fjarstæðar grýlur, og einhvern tíma hefði háttv. þm. Dala. (B. J.) verið bjartsýnni en nú er hann um sjálfstæðismál Íslands.

Eins og margsinnis hefir verið tekið fram, hafa nú allar stórpjóðir heimsins það kjörorð, að þær vilji vernda rjett smáþjóðanna, ekki sist England og Bandaríkin, og er það því furðu barnaleg grýla að vera að dylgja um það, að England muni jafnvel leggja Ísland undir sig. Þeir menn sjá ofsjónir, sem slíkt óttast.

Stórveldin hafa nú þegar viðurkent Ísland í verki sem sjálfstætt ríki og tekið við sendimönnum hjeðan og samíð við oss sem sjerstakt ríki. Þeim leikur enginn hugur á að leggja Ísland undir sig, enda höfum vjer áður setið í friði óáreittir fyrir þeim, þótt Danir lentu í ófriði, svo sem 1809, og hafa þó rjettlætishugsjónirnar þróast mjög síðan, svo að hættan er langtum minni nú, eða rjettara sagt alls engin.

Háttv. þm. Dala. (B. J.) sagði, að meiri þörf væri á að ræða margt það, er lýtur að framkvæmdum frumvarpsins; en sumt af því, er hann talaði um í því sambandi, voru einvörðungu »barnagull«. En satt er það, að ef þingið samþykkir frumvarpið, þá verður það að hafa vakandi auga á framkvæmd þess, eftir því sem unt er.

En þar er ekki hægurinn hjá, svo illa og óhaglega sem frumvarpið býr Íslendingum í hendur. Þá vakna ýms deiluatriði, og hljóta þau að verða ærið mörg, eftir þeim kenningum, sem háttv. þm. Dala. (B. J.) heldur nú fram, þar sem Danir líta alt annan veg á margt í samningnum en hann vill vera láta. Samningur þessi hlýtur því að vekja deilur og auka sundrunguna, gagnstætt

því, sem tilætlun hans er, því að bæði Danir og margir Íslendingar hafa lagt áherslu á, að nauðsyn bæri til að jafna deiluefnin. Eina ráðið til þess er það, að hvor búi sem mest að sinu, en sje íhlutunarlaus um hins mál.

Þessar tvær þjóðir hafa haft nægan tíma og tækifæri til að reyna samvinnuna síðan 1281, og er engin ástæða til að syngja þeirri samvinnu lof. Reynslan sýnir einmitt, að landi voru vegnaði verst þegar samvinnan var mest, eða þegar Danir ljetu mest til sín taka hjer í landi.

Jeg hefi þá vikið að flestum atriðum í ræðu háttv. þm. Dala. (B. J.), sem um er deilt, og mun geta látið hjer við lenda að sinni, enda mun þingheimur fremur kunna þakkir fyrir það, ef jeg hefi gleymt einhverju. Jeg hefi jafnframt svarað háttv. 2. þm. Árn. (E. A.) að mestu leyti og þarf um fátt að deila við hann sjerstaklega.

Háttv. 2. þm. Árn. (E. A.) tók sjer fyrir hendur að sýna mismuninn á uppkastinu 1908 og þessu frv. Hann vildi leggja þá merkingu í orð mín, að jeg hefði litið svo á, sem þetta frv. væri verra en frv. 1908, og gæfi þá að skilja, að þetta frv. væri þjóðinni óaðgengilegt, er hún hefði hafnað hinu. En jeg gerði engan samanburð á frv. í heild sinni. Jeg gat þess að eins, að frumv. 1908 væri í sumum atriðum betra en þetta frv., en í öðrum atriðum væri það verra. En þótt þetta frv. væri hóti betra, þá þyrfti það alls ekki fyrir þá sök að vera aðgengilegt, því að aðstaðan hefir breyst svo stórkostlega á þessum 10 árum.

Annars var gaman að hinum ítarlega og fróðlega samanburði þm. (E. A.), en mjer fanst hann nú leggja talsvert annan skilning í frv. 1908 heldur en hann gerði þá, því að þá hrósaði hann uppkastinu mikið, lagði í það fullkomið full-

veldi og átti um það harðar deilur við háttv. þm. V.-Sk. (G. Sv.). En mjer fanst hann nú, er hann var að gagnrýna það, lita á frv. 1908 með augum andstæðinga þess, en ekki með hinum bjartsýnu gömlu heimastjórnaraugum sínum. Hefði þó samanburðurinn orðið ólíkt betri, ef þingmaðurinn hefði lagt sama lofgerðarmælikvarðann á bæði frv., og gaman hefði jeg af að sjá það, hvort kostir þessa frv., sem hjer liggur fyrir, hefðu þá yfirgnæft eins mikið eins og hann vildi nú vera láta.

Það dettur vist fáum í hug að lofa frv. 1908. Það var þarft verk að fella það, og það eiga bæði þessi frv. sameiginlegt, að þau eru óaðgengileg og ófullnægjandi fyrir Ísland, og því eiga þau að sæta sömu örlögum og áfellisdomi.

Gísli Sveinsson: Enda þótt framorðið sje nú nokkuð dags, get jeg ekki lofað að ljúka máli mínu á örfáum mínútum.

Jeg vil taka undir með háttv. þm. N.-Þ. (B. Sv.) í því, að ekki tjái að hraða máli þessu svo mjög. að beitt sje afbrigðum frá þingsköpum í sífellu. Jeg hefi ekkert á móti því, að afbrigða hafi verið leitað til þess að taka málið nú þegar til 1. umr. En hitt má ekki eiga sjer stað, að svo verði um málið framvegis.

Að vísu er öllum kunnugt málið. Frv. þetta hefir legið frammi um hrið, og jeg efast ekki um, að menn hafi lesið það og kynt sjer það ítarlega. Og þess ber líka að gæta, að Íslendingar eru þessu máli kunnugir frá öndverðu; það hefir verið rætt og hugsað af alþjóð um langar stundir.

Auk þess er grundvöllur málsins og aðalatriði ljós, eins og þau birtast í þessu frv., sem hjer liggur fyrir.

En — málið er svo mikilvægt, að

ekki sæmir að flytja það með afbrigðum gegnum þingið.

Jeg þykist vita, að frv. verði samþ. óbreytt, en sjálfsagt þykir mér, að þeim gefist tíð til, sem ræða vilja málið, eða jafnvel koma með breytingartillögur, svo að ekki verði sagt, að ráðin sjeu af þeim tekin.

Jeg get ekki heldur sjeð, hvað á liggur að afgreiða málið á einni viku, og skil ekki hvað hæstv. forsætisráðherra getur gengið til að ætla að ákveða þingtímann þegar í byrjun svo stuttan, þar sem við þó erum hér komnir og kvaddir af stjórninni til þingsetu. Hjer getur líka verið ýmislegt fleira, sem afgreiða þarf, t. d. ýmsar afleiðingar af máli þessu, sem fram þurfa ef til vill að ganga jafnhliða.

Þykir mér því líklegast, að stjórnin hagi sjer þar eftir og leyfi þinginu svo langa setu, að afgreiða megi nauðsynjamál þau, sem fyrir liggja og ekki verður hjá komist.

Vil jeg þá minna á orð háttv. þm. Dala. (B. J.), að sjá þarf um framkvæmd málanna, þá er þessi sambandslög hafa samþykkt verið.

Hann hefir nú víst meint sitt með þessu, og jeg meina mitt.

En það er t. d. öllum kunnugt, að skiftar eru skoðanir manna um það, hvort stjórnin, sem nú situr, sje fær um að fara með völdin, — hvort hún sje á vetur setjandi, eins og hún er skipuð.

Ög þá er fáninn. Hvers vegna á nú að draga það að gera ályktun um hann?

Ög þá eru breytingar á stjórnarskránni, sem þetta mál gerir nauðsynlegar. Ef til vill álita sumir, að rjettast sje að gera þær ekki fyr en málið er komið fram til fulls. En eins og kunnugt er verða þær að gerast á tveimur þingum með þingrofi á milli, og væri þá ekki óeðlilegt, að fyrri hlutinn færi fram nú.

Því að enginn efi er á, að sambandslagafrv. kemst í gegn.

Sumir kendu hæstv. stjórn um það, hve lengi síðasta þing átti setu, og álösuðu henni fyrir það, og mætti þeim mönnum finnast undrum sæta, hve fljót hún nú vill gerast í vöfunum.

Annars hefi jeg hvergi heyrt um það fengist úti um land, þar sem jeg hefi farið og talað við málsmetandi menn, sem sje hjer um Suðurlandsundirlendi, að þingið hafi setið lengi, heldur hafa menn getið hins, að það hafi þó að lokum unnið starf sitt vel.

Að því hefir verið fundið hjer í hv. deild, að samninganefndin hafi ekki látið fylgja frv. nefndarálit, og væri því ekki hægt eins vel að átta sig á málinu.

Furðar mig á slíkum aðfinslum frá háttv. þm. N.-Þ. (B. Sv.). Er hann sá maður, að hann hlýtur eða ætti að bera skyn á málið, eftir að hafa lesið frv. og fylgjandi athugasemdir, sem eru nokkurskonar nefndarálit. En eftir orðum hans að dæma hjer í dag hefði honum líklegast ekki veitt af að hafa fyrir sjer einhverjar meiri skýringar.

Yfirleitt hlýtur það þó að nægja hverjum manni til að skilja málið að lesa frv. og athugasemdirnar. En hitt væri rjett, sögunnar vegna, þótt ekki væri annað, að gefin yrðu út plögg öll, sem málinu fylgja eða geta fylgt.

Þá vil jeg vikja að málinu sjálfu með örfáum orðum. Hafa þau látið einkennilega í eyrum mér ummælin, sem háttv. þm. N.-Þ. (B. Sv.) hefir látið falla, svo illyrmislega, sem honum hafa farið orð um samherja sína fyrirverandi.

Get jeg ekki fundið, að hv. þm. Dala. (B. J.) eigi sjerstaklega nú skilin slík ummæli, er háttv. þm. (B. Sv.) kallar hann og hæstv. fjármálaráðherra í skopi »frelsiðhetjur Íslands«, og í hinu orðinu titlar hann háttv. þm. Dala. (B. J.) hinn

»arga Valtýing«, um leið og hann talar um þann »rammdanska anda«, er nú gagnsýri hann. Öðruvísi mjer áður brá. Tæplega hefði jeg trúað, að slíkt mundi heyrast úr þeirri átt hjer á þingi 1918. Sannast hjer sem oftast, að »hverfanda alt á hveli liður«.

En undarleg eru slík orð af ekki öðru tilefni en frv. þessu, sem enginn þorir að neita að í felst full viðurkenning á fullveldi Íslands.

Háttv. þm. N.-Þ. (B. Sv.) fer þar að vísu, sem vonlegt er, undan í flæmingi og telur, að Dönum sje veitt hjer alt of mikil ívilnun. En hvað er það? Sú ívilnun, ef einhver er, stendur í 20—25 ár, en ekki um aldur og æfi.

Mjer finst því, að þessi stóru orð háttv. þm. (B. Sv.) hæfi ekki málstað hans.

Það er nú jafnvel talað hjer í deildinni eins og hjer sjeu fleiri menn óánægðir, en mjer vitanlega er hann einn um það, háttv. þm. N.-Þ. (B. Sv.), í þessari háttv. deild, og í háttv. Ed. er að eins einn, háttv. þm. Ísaf. (M. T.), á sömu skoðun og hann, eða rjettara sagt, háttv. þm. N.-Þ. (B. Sv.) er á sömu skoðun og háttv. þm. Ísaf. (M. T.). (B. Sv.: Eða í þriðja lagi: Þeir eru á sömu skoðun). Já, svo mun vera!

En eftir því, sem jeg hefi kynt mjer skoðanir manna, þá er það að eins órlitill hópur manna hjer í Reykjavík, sem þykist hafa eitthvað við samninginn að athuga, þó mjög óákveðið, og er sá hópur sama sem einn maður, sem menn vissu um fyrirfram að mundi verða á »einu máli«. Hafa sumir leyft sjer að nefna þetta »kliku«, en eigi skal jeg meira um það ræða.

En búist hafði jeg við miklu reffilegri athugasemdum úr þeirri átt en raun er á orðin.

En þar, sem jeg hefi átt tal við menn, eins og jeg gat um, hjer á Suðurlandi,

þá ríkir hvergi sami skilningur og hjá háttv. þm. N.-Þ. (B. Sv.), þótt hann nú, eftir digurmælum hans að dæma, hyggist munu vinna mikinn hluta þjóðarinnar á sitt mál, að eins ef honum gæfist tími til.

Jeg þyrði þó að gefa honum mörg ár, í þeirri fullu vissu, að þjóðin yrði aldrei svo viti firt, að hún legði sama dóm á þetta og uppkastið 1908, svo sem hann hefir leyft sjer að gera.

Háttv. þm. N.-Þ. (B. Sv.) var í fyrri ræðu sinni að bera saman einstök atriði þessa frv. og frv. eða uppkastsins frá 1908, en gafst upp við, því að ólíku er saman að jafna. Skildist mjer hann telja frv. þetta verra, og yfirleitt fjellu orð hans í þá átt, að þau fordæmdu þetta frumvarp engu síður en uppkastið 1908.

Hann taldi, eins og jeg greindi, og telur — ef hann gengur ekki á bak orða sinna — þetta frv. engu betra, en að sumu leyti verra, þegar öllu er á botninn hvolft. Þessi háttv. þm. (B. Sv.) átti sæti á þingi 1909, og átti þá þátt í því að samþykkja frv. það til sambandslaga, sem kent er við Sjálfstæðisflokkinn. Það var gerólikt uppkastinu. Það var það, sem Sjálfstæðisflokkurinn taldi að lengst ætti að fara, og væri það fullnægileg viðurkenning á öllum okkar rjetti. Hefði nú legið nær fyrir háttv. þm. N.-Þ. (B. Sv.) að bera frv. 1918, sem hjer liggur fyrir, saman við þetta frv. frá 1909, en ekki uppkastið. Þá hefði hann ef til vill getað sýnt, að hann talaði um málið af meiri þekkingu en nú er bert orðið.

En ef borið er saman þetta frv. og frv. Sjálfstæðisflokksins 1909, verður það ofan á, að það frv., sem hjer liggur nú fyrir, er miklu ítarlegra, betra og skýrara. Ef frv. þetta er því verra en uppkastið, þá er frv. Sjálfstæðisflokksins 1909 líka orðið því um verra.

Ef lítið er á frumvarið 1909, með til-
liti til 6. (sbr. 8.) og 7. gr. þess frum-
varps, sem við nú höfum fyrir framan
okkur, þá verður bert, hvernig ástatt
er.

Í 3. gr. frv. frá 1909 stendur í 3. máls-
grein, að gæsla fiskiveiða í landhelgi
Íslands sje sameiginlegt mál. En hvað
segir þetta frv.? Háttv. þm. N.-P. (B.
Sv.) virðist helst ætla, að það haldi
fiskiveiðagæslunni sem sameiginlegu
máli. En svo er ekki. Eftir þessu frv.
erekkertsameiginlegt nema konungurinn,
því að þau mál, sem hann líklega vill telja
sameiginleg eftir frv. þessu, á Danmörk
einungis að fara með í umboði Íslands,
og með vissum skilmálum, í þessi 25
ár. Þetta er ákveðið svo sökum þess,
að það eru Íslandsmál, en ekki sam-
eiginleg mál. En þó ekki nóg með það.
Einnig stendur í frumvarpinu frá 1909,
sem hann var harðánæður með (sömu
gr.):

»Meðan Danir annast strandvarn-
irnar njóta þeir jafnrættis við Ís-
lendinga, að því er til fiskiveiða í
landhelgi Íslands kemur«, o. s. frv.

Þarna er Dönum með lögum ákvarð-
aður sami rjettur sem vjer sam-
kvæmt frumvarpinu 1918 veittum þeim
af voru fullveldi. (B. Sv.: Hve lengi?).
Í 26 ár að minsta kosti, eftir frumvarp-
inu frá 1909 (7. gr.), uns uppsögn fer
fram samkvæmt því, sem 5. gr. þess
frv. ákveður. Danir eiga þá að hafa,
jafnvel eftir þessu frumvarpi 1909, rjett-
indin svo lengi, sem þeir fara með
strandvarnirnar, og gæsluna þurfa þeir
ekki heldur þar að auka, en hafa það
bara eftir sinni velpóknun. Þar með
er þetta algerlega aftur rekið hjá hv. þm.
(B. Sv.), og er óskemtílegsú meinloka hans,
ef hann heldur, að aðrir hafi gleymt
þeim höfuðatriðum, sem barin eru inn
í oss alla, nú í áratugi, þótt ýmsir Ís-

lendingar hafi farið að sumu villir veg-
ar fyr og síðar.

Þá er 4. gr., fyrri hluti, í frv. 1909:

»Danir, heimilisfastir á Íslandi,
skulu njóta fulls jafnrættis við Ís-
lendinga, og Íslendingar, heimilis-
fastir í Danmörku, jafnrættis við
Dani«.

Nú er spurningin: Er á þessu nokk-
ur munur og því, sem sagt er í 6. gr.
frv. 1918. Þar segir:

»Danskir ríkisborgarar njóta að
öllu leyti sama rættar á Íslandi sem
íslenskir ríkisborgarar fæddir þar,
og gagnkvæmt«.

Á þessu er enginn munur, nema þá
oss í hag, annað en þetta eina orð,
»heimilisfastur«. En nú er það gefið,
að vjer getum gert heimilisfestu að skil-
yrði fyrir slíkum rjettindaveislum.
Þessi sama grein segir líka, eins og
kunnugt er:

»Bæði danskir og íslenskir rík-
isborgarar hafa að jöfnu, hvar sem
þeir eru búsettir, frjálsa heimild
til fiskiveiða innan landhelgi hvers
ríkis«.

Þetta gefur með andstæðunni til kynna,
að gert er ráð fyrir búsetuskilyrðinu við
hið fyrnefnda atriðið. Enda er það upp-
lýst, að Danir í nefndinni vildu halda
búsetunni hjá sjer sem skilyrði fyrir
rjettinum, og er því sjálfsagt, að svo
verði og hjá oss.

Þetta tvent er það, sem aðallega, ef
ekki eingöngu, hefir orkað því, að hv.
þm. N.-P. (B. Sv.) legst svo freklega á
móti frv.. Þetta er það, sem hann telur
»að semja af sjer« og telur brot á regl-
unni: »Ísland fyrir Íslendinga«, Íslandi
til stórtjóns. Dönum sjeu þar með gefn-
ar í hendur »landsins ríku auðlindir«. En
þetta hefir hann sjálfur samþykkt
1909, sem þær mestu kröfur, er vjer
gætum gert og ættum að gera, og öll-

um er í fersku minni, hve vandlega hann vildi varast uppkastið frá 1908, svo að málavextir hlutu að standa mjög ljóst fyrir honum þá, eins og öðrum. Og hann veit, að eftir frv. 1909 (3. gr. 2. lið) áttu Danir að fara með utanríkismál vor á miklu óhagkvæmari hátt fyrir oss en 7. gr. frv., sem hjer er á ferðinni, ákveður.

En nú hafa þessar firrur jafnvel leitt háttv. þm. N.-P. (B. Sv.) til þess að fara loflegum orðum um uppkastið 1908! Ef til vill voru orð hans »innantóm«, en einhverju eiga þau þó líklega að lýsa. Hjelt jeg þó, að þessi háttv. þm. (B. Sv.) gæti sist orðið klökkur yfir því uppkasti, hvað sem drifi á dagana.

Mönnum verður að spyrja, hvað það eigi að þýða að tala eins og háttv. þm. N.-P. (B. Sv.) hefir talað á þessari stundu, eftir það, sem á undan er gengið á þessu sumri.

Hann fór að lesa upp samþykkt, sem »Sjálfstæðisflokkurinn«, eða flokksbrotið, hefði gert í apríl síðastl. Það er vitanlegt, að mig eða aðra varðar ekkert um þá samþykkt. En annars hygg jeg, að segja meg, að þeir menn í flokknunum, er samþykktu, hafi ekki brotið í bág við samþykktina. Hann sagði það efnið, að ekki skyldi gera samning um annað en »hreint konungssamband«.

Jeg vil nú spyrja menn um það, ef þeir vildu svara, hvað þeir hjeldu að væri hreint konungssamband, eða hvort þetta frv. ákvarði það ekki? Jeg vonast ekki eftir svari frá háttv. þm. N.-P. (B. Sv.), því að hann gaf þá skýringu, að »personalunion« væri ekki ef nokkurt mál væri sameiginlegt, þó að svo geti þó verið samkvæmt samningi. Nú er hjer ekkert annað sameiginlegt en konungurinn, eins og jeg hefi bent á, en hið annað, sem um er þrætt, gefa Íslendingar Dönum, af fullveldi sínu, til

að fara með eftir umboði um ákveðið árabil. Er þá ljóst, að hjer er ekki um að ræða málefнасamband. Enda mun engum, er skyn ber á, hvað það er, sem nefnist konungssamband (personalunion) og málefнасamband (realunion), til hugar koma að kalla þetta annað en hreint konungssamband.

Enn fremur las háttv. þm. N.-P. (B. Sv.) upp samþykkt, er hann talði fullveldisnefnd hafa gert. Hefir að minn viti ekki verið brotið í bág við hana. Sú samþykkt ræðir að eins um, hverju haldið var að samninganefndinni að formi til og til að byrja með. Fyrst skyldi gera samning um konungssambandið og síðan samning um eitt eða fleiri mál, svo sem t. d. utanríkismálin, ef danska stjórnin fer með þau. En þetta er að eins form.

Hjer liggur nú fyrir að eins eitt frv. til sáttmála og er skift í kafla. Hver kafla hljóðar um sjerstakan hluta af því, sem fyrir liggur í heild.

Fyrsti kafla er viðurkenning fullveldisins í konungssambandi, og síðan samningurinn eða atriði hans o. s. frv. Það kemur alveg út á eitt, hvort þessi ákvæði eru á einu eða fleiri blöðum, og hjelt jeg aldrei, að fram kæmi á þingi nokkur efi um það. (B. Sv.: Hvi var þá verið að samþykkja þetta?). Svo að eigi orkaði tvímælis, að þetta væri sitt-hvað, grundvöllur og samningur, svo sem og sáttmálinn vottar. Þetta form benti Dönum á, hvert stefnt var, og gat sjálfsagt orðið til þess, að þeir fengju þegar í upphafi ljósari skilning á málavöxtum.

En þegar nú vitanlegt er, að bæði háttv. þm. N.-P. (B. Sv.) og háttv. þm. Ísaf. (M. T.) hafa gengið að því að semja við Dani á þessum grundvelli, þá er undarlegt, að svona raddir koma fram, sem ekki hafa meira fyrir sjer en ein-

hverjar grýlur út af atriðum, sem hv. þm. (B. Sv.) taldi sjálfsagt að setja í lög 1909, og með þeim væri þá öllu frelsi fullnægt.

En því ber að slá föstu, að engin rödd hefir fram komið, hvorki í þingi nje utan, er dregur í efa, að með frv., er hjer liggur fyrir, sje fengin full viðurkenning fullveldis Íslands í konungssambandi við Danmörku, eins og háttv. þm. Dala. (B. J.) tók fram. Ef einhverjir hafa verið af þm., sem vildu alls ekki semja við Dani, þá áttu þeir að segja til í tíma í sumar. Menn hefðu nú ef til vill getað búist við því, að t. d. jeg væri meðal þeirra, því að jeg hefi verið þeirrar skoðunar, og haldið henni fram, að heppilegast mundi Íslandi að sigla sinn eigin sjó, laust við stjórnmálasambönd við önnur ríki, og jeg er enn á því máli.

En mjer kom vitanlega ekki til hugar í sumar, nje endranær, að hafa á móti því, að farið væri fram á það, að Danir, ef þeir vildu góðfúslega, gæfu oss viðurkenningu fullveldisins, þá er vjer teljum sjálfsagða oss til handa. Með því var minu sjónarmiði engu spilt. Öðru nær. Ef Íslendingar hafa þurft áður á fullviðurkendum rjetti að halda til sjálfstæðis og sjerstöðu, þá er þess ekki síður þörf nú.

Jeg tel því alveg vafalaust, að ef einhverjir hv. þm. vildu ekki ljá máls á að semja, þá áttu þeir að segja til. En að gera nú veður mikið á móti þessu frv. tel jeg með öllu ótilhlýðilegt. Þar er fengin sú viðurkenning, sem þarf, og mikið meira en jeg eða nokkur annar gat búist við að fengist. Jeg og vafalaust fleiri vorum sem sje harla vonðaufr um, að þetta hefðist fram við Dani.

En nú verða menn og að gæta þess, að það er alls ekki loku fyrir það skotið, að vjer skiljum við Dani. Mjer er

það ljóst, að samningurinn geti orðið til þess, að vjer þroskuðumst betur en orðið er og getum nú búið oss örugglega undir skilnað vitandi vits. Og margt það getur að borið, að vjer verðum eigi síður fúsir til skilnaðar að þessum tíma liðnum en nú erum vjer, þar sem margir, því miður, efast um viljann og áhugann hjá þjóðinni á þessum tímum.

Jeg skal geta þess að endingu, að jeg áleit, hvað sem aðrir um það segja, sjálfsagt að taka fyrir alt málið, en ekki fánann einan eða einstök atriði, sem engar líkur voru til að konungur gengi að, hvað þá Danir aðrir. Með því að taka alt málið, eins og hjer er gert, er hnúturinn og leystur í fánamálinu og öllum öðrum atriðum, sem fræðilega hefir verið um þráttað. Rjett vorn höfum vjer nú höndlað og um leið það öryggi, sem sjálfstæðið á að gefa. En reynslan verður að sjálfsögðu að sýna, hvernig þetta samband þessara tveggja fullvalda þjóða verður í framkvæmdinni.

Bjarni Jónsson: ¹⁾ . . . Jeg skal geta þess, af því að jeg nefndi Franz von Liszt í dag, að skoðanir hans og röksemdaleiðslur eru nákvæmlega hinar sömu sem liggja til þess að skýra það, sem í frv. þessu felst, sem hreint konungssamband.

Er það nokkur hjálp, er íslenskir frelsisvinir koma með slíka skýringu málsins.

Annars þykir mjer fyrir um deilur þessar. Fyrst og fremst þykir mjer ilt að deila við gamlan samverkamann minn og samherja, því að mjer er óhætt að segja það, að á okkur hefir ýmislegt

¹⁾ Upphaf þessarar ræðu hefir týnst af slysum áður en hún kæmi í hendur skrifstofunni. Eftir svo langan tíma man jeg eigi, hvað það var, og verður því að vera eyða fyrir.

Bjarni Jónsson frá Vogli.

oltið, og að nokkru leyti er það okkur að þakka, hvert komið er framgangi málsins, að nú er það fengið, sem við höfum barist fyrir.

Draumsjónirnar eru að rætast, og nú gerist sá viðburður í sögu landsins 1. des. næstk., að meiri er sigurinn en jeg hafði nokkurn tíma gert mjer vonir um, á svo skömmum tíma.

Þykir mjer nú leitt, að háttv. þm. N.-Þ. (B. Sv.) skuli ekki sjá þegar sigurinn er unninn, en gott þykir mjer hitt, að við höfum sigrað.

Og jeg vil endurtaka það, sem háttv. þm. V.-Sk. (G. Sv.) sagði, að það er breinn misskilningur, að hjer sje nokkuð sameiginlegt, nema konungurinn einn, enda þótt vjer felum Dönum ýmislegt í umboði okkar. En umboð getur sá einn veitt, sem eigandi heitir.

Hið síðasta, sem háttv. þm. N.-Þ. (B. Sv.) lagði til málanna, var það, að hann spurði mig, hvort þetta væri ekki Pyrrusarsigur. En því neita jeg. Þetta er enginn Pyrrusarsigur, en það hefði orðið, ef sá háttv. þm. (B. Sv.) hefði fengið sínu framgengt nú og Danir lent í ófriðnum og við verið teknir af ófriðarþjóð. Sá sigur hans hefði orðið Pyrrusarsigur.

Og jeg vil benda á það, að háttv. þm. (B. Sv.) var sammála 1908 um það, að Danir gætu ekki verndað okkur, ef til þyrfti að taka.

En þótt jeg hafi undirgengist ýmislegt í samningi þessum, sem mjer þótti óljúft, þá er ekkert af því hættulegt, og jeg hræðist það ekki, þótt þjóðin hafi eitthvað að kljást við; henni er viðfangsefnið holt.

En það er mjer gleðiefni að sjá fram á góð málalok, áður en Danir eru komnir í stríðið.

Einar Arnórsson: Jeg þarf ekki að svara háttv. þm. N.-Þ. (B. Sv.) mörgu, því að hann hnekti ekki í neinu samanburði mínum á frv. þessu og frv. 1908. Þess var ekki heldur von, því að sá samanburður var rjettur.

En nú hefi jeg hugsað að bera saman annað frv., frv. frá 1909, sem hv. þm. N.-Þ. (B. Sv.) var fylgismaður að þá og samið var af nefnd, sem hann átti sæti í.

Háttv. þm. V.-Sk. (G. Sv.) drap á ýms atriði þess frv. í sinni ræðu, en samanburður hans var ekki tæmandi, og vil jeg því leyfa mjer að minnast á nokkur fleiri atriði.

Með frv. 1909 voru Dönum, eins og sýnt skal verða, sist veitt minni rjettindi en eftir frv. 1918. Háttv. þm. N.-Þ. (B. Sv.), sem er einn af feðrum frv. 1909, er þá eigi síður »stórsali« á rjettindi landsins en fylgismenn frv. 1918, ef rjett er að nefna nokkurn því nafni.

Byrjun þess, 1. gr., er að efni til lík og frv. 1918, nema því er bætt við, að í heiti konungs komi orðið Ísland á eftir orðinu Danmörk.

Kann jeg því illa að gera það að reglu, að Ísland skyldi altaf standa á eftir, því að þar sem eins stendur á og hjer, er það venja að raða landanöfnum annaðhvort eftir stafrófsröð, eða að það landið, sem á hlut hverju sinni, setji sitt nafn fyrst.

En þetta er að eins formsatriði og skiftir ekki miklu máli.

Háttv. þm. V.-Sk. (G. Sv.) mintist á gagnkvæma rjettinn. Er nákvæmlega sama um það atriði nú og var í frv. 1909, 4. gr., því að vjer getum sett heimilisfestu hjer að skilyrði fyrir nautn rjettinda; tímalengdin er hin sama, getur munað einu ári, og er slíkt ekki teljandi.

Dönum er þar einnig falið að gæta fiskiveiðarjettarins og um leið heimilað-ur rjettur til fiskiveiða, eins og nú.

Í 4. gr., þá er hið sama sagt og nú í 6. gr.

Og jeg get ekki sjeð, að það sje nein fjarstæða að setja Íslendingum, sem farnir eru af landinu fyrir fult og alt, búsetu sem skilyrði fyrir rjettindum hjer.

Pótt bæði mjer og öðrum sje hlýtt til Vestur-Íslendinga, þá verður því ekki neitað, að margir þeirra eru hættir að vera Íslendingar og orðnir breskir í hugsunarhætti og hafa týnt máli sínu; er það ekki nema eðlilegt, þegar þess er gætt, að þeir ala aldur sinn undir sterkum breskum áhrifum.

Og margir eru þeir, sem flutt hafa sig hjeðan, að þeim hefir farist líkt og viss-um dýrum, þegar skipið sekkur, eða þau halda, að skipið ætli að sökkva.

Þeir menn eru til, sem hafa aflað sjer fjár hjer og haldið síðan á burt til að eyða því annarsstaðar.

En engin sanngirni er í því að veita slikum mönnum jöfn rjettindi og hin-um, er líða og stríða með landsmönnum hjer.

Þá er eitt atriði í frv. nú, sem vant-ar í frv. 1909, að Danir geti ekki breytt ríkiserfðalögum án okkar samþykkis, og ekki heldur ráðið einir, hvort kon-ungur megi ríkja í öðrum löndum.

Háttv. þm. N.-Þ. (B. Sv.) sagði, að Dönum væri hjer veittur meiri rjettur en þeir hafa áður notið, en það er fjarri öllum sanni, eins og hann má best vita sjálfur, þar sem okkur hefir ekki áður tekist að fá því framgengt, að skilyrði til að reka hjer verslun væru þau, að maðurinn væri hjer búsettur, en nú er það talið sjálfsagt, að hvort land setji slik skilyrði fyrir sig eftir vild. Kom það greinilega fram hjá nefndunum í sumar.

Þá veit jeg ekki, að plokka þurfi neitt úr löggjöf vorri, nema ef vera skyldi, að breyta þurfi 10. gr. stjórnskipunarlag-anna 1915, til að afnema mismun, sem nú er milli hjer fæddra manna og annara.

En þegar betur er að gætt, er þetta saklaust, því að við getum sett búsetu um ákveðinn tíma sem skilyrði fyrir kosningarrjetti til Alþingis.

Og verði frv. þetta samþykkt, höfum við ótvíræða heimild til að setja okkar eigin atvinnulöggjöf, svo sem siglinga-lög, skrásetningarlög o. s. frv.

Í gildandi lögum höfum við einnig ýms skilyrði, sem auðvitað gilda Dani jafnt eftir sem áður, t. d. að embættis-maður á Íslandi verði að kunna íslenska tungu; enn fremur er heimtað próf frá deildum háskólans hjer til þess að geta orðið hjer embættismaður í þeim grein-um, sem þar eru kendar.

Sömuleiðis er heimtað próf frá stýri-manna- og vjelstjóraskólanum hjer til þess að fá atvinnu í þeim greinum.

Þessi ákvæði öll gilda auðvitað eins fyrir Dani, eins og þeir líka hafa sams-konar ákvæði hjá sjer, er gilda fyrir Íslendinga.

Svo litur út, sem háttv. þm. N.-Þ. (B. Sv.) telji Dani ganga fyrir Íslendingum að rjettindum hjer, eftir frv. Slikt get jeg þó ekki ætlað honum í alvöru, þótt hann mæli slik orð í hita.

En hitt væri ef til vill hægt að hugsa sjer, að menn, sem ekki eru vel að sjer í málinu, ímynduðu sjer eitthvað þess háttar, t. d. að Danir mættu veiða hjer á botnvörpum í landhelgi.

Þá hjelt sami háttv. þm. (B. Sv.) því fram, að Danir stæðu hjer betur að vigi við auðsuppsprettur landsins. Það má segja, að svo líti út í svip. En það er þá ekki nýtt. Danir hafa um langan tíma átt kost á að nota sjer auðsuppsprettur vorar.

En hvert hefir gagn þeirra verið?

Það má að visu segja um eitt amt, Færeyjar, að það hafi notað sjer fiskiveiðarjettinn hjer. En fæstum mun þykja frágangssök að leyfa þeim slíkt áfram.

Danir hafa reynt að reka hjer verslun, en oftast farið á höfuðið í seiinni tíð, og nú er selstöðuverzlunin nálega horfin. Sjávarútveg hafa þeir einnig reynt hjer og líka farið á höfuðið.

Býst jeg því við, að þeir hafi fengið sig fullþreytta á slíku fyrst um sinn. Hygg jeg, að aðrar þjóðir sjeu til, sem okkur megi standa meiri stuggur af í slíkri samkepli.

Danir hafa líka nóg svigrúm heima fyrir, enn sem komið er. Þar eiga þeir enn þá óbrotin lönd, svo sem Jótlandsheíðar o. fl.

Auk þess eru þeir óvanir landsháttum hjer og loftslagi, og fjarlægðin gerir það að verkum, að þeir standa best að vigi, sem í landinu búa. En þegar lítið er til Dana þeirra, sem sest hafa hjer að, þá dylst það ekki, að þeir hafa fljótt samlagast og gerst sem Íslendingar, og þá ekki síður niðjar þeirra.

Þá mintist háttv. þm. N.-P. (B. Sv.) á ákvæði 18. gr., um atkvæðafjöldann í sameinuðu þingi. Það er að visu rjett, að öll frv., sem ekki koma fyrir sameinað þing, ganga í gegn með einföldum meiri hluta.

En þetta mál er ekki saman berandi við venjulegt frv.; til þess verður að vanda betur, og verður því að tryggja svo mikinn meiri hluta, sem hjer er ákveðið.

Þá kem jeg að þessu atriði, sem sumir virðast svo hræddir við, að ekki verði næg hluttaka í atkvæðgreiðslunni, ekki sje hægt að búast við, að þátttaka verði jafnalmenn í slíkri atkvæðagreiðslu sem þessari eins og í kosningum, þegar frambjóðendurnir gera alt, sem í þeirra valdi stendur, til að smala kjósendunum

á kosningastaðinn. En jeg vil segja, að ef áhuginn á samningsslitum er ekki svo mikill hjá þjóðinni, að hún nenni að taka þátt í atkvæðagreiðslu, þá sje hann sist svo mikill, að leggjandi sje út í skilnað.

Samningsslit eru því að eins ráðleg, að öflugur meiri hluti fylgi þeim.

Háttv. þm. N.-P. (B. Sv.) taldi varhugavert, að stjórnarvöldin ljetu menn sina standa yfir kjósendum meðan þeir greiddu atkvæði. Jeg get ekki sjeð, að hvaða leyti það þyrfti að vera athugavert. Eins og nú er ástatt, standa menn stjórnarvaldanna, kjörstjórnirnar, yfir mönnur. En þótt kosið yrði í heimahúsum, er ekki að sjálfsögðu gefið, að neinir umsjónarmenn væru látnir standa yfir þeim, er kysu. Brjefleg atkvæðagreiðsla er engin fjarstæða. Benda mætti á dæmi til hennar fyrir 60—70 árum.

Háttv. þm. N.-P. (B. Sv.) vildi ekki leggja mikið upp úr því ákvæði 19. gr., að Ísland lýsti yfir ævarandi hlutleysi sínu. Það væru Danir, sem tilkyntu það öðrum þjóðum, og það sýndi yfirráð þeirra. Rjett er það að visu, að Danir tilkynna það, en þeir gera það í *okkar umboði* samkvæmt 7. gr. Við skulum segja, að háttv. þm. N.-P. (B. Sv.) gefi mjer umboð til að gera eitthvað fyrir sina hönd. Mundi þá nokkur líta svo á, að jeg væri aðili þess máls? Alveg eins er um þetta. Í 7. gr. gefum við Dönum umboð til að fara með utanríkismálin, og samkvæmt því umboði *tilkynna* þeir öðrum þjóðum, að *vjer lýsum yfir* hlutleysi voru. Ef þetta væri svo orðað, að *Danir lýstu yfir hlutleysi voru*, þá væri kann ske fremur hægt að finna orðum hv. þm. N.-P. (B. Sv.) stað, og þó er það hæpið, því að þessa gr. ber að skilja í sambandi við 7. gr.

Háttv. þm. N.-P. (B. Sv.) hjelt því

Sambandslög.

fram, að Ísland afsali sjer þeim rjetti til að senda fulltrúa sína til annara ríkja án ihlutunar utanríkisstjórnar Dana, sem það hefir þegar notfært sjer í verki. Þetta er gersamlega tilhæfulaust. Samkvæmt 7. gr. hafa Íslendingar rjett til að senda sína menn hvert í lönd sem vill. Í aths. við 7. gr. er og skýrt tekið fram, að Íslendingar geti eftir sem áður sent menn sína til utanríkissamninga, þegar þörf kefur, án þess að gera utanríkisráðherra viðvart fyrir fram. Er beint vitnað til þess, sem átt hefir sjer stað meðan ófriðurinn hefir staðið, í þessu sambandi.

Annars virtist þingmaðurinn (B. Sv.) gera mikið úr því, að 1916 var sendur maður til Englands fyrir hönd íslensku stjórnarinnar. Jeg vil benda honum og hans skoðanabræðrum á, að hæpið er að byggja það á slíkri sendiför, að vjer höfum þegar tekið utanrismálin í vorar hendur. Ýms undirtylluríki hafa sent slíka menn og jafnvel einstök fjelög. Má nefna samvinnufjelögin í Danmörku; þau sendu mann til Englands, og lofaði hann í þeirri för meiru en Danir gátu staðið við. En hæpið mundi að byggja á slíkri sendiför, að samvinnufjelögin dönsku væru ekki undirgefin utanríkis-málastjórn lands síns.

Það var skritin athugasemd, sem hv. þm. N.-Þ. (B. Sv.) gerði við 16. gr. Jeg skil ekki í því, að hann skyldi ekki kannast við, að hún var ástæðulaus, þegar jeg benti honum á, að hann skyldi lesa lengra. Í greininni stendur svo: »Sjerhvert lagafrumvarp skal hlutaðeigandi stjórnarráð leggja fyrir nefndina til álita áður en þau eru lögð fyrir Ríkisþing eða Alþingi«. Það hlýtur hver og einn að sjá, að hjer getur ekki verið átt við annað en stjórnarfrumvörp. Hvað gæti »hlutaðeigandi stjórnarráð« ráðið við önnur frumvörp? Það hefði verið nær sanni að segja, að

þingmannafrv. skyldu lögð fyrir nefndina eftir á, því að sagt er í greininni, að frv. skuli lögð fyrir nefndina áður en þau eru lögð fyrir Ríkisþing eða Alþingi, nema það sje sjerstökum vandkvæðum bundið. Um þingmannafrv. mundi þetta nær altaf vera »sjerstökum vandkvæðum bundið«. Jeg segi, að þetta hefði haft meira til síns máls, og þó nær það ekki nokkurri átt. Stjórnin hefir engan lagalegan rjett til að meina einstökum þingmönnum eða þingdeildunum að halda áfram málum sínum. Nefnd þessari er ætlað að fást við stjórnarfrv. ein. og þótt það sje að visu satt, að hún sje ekki nauðsynleg, þá getur hún varla orðið til neins skaða. Aftur gæti nokkurt gagn leitt af störfum hennar. Íslensku nefndarmennirnir munu hafa nákvæmt eftirlit með framkvæmd sambandslaganna af hálfu Dana gagnvart okkur, og gætu í tíma gert athugasemdir við, ef á þyrfti að halda. Engin ástæða er til að halda, að nefnd þessi geti haft óheillavænleg áhrif hjer á Íslandi. Hún verður að eins ráðgefandi, og er Alþingi og stjórn í sjálfsvald sett, hvort það fer að ráðum hennar.

Sú stefna er nú ofarlega á baugi víða á Norðurlöndum, og að nokkru leyti um heim allan, að samræma löggjöfina eftir því, sem þörf er á. Má nefna víxillöggjöfina. Gilda nú má heita sömu víxillögum öll Norðurlönd. Sama er að segja um siglingalöggjöfina. Er svo um þessi efni, sem og mörg önnur, að nauðsyn er á sem mestu samræmi í löggjöf um þau í öllum ríkjum, er eitthvað eiga saman að sælda. Háttv. þm. N.-Þ. (B. Sv.) ætti að muna eftir viðskiftalögum, sem samþykkt voru á þingi 1911; þau lög eru samhljóða um öll Norðurlönd. Nú hefir síðustu árin verið unnið að nýrri lagasmíð um kröfurjettinn, sem sameiginlegur á að verða um öll Norðurlönd. Til sömu nauðsynjar hefir ver-

ið fundið um ættarrjett, erfðarjett o. fl. Það er ekkert annað en þetta, sem liggur bak við ákvæði 16. greinar, ekkert annað en það, að koma á samræmi í löggjöf beggja ríkjanna, þar sem ástæður landanna leyfa.

Háttv. þm. N.-Þ. (B. Sv.) komst svo að orði, að nefnd þessi væri arftaki ríkisráðsins. Jeg get þá frætt hann á því, að *ríkisráðið* hefir aldrei verið þrándur í götu sjermálaggjafar vorrar. Það, sem í ríkisráðinu gerist, er ekki annað en upplestur á því, sem fyrirfram er búið að afráða. Það fer fjarri því, að nefndinni svipi að nokkruleyti til ríkisráðsins. Það fer og fjarri því, að hún geti gert oss skaða. Hún getur engum lögum neitað um staðfestingu. Og þótt hún yrði ekki sett, þarf enginn að halda, að Danir mundu ekki fylgjast með löggjöf vorri.

Ummæli háttv. þm. N.-Þ. (B. Sv.) um þessa nefndarskipun voru að eins einn liður í öllum tilraunum hans til að mála fjandann á vegginn. Jeg játa, að nefndarskipunin er ekki nauðsynleg, en getur þó orðið gagnleg. En hann vildi sýna fram á, að hún væri stórhættuleg. Hann gáir ekki að því, að sá, sem sannar of mikið, sannar í raun og veru ekki neitt.

Í sambandslögunum veitum vjer Dön-um engin ný rjettindi nje gefum þeim aftur eftir nokkuð það, sem vjer þegar höfum dregið úr höndum þeirra, heldur staðfestum við um víst árábil í sumum greinum það ástand, er verið hefir.

Um hervarnaskylduna skal jeg geta þess, að í frv. 1908 og 1909 — frv. sjálfs þm. N.-Þ. (B. Sv.) — var ekki betur um búið en svo, að Íslendingar, sem í Danmörku búa, urðu þar herskyldir. Þetta var ekki hallkvæmt, og litum við nefndarmenn svo á, að ranglátt væri, að þegnar annars ríkisins gætu orðið herskyldir í hinu. Fyrir það var því girt

í því frv. til sambandslaga, er nú liggur fyrir þinginu.

Í staðinn fyrir að vefengja samanburð minn á frv. 1908 og 1918 lagði háttv. þm. N.-Þ. (B. Sv.) út af því, að nú hafi kveðið við annan tón hjá mjer en 1908. Þó að jeg hafi álitid rjett að ganga að frv. 1908, þá er ekki hægt að draga af því þá ályktun, að jeg hafi þá (1908) ekkert haft út á frv. að setja, og því fremur nú, 10 árum seinna.

Háttv. þm. N.-Þ. (B. Sv.) samþykti frv. 1909, en eftir orðum hans nú að dæma virðist hann ekki mundu lita við því, er hann þá samþykkti. Því þarf hann ekki að furða, þótt jeg sje ekki ánægðari með frv. 1908 en hann með frv. 1909.

Jeg finn mjer skylt að segja kost og löst á frv. 1908. Það var á sínum tíma stórt spor áfram, þótt það væri langt frá að fullnægja þeim kröfum, sem hægt er að gera fylstar.

Alt, sem vanta þótti í frv. 1903, er komið inn nú, og alt, sem þar var óskýrt, er nú fullskýrt, svo að hver maður getur skilið. Háttv. þm. N.-Þ. (B. Sv.) skilur það eins vel og jeg. Mjer dettur ekki í hug að frýja honum víts, ef hann vill athuga málið rólega áður en hann lætur uppi skoðun sína. Fyrri ræða hans var »improviseruð«, og var ágæt ræða »sem slik«, en þá hafði hann ekki grafið jafnvel fyrir málið og hann nú þegar hefir gert.

Í einu atriði er jeg samþykkur háttv. þm. N.-Þ. (B. Sv.), að þó að frv. þetta verði samþykkt, og jeg telji það miklu betra en búast mátti við, þá er mikið undir framkvæmdinni komið. Það gildir um allar gerðir löggjafarþings og stjórnar, að þessi völd geta farið misjafnlega vel með málin. Því er það rjett og skylt, að vjer sjeum vakandi um alt, sem lýtur að framkvæmd þessara laga, ekki hvað sist, og láta ekki

ganga á rjett þann, sem oss er áskilinn í frv. Vjer eigum ætíð að hafa það hugfast, en ráðgjafarnefndina ber skylda til þess að gæta að og fylgjast vel með öllum þessum framkvæmdum.

Háttv. þm. N.-Þ. (B. Sv.) gat þess eða gaf í skyu, að milligöngumenn þingsins hefðu farið framár en þeim var heimilt, og sagði, að sameinuðar fullveldisnefndir hefðu farið fram á að gera tvo sáttmála, að skjölin skyldu tvö. En jeg skal minna hann á, að það var ekki gert að þeirri nefnd fornsþurðri að hafa skjölin ekki tvö, heldur eitt, heldur var það borið undir samfund fullveldisnefnda og fengið beint samþykkt í henni að halda þessu ekki til streitu, og ef einhver hefir verið á móti, hlýtur honum að hafa þótt of fljótt að gefa þetta eftir þá, því að vitanlega er það óverulegt aukaatriði. Það er hvergi til fyrirskipað form á samningum milli ríkja. En annars var alls ekki rasað að því í nefndinni að ganga inn á, að alt skyldi vera í einu lagi; það var nákvæmlega hugsað og athugað skynsemisleiðina, og jafnframt rannsakað, hvað útlendir fræðimenn nafnkunnir segja um þetta atriði. Ber þeim öllum saman um, að alt sje undir því komið, hvernig samningurinn er til orðinn, að það sje frjáls samningur, þar sem ræður sameiginlegur vilji beggja aðilja. En hitt, í hvaða formi þessi frjálsi samningur komi fram, það sje fullkomið aukaatriði. Mætti nota þingsályktunarformið, en við slíkt stórmæli sem þetta þótti best við eiga að samþykkja það á sama hátt og lög. Enda hefir enginn steytt sig á þessu atriði. Og nokkur huggun getur það verið þeim, sem ekki trúa oss Íslendingunum, að sjá hvað próf. Nikolaus Gjelsvik segir í brjefi því til háttv. þm. Dala. (B. J.), er hann hefir leyft honum að birta. Hann segist kunna betur við, að það væri kallað sáttmáli, en augljóst

sje, hversu það sje til orðið, að það getur ekki verið annað en samningur. Það er gott að hafa álit slíks manns fyrir sjer, enda þótt vjer ættum að geta treyst skynsemi vorri.

Það er leitt, að háttv. þm. N.-Þ. (B. Sv.) hefir skýrt frv. þetta eins og hann hefir gert. Jeg sá fyrir skömmu í blaði einu skýringar Knúts Berlins á frv. Sú skýring var ágæt í vörn garð. Hann skýrir málið mjög líkt og við nefndarmennirnir. Það er ágætt fyrir oss að sjá, hvernig ríkisrjettarfræðingur Dana skýrir frv., en á sama hátt er það gott fyrir Dani að geta vitnað í orð jafnmæts og merks þingmanns og háttv. þm. N.-Þ. (B. Sv.). Þeir geta sagt við okkur þjer: »Þið skýrið þetta nú svona núna, en þessi góði Íslendingur hefir nú skýrt málið nákvæmlega eins og við viljum«.

Pó að Danir fallist ekki á rök háttv. þm. N.-Þ. (B. Sv.) og telji þau röng að flestu leyti, þá er jeg ekki í efa um, að danskir málsvarar taki sjer til inntekta skýringa-niðurstöður hans.

Þá hefir hann ekki gert Íslandi gagn, heldur ógagn, með skýringum sínum, þótt þeim hafi verið mótmælt. »Smátt er það, sem hundstungan finnur ekki«, og jeg er ekki í efa um, að Danir reyni að hagnýta sjer þessar skýringar.

Jeg hefi nú tekið flest aðalatriði í ræðu háttv. þm. (B. Sv.) til greina, og held því, að jeg setjist niður. Vona jeg, að að hv. þm. N.-Þ. (B. Sv.) fái að syngja útgöngusálminn.

Forsætisráðherra (J. M.): Það væri að bera í bakkafullan lækinn, ef jeg færi að rekja andmæli háttv. þm. N.-Þ. (B. Sv.), enda kom ekki neitt nýtt fram í síðustu ræðu hans.

Að eins vil jeg þó nefna eitt atriði. Það var sú fjarstæða, að með frv. sje það gert að reka burt Íslendinga og gefa

rúm Dönun, að afleiðingin sje sú, að Íslendingar annarsstaðar missi beinlínis rjettindi.

Þetta er ekki óþekt í íslenskri lög-gjöf. Skal jeg nefna fossalögin, sem ákveða líkt hjer um, og sama er að segja um námulögin. Þau gera mun á þeim Íslendingum, sem búsettir eru í landinu, og hinum, sem verið hafa langdvölum erlendis. Það, sem háttv. þm. N.-P. (B. Sv.) hefir sagt, er því fjarstaða að þessu leyti. Skal jeg svo ekki fara frekar út í það.

Jeg vildi stuttlega svara háttv. þm. V.-Sk. (G. Sv.) um flýti málsins. Það er auðvitað á valdi þingmanna að veita afbrigði. En mjer finst, að þegar nál. er komið fram, þurfi ekki langan tíma til þess að ræða frv. þar á eftir. Og eftir því, sem fram er komið, getur það ekki verið þingmanna vegna, að langan tíma þurfi, þar sem það er vitanlegt, að frv. verður nú samþykkt óbreytt.

Þar sem háttv. þm. V.-Sk. (G. Sv.) talaði um að samþykkja fána, þá veit jeg ekki, hvað hann á við. Jeg tel sjálf-sagt, að þjóðfáninn verði löggiltur jafnframt samningnum. Er jeg því efa um, að nauðsyn sje á lögum um þetta, en ef svo er, þá er það fljótgert.

Jeg verð að telja það óheppilegt og óviðkunnanlegt að breyta stjórnarskránni nú, áður en þjóðaratkvæðið er um garð gengið og málið hefir verið fyrir ríkisþingi Dana, hversu vissir sem vjer kunnum að vera um úrslit málsins.

Aftur er hitt rjett, að flýta málinu, ef lögin eiga að ganga í gildi 1. desember næstkomandi. Þjóðaratkvæði yrði þá að fara fram í októbermánuði, og þá væri óviðkunnanlegt, ef nefndarálitin væru ekki komin út meðal þjóðarinnar áður. Það stendur svo á skipaferðum, að ráðherra verður að fara utan með »Botni« síðast í október, því að um

annan farkost er ekki að ræða. »Islands Falk« verður ekki hjer við land fyrst um sinn. Af þessum ástæðum tel jeg nauðsyn, að málinu verði flýtt svo, að atkvæðagreiðslan geti farið fram snemma í október.

Um önnur mál frá þingmönnum mun það sýna sig, hvort nauðsynlegt verður að draga þingið þeirra vegna.

Um framkvæmdir á sambandslögunum mun umbóðsstjórnin væntanlega annast. Sumar þurfa væntanlega að koma bráðlega, en aðrar geta beðið og orðið samferða stjórnarskránni. Jeg tel víst, að stjórnin athugi þetta, og má vera, að rjett sje, sem háttv. 2. þm. Árn. (E. A.) tók fram, að nefnd hafi hönd í bagga með og gæti framkvæmda í þessu efni. Jeg tel rjett, að þingið kjósi eða bendi á menn samkvæmt 16. gr., sem ættu að skipa nefndina til næsta þings, en að þingið geti ráðstafað því nú til fulls tel jeg hæpið. Og eins er um það, sem háttv. þm. Dala. (B. J.) sagði um ríkismerkið, en um það mætti ráðgast við nefndirnar.

Jeg tel nú fram komnar nægilegar bendingar fyrir nefndina til að skrifa nál. En sem sagt, aðgerðir þingsins mega ekki dragast lengi, ef þær eiga að verða kunngerðar þjóðinni áður en atkvæðagreiðslan fer fram.

Benedikt Sveinsson: Jeg ætla ekki að ræða um afbrigði frá þingsköpum, heldur að eins bera af mjer sakir.

Háttv. 2. þm. Árn. (E. A.) sagði, að jeg hefði rekið erindi Dana með því að benda á bresti frv. Jeg hafi unnið Dönunum jafnþarft verk og Knud Berlin Íslendingum. Jeg verð að álita, að háttv. þm. Árn. (E. A.) hafi þar farið rangt með, og eins háttv. þm. Dala. (B. J.), er hann sagði, að jeg hefði styrkt dansk-

an málstað. Þessu verð jeg að mótmæla. Jeg hefi unnið Íslendingum þægt verk með því að æra út úr þeim, er samþykkja ætla frv., tvennan skilning og mismunandi fullyrðingar um það. Jeg ætla ekki að samþykkja frv., svo að ekki er hægt að segja, að það sje jeg, sem samþykki þessi ákvæði, sem jeg hefi skýrt, en jeg hefi reynt að knýja fram skýringar andstæðinga minna á frv. Nú er eftir að sjá, hvernig þeir standa við skýringar sínar. Ef ef reynslan sýnir, að jeg hefi litið rjett á, þá er það ekki mín sök, þótt jeg hafi ekki reynst fær um að snúa þinginu til rjetts vegar — að fella frv.

Bjarni Jónsson: Jeg vil ekki láta það standa, sem háttv. þm. N.-P. (B. Sv.) sagði síðast. Hann hefir eigi ært út úr mjer neitt um kosti eða galla frv. Jeg skyldi gjarnan skrifa um það og senda þingmanninum í prentuðu brjefi, án þess að endurtaka það hjer.

ATKVGR.

Fr. vísað til 2. umr. með 19:1 atkv.

Till. um að skipa 7 manna nefnd í málið samþ. með 17 shlj. atkv.

Afbrigði leyfð og samþ. án atkvgr. um fram komna tillögu um, að nefndin skyldi skipuð sömu mönnum og sæti áttu í fullveldisnefnd neðri deildar á síðasta þingi, og sú tillaga var síðan samþ. með 17 shlj. atkv.

En í nefndina var af hálfu Heima-
stjórnarflokksins tilnefndur

Einar Arnórsson,

í stað Þórarins Jónssonar, er eigi kom til þingsetu að þessu sinni.

Þessir þingdeildarmenn áttu því sæti í nefndinni:

Magnús Pjetursson,

Jón Jónsson,

Magnús Guðmundsson,

Bjarni Jónsson,

Einar Arnórsson,
Sveinn Ólafsson og
Matthías Ólafsson.

Fr. var því næst vísað til nefndar innar með 17 shlj. atkv.

Á 2. fundi í Ed., mánudaginn 2. sept. kl. 5 síðdegis, var tekin til meðferðar
Kosning sambandslaganefndar.

Afbrigði frá þingsköpum um að kjósa nefnd þessa nú þegar, til þess að ihuga frv. til dansk-íslenskra sambandslaga í samvinnu við fullveldisnefnd Nd., leyfð og samþ. í e. hlj.

Með afbrigðum, er leyfð voru og samþykkt í e. hlj., var samþ. í e. hlj. tillaga um að skipa nefndina sömu mönnum sem kosnir voru í fullveldisnefnd deildarinnar á síðasta þingi, en þeir voru þessir:

Karl Einarsson,
Jóhannes Jóhannesson,
Magnús Torfason,
Eggert Pálsson og
Guðmundur Ólafsson.

Á 3. fundi í Nd., föstudaginn 6. sept., kl. 1 miðdegis, var frv. tekið til 2. umr. (A. 1, n. 3, 4).

Forseti skýrði frá, að brtt. 4 væri útbýtt í deildinni á þessum fundi, en nál. væri ókomið enn, en mundi koma til útbýtingar síðar á fundinum eða verða borið út meðal deildarmanna. Mundi fundi verða frestað nokkrar klukkustundir, til þess að deildarmenn ættu kost á að kynna sjer álit nefndarinnar. En síðan yrði fundi haldið áfram síðari hluta dags og málið þá tekið til meðferðar, ef deildin leyfði.

Benedikt Sveinsson: Jeg ætla að segja fáein orð, eingöngu um dagskrána.

Um annað málið á dagskránni stendur, að það verði tekið til meðferðar »ef deildin leyfir. Mjer finst, að eigi hefði síður verið þörf á hinum sama fyrirvara um fyrra málið á dagskránni. Í 18. gr. þingskapanna segir svo um nefndarálit, að því skuli útbýtt meðal þingmanna á fundi, og enn fremur:

»Eigi má taka málið af nýju til umræðu fyr en að minsta kosti tveim nóttum síðar en nefndarálitinu var útbýtt«.

Nú er mál þetta sett fyrirvaralaust á dagskrá og ætlast til, að það sje rætt í dag, þvert ofan í þingsköp, því að svo fer fjarri því, að nefndarálitinu hafi verið útbýtt fyrir tveim nóttum, að það er enn eigi komið í hendur þingmanna. Þessari aðferð mótmæli jeg algerlega; jeg neita því, að það hæfi að taka þetta mál fyrir á annan hátt en fyrir er mælt í 18. gr. þingskapanna. Þetta er hið stærsta mál, sem nokkru sinni hefir lagt verið fyrir Alþingi Íslendinga, hið flóknasta og hið afdrifaríkasta. Það er því hin mesta óhæfa að ætla sjer að flaustra því af með meira flýti en dæmi finnast til að gert hafi verið um nokkur smámál.

Jeg mótmæli því fyrir hönd þjóðarinnar, að þannig sje niðst á stærsta máli hennar, og þingmenn sviftir tíma og tækifæri til að brjóta það sem best til mergjar og ihuga, hvað nefndin hefir um það að segja í álitinu sínu.

Að vísu má segja, að þau sjeu farin að tíðkast hin breiðu spjótin hjer í þingi. Það er ekki lengra á að minnast en í vor, er hjer var lagður fyrir þingfund mikilsvarðandi ríkjasamningur og eigi veittur nema rúmur klukkutíma frestur til þess að heyra hann tafsaðan á ensku og íslensku, ræða hann, athuga og samþykkja. Það má telja vist, að það hafi bakað landinu jafnvel tuga miljóna tjón,

hve mjög hrapað var að úrslitum þess máls.

Á sama hátt var farið með sambandslagafrv. þetta í sumar; þingmönnum var að eins veittur stundarfjórðungsfrestur til þess að athuga það og athugasemdirnar við það, og þeir látnir binda sig með atkvæðagreiðslu að lítt athuguðu máli.

Forseti: Út af ræðu háttv. þm. N.-P. (B. Sv.) skal jeg geta þess, að það hefir verið föst venja að prenta á dagskrá, eins og hjer er gert um síðara málið, »ef deildin leyfir«, þegar um afbrigði frá þingsköpum er að ræða í meðferð frumvarpa, en hvorki um nefndarálit nje breytingartillögur, og samkvæmt þessari venju er dagskráin samín. Og með því að jeg fæ ekki sjeð, að það brjóti bág við stjórnarskrá nje þingsköp, að málið sje tekið nú til umræðu, leyfi jeg mjer að bera það undir atkvæði háttv. deildar, hvort hún, að fengnu samþykki hæstv. forsætisráðherra, vilji leyfa, að málið sje rætt á þessum fundi.

ATKVGR.

Leitaði forseti síðan leyfis til afbrigða um nefndarálitid og breytingartillögurnar, og voru þau afbrigði leyfð og samþ. með 21 : 4 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

j á:

nei:

Hákon Kristóferss., Magnús Pjetursson,
Jón Jónsson, Sigurður Stefánsson,
Jón Magnússon, Benedikt Sveinsson,
Jörundur Brynjólfss., Gísli Sveinsson.
Magnús Guðmundss.,
Matthías Ólafsson,
Pjetur Jónsson,
Pjetur Ottesen,
Pjetur Þórðarson,
Sigurður Sigurðsson,

j á:

Stefán Stefánsson,
Sveinn Ólafsson,
Þorleifur Jónsson,
Þorsteinn Jónsson,
Bjarni Jónsson,
Björn Kristjánsson,
Björn Stefánsson,
Einar Arnórsson,
Einar Árnason,
Einar Jónsson,
Ólafur Briem.

Umr. var því næst frestað um stund, og var þá sem næst miðmunda.

Kl. 4 síðdegis hófst fundurinn aftur.

Forseti skýrði frá, að útbýtt væri í deildinni:

Nefndaráliti um frv. til dansk-íslenskra sambandslaga, frá meiri hl. sameinaðra fullveldisnefnda efri og neðri deildar (A. 3),

og hefði nefndarálitið og verið borið út meðal deildarmanna þegar eftir fyrri hluta fundarins.

Því næst var haldið áfram umræðum um frv.

Frsm. (Bjarni Jónsson): Jeg mun verða stuttur um málið í þess-
ári fyrstu ræðu mínni, sökum þess, að
meiri hluti nefndarinnar telur sig hafa
í nefndaráliti sínu tekið fram öll þau
aðalatriði, sem ástæða er til að ræða
um, og skýrt þau svo greinilega, sem
þörf er á, því að ekki er heimtandi, að
hvert eitt smáatriði sje rakið og rætt á
vísindalegan hátt út í ystu æsar; til þess
þyrfti heila bók. En hins vegar hefi jeg
hugsað mjer, að jeg sem framsögumað-
ur sæti fyrir svörum, ef ráðist verður
á röksemdaleiðslur í nefndarálitinu.

Jeg skal láta þess getið, að jeg sem skrif-
ari meiri hluta nefndarinnar spurði hv.

minni hluta (M. T.), hvort hann óski
eigi eftir, að nefndarálit hans yrði sam-
ferða okkar álit, en hann kvaðst eigi
mundu láta sitt álit koma fram fyrir en
í efri deild, þar sem hann á sæti. Þetta
gerði jeg til þess, að enginn gæti sagt,
að meiri hlutinn hefði viljað beita minni
hlutann ofbeldi, eða fara á bak við
hann. Þykir mjer rjett að taka þetta
fram, svo að það sje lýðum ljóst, hvers
vegna álitin urðu ekki samferða. Þá
skal jeg og geta þess, að við hv. 2. þm.
Árn. (E. A.) höfum skift þannig með
okkur framsögunni, að jeg sitji fyrir
svörum, þar sem er að ræða um hina
almennu hlið málsins, fullveldi eða eigi
fullveldi o. s. frv., en hv. 2. þm. Árn.
(E. A.) taki einkum að sjer hin einstöku
atriði frv., án þess þó að okkur sje
meinað að koma hvor inn á annars svið,
þar sem við teljum þess þörf.

Skal jeg svo eigi lengja erindi mitt
að þessu sinni, en visa til nefndarálits-
ins og fylgiskjala þess. Í lok ræðunn-
ar get jeg þess þó, að meiri hluti sam-
einaðra fullveldisnefnda efri og neðri
deildar Alþingis, 11 menn af 12, hefir
orðið sammála um frv. og leggur til, að
það sje samþykkt óbreytt.

Benedikt Sveinsson: Meiri hl.
þgdm. hefir nú með atkvæði sínu girt
fyrir, að umræður geti orðið um mál
þetta á þann hátt, sem ætlast er til í
stjórnarskránni, en notað sjer undanþágu
þá, er þingsköpin veita til afbrigða og
auðvitað er eigi ætlast til að beitt sje,
nema brýn nauðsyn beri til, eða um
auðsæ smámál sje að tefla. En meiri
hlutinn vill girða fyrir umræður og
rannsókn þessa máls; hefir hann í þessu
trúlega fylgt vilja hæstv. forsætisráð-
herra.

Sökum þess afskaplega hraða, sem
hafður er á málinu, hefi jeg ekki haft
tíma til að kynna mjer málsskjöl þau,

er háttv. meiri hl. hefir lagt fram. Í þingsköpunum er svo um mælt, að nefndarálit skuli útbýtt að minsta kosti tveim nóttum áður en málið er að nýju tekið til umræðu, en þetta nefndarálit hefir verið litlu fleiri klukkutíma í höndum þingmanna en það á að vera sólarhringa, samkvæmt 18. gr. þingskapanna. Er þó nefndarálit þetta alllangt skjal og skrifað af æfðum málflutningsmönnum og með allmiklum málflutningskeim. Það er því sist að undra, þótt jeg hafi eigi haft tíma til þess að gagnrýna það út í æsar.

Í nefndarálitinu er langt mál um það, að fullveldi landsins sje trygt með sambandslagafrv. Því hefi jeg ekki neitað. Jeg tók það einmitt fram við 1. umr., að fulltrúar vorir hefðu reynt að ganga svo frá því atriði, að eigi geti orkað tvímælis um fullveldi Íslands. En þeim hefir mistekist að gera samninginn hagfeldan Íslendingum í öðrum greinum.

Það er alkuinna, að þótt samningar líti vel út á pappírnum, geta þeir verið næsta óhagfeldir, er til framkvæmda kemur. Þess eru jafnvel dæmi í veraldarsögunni, að fullvalda ríki hafa gert svo óhagkvæma samninga við önnur ríki, að til tortímingar hafi leitt hagsæld þeirra og sjálfstæði.

Hæstv. forsætisráðherra gat þess, að leyft mundi að ræða um málið á við og dreif við 2. umr., og af því að jeg geri ráð fyrir, að háttv. deild muni verða jafnfrjálslýnd, mun jeg nota mjer þessi ummæli og minnast á fleira en strangt tekið heyrir 2. umr. til.

Háttv. þm. V.-Sk. (G. Sv.) tók sjer fyrir hendur að verja stjórnina, en hann fór jafnframt rangt með um afstöðu mína til frv. 1909. Þá framfylgdi jeg ekki hámarki í kröfum vorum, heldur lágmarki. En eins og hv. 2. þm. Árn. (E. A.) kannaðist við, var það eðlilegt, að menn gætu þá sætt sig við lægri

kröfur en nú. Landsmenn hafa þroskast síðan 1909, og tímarnir hafa breyst, og skoðanir mauna út um heiminn á rjettindum þjóðanna hafa stórum breyst. Afstaða Íslendinga í sjálfstæðismálum þeirra er önnur og betri nú en þá, og því sist ástæða til að saka menn um, þótt þeir geri fyllri kröfur nú en fyrir 10 árum.

Þá var annað, er háttv. þm. V.-Sk. (G. Sv.) sakaði mig um; hann kvað mig hafa gert blutdrægan samanburð á frv. 1908 og frv. 1918. Jeg bið hv. þdm. að gæta þess, að jeg gerði engan fullan samanburð á þessum tveimur frumvörpum, en gat þess einungis, að þetta frv. væri í sumum greinum lakara en frv. 1908.

Háttv. 2. þm. Árn. (E. A.) fann ástæðu til að gera bragarbót á samanburði hv. þm. V.-Sk. (G. Sv.) á hinum tveim frv. En þótt samanburður háttv. þm. (E. A.) á þeim væri allrækilegur, þá gleymdi hann einu mikilvægu atriði, þar sem voru uppsagnarskilyrðin í frv. 1909, móts við allar þær umbúðir, er fylgja uppsögninni eftir þessu frv. Háttv. þm. (E. A.) slepti alveg samanburði á þessu tvennu. (E. A. : Um það er rætt í nefndarálitinu (A. bls. 35) í samanburðinum á 9. gr. frv. 1908 og 18. gr. frv. 1918) Það mun rjett vera, en það er eitt af því, sem jeg hefi ekki haft tíma til að átta mig á, sökum flaustursmeðferðar þeirrar, er málið sætir, og í hinum langa samanburði háttv. þm. (E. A.) á frv. við 1. umr. gat hann ekki um þetta, en hefir svo áttað sig á því síðar.

Jeg ætla ekki að þessu sinni að tala um nefndarálitíð í heild, því að eins og jeg hefi getið um, hefir mjer og öðrum háttv. þdm., þeim er eigi voru í nefndinni, ekki gefist kostur á að athuga nefndarálitíð að nokkru ráði. Jeg mun því aðallega tala um þrtt. mínar; þó skal

jeg geta þess, að við fjótlegan yfirlestur nefndarálitsins hefi jeg rekið mig á eitt atriði í því, sem ekki er rjett hermt. Í nefndarálitinu stendur svo skráð: »Báru milligöngumennirnir íslensku sig saman um hvatvetna bæði við þingflokka, fullveldisnefndir þingsins og stjórn«. Jeg neita því, að þetta sje rjett. Það var að minsta kosti eitt mikilvægt atriði, sem ekki var borið undir þaun þingflokk, sem jeg heyri til, hvað sem um hina hefir verið. Þannig má vera að farið hafi um fleiri atriði. Það sjest fyrst til fulls, þegar fundarbók og önnur skjöl samninganefndanna verður gefin út, og má vænta, að það verði gert áður en þjóðin gengur til atkvæða um málið.

Þá hverf jeg að brtt. mínum, og tek jeg það þegar fram, að jeg hefi ekki grandgæfilega breytt öllu því, sem ástæða gat verið til að breyta, heldur því, sem mjer þótti mestu máli skifta. Þannig hefði verið viðkunnanlegra, að fyrirsögn frv. hefði verið breytt, og að Ísland stæði á undan Danmörku í íslenska textanum í 1. gr. frv. Reyndar býst jeg við, að hæstv. forsætisráðherra muni á sínu máli nefna slíkt »fyrirkomulagsatriði«.

Þá kem jeg að brtt. minni við 6. gr. frv. Þar vil jeg, að ekki sje farið lengra í rjettindagjöfum til Dana en svo, að danskir ríkisborgarar skuli að engu leyti sæta óhagkvæmari kjörum en ríkisborgurum nokkurs annars lands eru hjer veitt. Þetta eru þau vildarkjör, sem vinátturíki, er mikið hafa saman að sælda, veita hvort öðru; þetta er og í samræmi við það, sem síðast í sömu grein er kveðið á um afurðir og afrek beggja landanna.

Þá hefi jeg og látið halda sjer í 6. gr. ákvæðið um undanþáguna frá herskyldu, þótt það ákvæði hefði í sjálfu sjer ekki átt að þurfa. En jeg vildi þó

ekki fella það niður, ef slíkt kynni á einhvern hátt að valda misskilningi.

6. greinin er langveigamesta greinin í frv. Þar er mergur málsins fölginn. Íslendingar hafa viljað fá fullveldi til þess að geta notið gæða landsins í fullum mæli. Það er ekki af stærilæti tömu, að þeir hafa verið að keppa eftir fullveldinu, heldur til þess að geta búið frjálsir að sínu. Þótt nú Ísland eigi að verða fullvalda ríki eftir frv., þá er í þessari grein tekinn af Íslendingum mikill rjettur yfir ótakmarkaðri notkun gæða landsins, með því að margfalt fjölmennari og auðugri þjóð er veittur sami sami rjettur sem Íslendingum til að nota auðsuppsprettur Íslands.

Að visu eru Íslendingum heimilar fiskiveiðar í landhelgi Danmerkur, en eins og allir vita, er það fremur nokkurskonar skop en alvara. Það er rjett eins og tveir bændur semdu með sjer, að hvor skyldi hafa rjett til veiða í landareign hins. Á annari jörðinni eru 30—40 vinnumenn, og þar í landareigninni hornsílaleirtjörn, en hinn bóndinn er einyrki, en á ágætt veiðivatn í sínu landi. Allir sjá, hversu slíkur samningur væri hagfeldur einyrkjanum.

Íslendingum var sárt um fiskiveiðarjett sinn árið 1908, og hann var eitt þeirra atriða, sem uppkastinu góða varð að fótakefli. Og eins myndi fara um þetta frv. ef þingi og þjóð gæfist nægur frestur til þess að athuga það til hlitar.

Háttv. 2. þm. Árn. (E. A.) var að gera lítið úr því við 1. umr., þótt Danir fengju þennan rjett, vegna þess, að þeir hefðu ekki verið mikil fiskiveiðapjóð og mundu lítt nota þennan rjett. Því er ærið valt að treysta. Það er ekki langt síðan Íslendingar voru ekki mikil fiskiveiðapjóð og höfðu ekki náð sjer í þau tæki, sem mest gefa af sjer. Á jeg þar aðallega við botnvörpuveiðarnar.

(E. A.: En botnvörpungar veiða ekki í landhelgi). Sildveiðin hjá oss er ekki heldur nema 10 ára gömul. Það er næsta ólíklegt, að Danir sjeu svo miklu ólagnari en Íslendingar, að þeir gætu ekki á stuttum tíma komið sjer upp flota til þess að nota sjer þær auðsuppsprettur, sem þeim er hjer veittur aðgangur að.

Þá var það annað, sem hann færði til, að Danir væru ekki vanir að seilast hingað til atvinnufyrirtækja. Það vita allir, að þjóðirnar standa í þessum efnum á tímamótum. Norðurlönd hafa stórgrætt á ófriðnum. Danmörk er þjettbýlt land og vel ræktað. Danir þurfa því út fyrir land sitt til þess að beita auð sínum og dugnaði. Fossaiðnaður er ný atvinnugrein, og á Norðurlöndum hafa þegar verið mynduð fjelög til að nota sjer fossa vora. Því fremur er þess nú stór þörf Íslendingum að ljá ekki útlendingum fangstaðar á sjer, og sist að veita svona viðtækan atvinnurjett, er dönskum ríkisborgurum er veittur sami rjettur og innfæddum mönnum, og það með jafnríkum orðum og gert er í athugasemdunum við 6. gr., þeim er jeg las upp við síðustu umr. Að visu hafa háttv. andmælendur minir viljað snúa því svo, að ekki væri hundrad í hættunni, og að Íslendingar gætu útilokað Dani með búsetulögum. En mjer virðist það fara í bága við það, sem af Dana hálfu er tilskilið með orðunum: »án nokkurs fyrirvara eða afdráttar« og því, sem þar fer á eftir: »Af þessari gagnkvæmni leiðir, að afnema verður allar þær takmarkanir, sem nú eiga sjer stað á fullu gagnkvæmu jafnrjetti« o. s. frv.

Jeg sje, að verjendur málsins gera lítið úr því, sem plokka þurfi burt úr íslenskri löggjöf af því, sem gert hefir verið til þess, að Ísland sje fyrir Íslendinga. En þeir eru ekki einir um

hituna. Nú koma dönsku nefndarmennirnir og ríkisþingið og halda fram sinum skilningi. Svo verður þræta úr, og leiðir hún til þess, að málið kemur fyrir gerðardóm. Þá er jeg hræddur um, að gerðardómurinn dæmi eftir ákvæðum laganna og athugasemdunum við þau, en eigi eftir því, sem þeir segja, háttv. 2. þm. Árn. (E. A.) og háttv. þm. Dala. (B. J.). (E. A.: Háttv. þm. N.-P. (B. Sv.) gæti verið í gerðardóminum). Enginn má við margnum. Þótt við háttv. 2. þm. Árn. (E. A.) værum þar báðir, þá mættum við minna en 2 bræður vorir frá Eyrarsundi og oddamaðurinn. (E. A.: Þeir yrðu að dæma eftir samningnum og skýra hann óhlutdrægt).

Þá hefi jeg gert brtt. við 7. gr., að Íslendingar geti tekið utanríkismálin í sínar hendur hve nær sem þeir vilji og farið með þau sjálfir. Það liggur í hlutarins eðli, að fullvalda ríki ræður því sjálf, hve nær það tekur mál sín í sínar hendur. Það er ekki óbilgjörn krafa. En fyrir margra alda óhagkvæma sambúð við Dani eru Íslendingar má ske ekki í svip færir til að fara með öll utanríkismál sín. Og þar sem jeg vil vinsamlegan skilnað Danmerkur og Íslands, vil jeg gjarnan unna Dönum þeirrar sæmdar, að fara með þau nú fyrst um einhvern tíma, með þeim takmörkunum, er brtt. minar fara fram á. Brtt. mín miðar og til þess, að íslenska stjórnin geti sjálf ákveðið mennina, sem með utanríkismálin fara, en ekki í samráði við dönsku utanríkisstjórnina.

Í frv. stendur og:

»Samningar þeir, sem þegar eru gerðir milli Danmerkur og annara ríkja og birtir og Ísland varða, gilda og þar«.

En hjer er talað um þá samninga, sem gerðir hafa verið þar til í júlí í sumar, er samið var, en ekki þá, sem

gerðir verða hjer eftir þar til er lögin ná staðfestingu. En nú geta það verið mikilsvarðandi samningar, og Íslendingum mikilvægt að geta synjað þeim um gildi hvað Ísland snertir. Hefi jeg því orðað greinina svo:

»Ríkjasamningar, gerðir af hálfu Danmerkur, er Ísland varða, skuldbinda ekki Ísland nema fengið sje samþykki íslenskra stjórnarvalda«.

Við 8. gr. hefi jeg ekki gert neina brtt. Einnig læt jeg standa 11. gr. óbreytta, þar sem stendur, að hlutdeild Íslands í ýmsum kostnaði, er leiðir af meðferð málanna, skuli ákveðin eftir samningi milli stjórna beggja ríkja. Samkvæmt því ákvæði geta Íslendingar samið um að greiða Dönum eitthvað fyrir strandgæsluna, í stað þess að láta þá hafa veiðirjettinn.

10. gr. vil jeg fella burt. Finst mjer ótilhlýðilegt, að fullvalda ríki hafi æðsta dómstól sinn í öðru landi. Það er engin ástæða til að láta heimflutning dómsvaldsins dragast neitt úr hömlu. Býst jeg við, að hæstv. forsætisráðherra fallist fúslega á þá tillögu, þar sem hann hefir áður lýst því sem stefnuskráratriði sinu að flytja dómvaldið inn í landið. Skil jeg ekki, hvers vegna hikað er við að koma þessu í framkvæmd um leið og aðrar breytingar eru gerðar á sambandi landanna. Það er óvist, að það verði auðsóttara síðar, þegar Danir hafa eflst hjer í landi að audi og fjölmenni. Varnaglinn, sem og var í frv. 1908 og 1909, að 1 Íslendingur skuli eiga sæti í hæstarjetti Dana, finst mjer fremur litilfjörlegur, og vafasamt, hvort það er til nokkurra bóta Margir munu líta svo á, að sá maður megi vera í meira lagi rjettvis, ef hann á ekki að haggja mundanginu fyrir vini sína, er honum er svo mikið vald gefið.

Við 12. gr. hefi jeg ekkert að athuga. Það er sjálfsgagt, að þeim málum, er

bæði ríkin varða, sje skipað með samningi stjórna í milli.

Þá hefi jeg lagt til, að 13. gr., sem jeg hefi í sjálfu sjer ekkert að athuga við, falli niður. Hefi jeg tekið þau þrjú atriði, er hún fjallar um, upp í brtt. minar. En 14. gr. vil jeg fella alveg burt, þar sem talað er um þessa ráðstöfun á fjenu, að stofna skuli tvo sjóði »til þess að efla andlegt samband milli Danmerkur og Íslands« o. s. frv. Þar sem þetta er að rjettu lagi íslenskt fje, eiga Íslendingar einir yfir því að ráða. Það verða hrein viðskifti. Hafi Íslendingar sinn fjárhag og Danir sinn!

Jeg hefi lagt til, að upphæðin sje 2½ miljón kr. Hefi jeg þar ekki farið eftir fylstu kröfum Jóns Sigurðssonar, heldur miðað við 60 þús. kr. tillagið sem vexti; eru það 4% af 1½ miljón kr. En Garðstyrkinn og hitt annað vil jeg meta sem vexti af 1 miljón kr. Verða það þá 2½ miljón kr. Er hjer mjög hóflega í sakirnar farið, og alls ekki miðað við verðfall peninga, sem þó hefði mátt koma til greina. Ætlast jeg svo til, að það sje algerlega á Íslendinga valdi að ráðstafa fjenu, hvernig sem þeir vilja, til íslenskra visinda eða til þess að senda íslenskan æskulýð utan að framast eða til annara þarfa.

Þá hefi jeg og lagt til, að 16. gr. falli niður. Vil jeg þar ganga milli bols og höfuðs á stofnun þessarar ráðgjafarnefndar, sem reidd er sem öxi yfir allri sjermálalöggjöf Íslands. Jeg sje, að meiri hlutinn telur í nál. sinu, að nefndin taki að eins til stjórnarfrumvarpa, og ber fyrir sig orðalag greinarrinnar.

Jeg sje ekki, að það sje ljóst. Því að þótt stjórnin eigi að sjá um, að nefndinni sjeu send frv., þá þarf það ekki að vera annað en »fyrirkomulagsatriði«, og þarf ekki að þýða það, að það sje einungis stjórnarfrv., er nefndin á að ræða. Þetta getur vel orðið deilumál,

því að hver veit, nema bræðurnir við Eyrarsund leggi annan skilning í þetta atriði. En hvað sem því líður, er það gersamlega óhæfilegt fullvalda ríki að eiga slíka nefnd yfir höfði sjer. Hún hlýtur að valda vafningum og töfum, og af henni getur ekkert gott stafað fyrir Ísland. En hún getur vel orðið til aðstoðar í því starfi að »danisera« Ísland, ef jeg má nota það orð. Íslendingar hafa hingað til viljað ráða lögum í landi sínu og ekki hirt um að sníða lagaákvæði sín einhliða til samræmis við löggjöf annars lands. Annað mál er það, að landið noti erlenda löggjöf sjer til stuðnings og hliðsjónar, en slíkt á ekki að gera að skyldu. Það er áreiðanlegt, að þessi nefnd særir bæði í bráð og lengd tilfinningar hvers einasta Íslendingis.

Greinina um gerðardóminn hefi jeg ekkert að athuga við og læt hana því standa óbreytta.

Þá er 18. gr. Hefi jeg lýst því áður, að hún er alveg óaðgengileg eins og hún er. Og það er ekki jeg einn, heldur jafnvel sumir velunnarar frv., sem vilja fá þessu breytt. (G Sv : Hverjir?). Það hefir einhver ritað um það í blað, sem er hlynt samningnum, og veit jeg ekki, hver sá er. Vjer eigum að sjálfsögðu að hafa óbundnar hendur til þess að segja samningunum upp, þegar tíminn er liðinn, án þess að eiga það nokkuð undir högg að sækja. En refarnir eru auðsælega til þess skornir að girða fyrir, að skilnaður geti átt sjer stað. Það eru allar líkur til þess, að hin fjölmennari þjóðin í litlu, þjettbýlu landi, ætli sjer að leggja Ísland undir sig, og senda hingað nógu marga menn á næstu áratugum, til þess að búa svo um hnútana, að atkvæðafjöldi með samningsslitum verði ónógur eftir það árabil. Enda er þessi samningur stórlega

Alþt. 1918. B. (30. löggjafarþing)

aukin hvöt Dönnum að senda hingað sem flesta menn, eða að minsta kosti svo marga, að þeir geti aftrað sambandslitum. Ef þetta ákvæði væri ekki í samningnum, hefðu þeir ekki slíka hvöt. Bið jeg menn að taka vel eftir þessu.

Þá hefi jeg leyft mjer að gera brtt. við 19. gr., þar sem stendur :

»Danmörk tilkynnir erlendum ríkjum, að hún samkvæmt efni þessara sambandslaga hafi viðurkent Ísland fullvalda ríki« o. s. frv.

Þetta þykir mjer heldur ófímlegt ákvæði, því að jeg vil, að það komi fram, að Ísland sje og hafi verið fullvalda ríki, en sje það ekki að eins fyrir þennan samning, heldur og í eðli sínu.

Í þessu, »samkvæmt efni þessara sambandslaga«, virðist það jafnvel geta legið, að Danir geti haldið því fram eftir 25 ár, ef samningurinn fjelli úr gildi: »Ísland var fullvalda eftir sambandslögunum og meðan þau giltu, en ekki eftir að þau eru úr sögunni. Því eru Íslendingar nú ekki lengur fullvalda«. En fyrir þetta er alveg girt með brtt. minni.

Þá hefi jeg að lokum gert breytingu á 20. gr. Í henni er komist svo að orði: Sambandslög þessi ganga í gildi 1. desember 1918. En þetta er óhæfilega stuttur tími fyrir þjóðina til þess að átta sig á lögunum og leggja dóm á þau, enda er ómögulegt á svo naumum tíma að koma í framkvæmd ýmsum þeim breytingum, sem lögunum hljóta að verða samfara, svo sem er um breytingar á stjórnarskránni. — Þess vegna legg jeg til, að lögin öðlist ekki gildi fyr en 1920. Þá fyrst verða um garð gengnar þær breytingar á stjórnarskránni, sem allir sjá að hljóta að verða samfara lögum þessum.

Það er nú fyrst og fremst brot á stjórnarskránni að flytja hjer á þinginu

Sambandslög.

slikt frv. sem þetta, sem ekki hefir það í heiti sínu, að það sje breyting á stjórnarskránni. Það verður úr þessu hin mesta lögleysa, þar sem íslenskir þegnar eru í sambandslögum þessum sviftir rjetti, sem þeir hafa nú eftir stjórnarskránni, sem sje kosningarrijeti og kjörgengi, samanber athugasemdirnar við 6. gr., þar sem allur mismunur á kosningarrijeti Dana og Íslendinga hjer á landi, er upphafinn.

Allir geta nú sjeð, hversu ósamræmið verður mikið, ef stjórnarskránni verður ekki breytt jafnframt því sem lögin öðlast gildi, því að eftir hverju á að fara, ef árekstur verður milli þessa tvenns? Jeg skal játa, að 1. des. 1920 er valinn nokkuð af handahófi, en hugsunin, sem til grundvallar liggur, er rjett, og skal jeg í sambandi við þetta minna á, að Matzen prófessor hjelt því fram 1908, að gera yrði breyting á grundvallarlögum Dana samfara »uppkastinu«, ef það yrði að lögum.

Háttv. meiri hlutinn hefir haldið því fram, að mikið liggi á að knýja málið fram, vegna þeirrar hættu, sem Íslendingum geti stafað af því, ef Danir lentu í ófriði, en satt að segja er Íslendingum enginn sjáanlegur ótti búinn, þótt Danir lentu í ófriði. Danir hafa áður lent í ófriði, og var það ekki nema til góðs fyrir Íslendinga, er nutu mikillar mannúðar af óvinum Dana, og skyldi maður ætla, að mannúðartilfinningin hafi fremur glæðst síðan 1809. Það kæmi og mjög í bága við þær yfirlýsingar, sem bæði bandamenn og Þjóðverjar hafa gert frammi fyrir alheimi, ef þeir færu að beita Íslendinga yfirgangi, þótt eitthvað slettist upp í venskapinn með þeim og Dönum. Þetta er ein af þeim grýlum, sem afturhaldsmenn ota að fólkinu, til þess að skjóta því skelk í bringu.

Afturgengin grýla
gægist yfir mar;
ekki er hún börnunum
betri en hún var.

Þá leggur háttv. meiri hluti töluverða áherslu á, að ef málinu verði ekki flýtt, geti svo farið, að ekkert verði úr samningum. Þetta er sömuleiðis grýla, sem bræður vorir við Eyraund hafa reynt að hræða bræður sína á Íslandi með. Slik orð flugu um eyru manni 1851, og jeg man ekki betur en að 1908 hafi því verið otað að þjóðinni, að ef hún samþykkti ekki frv., þá stæði skilnaður einn fyrir dyrum, eða alt stæði óbreytt. Nú eru það frumherjar þjóðarinnar, sem tekið hafa sjer þessi orð í munn og hvetja þjóðina til þess að ganga að því, »sem i boði sje«. Og mig undrar það stórlega að sjá þessa sveit skipaða sumum þeim mönnum, sem áður hafa staðið fremstir í frelsisbaráttu þjóðarinnar. Jeg hefði sist búist við því að sjá þá gerast stórsala á rjettindi Íslendinga.

Það er annars um þennan sáttafund Íslendinga og Dana, eins og um fleiri slíka fundi, að sinn segir hvað af fundunum, þegar heim er komið. Mjer dettur í hug sáttafundurinn, sem getið er um í Sturlungu, milli þeirra Sturlu Sighvatssonar og Þorleifs í Görðum. Urðu þeir sáttir á fundinum, en þegar heim kom, bar ekki sögum þeirra alveg saman, því að sinn sagði hvað. Hlaust af þessu enn verri fjandskapur en nokkru sinni áður og lauk með mannskæðum bardaga.

Jeg býst við, að líkt fari um þennan sáttafund, sem Íslendingar og Danir hafa með sjer átt, því að sinn segir hvað í sínu landi, og munu aldrei af þessu frv. hljóta þær grannasættir, sem að haldi komi, en ef brtt. minar verða samþykktar, þá hefi jeg mikla von um, að frv.,

svo breytt, verði sá garður, er geri grannasættir; þá munu þessar tvær þjóðir fá bundið með sjer það vináttuband, er lengi mun duga, og þá fyrst hafa Danir viðurkennt til fullnusta kröfur tímans. Þá fyrst væri fundinn sá vináttugrundvöllur, sem leiðir til samvinnu milli þessara frændþjóða, samvinnu, sem ekki er bygð á ásælni og eigingirni. En með því að samþykkja frv., eins og það nú er, mun stofnað til hinnar mestu deilu, ekki síst þegar svo hatramlega er að gengið, að þjóðinni er ekki leyft að ræða málið og átta sig á því. Allir vita og margir viðurkenna það, að ef svo mikill hraði hefði verið hafður á málinu 1908, eins og nú er til stefnt, þá mundi þjóðin hafa ginið yfir uppkastinu, eins og lax yfir flugu, en af því að þjóðin hafði nægan tíma til þess að átta sig, þá fór sem fór. Sama mundi verða uppi á teningnum nú, því að ef fresturinn yrði nógu langur, segjum eitt ár, þá býst jeg við, að $\frac{3}{4}$ hlutar þjóðarinnar mundu greiða atkvæði á móti þessu frv. Mætti líka vel vera, að Danir áttuðu sig á því, að þeir hefðu um of gengið á rjett Íslendinga og álitu sjer það sæmdina meiri að gera bragarbót.

Þá ber og eins að gæta, að ekki er að vita, nema aðrar þjóðir krefjist þess að njóta sömu rjettinda hjer á Íslandi sem Danir, og stæðum vjer Íslendingar þá illa að vígi gagnvart slíkum kröfum.

Það er leiðinlegt, að háttv. þm. skuli ekki hafa nægan tíma til þess að athuga þetta mál alt saman gaumgæfilega, því að ekki efast jeg um, að þeir mundu samþykkja brtt. minar, ef þeir gæfu sjer tíma til þess að grannskoða málið. Og þótt tíminn sje naumur til athugunar, vona jeg, að svo fast loði í mörgum hin

gamla krafa, „Ísland fyrir Íslendinga“, að meiri hluti atkvæða samþykki þær.

Frsm. (Bjarni Jónsson): Jeg býst varla við, að jeg hafi þolinmæði til þess að rekja öll þau orð, sem hv. þm. N.-Þ. (B. Sv.) hefir látið sjer um munn fara um frv., enda er margt af þeim staðleysustafir. Það er ósköp hægt að setja út á þetta frv., því að við hefðum allir kosið að orða sumt öðruvisi, ef við hefðum átt einir öllu að ráða. En hjer var um samninga að ræða.

Háttv. þm. N.-Þ. (B. Sv.) reyndi til að gera þetta frv. óvinsælt með því að vitna til þeirra orða minna, að þetta hefði verið verslun. En þetta hlýtur hann að hafa sagt í spaugi, því að allir samningar eru í raun og veru verslun. Það mun því vel geta verið, að jeg sje ekki síður stórkaupmaður á rjettindi landsins heldur en stórsali.

Hann heldur því fram, hv. þm. (B. Sv.), að vjer hefðum getað fengið það, sem vjer vildum. En mjer verður á að spyrja: Hvernig stóð þá á því, að við gátum ekki fengið fánann? Ekki vantaði oss rjettinn. Nei, spurningin verður þessi: Hvernig getum vjer fengið það, sem haldið er fyrir oss með ofriki? Vjer verðum því að athuga, hvort það sje tilvinnandi að fá þetta, sem fengið er, gegn því að leggja eitthvað af mörkum, þangað til við getum tekið alt í vorar hendur. Var á þessum tíma rjett að ganga að svona löguðum samningi eða ekki? Það hefði verið rjettara af hv. þm. (B. Sv.) að verja sínum dýrmæta tíma til þess að sýna fram á, að það hafi verið heimskulegt og vond verslun, í staðinn fyrir að eyða svona mörgum orðum um það, sem allir vita.

Það var rjett, sem háttv. þm. (B. Sv.) sagði, að það, sem vjer fórum fram á

1909, var ekkert hámark, heldur að eins lágmark, og það er rjett, að tímarnir eru breyttir síðan, svo að vjer hefðum með rjettu mátt gera oss vonir um, að meiri kröfur hefðu gengið fram nú heldur en þá. Og það er líka meira fengið nú en þá, því að 1909 var að eins um að ræða málefnasamband, en hjer er að ræða um konungssamband eitt, og mótmæli hann því, ef hann þorir.

Par sem háttv. þm. (B. Sv.) segir, að ekki hafi alt verið borið undir samþykki flokkanna áður en að því var gengið, þá mótmæli jeg því og lýsi það ósannindi, því að það var ekki nema um eitt mál, sem svo mætti um segja, en þó var það borið undir flokkana síðar. (B. Sv.: Þetta er ósatt). Jeg get leitt vitni að þessu (B. Sv.: Það get jeg líka).

Háttv. þm. N.-Þ. (B. Sv.) hjelt því fram, að Íslendingar hefðu ekki verið að sækjast eftir fullveldinu til þess að geta stært sig af því, heldur til þess að geta haft hag af því. Þetta er að nokkru leyti rjett, en þó er það enginn gróðahugur, sem rekur Íslendinga til þess að krefjast fullveldis, heldur sá karlmannshugur, að vilja vera sjálfum sjer ráðandi. En það er alveg rjett, að hver fullvalda þjóð þarf og að gæta hagsmuna sinna og nota auðsuppsprettur lands síns. Jeg hefi nýlega fengið upp í hendurnar rauða bók, sem fjallar um þær miljónir hestafla, sem fossar vorir hafa að geyma, og útlend fjelög ætla sjer að kasta eign sinni á og notfæra sjer. Það væri rangt af landinu að kasta slikum auði frá sjer. En hvort verður betra að verja þessar auðsuppsprettur og önnur gæði með eða án samninganna? Nú skyldu það vera Danir eða danskir fjáreignamenn, sem tækju saman og ætluðu að starfrækja fossana, með erlendum lýð, sem mundi tortíma þjóðerni voru. Ef til þess kæmi, að vjer

vildum setja lög til þess að hindra þá, ætli það gæti ekki komið fyrir, að þeim lögum yrði neitað um staðfestingu, eins og fánafv., ef svo stæði, sem verið hefir? En mjer er spurn: Hver getur neitað að staðfesta slík lög eftir að samningarnir eru komnir á og samþykktir?

Viðvíkjandi athugasemdum háttv. þm. (B. Sv.) við 6. gr., þá er því að svara, að ekki er verið að veita nein ný rjettindi, því að borgararjett hafa Danir hjer nú, og er því að eins verið að staðfesta, að þeir fái að njóta sömu rjettinda um tiltekið árábil, sem þeir nú hafa. Mundu Danir því nota land vort hvort sem samningarnir eru feldir eða samþykktir. Hættan er því alveg sú sama, nema hvað nú er vopnlaus maður í veginum, en ef samningarnir komast á, þá mæta þeir vopnuðum manni; samningurinn færir oss því vopn til þess að verja oss með.

Þá varð jeg hissa, er jeg heyrði hv. þm. (B. Sv.) tala um hæstarjettinn. Það stendur í samningnum, að Íslendingar geti tekið hann heim til sín þegar þeir æski þess. (B. Sv.: Jeg tók það fram). Hvers vegna vill þá háttv. þm. (B. Sv.) vera að fella burt þetta ákvæði? Hvers vegna er hann þá að amast við því? Getur ekki hann og við allir komið fram með frv. á næsta þingi, sem mælir svo fyrir, að hæstarjettinn skuli flytja heim. (E. A.: Þm getur komið með frv. þegar í dag).

Þá var háttv. þm. (B. Sv.) að tala eitthvað um sjermál, en það vil jeg láta hann vita, að þau eru ekki lengur til eftir að samningarnir eru samþykktir.

Þá mintist háttv. þm. (B. Sv.) og á, að þetta frv. væri hvöt fyrir Dani til þess að flytja inn í landið, til þess að aftra skilnaði eftir 25 ár. Hvernig getur háttv. þm. (B. Sv.) sagt þetta, eftir að Danir hafa víðurkent fullveldi vort.

Mundi það ekki miklu fremur hafa verið hvöt fyrir þá að flytja inn í landið nú þegar, til þess að aftra því, að þessar samningar næðu fram að ganga?

Af sambandslögunum stafar engin hættu, en mikilli hættu er afhjett með þeim.

Það þótti mér harla undarlegt, að háttv. þm. N.-Þ. (B. Sv.) taldi eitthvað háskalegt við þetta orðalag á 19. gr.: »Danmörk tilkynnir erlendum ríkjum, að hún samkvæmt efni þessara sambandslaga hafi viðurkennt Ísland fullvalda ríki«. Í þessu er ekkert annað fólgið en skýring á samningnum sjálfum. Það er ekki svo, að hjer standi: »svo langt, sem þessi samningur nær«, eða eitthvað slíkt; það hefði verið hættulegt. En sist hefði mátt búast við því af jafnmörkum þm. og háttv. þm. N.-Þ. (B. Sv.) er, að hann teldi þá skýringu 19. greinar í samningnum, að þar væri Ísland viðurkennt fullvalda ríki, hættulega.

Svo hugsar þm. (B. Sv.) sjer, að sambandsþjóð vor standi upp, þegar Ísland er búið að vera fullvalda ríki í 25 ár, ef vjer viljum þá slita samningnum, og segi: »Nú tek jeg aftur yfirlýsinguna, sem jeg gaf fyrir aldarfjórðungi um, að Ísland væri fullvalda ríki«. Þetta er hlægileg hræðsla hjá þm. (B. Sv.). Hvi gefa Danir nú þessa yfirlýsingu um fullveldi vort? Auðvitað af því, að þeir samkvæmt 7. gr. sambandslaganna fara með utanríkismál Íslands í umboði þess. Svo ættu þeir eftir 25 ár að taka yfirlýsingu sína aftur, þegar þeir eru búnir að missa umboðið!

Háttv. þm. N.-Þ. (B. Sv.) hefir borið fram nokkrar brtt. Jeg verð að segja það um þær, að jeg hefði haft þær betri, ef jeg hefði komið með þær. (B. Sv.): Þær eru bornar fram til samkomulags við þingheim). En það er hætt við, að slíkt samkomulag náist

ekki, og mun háttv. þm. N.-Þ. (B. Sv.) aldrei hafa gert sjer von um það. Ef farið væri að gera breytingu á frv., mundi það leiða til þess, að frv. lenti í langvarandi hrakningum milli ríkja. Væri það stórhættulegt landi voru. Eitt aðaltakmark vort Íslendinga með þessum samningum er að girða fyrir, að Ísland geti vafist inn í heimsstyrjöldina miklu, er nú geisar. Ekki er langt síðan háttv. þm. N.-Þ. (B. Sv.) var mér samdóma um, að það væri svo langt frá, að Íslandi geti verið vörn að sambúðinni við Danmörku, eins og henni hefir verið háttað, að því miklu fremur stafaði af henni stórníkil hættu. En hvi sjer hann ekki hættuna nú, þegar hún vofir yfir? Bandamenn hafa þegar rætt um það opinberlega að setja vígstöðvar sínar í Danmörku. Við það er jeg hræddastur, að Danmörk sogist inn í hringiðu ófriðarins fyrir 1. desember 1918. Það er því lítill björg að þeirri till. þm. (B. Sv.), að sambandslögin gangi í gildi 1. des. 1920! Það er of seint að byrgja brunninn, þegar barnið er dottið ofan í.

Háttv. þm. N.-Þ. (B. Sv.) hjelt fram annarlegum skoðunum, sem jeg trúi varla að hann hafi. Hann taldi, að Íslandi stafaði engin hættu af því, þótt Danmörk lenti í ófriðnum, og nefndi því til sönnunar, að Englendingar hafi í »Order in Council« í febrúar 1810 viðurkennt hlutleysi Íslands og leyft siglingar hingað, en staðið þó í ófriði við Dani. Þetta er að visu rjett, og er kunnugt, að sumir menn á Íslandi tóku þá að vona, að Englendingar mundu losa landið við þá óstjórn, er það átti þá við að búa. Ýmsir vitrir og framsýnir Englendingar munu þá hafa hugsað eitthvað líkt. En hvað varð? Skömmu síðar sviku Danir Napóleon og gerðu-t vinir Englendinga. Fanst þá Englendingum þeir þurfa að taka tillit

til vina sinna, og hættu að hugsa um að hjálpa Íslendingum að losna við hina illu stjórn. Gæti háttv. þm. N.-Þ. (B. Sv.) nú ekki hugsað sjer eitthvað líkt, að tillitið til einhverra mikilsverðari vina yrði sterkara hjá Englendingum en umhyggjan fyrir Íslendingum?

Háttv. þm. N.-Þ. (B. Sv.) talaði um skilnaðinn sem grýlu, sem afturhaldsmenn væru vanir að koma með. Jeg er ekki hörundsár og læt mjer liggja í ljettu rúmi, hvað jeg er kallaður. Þar sem okkar leiðir hafa nú skilist og hann fer um mig hrakyrðum, vil jeg benda honum á, að jeg var ekki vanur að sækja vit eða þor í hann eða aðra, sem nú hafa frá mínum málstað skilist. Þeir ábyrgist sjálfir, hvort þeir hafa aldrei sótt vit og traust til mín. Jeg hefi eigi sagt, að þessir menn vildu skilnað, heldur að þeir eigi milli að velja ástandsins eiss og það nú er og skilnaðar.

Háttv. þm. N.-Þ. (B. Sv.) kvað m'g vera stórsala á rjettindi Íslands. En það er líka hægt að vera stórkaupmaður á rjettindi, og dæmi menn um, hvort jeg hafi heldur verið. Jeg hefi keypt viðurkenningu Dana á fullveldi voru og rjett til að fara með öll vor mál því verði, að Danir njóti um 25 ár að öllu leyti sama rjettar á Íslandi sem íslenskir ríkisborgarar fæddir þar. Sumir eru svo heimskir að halda, að danskir menn, hvar í heiminum sem þeir eru niður komnir, njóti samkvæmt þessu sama rjettar hjer og Íslendingar búsettir hjer heima. En þetta er hin mesta firra. Við Íslendingar höfum fullan rjett til að gera búsetu að skilyrði fyrir atvinnurjetti hjer á landi. Um langan tíma höfum við barist fyrir að fá búsetuskilyrðum þessum framgengt. En í móti hafastaðiselsstöðukaupmennirnirdönsku. Nú þegar Ísland verður fullvalda ríki, er enginn þess máttugur að hindra það í að setja þau skilyrði fyrir rjettindum

hjer í landi, er því gott þykir. Eru sambandslög þessi og full hvöt til að setja búsetuskilyrði fyrir atvinnurjetti, þar sem bandamenn vorir, Danir, hafa slíkt skilyrði í lögum hjá sjer.

Þá gerðist háttv. þm. N.-Þ. (B. Sv.) hjartnæmur og þótti illa til stofnað þessa máls, þar sem frv. væri svo úr garði gert, að deilur gætu af leitt síðar. Í þessum hugðnæma kafla ræðu hans virtist það aðalstefna hans að koma í veg fyrir deilur við Dani. Hann vildi gera garð þann, er væri granna sættir. Það hefir eigi verið mitt takmark, heldur hitt, að stilla svo til, að vjer Íslendingar stæðum betur að vígi, er deilur næst koma upp með oss og Dönum.

Sumir hafa talið það hættulegt, og þar á meðal háttv. þm. N.-Þ. (B. Sv.), að sambandslögin gengju í gildi áður en stjórnarskrárbreyting, er af þeim leiðir. En hver hætta er það fyrir oss Íslendinga? Látum svo heita, að Danir segðu: »Þið hafið brotið á okkur samninginn, þar sem öll atriði hans hafa ekki komið til framkvæmda 1. des. 1918«. Látum svo heita, að þetta kæmi fyrir gerðardóm og dómurinn dæmdi Dönum rjett. Þá hefðu Danir rjett til að segja upp samningnum, og stæði þá ekki eftir annað en 1. grein sambandslaganna. Jeg fæ ekki skilið, að þetta geti verið svo ægilegt í augum háttv. þm. N.-Þ. (B. Sv.) og hans sinna. Hitt er sanni næst, að hann hefir ekki hugsað svo málið, að hann hafi sjeð, hversu þetta mundi skipast.

Frsm. (Einar Arnórsson): Þvi hefir verið haldið fram, bæði utanþings og af háttv. þm. N.-Þ. (B. Sv.), að ýms ákvæði í þessu frv. til sambandslaga feli í sjer breytingar á stjórnarskránni. Ef þetta væri rjett, að þetta væri lagafrumvarp, sem fæli í sjer tillögu um breytingu á stjórnarskránni, þá hefði

forseta borið að vísa því frá samkvæmt 27. gr. þingskapanna. En hæstv. forseti hefir ekki vísað frv. frá, og álit jeg, að hann hafi með þögninni úrskurðað, að þessi skoðun væri röng. Er það og mitt álit, að svo sje.

Hjer er um sáttmála eða samning að ræða, þótt í frumvarpsformi sje. En lagasniðið gerir lítið til; alt er undir efninu komið og því, hvernig frv. er er undir komið. Frv. þetta er samningur milli tveggja aðilja jafnrjettþárra, sem ber annaðhvort að samþ eða synja. Því ber að fara með þetta frv. eins og samning eða »traktat«. Sáttmálinn þarf ekki og getur ekki komið allur í framkvæmd strax. Er báðum aðiljum það kunnugt, og verður að fara eftir stjórnskipunarlögum hvore lands.

Hjer á landi verður í öllu að fara eftir stjórnskipunarlögum vorum, þar á meðal lögum nr. 12, 19. júní 1915. Þótt nú sambandslögin eigi að ganga í gildi 1. des. í ár, sjer hver maður, að það eru engin samningsrof, þótt þau atriði, er snerta stjórnskipunarlög Íslands, geti ekki komið til framkvæmda fyr en síðar.

Ýmislegt fleira var athugavert í ræðu háttv. þm. N.-Þ. (B. Sv.), og mun jeg þó ekki svara því öllu, þar sem háttv. þm. Dala. (B. J.) hefir þegar gert það.

Háttv. þm. N.-Þ. (B. Sv.) byrjaði á að fullyrða, að samningamennirnir íslensku hefðu ekki farið eins vel með umboð sitt og þeim hefði borið. Mjer var ekki skylt að vinna saman við aðra en mína flokksmenn, og hefi jeg ekki orðið þess var, að þeir kvörtuðu yfir, að jeg misbeitti umboði mínu. Annars verður hver nefndarmaður að svara fyrir sig í þessu efni.

Um brtt. háttv. þm. N.-Þ. (B. Sv.) vildi jeg segja nokkur orð. Hefði jeg getað sett mjer sjálfur kosti, þá mundi jeg hafa gert frv. eitthvað líkt úr garði

og háttv. þm. N.-Þ. (B. Sv.) með brtt. sinum. En hjer voru tveir málsaðiljar. Var annar sterkari og mátti betur við, að ekki gengi saman; en það voru Danir. Þegar svo ólíkir semja, verður sá, sem er minni máttar, að slaka til í einhverju. Svo höfum vjer íslensku samningamennirnir orðið að gera. Fyrir það hefir háttv. þm. N.-Þ. (B. Sv.) valið okkur heitið: stórsalar á ríkisrjettindi Íslands. Vil jeg því kynna fyrir háttv. deild fyrirverandi stórsala á ríkisrjettindi Íslands, hr. Benedikt Sveinsson, þm. N.-Þ.; hann var í neðri deildar nefndinni, sem bar fram sambandslagafrumvarpið 1909, er þá var samþykkt. Þá vildi hann meðal annars slaka svo til, að Danir nytu jafnrjettis við Íslendinga um fiskiveiðar í landhelgi í 26 ár. Jeg skal ekki lá honum þetta.

Háttv. þm. (B. Sv.) vildi þá veita Dönum búsettum á Íslandi jöfn rjettindi sem Íslendingar njóta sjálfir, og kom með brtt. í þá átt, sem samþykkt var. Þetta má heita nákvæmlega það sama, sem nú á að veita, því að enginn verulegur munur er á 26 ára tím anum, sem þá var tiltekinn, og 25 árunum nú. Þess er nefnilega að gæta, að vjer getum, án þess að brjóta samninginn, sett búsetuskilyrði fyrir rjettindum manna í landinu, ef þau ná jafnt yfir Íslendinga sjálfa sem Dani.

Háttv. þm. (B. Sv.) þótti rjett að gera þessa ívilnun við Dani 1909; hann getur ekki sagt, að hann hafi þá gert það að óhugsuðu máli, því að sjálfur sat hann í nefnd þeirri, sem þá fór með málið, og hlýtur því að hafa haft fullnógan tíma til að athuga málið.

Háttv. þm. (B. Sv.) hefir haft mikið orð á því, að öðruvísi hafi verið farið með málið 1908 en nú. Þá hafi hann og aðrir haft nægan tíma til að athuga það. En úr því að háttv. þm. (B. Sv.) er orðinn svo miklu vitrari nú en hann

var þá, litur út fyrir, að ihugunartíminn hafi ekki heldur verið nægur fyrir hann þá, því að nú er hann harðóánægður með ákvæði 6. gr. frv. þessa, þótt hann væri ánægður með samskonar ákvæði í frv. sínu 1909.

Háttv. þm. (B. Sv.) mun líklega svara því til, að ójöfnu sje saman að jafna með uppsagnarákvæðiu þá og nú. Eftir frv. 1909 þurfti að eins samþykki Alþingis eða Ríkisþings til þess að slita samfjelagi um mál þau, er uppsegjanleg voru eftir því frv., en hjer þarf til þess samþykki Alþingis og kjósenda, samkvæmt þeim ákvæðum, er í frumvarpinu standa.

En nú geri jeg ráð fyrir, að Alþingi Íslendinga muni nokkurn veginn vera skipað samkvæmt afstöðu kjósendanna til stjórnmalanna og að því megi óhætt treysta, að nokkurn veginn muni falla saman atkvæði kjósenda og Alþingis, svo að samningsslit verði viðlíka auðveld eða torveld, hvort sem Alþingi eitt greiðir atkvæði um þau, eða Alþingi og kjósendur hvort um sig.

Þá er háttv. þm. (B. Sv.) hræddur um, að Danir muni flykkjast hingað, leggja fje í fyrirtæki hjer á landi o. s. frv. og að þeir muni ná föstum tökum á oss á næstu 25 árum. Við þá, sem þetta óttast, er ekki annað að segja en að það hlýtur að vera undir trausti hvers eins á þjóð sinni komið, hvort hann gerir mikið eða lítið úr þessari grýlu. En ef málið er skoðað með ró og skynsemi, þá mun niðurstaðan verða hin sama hjá öllum, að hættan geti ekki verið mikil og ekki meiri en hún mundi hafa orðið ef frv. 1909 hefði verið samþykkt, og miklu minni en ef alt er látið sitja í sama fari sem það er nú, eins og fjendur frv. 1918 vilja.

Ef það er rjett að bera undir atkvæði kjósenda breytingu á sambandinu milli Íslands og Danmerkur, eins og

stjórnarskráin gerir ráð fyrir, þá verð jeg að segja, að það skifti minstu máli, frá þeirra sjónarmiði, sem hræddir eru við dönsk áhrif á atkvæðagreiðsluna, hvort heimtaður er að eins einfaldur meiri hluti, eða meiri hluti sá, sem frv. gerir ráð fyrir. Nú munu kjósendur hjer á landi vera um 30,000, og má gera ráð fyrir, að eftir 25 ár verði þeir orðnir um 50,000. Eigi að síður mundi Dönum, sem eru um 30 sinnum fleiri en vjer, í lófa lagið, ef þeir vildu kapp á leggja, að flytja svo margir inn hingað, að þeir bæru oss ofurliða við atkvæðagreiðslu um samningsslit milli landanna. Þessu er að eins varpað fram, en líklegt er það ekki, ef vjer berum það saman við liðna tímanu. Danskur maður, sem vel þekkir landa sína, sagði nýlega við mig: Við Danir erum fremur latir, okkur líður vel heima í landi okkar, og hræddur er jeg um, að okkur mundi finnast veðurátt ykkar hörkuleg og land ykkar hrjóstugt, og hræddur er jeg um, að ekki mundi auðvelt að fá marga af okkar mönnum til þess að taka fasta bólfestu í landi ykkar. Það eru allmörg ár síðan farið var að minnast á skilnað landanna hjer í landi. Sennilegt er, að engum hafi dottið í hug, að sá skilnaður mundi fram fara án þjóðaratkvæðis, hvorki Íslendingum nje Dönum. En hvað hafa Danir gert til þess að reisa skorður við honum? Ekki hafa þeir streymt inn í landið á undanförunum árum, til þess að vera viðbúnir því, að greiða atkvæði gegn skilnaðinum.

Eins og oft hefir verið tekið fram, er nú algert jafnrjetti um atvinnurekstur hjer á landi milli Íslendinga og Dana. Vjer höfum ekki einu sinni sett í löggjöf vora skilyrði um búsetu til að mega reka hjer verslun og stunda fiskveiðar. En mjer skildist á háttv. þm. (B. Sv.), að ef þetta frv. yrði að lögum, gætu

Danir farið að fiska hjer í landhelgi með botnvörpum. (B. Sv.: Nei). Ef svo hefir verið, þá væri æskilegt, að háttv. þm. (B. Sv.) talaði ljósara, svo að hver maður með meðalskynsemi skildi hann. En við skulum setja sem svo, að fiska mætti í landhelgi með botnvörpum. Þá gætum vjer með lögum bannað það, hve nær sem oss sýndist, og vjer gætum líka með lögum ákveðið, að öll stjórn fiskifjelaga skyldi vera búsett hjer í landi. Fiskveiðum vorum á því engin ný hætta að stafa af frv. þessu.

Jeg hefi nýlega lesið grein eftir fræðimann einn, og álitur hann þar, að það komi ekki til mála, að Íslendingar þurfi að plokka úr löggjöf sinni takmarkanir þær, sem í henni eru settar um atvinnurekstur þeirra, sem ekki eru búsettir hjer. Jeg er honum sammála um þetta; og ekki er jeg hræddur um, að oddamaðurinn í gerðardómi þeim, sem frv. gerir ráð fyrir, mundi komast að þeirri niðurstöðu, svo framarlega sem Íslendingum og Dönum er gert jafnbátt undir höfði.

En jeg spyr háttv. þm. (B. Sv.), hvernig hann hugsar sjer að útiloka útlendinga frá því að setjast hjer að og útlent fjármagn frá því að starfa hjer, jafnvel þótt frv. þetta verði eigi að lögum og þótt til fulls skilnaðar dragi með löndunum. Það er yfirleitt erfitt að útiloka slíkt með lögum, ekki síst fyrir smáþjóð, því að stórlaxar leita þangað, sem vatn er haganlegast til að synda í. Eina vörnin gegn hættu af innstreymi útlendinga er fyrir smáþjóð sú, að eiga duglega stjórn, starfhæft þing og óeigingjarna og ötula borgara.

Þá er brtt. háttv. þm. (B. Sv.) við 7. gr. Við þær er ýmislegt að athuga, sem háttv. þm. Dala. (B. J.) mun ekki hafa minnst á. Jeg ætla þó ekki að fara

út í annað en síðustu málsgreinina um rikjasamningana. Um hitt í brtt. er sama að segja sem um fleira, að hefðum vjer verið einráðir og ekkert tillit þurft að taka til hins málsaðiljans, mundum vjer hafa hagað orðum eitt-hvað á þá leið, sem háttv. þm. (B. Sv.) vill vera láta.

Rikjasamningum þeim, sem um ræðir í niðurlagi 7. gr., má skifta í þrött samninga, sem gerðir hafa verið áður en yfirstandandi samningar milli Íslendinga og Dana hófst, samninga, sem gerðir kunna að verða þangað til þessi sambandslög ganga í gildi, og samninga, sem gerðir verða eftir að sambandslög in hafa öðlast gildi. Um fyrsta flokk samninganna er það að segja, að að undanfögnu hafa allir samningar, sem Ísland snerta, verið birtir í Stjórnartíðindunum, og sú hefir verið venjan síðari ár, að ef Danir hafa gert samninga, sem snerta Ísland, við önnur ríki, þá hafa þeir verið bornir undir íslensku stjórnina áður en þeir hafa verið fullgerðir. Jeg býst við, að þessir samningar muni verða látnir gilda áfram. Danir munu hafa áskilið einhver rjettindi um leið og þeir gerðu þá; þeim munum vjer fá að halda, og getur það verið hagkvæmt fyrir oss.

Um annan flokkinn er það að segja, að ekki er hægt að segja um nú, hvort Danir muni gera nokkra samninga, sem Ísland snerta, við önnur ríki, meðan verið er að gera út um sambandslögin. En geri þeir þá, mun sjálfsagt mega gera ráð fyrir, að þeir beri þá undir stjórn Íslands, eins og að undanfögnu hefir verið gert. Jeg geri mjer ekki í hugarlund, að þeir muni gripa tækifærið til að beita oss sviksemi þessa stuttu stund, sem á samningunum stendur. Mjer finst slíkt óþarfa grunsemi í þeirra garð. Að því er þriðja flokkinn snertir

sje jeg ekki, að brtt. háttv. þm. (B. Sv.) víki nokkuð frá frv., og þarf jeg því ekki að fara út í það mál.

Í sambandi við þessi ákvæði um utanríkismálin hefi jeg heyrt þau talin afturför frá því, sem nú er, með því að nú semji Íslendingar við önnur ríki einir sjer án nokkurrar íhlutunar Dana. Við þessu er það að segja, að ástand það, sem vjer lifum nú undir, er alls-endis óvenjulegt, og að af því leiðir, að hver reynir að bjarga sjer sem best hann getur. En vonandi breytist þetta ástand innan skamms, og þá er ósýnt, að oss verði kleift að semja við aðrar þjóðir á sama hátt sem nú á stríðstimunum, ef alt situr við það sem nú er.

Í athugasemdunum við 7. gr. frv. er það tekið fram, að ákvæði greinarinnar eigi ekki við þegar óvenjulega standi á, og er þar beinlínis gert ráð fyrir, að fyrir geti komið, að Íslendingar fari einir með mál sín, sje ekki unt að ná í utanríkisráðherrann danska. Það verður að vera hagkvæmnisatriði, hvernig utanríkismálunum sje þá skipað.

Úr því að svo mikið er gert úr athugasemdunum við 6. gr., þá er það undarlegt, að sömu mennirnir vilja ekki gera eins mikið úr athugasemdunum við 7. gr., því að ef athugasemdir við eina grein skifta miklu máli, hvi skyldu þær þá ekki líka gera það við aðrar greinar sama frv., og þegar þannig er á málið litið, eins og sjálfsagt virðist að gera, þá er auðsætt, að hjer er um enga raunverulega afturför að ræða frá því ástandi, sem nú er. Jeg vænti, að þetta sýni sig skjótt í verkinu, því að jeg vona, að stjórnin haldi áfram upp-teknum hætti með það, að tryggja haglandsins, eftir því sem hún sjer hagkvæmast, eins þótt sambandslögin nái gildi, eins og hún hefir gert hingað til, og jeg þykist viss um, að hinn aðillinn muni ekkert hafa við það að athuga.

Viðvíkjandi því, er háttv. þm. (B. Sv.) sagði um hæstarjett, þá veit jeg ekki, hvað hann meinti með því. Í hæsta lagi væri hægt að segja, að 10. gr. frv. væri meinlaus og gagnslaus; hættuleg er hún ekki fyrir oss, því að hún heimilar oss að stofna æðsta dómstól, hve nær sem oss sýnist, og hefði slíkt einhvern tíma þótt rjettarbót, þó að nú þyki háttv. þm. N.-Þ. (B. Sv.) lítills um það vert.

Um brtt. við 13. og 14. gr. er líkt að segja sem um fleiri brtt. háttv. þm. (B. Sv.), að ef vjer hefðum einir mátt ráða, þá mundum vjer hafa farið líka leið og háttv. þm. (B. Sv.) vill að farin sje. En það er álit nefndarinnar í máli þessu, stjórnarinnar og fullveldisnefnda, að hjer væri í raun rjetttri um aukaatriði að ræða og að eigi mætti stofna fullveldismálinu í háska með því að setja fjárskiftatriðið eitt á oddinn.

Um brtt. við 16. gr. get jeg látið mjer nægja að vísa til nefndarálitsins. Jeg skil ekki, hvernig háttv. þm. (B. Sv.) heldur, að leita þurfi álits nefndar þeirrar, er 16. gr. nefnir, nema þegar um stjórnarfrv. er að ræða, því að ef jeg eða háttv. þm. (B. Sv.) ber fram frv. hjer á þingi, þá ræður *stjórnin* engu um, hvernig með það er farið. Eða hvernig á stjórnin að sporna við því, að þm. beri fram frv.? Þeir eiga heimtingu á, að frv. þeirra sjeu rædd, og það er ekki tilætlunin með 16. gr. að gefa stjórninni nokkurt minsta vald til að hindra það. Því síður fæ jeg sjeð, að nefndin geti á nokkurn hátt verið öxi reidd að sjer-málalöggjöf vorri. Væri svo, að nefndin hefði vald til að láta neita um staðfestingu laga þeirra, er hún teldi háskaleg, þá hefði háttv. þm. (B. Sv.) rjett fyrir sjer. En það verð jeg að telja fjarstæðu. Það á að eins að leita *álits* nefndarinnar um málin, og þetta álit má jafnt taka til greina og virða að vettugi; það er á

engan hátt bindandi fyrir löggjafarvaldið. Hún á að hafa ráðgjafarvald, en eigi synjunarvald, enda er hún berum orðum nefnd ráðgjafarnefnd. Vjer vorum að vísu ekki áfjáðir að fá nefnd þessa, en töldum þó ekki ástæðu til að standa á móti henni.

Háttv. þm. (B. Sv.) kvað það vera óhæfu fyrir fullvalda ríki að eiga að búa við slíka nefnd, og vildi einkum láta það eiga við Ísland. En sje það óhæfa fyrir Ísland, þá á það engu síður við Danmörku, því að vjer getum alveg eins látið nefndina taka til meðferðar mál Dana eins og þeir vor mál. Vjer getum sagt, að Danir færu ekki með umboð sitt á þann hátt, sem þeim bæri og oss líkaði.

Það hefir og verið og látið í ljós, að jafnrættisákvæðin gætu orðið hættuleg, af því að fleiri gætu komið og heimtað hið sama af oss. Ef háttv. þm. (B. Sv.) trúir þessu sjálfur, mætti hann gera ráð fyrir því, að hann sæi fyrir því, að vjer ljætum aðra eigi stinga oss í vasa, heldur neituðum umsvifalaust slíkum jafnrættiskröfum. Hins vegar gætu Danir verið jafnhæddir við, að hið sama kynni að koma fyrir þá, væri þessi ótti á nokkrum rökum bygður.

Hugsum oss nú, að Þjóðverjar og Englendingar komi til Dana og segi við þá: »Nú skuluð þið fá okkur sömu rættindi og þið hafið látið Íslendinga fá«. Þá hefðu Danir ekki betur teft og stæðu þá engu betur að vígi en vjer. Báðir hafa þá verið jafnóvitrir. En þótt menn hefðu getað haldið, að vjer Íslendingar gætum verið svo skammsýnir, þá er þó ósennilegt, að jafnpaulæfðir stjórnmálamenn og Danir hefðu bundið sjer með þessu þann bagga, að þessir stórhákarlar gætu vaðið inn á þá vegna ákvæða frv.

Um ástæðurnar fyrir því, að lagt er til, að frv. gangi svo snemma í gildi,

þarf alls ekki að ræða. Fyrir því er grein gerð í II. kafla nál. og athugasemdunum við greinina, og svo því, sem háttv. þm. Dala. (B. J.) hefir tekið fram.

Háttv. þm. N.-Þ. (B. Sv.) vjek að 18. gr. Er jeg að sumu leyti búinn að tala um hana þegar. En það er eitt atriði, sem vert er að minnst á. Háttv. þm. N.-Þ. (B. Sv.) hjelt því fram, að óhæfilega þröngar skorður væru settar við uppsögn samningsins í 18. gr. En svo komst hann að því í sambandi við 19. gr., að ef uppsögn yrði komið á, þá væri eigi loku fyrir það skotið, að alt færi í sama lag og nú er.

Nú skulum vjer hugsa oss, að þessi aths. hv. þm. (B.Sv.) væri eitthvað annað en hugarburður. En þá er mjer dálítið óskiljanlegt, hvers vegna Danir kærðu sig um að reisa svo rammar skorður við uppsögn samningsins, því að þá ætti enginn að vera fúsari til þess en þeir að fá hann úr gildi feldan. Ef þá verður »status quo« aftur, þá ættu þeir að vera fúsastir til samningsslitanna. Þá hefðu þeir átt að segja: »Við viljum hafa uppsagnarskilyrðin sem allra rýmst, til þess að fá aftur sama ástand og nú«. Menn sjá, að þetta er algerlega í mót-sögn hvað við annað, því að með því að reisa rammar skorður ættu þeir að telja sjer það í óhag að fá aftur núverandi ástand. Þetta er þó andstætt því raunverulega, því að *Danir* hafa ekki verið óánægðir með núverandi samband, heldur *vjer*. Það vita allir, að það er af því, að eftir að samningsslit hafa farið fram eftir 18. gr. er ekkert eftir nema konungsfjelaðið. Þess vegna hafa Danir og allmargir Íslendingar talið rjett að setja nokkuð ríka tryggingu fyrir því, að að minsta kosti helmingur þeirra, er á kjörskrá eru, tjái sig hlyntan því, að samningnum sje slitið.

Háttv. þm. N.-Þ. (B. Sv.) talaði um, að aðferðin í þessu máli mundi seint gleymast, og átti hann þar við, að málinu væri óhæfilega flýtt. Gagnvart kjósendum er málinu ekki flýtt meira en 1908, eins og jeg hefi áður bent á. Það er sami tími, 3 mánuðir, sem liður frá því er frv. var birt og til þess er atkvgr. fer fram í október, eða mjög líkur tími, því að jeg geri ráð fyrir, að atkvæðagreiðslan fari ekki fram fyr en eftir miðjan október. En háttv. þm. (B Sv.) mun líka hafa átt við annað, sem sje það, að málinu væri óhæfilega flýtt hjer í þinginu. Jeg hefi áður látið í ljós, að jeg hefði talið það hæfilegra, að málið gengi ekki hraðar gegnum þingið en þingsköp segja, meðal annars vegna andstæðinganna, svo að þeir þyrftu ekki að bera það fyrir sig, að þeir hefðu ekki fengið nægilegt ráðrúm til að rannsaka málið, gera brtt. og rökstyðja þær á þann hátt, er þeim hentaði best.

En svo voru það að eins nokkur almenn orð um brtt. háttv. þm. N. Þ. (B. Sv.). Jeg hygg, að dönsku sendimennirnir hafi gengið svo langt, sem þeir töldu frekast unt að fá danska þingið til að samþykkja. Jeg hefi þá ákveðnu sannfæringu. Af því nú að jeg tel ekki minstu líkur til þess, heldur þvert á móti, að frv. nái fram að ganga með brtt. háttv. þm. N.-Þ. (B. Sv.), og þar sem jeg á hinn bóginn tel svo mikið fengið með frv., þar sem þegar er fengin viðurkenning sú á fullveldinu, er allir játa að í því felist, og að enn fremur er mögulegt að taka aftur umboðið í 7. gr. og rjettinn í 6. gr. eftir 25 ár, ef vill, þá álit jeg, að vjer eigum eigi að sitja oss úr færi nú á þessari stundu. Þess vegna vil jeg ekki hætta á að greiða atkvæði með brtt. háttv. þm. N.-Þ. (B. Sv.). Má hann kalla það verslun. Er þá að eins hægt að benda honum á frv. 1909. Þá þóttu honum öll þessi atriði mikilsverð.

Getur hann eigi láð mjer, þótt jeg sje ekki hærðari í kröfum en hann var þá. Að visu segir háttv. þm. N.-Þ. (B. Sv.), að ástandið sje nú svo, að stórveldin lýsi yfir því, að þau vilji vernda litilmagnann og verja rjett þjóðernisins. En hvar hefir háttv. þm. (B Sv.) brjef fyrir því, að öll stórveldin mundu, ef vjer segðum skilið við Danmörku, viðurkenna oss afarkostalaust? Hann hefir engin brjef fyrir því.

Hann sagði líka, háttv. þm. (B Sv.), að Danir mundu ef til vill átta sig á því eftir á, að þeir hefðu hlunnfarið okkur um of, og mundu þá slá af kröfum sínum. Því miður held jeg, að þeir muni ekki átta sig á því, að þeir hefðu dregið svo mjög hönk úr greipum okkar, að þeir færu að breyta afstöðu sinni í þessu máli. Jeg held miklu fremur, að danskir stjórnálamenn muni lita svo á, að þeir hafi farið svo langt, sem kostur var á, til samkomulags við okkur.

Jeg vik eigi frá því, er jeg gat um síðast, að það er mjög leiðinlegt, hvernig háttv. þm. N.-Þ. (B. Sv.) fer að í þessu máli. Hann kemur með fullyrðingar um skýringar á frv., sem, ef rjettar væru, væru oss afaróhagstæðar. Þar sem svo mikilsmetinn þm. á í hlut, er það matur talsverður fyrir þá Dani, er illgjarnir eru og lítið vilja gera úr rjetti vorum.

Háttv. þm. (B. Sv.) gæti orðað aðfinningar sínar varlegar, eða á þá leið, að tryggara væri að hafa þetta eða hitt nokkuð öðruvisi. Þá gæti enginn sagt eftir á, að þessi háttv. þm. og eldheiti föðurlandsvinur (B. Sv.) hafi komið fram með fullyrðingar, sem beinlínis gætu orðið oss hættulegar og farið í bág við þær skoðanir, er af Íslendinga hálfu kynni að verða haldið fram um einstök atriði samningsins.

Þetta hefði verið heppilegra, og býst

jeg við, að föðurlandsást háttv. þm. (B. Sv.) og hiti sá, er hann komst í, hafi valdið því, að hann var ekki svo gætinn, sem skyldi.

Benedikt Sveinsson: Það er ekki nema eðlilegt, að háttv. þingheimur vilji, að jeg tali mig sem fyrst dauðan, því að þá eiga andstæðingar mínir hægra með að gylla mál sitt á eftir.

Þeir hafa nú talað tveir, fyrri frsm. (B. J.) og annar (vara) frsm. (E. A.), og staðfest skoðanir þær og fullyrðingar, er fram koma í nefndaráli þeirra, og hafa þeir, virðist mér, haft litlu þar við að bæta. Hefi jeg því þegar svarað mörgu af því, sem þeir sögðu nú, en af því að svo mjög ber á milli skoðunum meiri og minni blutans, þá verð jeg enn að gera nokkrar athuga sendir út af sumum ummælum og andmælum þessara frsm. (B. J. og E. A.) gegn orðum mínum.

Háttv. þm. Dala. (B. J.) hóf mál sitt á því, að það væri ljett verk að setja út á frv. Þar er jeg honum samdómur. Það er geysihægt að sína veitur í slíkri lagasmíð, sem, þótt hún viðurkenni fullveldi landsins, felur í sér hin skadlegustu ákvæði um veigamestu atvæði, sem þó átti að ganga tryggilega frá.

Hann (B. J.) var að tala um verslun, og að allir samningar væru verslun. Það orkar nú þegar tvímælis, ef allur rjetturinn er öðrum megin. En Danireiga hjer engan rjett. Rjetturinn er allur Íslendinga megin. Vjer þurfum því engan rjett að kaupa af Dönum og erum ekki heldur að seilast eftir yfirráðum yfir þeim.

Sami háttv. þm. (B. J.) vildi gera mikið úr því, að jafnframt því að vera stórsali hefði hann og verið stórkaupmaður, og þótti honum jeg þar hafa dregið undan.

Jeg verð nú að segja, að það voru

Danir, sem voru betri kaupmenn en háttv. þm. Dala. (B. J.), og þeir hafa farið heim með þyngri hlut í skutnum. Því að eins og háttv. þm. Dala. (B. J.) hefir haldið fram og bestu þjóðrjettarfræðingar, svo sem Gjølsvik, Lundborg og Fr. v. Li-zt, áttu Íslendingar áður fullveldið og þurftu því ekki að kaupa það. En viðurkenningu þess þurfti að fá og hana urðu Danir að láta af hendi. Og þeirra var sæmdin mest og skyldan að verða við kröfum tímans. Ilví var verið að kaupa af þeim dýrum dómum það, sem þeir voru skyldir að láta af hendi? (B. J.: Þeir hafa ekki viljað gera skyldu sína).

Háttv. þm. Dala. (B. J.) spurði, hví fáninn hefði ekki fengist samþykktur. Jeg skal ekki svara því, en vel getur verið, að það hafi verið einhverjum ódugnaði hæstv. forsætisráðherra að kenna, að fáninn fækst ekki.

Háttv. þm. Dala. (B. J.) vildi gera lítið úr mætti Íslendinga. En Íslendingar hafa þó, án leyfis og vitundar Dana, gert út sendimenn til Ameríku og Englands. En það geta þeir eigi hjer eftir samkvæmt samningnum, nema með samþykki hins danska yfirdrottins þeirra mála.

Háttv. þm. (B. J.) segir það aðalatriðið, hvort rjett sje að semja eða ekki. Og hann leggur þann dóm á, að rjett hafi verið að semja. En jeg er þar á gagnstæðri skoðun. Jeg tel, að eigi hafi verið rjett að semja, eins og sakir stóðu, eða hvað sem í boði var, heldur biða átekta, þar til er viðurkenning fullra rjettinda yrði knúð fram. Alheimur viðurkennir nú rjett smáþjóðanna, og engin einasta þjóð hefir ótvíræðari rjett en Íslendingar.

Það er t. d. alt öðru máli að gegna um Czecka og Serba á Balkan, sem dreifðir eru innan um graut annara þjóða. Þar er úr vöndu að ráða og illframkvæmanlegt að gera öllum rjett.

Háttv. þm. Dala. (B. J.) spurði, hvort hægra væri að vernda fossarjettindin samkvæmt samningnum nýja eða ástandinu nú. Jeg veit ekki betur en að Íslendingar hafi þegar gert ráðstafanir til að vernda fossarjettindin, þótt ef til vill sjeu glompur þar í. En jeg hygg, að fossalöggjöfin versni, er hún verður endurskoðuð með tilliti til samninganna. Annars þýðir ekki fyrir mig og hv. þm. Dala. (B. J.) að þræta um þetta. Þar verður það og gerðardórnurinn, sem sker úr því, hversu viðtækt vald Íslands sje samkv. samningunum.

Háttv. þm. Dala. (B. J.) hjelt, að hæstirjettur yrði kyr í Danmörku, ef greinin (12. gr.) væri feld niður. Það væri undarlegt! Hvar er þá fullveldið, ef taka þarf fram hvert atriði, er ríkinu heyrir til? Jeg er hræddur um, að það sje þá ýmislegt fleira, sem vantar í sambandslögin. Honum þótti lítið gera til, þótt ædsta dómsvald í málum vorum sæti í Danmörku til næsta þings, en þá mætti þegar flytja það heim. Gott, jeg vona, að hann verði eins skeleggur þá og hann er nú!

Háttv. þm. Dala. (B. J.) vildi ekki gera mikið úr auknum innflutningi Dana, þótt þeir sæu, að vald þeirra á Íslandi væri undir því komið, hve margir þeir væru á Íslandi. Hann miðar við liðna tímann, en gætir þess ekki, að nú er kominn nýr tími.

Þá sagði háttv. þm. Dala. (B. J.), að það gæti orðið Íslendingum hættu, ef Danir lentu í ófriði. Þetta eru tómar grýlur. Nú eru aðrar stefnur ofan á í heiminum en áður. Það vita allir, að í þessum ófriði er barist fyrir sjerstakri hugsjón, hugsjón sem er Íslandi stórkostlega í hag. Íslendingum getur því aldrei stafað hættu af, þótt Danmörk lenti í ófriði. Landið lýsti sig hlutlaust samdrögurs, og engin hættu, að Bretar eða Þjóðverjar færu að herja þingað. Hann

(B. J.) sagði, að ef til vill yrði Danmörk komin í ófrið fyrir 1. des. í ár. Þá hjelt jeg, að það væri nú til lítils að samþykkja slík lög, því að skeð gæti, að Danir hefðu þá annað að gera en að staðfesta þau. En á þetta lagði háttv. þm. Dala. (B. J.) þó svo mikinn þunga, að hann sagði, að líf og tilvistarrjettur þjóðarinnar gæti verið í veði. Þetta þykja mjer undarlegar skoðanir. (B. J.: Undarlegur skilningur háttv. þm. N.-Þ. (B. Sv.)!). Jeg hjelt, að það væri miklu fremur lífsskilyrði hinnar íslensku þjóðar að hleypa ekki fyrirstöðulaust inn í landið þegnum annars sjölmennara ríkis. Það snertir ekki síður tilvistarrjett þjóðarinnar.

Þá þótti honum (B. J.) það undarlegt, að jeg vildi gera samning, sem fyrirbyggji rifrildi við Dani. Jeg sje ekki, hvað unnið er við rifrildi við Dani. Jeg hugði, að flestir mundu líta svo á, að til þess væri verið að semja, að setja gamlar deilur og misklið, en ekki til að kveikja þær upp. Þess vegna vil jeg vanda til samningsins, en ekki bindast samningi með því hugarfari að rjúfa hann við fyrsta tækifæri. Íslandi gæti og ekki síður orðið hált á því en Danmörku, því að sennilega gæti komið fyrir, að Danir vildu þá líka rjúfa eitt-hvað í samningunum sjer í hag.

Þá þótti háttv. sama þm. (B. J.) það undarlegt, er jeg sagði, að nefndin ætti að hafa gætur á »sjermálum« Íslands. Jeg vil biðja háttv. þm. (B. J.) að lesa siitt eigið frv., því að þar er talað um lagafrv. um »sjermál« annarshvors ríkisins. Í þessari merkingu notaði jeg orðið, og var því lítil ástæða til þess að hneykslast á orðum mínum.

Annars get jeg þakkað báðum frsm. (B. J. og E. A.) fyrir vingjarnlegar undirtektir undir brtt. minar, því að þeir lýstu yfir því, að þeir mundu hafa verið þeim samþykkir, ef þeir hefðu mátt

ráða, en þeir mættu ekki ráða. En það er undarlegt, að þegnar fullvalda ríkis skuli ekki hafa heimild til þess að semja. En þessir menn skilja það ekki enn þá, að Íslendingar eiga heimtingu á að fá rjett sinn, en Danir hafa enga heimtingu á neinum yfirráðum eða itökum á Íslandi. Afstaðan er sú, að Íslendingar hefðu átt að hafa sjálfðæmi í þessum málum.

Háttv. 2. þm. Árn. (E. A.) veitti mjer þá sæmd að gera mig að stórkaupmanni, eða öllu heldur fyrverandi stórkaupmanni. Mjer þótti undarlegt, hversu mikla áherslu hann lagði á afstöðu mína 1909; hann viðurkendi þó sjálfur við fyrstu umræðu þessa máls, að tímarnir væru alt aðrir nú en þá og aðstaðan öll svo breytt, að nú væri hægt að gera miklu fyllri kröfur heldur en þá. Frv. 1908 var og að ýmsu leyti annað en frv. 1918. Hinn hádanski andi, sem einkennir þetta frv., t. d. sjóðstofnunin, til eflingar samvinnu milli beggja ríkjanna, var ekki í hinu frv.; því síður var í frv. 1908 áskilið, að fylsta jafnrjetti skyldi vera milli þegna hvors ríkisins, en svo er ákveðið hjer með þeim sterkustu orðum, sem dönsk og íslensk tunga eiga til. Menn sjá að vísu meira eða minna óljóst fram í tímann, en menn þekkja svo vel orðið orsakasambandið, að hægt er að sjá hvílikar afleiðingarnar verða af þessu ákvæði.

Háttv. 2. þm. Árn. (E. A.) vildi gera lítið úr þeirri hættu, sem af því stafaði, að Dönum yrði veittur þessi rjettur. Sagði hann, að þeir hefðu þennan rjett nú og gætu notað hann ef þeir vildu. Á háttv. þm. (B. J.) líklega við, að þennan rjett hafi Danir fengið með stöðulögunum. En það vita allir, að Danir, eða öllu heldur allir málsmetandi menn Dana, eru horfnir frá þeirri villu, að stöðulögin gildi hjer á landi, enda

hefir og Alþingi afdráttarlaust mótmælt gildi þeirra laga.

Þá streymdu ýmskonar spámæli af vörum háttv. þm. (E. A.), og meðal annars taldi hann Dani lata menn, sem ekki myndu hafa dug í sjer til þess að flytjast út hingað. En þetta er ekki rjett, því að Danir eru viðurkendir dugnaðarmenn og framgjarnir. En skiljanlega hafa dönsku nefndarmennirnir látið það í veðri vaka, er um þetta hefir verið rætt, að Danir væru værukærir og mundu ekki sækja Ísland heim til þess að nota sjer landið. Þessi sama regla kemur fram í orðtækinu gamla: »Snælega snuggir, kváðu Finnar, áttu andra fala«.

En vera má, að þessir menn hafi haft stálhnefa í silkihanska, og að oss geti orðið að því.

Háttv. 2. þm. Árn. (E. A.) vitnaði í ritgerð prófessors Lárusar Bjarnasonar í Eimreiðinni. Jeg efast ekki um, að hann hafi rjett eftir, en úr því að hann fór að vitna í þessa bók, hefði hann líka getað fundið þar ýmislegt, er styður mitt mál engu síður en hans, en jeg játa, að það er ekki hans skylda að styðja mitt mál. Ritgerðin er að vísu hæpin meðmæli með frv., en niðurstaðan, sem prófessorinn kemst að, verður þó sú, að rjett sje að ganga að því, þó að ætla mætti eftir sumu í ritgerðinni, að hann teldi frv. óalandi.

Annars er það mjög einkennilegt, hvernig þessir háttv. þm. (B. J. og E. A.) tala um jafnrjetti þegnanna, því að þeir láta sem það sje gersamlega þýðingarlaust. Háttv. þm. Dala. (B. J.) ljét þó svo fyrst, að mikið væri látið. En nú dregur hann úr því öllu saman. Aðrar þjóðir eru þó ekki alveg á máli þessara manna um það, hvers virði jafnrjetti þegna sje, og vil jeg, máli mínu til stuðnings, leyfa mjer að vitna í rit-

gerð Lárusar prófessors. Hann getur sambandsríkja, svo sem Austurríkis og Ungverjalands og Noregs- og Svíþjóðar, og höfðu þau hvorugt sameiginlegan þegurjett eða jafnrjetti. Sama má og segja um Stóra-Bretland. Þar er svo ákveðið, að hvert land hafi heimild til að setja lög, er tryggi landið fyrir ágangi frá íbúum hinna landanna, þótt þau lúti sama konunginum og þjóðernið sje meira að segja hið sama. Er því merkilegra, að svona skuli vera ákveðið, þar sem þó er sama þjóðerni og sama mál sem ríkir í þessum löndum. En á Íslandi og í Danmörku, þar sem búa ólíkar þjóðir bæði að þjóðerni og máli, eiga þegar hvors ríkisins um sig að vera jafnrjettháir. (E. A.: Hvaðan hefir háttv. þm. (B. Sv.) þetta?). Jeg hefi þetta úr stórblaðinu »Times« frá 2. ágúst 1918, ef mig minnir rjett. Annars þætti mér gaman að spyrja þessa tvo málsvara frv. (B. J. og E. A.): Hvar í heiminum eiga ríkisborgarar eins ríkis jafnan rjett við ríkisborgara annars ríkis? Á þessu sjer maður, að þetta orð, fullveldi, er haft til skrauts í frv. og felur ekki það í sjer, sem það í raun og veru þýðir. En því hafa þó Íslendingar ekki ætlað sjer að berjast fyrir, tómum orðunum.

Háttv. 2. þm. Árn. (E. A.) talaði um utanríkismálin og gerði ekki mikið úr þeim agnúum, sem þar eru á. Virtist mér hann nú gera harla lítið úr því, að Íslendingar hefðu á eigið eindæmi sent erindreka sína til annara landa og samið við þau, eða með öðrum orðum virtist mér honum finnast fátt um þann rjett, sem Íslendingar eiga til þess að hafa sendiherra í öðrum löndum. (E. A.: Það getur þetta enn þá). Ekki óskorað, því að til þess þarf eftir frv. að fá leyfi utanríkisráðherrans danska.

Þá sagði háttv. þm. (E. A.), að engu síður bæri að taka tillit til athugasemd-

anna við 7. gr. en við 1. gr. En sjá ekki allir, hvernig stendur á aths. við 7. gr. Sjá ekki allir, að hún er afsökun af Dana hálfu fyrir það, að þeir geti ekki veitt Íslendingum þá vernd, sem þeir taka á sig með 7. gr. Þeir segja við oss Íslendinga: »Við förum með utanríkismál ykkar þegar enginn vandi er á ferðum, en þegar vanda ber að höndum, verðið þið að eiga ykkur«. Með þessu hafa Danir í raun og veru fyrir-gert rjetti sínum til þess að fara með utanríkismál Íslendinga, og eru Íslendingar menn að minni ef þeir sætta sig við, að mál þessi gangi þeim aftur úr greipum.

Þá gerði háttv. 2. þm. Árn. (E. A.) lítið úr því, að nefndin margumrædda mundi verða Íslendingum til бага, og sagði hana, að þá gæti hún engu síður orðið Dönum til бага. Hann heldur því og fram, að ekki þurfi að bera undir hana annað en stjórnarfrv., en það er engu síður hægt að bera undir hana þingmannafrv., og eðlilegast að ætla, að sá sje tilgangurinn. En þarna getur orðið eitt þrætuefnið um merkingu lag-anna.

Háttv. 2. þm. Árn. (E. A.) fanst koma fram hjá mér hártogun með brtt. min-um við 18. og 19. gr. En jeg sýndi fram á með skýrum rökum, að ef samningurinn ætti að falla úr gildi, þá kynnu Danir ef til vildi að vilja gripa það hálmstrá, að þá hefðu þeir óskertan þann yfirráðarjett, sem þeir þykjast hafa haft yfir landinu. En þetta hálmstrá vildi jeg taka af þeim.

Háttv. 2. þm. Árn. (E. A.) var enn að bera mér það á brýn, að það, sem jeg talaði, væri talað í þágu Dana, en þetta er hin mesta fjarstæða, því að þó að sýnt sje fram á galla frv., þá er ekki verið að halda fram málsstað mótpartsins. Jeg geri það í þágu Íslendinga að reyna til þess að fá háttv. þm. til þess

að breyta frv. til batnaðar, og hjer sannast það fornkveðna, að »ekki veldur sá er varar«.

Aðalorsök þess, að Íslendingarfeldu frv. 1908, var ákvæði þess um fiskiveiðarjettinn. En þrátt fyrir það er enginn vafi á, eins og prófessor Lárus Bjarnason tekur fram, að ef stjórnin þá hefði verið svo hyggin að flýta atkvæðagreiðslunni um frv. og drífa hana á í snatri, þá hefði það flogið í gegn. Jeg er eins sannfærður um, að ef þjóðinni væri gefinn nægur tími til þess að átta sig á þessu frv., mundi hún fella það.

Jeg geri því fyrir hönd þjóðarinnar þá kröfu til stjórnarinnar, að hún gefi þjóðinni nægan tíma til þess að athuga málið, því að nú í heyðnum og haustöðnum hefir þjóðin engan tíma til þess að hugsa málið. En til þess eru vitin að varast þau.

Sá, sem nú fer með æðstu völdin hjer á landi, var einn af frumherjunum fyrir uppkastinu 1908, og nú ætlar hann ekki að brenna sig á sama soðinu, og styðja húskarlar hans hann til þess að hrapa að þessu stórmáli.

Eitt atriði vil jeg enn minnst á. Á 1. blaðsíðu í nefndarálitinu standa þessi orð:

»Báru milligöngumennirnir íslensku sig saman um hvatvetna, bæði við þingflokka, fullveldisnefndir þingsins og stjórn«.

Þetta er ekki rjett. Eitt skjal að minsta kosti var borið fram í nefndinni áður en háttv. þm. Dala. (B. J.) bæri sig saman við flokk sinn. Var þetta einmitt eitt af örlagapyngstu skjölunum, sem fram voru borin, og trúi jeg ekki öðru en háttv. þm. Dala. (B. J.) iðrist þess stórlega, að hann bar það ekki undir flokksmenn sína áður.

Mönnum þykir ef til vill jeg vera bú-

Alpt. 1918. B. (30. löggjafarþing).

inn að tala fulllengi, og þyrfti jeg þó að tala lengur, til þess að þingmenn áttuðu sig fyllilega á málinu. Og þess þykist jeg fullviss, að ef þeir fengu 2—3 mánaða umhugsunartíma, mundi jeg vera kominn í stóran meiri hluta.

Jeg sje ekki þann mann hjer í salnum, er jeg byggist við að mundi ekki sansast á rjett mál á þeim tíma, nema þá ef vera skyldi hæstv. forsætisráðherra.

Frsm. (Bjarni Jónsson): Áður en jeg skil við þetta mál vil jeg geta þess, að aldrei hefi jeg haft svo mikið traust á sjálfum mjer, að jeg hefði ekki ekki löngun til að bera mig saman við mjer vitrari menn. Meðan á samningunum stóð var þess ekki kostur að bera sig saman við aðra. En eftir á vildi jeg fá prófstein fyrir því, hvort mjer gleptist ekki sýn í þessu máli. Varð mjer þá að leita til þeirra Ragnars Lundborgs og N. Gjelvíks. Hafa þeir jafnan verið taldir óheimskir og velviljaðir okkur Íslendingum. Jeg var svo heppinn að ná tali af Gjelsvik, og taldi hann frv. mikinn sigur fyrir Íslendinga óðar en hann hafði lesið það. Hann er mikill vinur Íslands og hefir jafnan haldið fast á máli voru. Er hann og talinn með bestu fræðimönnum á Norðurlöndum. Taldi hann íslensku samningamennina hafa farið viturlega að ráði sínu er þeir gengu að samningunum, er þeir höfðu þokað Dönum svo langt sem mátti. Þennan prófstein taldi jeg mikilsverðan. Jeg þurfti ekki að óttast, að Gjelsvik væri samdauna þeim ágætu mönnum, er jeg hafði starfað með og samið við og hefðu getað vilt mjer sýn.

Annar prófstein hafði jeg kosið í þessu máli. Mjer var ekki óljúft, að nokkur mótspyrna kæmi fram hjer á landi móti

frv. Vjer þurftum að kaupa við Dani, og mátti gjarnan lita svo út, að ekki væri öllum ljúft að kaupa um rjettindi vor. Nú hefir nokkur mótstaða orðið hjer í þinginu, þar sem einn af merkustu mönnum þingsins hefir nú hafð herskjöld móti frv. og hvergi hlífst við. Árásir hans hafa þó orðið með þeim hætti, að hann hefir ekki getað fært nein skynsamleg rök fyrir því, að frv. bæri að hafna. Má því telja vist, af því að þingmaðurinn (B. Sv.) er skýr maður, að engin stórlýti sjeu á smíð okkar. Hefir því þessi prófsteinn einnig orðið til þess að festa mig í þeirri trú, að frv. sje til hinna mestu þjóðheilla. Get jeg því lokið þessu máli með góðri samvisku.

Fjármálaráðherra (S. E): Jeg skal ekki vera langorður.

Háttv. þm. N.-Þ. (B. Sv.) vitti hæstv. forsætisráðherra fyrir þann flýti, sem hann vill hafa á málinu. Það er ekki svo, að jeg þurfi að bera hönd fyrir höfuð hæstv. forsætisráðherra, en jeg vildi taka það fram, að jeg og öll stjórnin ber að sjálfsgöðu ábyrgð á þessum flýti, en enginn einstakur ráðherra.

En úr því að jeg stóð upp, vil jeg með nokkrum orðum lýsa afstöðu minni til þessa máls.

Jeg get verið háttv. þm. N.-Þ. (B. Sv.) sammála um það, að nokkrir gallar sjeu á 6. gr. Jafnrjetti það, sem þar ræðir um, er í raun og veru misrjetti í vorn garð, þar sem sambandsþjóð vor er stærri en vjer og auðsuppsprettur meiri, sem Danir geta notað sjer hjer, en vjer þar. Jeg gerði fyrir mitt leyti alt, sem í mínu valdi stóð, til þess að fá þessari grein breytt. En þótt jeg sje háttv. þm. N.-Þ. (B. Sv.) sammála um það, að nokkrar misfellur sjeu á þessari grein, þá legg jeg ekki jafnmikla áherslu á þær og hann. Honum finst

hjer opnað hlið fyrir Dani, og muni þeir fjölmenna hingað og ráða öllum vorum málum. Jeg er þess fullviss, að vjer Íslendingar mundum hafa noga karlmensku til að setja slagbranda í hliðið, ef vjer yrðum þess áskynja, að þessi hætta vofði yfir. Og á þessu eigum vjer tök að fullum lögum, því að bæði er nú það, að hægt er að setja búsetu sem skilyrði fyrir atvinnurekstri, og af jafnrjettinu leiðir þó eigi meira en það, að Danir sæta þó eigi betri kjörum en Íslendingar erlendis, sem fæddir eru hjer, og ef vjer takmörkum rjett þeirra hjer, þá takmarkast rjettur Dana á sama hátt. Og þótt nú þessum samningum yrði hafnað og alt látið sitja við það, sem er, fæ jeg ekki betur sjeð en Dönum sje hliðið jafnopið og þótt samningarnir yrðu samþykktir, og raunar opnara, því að sem fullvalda ríki stæðum vjer miklu betur að vigi gagnvart Dönum en eins og nú er ástatt.

Um 7. gr. skal þess getið, að jeg hefði óskað, að tíminn væri styttri, sem vjer felum Dönum að fara með utanríkismál vor. En samkvæmt frv. er það hvorttveggja, að umboðið er takmarkað, þannig að vjer undir vissum kringumstæðum getum farið með sum málun, en auk þess er samþykki vort áskilið til þess að binda Ísland, og ef vjer höfum vel valinn manni til þess að gæta rjettar vors í utanríkisráðuneytinu danska, þá eigum vjer yfir höfuð að geta ráðið miklu um þessi mál. En þrátt fyrir það, þótt gallar sjeu á þessum tveim greinum, er mjer það ljóst, að öllum aðalkröfum vorum er fullnægt í samningunum. Sjest það greinilega af 1. grein. Þar er Ísland berum orðum viðurkent frjálst og fullvalda ríki. Og engin siðari greinanna dregur úr þeirri viðurkenningu, er oss er þar gefin, heldur þvert á móti. Þær greinar frv., sem eru gallagripir — jafnvel

þær styrkja þá skoðun, að Ísland sje samkvæmt frv. fullvalda ríki. Af 6. gr. sjest ótvírátt, að vjer höfum sjerstakan ríkisborgararjett, og af 7. gr., að Danmörk fer með utanríkismál vor að eins í umboði voru, en umboðið er auðvitað gefið af fullveldi Íslands, því að án þess væri umboðið meiningarlaust. Auk þessa bera aðrar greinar frv. skýr fullveldismörk á sjer.

Í 17. gr., þar sem ákvæði eru um, hvernig skera skuli úr ágreiningi, er verða kunni um skilning sambandslaganna, er svo ákveðið, að sænska eða norska stjórnin skipi oddamanninn.

Þá eru fullveldismörk ljós á 18. gr., þar sem veittur er rjettur til að segja samningnum einbliða upp.

Þvi hefir þá verið haldið fram, að atkvæðafjöldi væri þar heimtaður svo mikill, að örðugleikarnir á að segja samningnum upp væru svo miklir, að hjer væri um pappirsákvæði að ræða.

En það get jeg ekki fallist á, þar sem það er á valdi Íslendinga, hvernig þeir haga atkvæðagreiðslunni, og það ætti því að vera í löfa lagið að hafa hana sem greiðasta; mætti jafnvel koma henni svo fyrir, að allir gætu greitt atkvæði, og ekkert væri heldur á móti því að gera atkvæðagreiðsluna opinbera, en þá hygg jeg, að margur dignaði við að greiða atkvæði gegn samningsslitum, ef almennur áhugi væri vakinn fyrir þeim, og áhuginn ætti rót sína að rekja til þess, að Danir leituðust við að beita oss yfirgangi.

Og það mega allir vita, að ef þjóðin finnur til þess, að beita á hana misrjetti, þá vaknar hún til framkvæmda í þeim sökum. Og Íslendingum er þá dugur horfinn að miklum mun, ef þeir nota sjer ekki rjett þennan.

Þetta er því »praktiskur« rjettur, og er einn votturinn um fullveldi Íslands

-- og þó ekki sá óskýrasti, enda þá jafnrjettið fallið burt með samnings-slitinu.

En sje rjettur þessi notaður, þá er öllum ljóst, að að eins er eftir hreint konungssamband, en það er einmitt markið, sem allir flokkar hafa verið samhuga um að vinna að.

En þá lit jeg svo á, að eðli sambandsins verði að miðast við 18. gr. Þvi að það breytir ekki eðli sambandsins, þótt Ísland veiti Dönum takmarkað umboð til þess að fara með utanríkismálin fyrir sína hönd.

Samband þetta, eins og það verður strax eftir að samningurinn kemst í gildi, er því hreint konungssamband milli Danmerkur og Íslands.

Þá er 19. gr. frv., og ber hún ekki siður á sjer fullveldismark, skýrt og ótvírátt. Samkvæmt henni er Ísland hlutlaust. Það nær því ekki til Íslands, þótt Danmörk lendi í ófriði.

En þetta ákvæði vil jeg leggja áherslu á. Ástandið, sem nú er í heiminum, gerir það að verkum, að einmitt þetta ákvæði samninganna verðum við að meta mjög mikils.

Og jeg er þeim fullkomlega sammála, sem einuitt vegna þessa ákvæðis vilja hraða málinu.

Það liggur í augum uppi, hversu mikils virði það er nú þegar, alt logar í ófriðareldinum, að fá sem fyrst fulla vissu fyrir því, að við lendum ekki í stríðinu, þótt Danir geri það.

Í 16. gr. er ákvæðið um dansk-íslenska ráðgjafarnefnd, og mundi jeg ekki hafa saknað þess ákvæðis, þótt ekki hefði verið í frv.

En ekki sje jeg neina hættu á atriði þessu.

Jeg er ekki í vafa um það, að nefnd þessi hefir litil áhrif, og færi svo, að hún ynni í óþjóðlega átt fyrir okkur Ís-

lendinga, þá mundi þing og stjórn meta störf hennar að vettugi. Enda fer svo altaf, að löggjöfin hlýtur að laga sig eftir lífi og þörf þjóðanna, en nokkrir menn í nefnd mundu ekki geta breytt eðlilegri framþróun löggjafarinnar.

Jeg legg aðaláhersluna á fullveldisviðurkenninguna, sem alstaðar kemur fram í frv. Í upphafi hafði jeg litlar vonir um, að hinir dönsku samningamenn myndu ganga svo langt, að jeg gæti fallist á tilboð þeirra. En jeg áleit rjett samt, að reynt yrði samkomulag, því að Ísland stæði þá betur að vigi eftir sáttaumleitanir, ef látið yrði til skarar skriða.

En hingað til hefir altaf strandað á dönsku rikiseiningakreddunni, sem vjer aldrei höfum viðurkent. En nú er sú kredda horfin.

Eftir samningunum er það fyllilega viðurkent, að ríkin eru tvö. En það er markið, sem barist var að.

Jeg þykist því nú hafa fært fullar ástæður fyrir því, hvers vegna jeg er samningunum fylgjandi. Jeg veit, að það hefir engin áhrif á niðurstöðu málsins, þótt mikið sje um það rætt. En mjer þótti þó rjett að gera grein fyrir skoðun minni á samningnum.

Mjer þykir leitt, að flokksbræður minir 2 skuli hjer ekki vera á sama máli og jeg. En svo mæti þó fara, að baráttu sú, er þeir nú hefja, yrði til þess, að Íslendingar vaki og standi fast í hliði því, sem ekki er lokað með 6. gr. frv. Því þótt fullvalda ríki sje, er því full þörf á að gæta sjálfstæðis síns og hafa vakandi auga á því, sem fram fer, og mundi Íslendingum þess einnig þörf, þótt ákvæði 6. gr. væru öðruvisi.

Vil jeg svo að endingu lýsa yfir því, að jeg mun óhikað greiða frv. atkvæði mitt og hvetja flokksbræður mína um land alt til að gera hið sama.

Frsm. (Einar Arnórsson): Jeg skal reyna að lengja ekki umræður mjög að þessu sinni. Það eru að eins fáeinar athugasemdir, sem jeg þarf að gera við ræðu háttv. þm. N.-P. (B. Sv.). Jeg tek það fram, að jeg geri ráð fyrir, að háttv. þm. (B. Sv.) fái að tala enn, ef honum sýnist, þar sem hann er eini verjandi síns málstaðar hjer í deildinni og má því skoðast sem frsm.; mun jeg haga ræðu minni eftir þessu.

Háttv. þm. (B. Sv.) gengur út frá því, að Ísland sje nú þegar fullvalda ríki, og leiðir af því þá ályktun, að samningamenn, Alþingi og landsstjórn þurfi ekki að ganga að neinum verri samningum en hvert annað fullvalda ríki. Þetta væri nú gott og blessað, ef hitt samningaríkið hefði viljað viðurkenna þessa skoðun, en því miður hefir það fram að þessu ekki viljað fallast á þetta; og þótt ýmsir góðir visindamenn telji Ísland fullvalda ríki, þá eru aðrir, sem mótmæla því. Og þótt vjer teljum oss eiga rjett fullvalda ríkis, þá hafa mótpartar vorir haldið honum fyrir oss, af því að þeirra skoðun er sú, að vjer eigum ekki þennan rjett að lögum. Þegar tveir málspartar deila, t. d. um jörð, þá er hægt að fá fullnaðarúrslit á málinu með dómi, en hjer er ekki því að gegna. Vjer höfum engan þann dómstól, sem vjer getum skotið fullveldis deilumálum vorum við Dani undir, og aðrar þjóðir hafa því miður ekki dæmt oss fullveldisrjett. Það nægir ekki, þótt eitt eða tvö ríki hafi nú á þessum óvenjulegu tímum veitt oss samningarjett við sig um verslunarmál, svo sem værum vjer fullvalda ríki. Danir mundu ekki vilja viðurkenna þennan rjett vorn til frambúðar, og ósýnt, að hin ríkin gerðu það heldur lengur en meðan á stríðinu stendur. Atvinnufjelög hafa á þessum tímum sent út menn til að semja

við önnur ríki um atvinnumál sín. Mundi vera hægt að telja fjelög þessi fullvalda ríki? Jeg held varla.

Háttv. þm. (B. Sv.) sagði, að jafnrjettindaveislan í frv. 1908 hefði mjög stuðlað að því, að því frv. var hafnað.

En hvernig var háttað þessu jafnrjetti þegnanna eftir frv. 1908? Það var óuppsegjanlegt, því að 5. gr. í frv. 1908 er ekki nefnd á nafn í 9. gr. frv., þar sem talin eru upp þau mál, er sambandinu um þau geti orðið slitið að nokkru eða öllu leyti eftir 37 ár, en eftir frv. 1918 er jafnrjettisákvæði 6. gr. uppsegjanlegt að 25 árum liðnum. Þetta er þó ekki óverulegur munur. Aftur er það sameiginlegt báðum frv. 1909 og 1918, að þegnrytturinn skyldi þegar sjerstakur, og sömuleiðis sameiginlegt þeim báðum, að jafnrjettisákvæði þegnanna skyldi uppsegjanlegt, eftir frv. 1909 að 26 árum liðnum, en eftir frv. 1918 að 25 árum liðnum, svo að munur er ekki mikill, en þó sist í vil frv. 1909.

En það var annað atriði í ræðu háttv. þm. (B. Sv.), sem skiftir meira máli. Hann bar upp þá spurningu, hvort það væri samrýmanlegt fullveldi eins ríkis, að það veitti öðru ríki þau rjettindi, sem frv. gerir ráð fyrir að Danmörku verði veitt. Fyrst er þar að gera sjer grein fyrir, hvað fullveldi sje. Í stystu máli má segja, að ríki það, sem getur skuldbundið sig með athöfnum eða athafnaleysi, sje fullvalda. En þótt eitt hvert ríki veiti þegnum annars ríkis ríkisborgararjett hjá sjer, getur það verið fullvalda eins fyrir það; og ef háttv. þm. (B. Sv.) er í nokkrum vafa um þetta nú, þá hefir hann svarað sjer sjálfur 1909, því að í frv. 1909 leggur hann til, að þessi sömu rjettindi, sem í þessu frv. er gert ráð fyrir að veita Dönum hjer í landi í 25 ár, skuli veitt þeim í 26 ár, og er Ísland nefnt frjálst

og fullvalda ríki í 1. gr. frv. 1909. Þá svaraði háttv. þm. (B. Sv.) því rjett, að slík rjettindaveiting sje eigi ósamrýmanleg fullveldi. Sömu skoðunar um þetta sem jeg eru þeir tveir visindamenn, sem háttv. þm. Dala. (B. J.) bar málið undir, og vita þeir eflaust vel hvað þeir segja. Ef þessi rjettindaveisla er hættuleg nú, þá hefir hún líka verið það 1909, og það er mjög undarlegt, að háttv. þm. (B. Sv.) skuli nú fyrst hafa fengið opin augu fyrir hættunni, er stafi af því að veita þessi rjettindi. Það mætti ætla, að þegar landið var svo heppið að fá hann fyrir málsvara á þingi, þá mundi hann þegar hafa lagt alt kapp á að fá öllum ákvæðum breytt í nügildandi lögum, er í þessa átt ganga. En hvað hefir hann gert í þá átt? Ekkert. Hættan var þó meiri þá en nú.

Eftir þessu frv. er dönskum þegnum hvergi veittur *meiri* rjettur en íslensku, heldur *jafnmikill*. Í því stendur með berum orðum: »Danskir ríkisborgarar njóta að öllu leyti *sama* rjettar á Íslandi sem íslenskir ríkisborgarar fæddir þar«. Þetta getur þó ekki þýtt, að þeir njóti þar *meiri* rjettinda. Ef t. d. íslenskir ríkisborgarar verða að vera búsettir hjer til þess að mega njóta einhverra tiltekinna hlunninda, þá verða Danir að vera það líka, ef þeir vilja verða aðnjótandi þessara sömu hlunninda. Það er því misskilningur eða rangfærsla að segja, að Danir eigi eftir frv. heimtingu á *meiri* rjettindum hjer í landi en Íslendingar sjálfir. Það er furðulegt að heyra, að maður, er hefir viljað veita þessi sömu rjettindi og láta þau haldast í 26 ár, skuli nú æðrast svo mjög yfir því, að ráðgert er að veita þau í 25 ár. Það er þó varla hægt að ætla, að meira tjón verði að þeim á 25 en á 26 árum.

Það er svo ekki mikið meira, sem jeg finn ástæðu til að svara hv. þm. (B. Sv.).

Þó er eitt atriði viðvíkjandi 7. gr., sem jeg verð að minnast á.

Því er nú haldið fram, að vjer sviftum oss þeim möguleika, sem núverandi ástand hefir skapað, til að senda menn, er semji fyrir vora hönd beint við önnur ríki. En það er einmitt tekið fram í 7. gr., að þetta sje hægt að gera framvegis í samráði við utanríkisráðherrann. Þetta á við venjulegt ástand. En í athugasemdunum við 7. gr. er það tekið fram, að ákvæði 7. gr. sjeu því ekki til fyrirstöðu, að þegar sjerstaklega brýn nauðsyn beri til, og ekki æfinlega sje unt að ná til utanríkisráðherrans áður, geti íslenska stjórnin eigi að síður neyðst til að gera ráðstafanir, eins og þegar hafi átt sjer stað í heimsstyrjöldinni.

Það er ekki hægt í samningum að gera ráð fyrir öllu því, er skapast á óvenjulegum tímum. En því er þetta tekið upp í athugasemdirnar, að vjer vildum eigi slaka til með, að við gætum, þegar líkt stendur á og nú, öllum að fornsþurðum flutt vor mál við erlendar þjóðir.

Það er eitt atriði í brtt. háttv. þm. (B. Sv.) sem ætti að vera meinlaust og gagnslaust og óþarft. Það er síðasta málsgreinin í brtt. við 18. gr. Þar sem svo segir: Hvort ríkið um sig ákveður, hver skilyrði og reglur það setur um atkvæðagreiðsluna í sínu landi, þetta leiðir af sjálfu sjer, og þarf ekki að taka það fram. Það er auðvitað, að hvort ríkið setur reglur fyrir atkvæðagreiðslunni, eftir því sem því þykir best við eiga, og það var af ásettu ráði gert að reisa engar skorður gegn því. (B. Sv.: Jeg á við í brtt., að hvort ríkið um sig geti ákveðið atkvæðamagn það, er þurfi til samningsslita). Ef á að skilja orðin þannig, þá játa jeg, að þetta er efnisbreyting.

þm. N.-Þ. (B. Sv.) um frumvarpið, eins

En það er auðsætt, að háttv. þm. (B. Sv.), svo skýr sem hann er, hefir orðið að starfa fljótt, og því er orðalagið óskýrt hjá honum. En úr því að hjer er um efnisbreyting að ræða, þá verð jeg að vera á móti henni, og jeg álit það skyldu allra, sem vilja fá fullveldi Íslands viðurkent, að vinna að því, að frv. þetta gangi fram óbreytt, og að þeir eigi að forðast að stofna því í háska með nokkrum efnisbreytingum.

Háttv. þm. (B. Sv.) flutti eftir stórblaðinu Times skýrslu um þegnriðindi í breska ríkinu. Jeg efast ekki um, að háttv. þm. (B. Sv.) skýri rjett frá því, sem í blaðinu stendur, þótt eigi sje það samhljóða því, sem stendur í nýútkominni bók eftir Ragnar Lundborg. Bókin heitir »Zwei umstrittene Statsbildungen« og er prentuð í Berlín 1918. Þar stendur svo á bls. 103—104:

»Sum af nýlenduríkjum þessum (ö: hinum bresku) hafa sjerstakan ríkisborgararjett. En jafnframt öðlast hver breskur þegn, sem tekur sjer bólfestu í nýlenduríkinu, sama ríkisborgararjett sem væri hann þar borinn og barnfæddur«.

Jeg skal ekki segja, hvort rjettara er, það sem háttv. þm. (B. Sv.) hermir eftir Times, eða það sem Lundborg segir, enda skiftir það litlu hjer, því að samband Íslands og Danmerkur verður eigi borið saman við samband Bretlands við nýlenduríkin, þar sem Bretland er þó yfirríkið í því sambandi, sem hefir lagalegan rjett til að stjórna nýlenduríkjunum, og innan vissra takmarka rjett til að ónýta lög, sem þau setja. Hitt er annað mál, að Bretar nota sjer ekki þennan rjett þeir eru altöf stjórnvitrir til þess.

Forsætisráðherra (J. M.): Jeg tel þess eigi þörf að fara að deila við h.

og það liggur fyrir, því að jeg tel bæði nefndarálitið, ræður háttv. framsögu-manna og hæstv. fjármálaráðherra nægilegt svar gegn andmælum háttv. þm. (B. Sv.).

Jeg ætla að eins að fara fám orðum um eitt atriði, sem hæstv. fjármálaráðherra hefir þegar minst á.

Háttv. þm. (B. Sv.) heldur því fram, að það sje óhæfilegt að hraða svo meðferð meðferð máls þessa hjer í þinginu, að veita þurfi afbrigði frá þingsköpum til að ljúka við það. Jeg fæ eigi skilið, hvi háttv. þm. (B. Sv.) lítur þannig á málið. Það er vafalaust enginn efi hjá nokkrum þm., öðrum en háttv. þm. N.-Þ. (B. Sv.) og háttv. þm. Ísaf. (M. T.), um það að samþykkja frv. þetta. Og ekki verður því borið við, að málið sje óathugað.

Háttv. þm. athuguðu frv., eins og það liggur nú fyrir, allrækilega á síðasta þingi, og þá lýstu þeir yfir því samröma, að undanteknum þessum 2 háttv. þm. (B. Sv. og M. T.), að þeir fjellust á frv., og síðan hafa þeir haft 6 vikna tíma til að skoða það og íhuga enn betur, og þess hefir ekki orðið vart, að neinn þeirra hafi breytt skoðun sinni á því á þessum tíma. Það getur því varla komið til mála, að það geti haft nokkra þýðingu, hvort málið er nú rætt nokkrum dögum lengur eða skemur, því að það var svo vel undirbúið og hlýtur að hafa verið svo gerhugsað af þingmönnum, er þeir komu á þing, að það getur varla haft nokkra þýðingu, hvort lengur eða skemur er setið yfir því nú. Mjer finst það vera sæmileg meðferð á málinu, að veittur sje til meðferðar þess nægilegur tími til að ganga vel frá nefndaráliti, og að það sje óþarft, sem þar er fram yfir, og að allar frekari

umræður um málið en orðnar eru sjeu frekara fyrir áheyrendur og þingtiðindi en málinu til skýringar, enda að miklu leyti endurtekningar.

Háttv. þingmaður (B. Sv.) beindi nokkrum orðum til mín persónulega. Hann talaði um, að jeg mundi ekki allur þar, sem jeg væri sjeður. Því miður er þetta oflof um mig, því að last skoða jeg það ekki.

Háttv. þm. (B. Sv.) sagði eitthvað á þá leið, að ef sjer veittist nægur tími, myndi hann geta talað þingmenn svo sundur og saman, að þeir fjellu allir frá frv., allir nema jeg. Það tel jeg ekki heldur last, þótt háttv. þm. (B. Sv.) treysti mjer til að standa við skoðun mína öllum öðrum fremur; hitt er, að þar kennir aftur fremur oflofs.

Mjer skildist háttv. þm. (B. Sv.) fiuna mjer það helst til foráttu, að jeg hefði ekki fylgt fánamálinu eins fast fram og jeg hefði átt og getað, og að jeg hefði ekki verið nógu ægilegur í augum Dána til að hraða þá til að veita oss siglingafánann. Mjer datt það aldrei í hug, að jeg mundi vera maður til að skjóta Dönum skelk í bringu. Hitt var leitt, að háttv. þm. (B. Sv.) varð eigi fyrir því að flytja fánamálið, því að hver má vita, nema Danir hefðu heykst fyrir hans mikilúðuga svip og sterka róm.

Annars er það náttúrlega ilt, að jeg er ekki svo gerður, en þau árnæli hv. þm. (B. Sv.) verð jeg að þola.

Háttv. þm. N.-Þ. (B. Sv.) var eitthvað að tala um, hvar nefna ætti Ísland í titli konungs, og hjelt hann því fram, að jeg myndi telja það fyrirkomulagsatriði. Það hefir mjer aldrei dottið í hug, og ef hann hefði kynt sjer það mál, myndi hann vita, að slíkt gengur eftir föstum reglum.

Sambandslög.

Jeg sje svo ekki ástæðu til að fara frekar út í málið og tel ekki, að það vinni neitt við lengri ræður.

ATKVGR.

I. kafli frv. (1.--5. gr.) samþ. með 23 shlj. atkv.

Brtt. 4, 1. feld með 23:1 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já:

nei:

Benedikt Sveinsson, Magnús Pjetursson,
Matthías Ólafsson,
Pjetur Jónsson,
Pjetur Ottesen,
Pjetur Þórðarson,
Sigurður Sigurðsson,
Sigurður Stefánsson,
Stefán Stefánsson,
Sveinn Ólafsson,
Þorleifur Jónsson,
Þorsteinn Jónsson,
Bjarni Jónsson,
Björn Kristjánsson,
Björn Stefánsson,
Einar Arnórsson,
Einar Árnason,
Einar Jónsson,
Gísli Sveinsson,
Hákon Kristóferss,
Jón Jónsson,
Jón Magnússon,
Jörundur Brynjólfss.,
Ólafur Briem.

Magnús Guðmundsson var fjarstaddur og hafði til þess leyfi forseta.

6. gr. samþ. með 22:1 atkv.

Brtt. 4, 2. feld með 22:1 atkv.

7., 8. og 9. gr. samþ. með 22:1 atkv.

— 4, 3. feld með 22:1 atkv.

10. og 11. gr. samþ. með 22:1 atkv.

12. gr. samþ. með 22:1 atkv.

— 4, 4. feld með 22:1 atkv.

13., 14. og 15. gr. samþ. með 22:1 atkv.

Brtt. 4, 5. feld með 22:1 atkv.

16. og 17. gr. samþ. með 22:1 atkv.

— 4, 6. feld með 22:1 atkv.

18. gr. samþ. með 22:1 atkv.

— 4, 7. feld með 22:1 atkv.

19. gr. samþ. með 22:1 atkv.

— 4, 8. feld með 22:1 atkv.

20. gr. samþ. með 22:1 atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Fr. v. vísað til 3. umr. með 24:1 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já:

nei:

Hákon Kristóferss, Benedikt Sveinsson,
Jón Jónsson,
Jón Magnússon,
Jörundur Brynjólfss.,
Magnús Guðmundss.,
Magnús Pjetursson,
Matthías Ólafsson,
Pjetur Jónsson,
Pjetur Ottesen,
Pjetur Þórðarsson,
Sigurður Sigurðsson,
Sigurður Stefánsson,
Stefán Stefánsson,
Sveinn Ólafsson,
Þorleifur Jónsson,
Þorsteinn Jónsson,
Bjarni Jónsson,
Björn Kristjánsson,
Björn Stefánsson,
Einar Arnórsson,
Einar Árnason,
Einar Jónsson,
Gísli Sveinsson,
Ólafur Briem.

Á 4. fundi í Nd., laugardaginn 7. sept.,

kl. 10 árdegis., var frv. tekið til 3. umr.

Forseti leitaði leyfis til afbrigða frá þingsköpum, með því að ofskamt var liðið frá 2. umr.

Benedikt Sveinsson: Með skirskotun til röksemda þeirra, er jeg færði fram gegn afbrigðum við 2. umr. málsins, vil jeg nú enn mótmæla því afdráttarlaust, að þau verði veitt að þessu sinni, og krefst nafnakalls um það, hvort þau skuli veitt eða ekki.

Afbrigðin leyfð og samþ. með 17:5 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já:

nei:

Jörundur Brynjólfss., Magnús Pjetursson,
Magnús Guðmundss., Sigurður Stefánsson,
Matthías Ólafsson, Benedikt Sveinsson,
Pjetur Ottesen, Einar Jónsson,
Pjetur Þórðarson, Gísli Sveinsson.
Sigurður Sigurðsson,
Stefán Stefánsson,
Sveinn Ólafsson,
Þorleifur Jónsson,
Þorsteinn Jónsson,
Bjarni Jónsson,
Björn Kristjánsson,
Björn Stefánsson,
Einar Árnason,
Hákon Kristóferss.,
Jón Jónsson,
Ólafur Briem.

Þrír þm., Einar Arnórsson, Jón Magnússon og Pjetur Jónsson, fjarstaddir.

Frsm. (Bjarni Jónsson): Jeg býst við, að það sje nú fram komið af umræðum þeim, skriflegum og munnlegum, sem fram hafa farið um þetta mál, að óttinn, sem ýmsir hafa borið út af rjettindaveislum í frv., sem þá aðallega felast í 6. gr., er ekki á rökum byggður, þar sem það er og fram komið, sem

Alpt. 1918 B. (30. löggjafarþing)

vjer raunar vissum áður, en sumum hafði sjest yfir við fyrstu athugun, að þetta er alt í hendi Íslendinga sjálfra, hversu sem þeir vilja með fara og verja öllum hætti. Og þar sem það er enn fremur fram komið, að þeir, sem hafa á móti frv., hafa ekkert að athuga við 7. gr., sem jeg einna helst taldi athuga verða, þá virðist svo, sem mótstaða móti þessu frv. geti engin veruleg orðið.

Þótti mjer þó eigi 7. gr. athugaverð af því, að eigi væri vel um búið utanríkismálin, sem skýlausa eign Íslendinga, heldur fyrir metnaðarsakir og þess, að ekki er víst, að erindisreksturinn verði jafngóður og ef vjer færur með hann sjálfir.

Jeg tel það og mjög vel farið og eðlilegt, að mótstaðan sje lítil sem engin, því að nú getur Ísland eftir frv. þessu, í fyrsta sinni um mörg hundruð ár, dregið andann frjálst. Nú er loks horfin af því þessi mara, sem það hefir nú erfiðað undir öldum saman, því að nú er fengin full viðurkenning fyrir því, að Ísland sje jafusjálfstætt og rjetthátt og hvert annað ríki, og í því einu sambandi við annað ríki, að það hefir sama konung, en annars engu ríki háð. Meðferð allra mála tilheyrir hvoru landi. Það er eigi samband milli þeirra ríkja, sem gera samning um öll mál sín sem jafnrjettháir aðilar, enda sjest vel, að það getur eigi verið hjer, þar sem samstjórn er engin.

Skal jeg ekki rekja mál þetta frekar. Vildi jeg að eins kveðja þetta mál í þessari deild með þeim orðum, að nú getur Ísland aftur dregið andann frjálst. Er því vel farið, að engin er mótstaðan, og minnumst vjer nú þeirra orða, er svo mæltu: »Dagur í austri.«

Benedikt Sveinsson: Þetta mál er nú einnig frá minni hendi útrætt, og

vil jeg að eins gera örstuttar athugasemdir út af orðum háttv. þm. Dala. (B. J.) nú og í sambandi við nokkur orð í ræðu háttv. 2. þm. (E. A.) í gær.

Jeg spurði í gær, hvort menn vissu þess nokkur dæmi, að nokkurt fullvalda ríki veitti öðru ríki slík rjettindi, sem þau, er Dönum eru veitt í frv. þessu, þar sem borgurum annars landsins er veitt fult og óskorað jafnrjetti við borgarana í hinu landinu.

Háttv. meiri hluti gat að vonum ekki gefið neinar upplýsingar um, að svo væri nokkursstaðar. En háttv. aðstoðarfrsm., 2. þm. Árn. (E. A.), sagði, að þetta gæti þm. N.-Þ. sagt sjer sjálfur, þar sem hann hefði viljað veita slík rjettindi 1909. Þetta svar er alveg út í hött, því að þótt þm. N.-Þ. hefði 1909 viljað gera eitthvað það, sem skaðlegt gat orðið, þá felst ekki í því neitt svar gegn spurningunni, og í annan stað bæri þá heldur að láta sjer þau viti nú að varnaði verða.

Annars var frv. 1909 alt annars eðlis en frv. 1918. Skal jeg sem dæmi þess, hvort þessara frv. Dönum muni hollara, geta um eitt atrði, sem getur verið góður prófsteinn. Annað frv. var samþ. á Alþingi Íslendinga, ráðherra Íslands fór með það á fund konungs og dönsku stjórnarinnar og síðan átti að leggja það fyrir Ríkisþingið, en Danir virtu það ekki viðlits. — En nú senda þeir sína bestu menn til þess að komast að þeim samningum, sem felast í þessu frv. Eftir gerða samninga koma þessir menn heim til Danmerkur sem sigurvegarar, og öll þjóðin er í sjöunda himni af fögnuði yfir erindislokum þeirra. Ef þetta sýnir ekki mismuninn fullápreifanlega, að þeir virða ekki annað viðlits en taka hinu tveim höndum, þá kann jeg eigi sundur að greina.

Annað skal jeg og flytja fram til upplýsingar því, er jeg talaði um, og það

eru rjettindi breskra þegna í nýlendum Breta. Það var úr Times Weekly 2. ágúst í ár. Er þar skýrt frá alríkisstefnu (fundi), sem háður var í Lundunum í sumar. Þangað sóttu fulltrúar frá öllum löndum Bretaveldis. Var á 15. fundi þessarar stefnu, 24. júní 1918, samþykkt svo feld yfirlýsing, sem jeg skal leyfa mér að lesa upp, með leyfi hæstv. forseta. Er hún viðvikjandi þeim rjetti, er íbúar hvers einstaks lands skyldu hafa og hefðu:

»Það heyrir tvímælalaust undir valdsvið stjórnar hvers einstaks lands innan breska ríkisins að ákveða ein, hverjir sjeu íbúar í landinu, með hömlum á innflutningi frá hinum löndunum. Breskum borgurum, sem búsettir eru innan einhvers lands í breska ríkinu, skal heimilt að koma til annara landa breska ríkisins í heimsókn, sjer til skemtunar eða í verslunarerindum, svo og að setjast þar að til bráðabirgða í því skyni að leita sjer mentunar, en rjettur þessi nær ekki til heimsóknar eða bráðabirgðaaðseturs í því skyni að leita sjer atvinnu nje til að taka sjer fasta bólfestu«.

Háttv. þm. Dala. (B. J.) talaði um það, að hjer væri um engin sameiginleg mál eða sameiginlega stjórn að ræða, heldur að eins um samning, sem tvö jafnrjettþá ríki gerðu með sjer. En þetta sannar ekkert, því að það er al-kunna, að tvö eða fleiri ríki geta sín á milli gert mjög svo skaðlegan og varhugaverðan samning. Nægir í þessu sambandi að benda á samninga þá, sem Rússar og Persar gerðu sín á milli, og mætti svo lengi upp telja.

Skal jeg svo að lokum láta um mælt, að ekki veit jeg nú þann mistiltein fyrir mold ofan, er hættulegur sje íslenskri þjóð, ef hann er ekki fólgin í þessum sambandslagasamningi.

Frsm. (Bjarni Jónsson): Jeg skal ekki þrátta við háttv. þm. N.-Þ. (B. Sv.) um þegurjettinn í breska ríkinu, en að honum ólöstuðum og blaðinu Times mun jeg heldur hallast að því, er góður visindamaður, eins og Ragnar Lundborg er, segir og lesið var upp fyrir skemstu.

En þar sem hann (B. Sv.) lauk máli sínu með því að segja, að ekki mundi til vera skaðlegri mistilteinn þjóðerni Íslendinga en þetta frv., ef það yrði samþykkt, þá tel jeg það vera munu öfugmæli, því að ekki væri hægt að hnekkja Íslendingum með öðru meir en að fella þetta frv. Það lítur því ekki öðruvísi út en að snöggleg blinda hafi gripið háttv. þm. (B. Sv.) og að einhver hafi rjett að honum þann mistiltein, er hann svo ætla að skjóta að þeim Baldri, er hjer er á ferðinni. En hann mun ekki hitta, því að ekki mun sá Loki, sem rjetti að háttv. þm. (B. Sv.) þennan mistiltein, vera jafnhnyttinn og sá Loki, er löngu er liðinn. Mun það vera gæfumunurinn, að Íslendingar samþykki frv. þetta og Ísland hljóti blessun af.

Benedikt Sveinsson: Samskonar fagurgala og háttv. þm. Dala. (B. J.) ljét konungsfulltrúinn sjer um munn fara á þjóðfundinum 1851.

ATKVGR.

Frv. samþ. með 24:1 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já:

nei:

Pjetur Þórðarson, Benedikt Sveinsson, Sigurður Sigurðsson, Sigurður Stefánsson, Stefán Stefánsson, Sveinn Ólafsson, Þorleifur Jónsson,

já:

nei:

Þorsteinn Jónsson, Bjarni Jónsson, Björn Kristjánsson, Björn Stefánsson, Einar Arnórsson, Einar Árnason, Einar Jónsson, Gísli Sveinsson, Hákon Kristóferss., Jón Jónsson, Jón Magnússon, Jörundur Brynjólfss, Magnús Guðmundss., Magnús Pjetursson, Matthías Ólafsson, Pjetur Jónsson, Pjetur Ottesen, Ólafur Briem.

Frv. afgr. til Ed.

Á 3. fundi í Ed., laugardaginn 7. sept., kl. 1 miðdegis, var útbýtt:

Frumvarpi til dansk-íslenskra sambandslaga,

eins og það var samþ. við 3. umr. í Nd. (A. 6).

Á sama fundi var og útbýtt álitum meiri og minni hluta fullveldisnefnda um frv. (A. 3 og 5).

Á sama fundi var frv. tekið til 1. umr.

Ofskamt var liðið frá útbýtingu frv. — Afbrigði leyfð og samþ. með 12 shlj. atkv.

Forsætisráðherra (J. M.): Frv. það, sem hjer liggur fyrir, er stjórnarfrv., og hefir það verið samþykkt í hv. Nd., nærfelt í einu hljóði. Frv. þetta er orði til orðs samhljóða frv. því, er

samningamenn Alþingis og Ríkisþingsins komu sjer saman um og ráðuneytið hefir fallist á.

Mjer finst ekki ástæða til þess að fara út í einstök atriði frv.; athugasemdir þær, ei fylgja frv. og álit fullveldisnefadarinnar, sýna greinilega, hvað felst í frv., og jeg býst ekki heldur við, að hv. þingmenn finni ástæðu til að ræða þessi atriði nú við 1. umr.

Það hefir verið fundið að því, að málinu væri hraðað með afbrigðum frá þingsköpum. Mjer finst það vera misskilningur að finna að þessu, því að Alþingi hefir lengi haft mál þetta til meðferðar og athugunar, og á síðasta þingi var frv. þetta samþykkt á þingmannafundi með 38 atkv., en 2 þm. greiddu ekki atkv. Það hefir því verið nægur tími til umhugsunar fyrir Alþingi, og þarf því að eins að gæta þess, að nefndin hafi nægan tíma til þess að semja og koma fram með álit sitt, og svo var hjer.

Háttv. þm. hafa haft umhugsunartíma um þetta frv. að minsta kosti síðan 18. júlí, svo að það er meira en sex vikna umhugsunartími, og ætti það að vera nóg fyrir háttv. þm. Og eigi hefir það heldur mikla þýðingu að ræða málið hjer mikið; það eru tiltölulega fáir af þjóðinni, sem hafa tækifæri til að hlusta á þingræður, og því hefir það ekki áhrif á atkvæðagreiðslu þjóðarinnar, hvort málið er rætt hjer mikið eða lítið, og niðurstaða háttv. þm. um frv. verður hin sama, hvort ræðurnar eru margar eða fáar.

Og þar sem niðurstaða málsins er vis, er engin ástæða til að finna að því, þótt málinu sje hraðað.

Halldór Steinsson: Jeg vil að eins gera örstutta athugasemd við ummæli hæstv. forsætisráðherra út af gangi þeim, er hann vill láta mál þetta sæta.

Jeg verð að segja það, að mjer finst það ekki viðkunnanlegur hraði, sem hafður var á málinu í háttv. Nd. Jeg vil strax taka það fram, til þess að fyrirbyggja allan misskilning, að þetta kemur alls ekki af því, að jeg sje ekki búinn að átta mig á málinu, eða reiðubúinn til að greiða atkvæði, heldur af því að nú horfir málið öðruvísi við en á síðasta þingi. Þá var enginn minni hluti í málinu. Tveir háttv. þm. greiddu ekki atkvæði um frv., en þar fyrir var ekki víst, að þeir yrðu á móti því. Nú hafa þeir tekið upp ákveðna mótstöðu gegn frv., og er þá ekki nema sjálfsögð kurteisi af meiri hlutanum að leyfa þeim nægan tíma til að endurskoða frv. og »kritisera« það. Jeg er því eindreginn á móti því að hraða málinu, nema að minni hlutinn sætti sig við það.

Annars er mjer óskiljanlegt, hvern áhuga stjórnin hefir nú á því að hraða þinginu, eftir framkomu hennar á síðasta þingi, en hverjar ástæður stjórnin hefir nú til þess að vilja losna sem fyrst við þm., það má henni sjálfri vera best kunnugt.

Forsætisráðherra (J. M.): Mjer þykir það undarlegt, að háttv. þm. Snæf. (H. St.) skilur ekki ástæðuna til setu þingsins í sumar. Mjer fanst og finst það ekki nema eðlilegt og sjálfsagt, að þingið sæti þar til úrslit voru fengin um mál það, sem nú liggur hjer fyrir. Og niðurstaða um þetta mál er fengin hjá þinginu; það vantar að eins formlegt samþykki.

Þetta er ástæðan til þess, að stjórnin vill hraða málinu nú, svo að þingið eigi ekki setu of lengi og með því baki þjóðinni kostnað, sem stjórnin verður að telja með öllu óþarfan. Og ef þetta mál væri eina málið, sem þingið hefði til meðferðar, þá er það vitanlegt, að meiri hluti háttv. þm. sæti hjer vinnu-

laus, meðan nokkrir menn væru að skrifa nefndarálit, eða nægur tími liði frá útbýtingu skjala.

Ef einhverjir ætla að flytja vantrausts-yfirlýsingu til stjórnarinnar, þá ætti að vinnast nógur tími til að afgreiða hana, þótt þinginu væri hraðað. Við ættum að fara að verða svo pólitískt þroskaðir, að það tæki ekki langan tíma hjer, fremur en annarsstaðar, þótt skift væri um stjórn. Slikt má gera á stuttum tíma og engin ástæða til langs þinghalds fyrir það.

Frsm. minni hl. (Magnús Torfa-

son): Það mun hafa litla þýðingu að tala hjer í máli þessu, því að atkvæði manna eru fyrirfram ákveðin, fyrir eins bergmálslausan mann eins og mig, sjerstaklega þar sem tveir þingofvitar neðri deildar hafa farið þar eins mörgum orðum um málið og raun er á orðin.

Af því að jeg er í fullveldisnefndinni, hlýt jeg samt að gera nokkra grein fyrir atkvæði mínu, og verð jeg þá fyrst að fara nokkrum orðum um aðdraganda málsins, því að hann hefir talsverða þýðingu fyrir það, hvernig beri að líta á málið.

Aðdragandi málsins er sá, að á þinginu 1917 var samþykkt þingsályktun um fánann. Jeg minnst þessa vegna þess, að vingjarnir menn í minn garð hafa sagt, að jeg hafi verið fyrsti hvatamaður þess, og að jeg beri því ábyrgð á öllu því, er síðar varð; en það er ekki rjett. Jeg var ekki hvatamaður þess í öndverðu, en hitt er annað mál, að jeg sagði, að ef tækifæri væri til að fá málinu framgengt, þá væri sjálfsagt að nota tækifærið, og það ætti að gera það í frumvarpsformi. Það var hættara við því, að þingsál. væri talin lýsa svo mikilli veilu og veiklun í sókn málsins, að ekki yrði tekið fult tillit til hennar. Jeg veit, að það voru misjafnar skoðan-

ir um það, hvort rjett væri að hreyfa fánamálinu á þinginu 1917, en það rjeði úrslitum, að margir litu svo á, sem ófriðnum gæti verið lokið er næsta þing kæmi saman, og töldu því rjettara að hreyfa málinu þá.

Árangurinn eða afleiðingin af fánaþingsál. var sá, að Danir fóru fram á það við oss, að við semdum um sambandsmálið við þá, og mjer skilst, að það hafi verið staðfest með því, að þeir hafa sent heim hingað sjerstaka nefnd í þeim erindum að semja við oss. Jeg tek þetta fram af því, að það eru bornar brigður á það, að þetta hafi orðið fyrst af hvötum Dana, en koma sendimannanna hingað til Reykjavíkur virðist benda á, að Danir eigi upptökin, og verð jeg að hafa það fyrir satt þangað til annað verður sannað.

Samkvæmt þessu var aðstaða vor fádæma góð. Danir bjóða, en okkar var að hafa. Danir gerðu það vitanlega fyrir sig að koma. Til þess að tryggja þessa aðstöðu sem allra best, var fulltrúum vorum, sem unnu að samningunum, ekki gefið samningsvald, heldur að eins falin milliganga í málinu. Þetta er líka játað af nefndarmönnum.

Með þessu móti átti það að vera trygt, að hvert skref, sem stigið yrði, yrði rætt meðal fullveldisnefndanna og þingflokkanna, ef á þyrfti að halda.

Þetta var viturleg ráðstöfun, því að við höfum lítt haft tækifæri til þess að leika stjórnámálamenn. En þegar til framkvæmdar kom, varð sú raunin á, að milligöngumennirnir fylgdu ekki þessari reglu, eins og vikið er að í nefndaráli mínu. Nei, milligöngumennirnir gerðu þvert á móti. Þeir gerðu Dönun tilboð upp á eigin spýtur, án þess að fullveldisnefndin hefði gefið leyfi til þess sem slík og án þess að þeir hefðu borið málið undir hana.

Þetta tilboð er á fylgiskjali 7 við

gerðabók milligöngunefndarinnar. Þar er Dönum boðinn selstöðurjetturinn að fyrra bragði. Eftir því, sem jeg fæ sjeð af gerðabókinni og fylgiskjölunum, þá hefir Dönum ekki dottið í hug að fara fram á þennan rjett; það sjest af fylgiskjali 6, sem er frv. það, er Danir báru fram, en fylgiskjal 6 er dagsett 5. júlí 1918, en fylgiskjal 7 er dagsett 8. júlí 1918, eða 3 dögum seinna.

En það, sem sjerstaklega gefur mjer ástæðu til þess að minnast á þetta, er, að meiri hluti nefndarinnar segir, að milligöngumennirnir hafi unnið í fullu samræmi, sambandi og samvinnu við báðar fullveldisnefndir og stjórn, því að þetta er ekki rjett.

En það er ekki nóg með það, að milli-göngumennirnir byðu Dönum selstöður-jettinn að fyrra bragði, heldur buðu þeir þeim einnig tilhlíðrun á utanríkis-málanum, sem þó síðar var skafin út og breytt.

Með öðrum orðum, strax 8. júlí er milligöngunefndin gengin svo langt í áttina til Dana, að eftir það var aðal-verkið að mylja úr hennar gerðum, og eftir það átti fullveldisnefndin að sækja upp á við. Þetta er fyrsta skrefið á fullveldisbraut Íslands, og verður ekki annað sagt um það en að það hafi verið óhöndulega á haldið, svo að ekki sje frekara að kveðið. Af þessu má og hverjum vera það fullskýrt, hvers vegna nefndin birti ekki strax í öndverðu gerðir sínar. Þetta tek jeg einnig fram af því, að aðalmenn milligöngunefndarinnar hafa sagt, að þeir, sem eigi fylgja þeim að málum, verði að sanna, að betri kjör hefðu verið fáanleg. En þetta sýnir, að afarsterkar líkur eru fyrir því, að svo hefði verið ef rjett hefði verið á haldið, og því þeirra að sanna, að svo sje ekki.

En svo eru aðrar ástæður, er gera það að verkum, að við stóðum vel að vígi, og við hefðum átt að halda fast á

rjetti vorum. Menn mega ekki halda, að Danir hafi komið hingað til vor af öðru en því, að þeir hafi talið hagsmunum sínum best borgið með því. Danir hafa væntanlega litið svo á, að nú væri gott tækifæri fyrir þá. Til þess geta legið margar ástæður. Hvað vitum við t. d. um, nema að farg frá öðrum hafi legið á þeim um þetta? Líka er það það ekki ósennilegt, að þeir hafi talið, að aðstaða okkar yrði betri í ófriðarlok en nú, og því viljað fyrir hvern mun fá okkur áður heim í danska höfn. En allar ástæður til þess, að þeir vildu semja við okkur, bættu aðstöðu vora.

Það hefir verið lagt mikið upp úr því, að það þyrfti að flýta málinu, og stærsta örlagamál þjóðarinnar er dregið inn undir stríðsráðstafanir. Þetta er öldungis ný kenning. Þegar fáninn lá fyrir, átti hann að vera ytra ták og vörn okkar, en þá lá ekkert á, og það þurfti ekki að afgreiða málið í frumvarpsformi, heldur í máttlausri þingsályktun. Þetta með stríðsráðstöfunina get jeg ekki betur sjeð en sje blátt áfram grýla — án allra röksemda — grýla, sem á sjer engan stað, en það getur líka verið afsökun mislitrar og mórauðrar samvisku.

Þeir, sem fylgja þessu frv. fastast fram, og þar með grýlunni, segjast gera það af því, að samviskan og sannfæring þeirra bjóði svo, en það er eins ástatt um sannfæringuna og samviskuna eins og magann, að ef meltingin er í góðri reglu, þá veit maður ekkert af honum, en verður hans fyrst var þegar ólag og óstjórn með iðraverk ríkir þar.

Þetta frv. er engin vörn fyrir oss; ef ófriðarþjóðirnar vilja slægjast til vor, þá gera þær það eins þótt þetta pappírsblað sje milli okkar og Dana; dæmin um Belgíu og Grikkland sýna það ljóslega. Nei, við verðum að treysta hnattstöðu vorri og því, að við höfum einkis meinsmenn verið. Það má með eins

miklum rjetti telja samninginn hættulegan fyrir okkur, ef til vill mjög hættulegan, því að við rennum engan grunni, hvað uppi verður í ófriðarlok.

Það hafa verið viðhafðar miklar gyllingar um frv. og sagt, að það sje miklu betra en nokkrum hafi dottið í hug. Það eru fróðir menn, er vita alt það, sem í hvers manns hug flýgur; annars legg jeg lítið upp úr þessum gyllingum. Frv. á að vera svo gott, að það mæli með sjer sjálft. En það verður aldrei gott fyrir það eitt, þótt þingofvitarnir hrósi því.

Því hefir líka verið hampað, að ýmsir fræðimenn hafa talið frv. gott í okkar garð, en mjer þykir miklu minna til þeirra ummæla koma en forgöngumenn frv. vilja vera láta. Fyrst og fremst er það, að þeir miða við það eitt, að Ísland verði fullvalda, og því hefi jeg aldrei neitað, en þeir hafa lítið látið uppi um, hvernig þeir liti á aðra afstöðu vora til Dana.

Síðustu árin hefir »Skandinavismus« orðið mjög ríkjandi á Norðurlöndum, einkum síðan þau mistu Finnland, og því vilja þau fyrir engan mun missa af Íslandi, »5. Norðurlandarikinu«. Má því ekki gera of mikið úr almennum yfirlýsingum þeirra.

Því fer betur, að ýmsir af þeim, er fylgja frv., játa, að það sje gallað, meira að segja játa sumir þeirra, að það sje meingallað, og jeg er sannfærður um, að þetta hefði komið allmikið betur í ljós ef hendur þingmanna hefðu ekki verið bundnar á pukursfundinum, sem haldinn var í sumar, og þeim þá bannað að tala. Þeir einu, sem eru hrifnir, eru mennirnir frá 1908, og svo nokkrir þreyttir menn, sera fyrir hvern mun vilja fá frið, en það er spá mín, að friður þeirra verði litill, því að eftir fá ár verður kominn svo mikill ófriður, bæði

innanlands og við Dani, að áður hefir ekki verið annar eins.

Meiri hluti nefndarinnar ver miklu máli til að sanna, að Ísland verði fullvalda, en því hefir aldrei verið neitað, en þó er gert meira úr því en rjett er og minna úr göllunum.

Ef borin eru saman frv. 1908 og nú 1918, þá er sá samanburður því að eins rjettur, að þess sje gætt, að 1908 var alstaðar farið á skemsta vaði, og því ætti þetta frv. að vera betra í öllum aðalatriðum; enda hefir oss þokað talsvert á leið síðan 1908; en eins og jeg hefi sagt í nál, þá er langt frá því, að svo sje. Það er verra í örlagaríkum höfuðatriðum; við höfum fengið fullveldishismið, en Danir hafa fengið kjarnann, auk þess sem skilnaðarskilyrðin eru svo rík, að hjeðan af erum við, þrátt fyrir alt fullveldi, fastir við Dani.

Frsm. meiri hl. (Jóhannes Jóhannesson): Áliti háttv. minni hl. nefndarinnar hefir ekki verið útbýtt fyrir en nú á fundinum undir ræðu hv. þm. Ísaf. (M. T.), svo að jeg hefi ekki enn haft tíma til að lesa það, því að jeg mat meira að hlusta á ræðu hans. Jeg mun því ekki athuga neitt álitid fyrir en við aðra umræðu, og svo er og um ýmislegt af athugasemdum þeim, er háttv. þm. (M. T.) gerði.

Háttv. þm. Ísaf. (M. T.) sagði, að hann hefði ásamt öðrum flutt frv. á Alþingi 1917 um fána. Þetta er rjett, en hann gekk inn á, að frv. gengi ekki lengra til nefndar, og hann greiddi atkvæði með þingsál. þeirri, er borin var fram í málinu. Hann hefir því að öllu leyti sætt sig við þá meðferð, sem málið fjekk.

Háttv. frsm. minni hlutans (M. T.) sagði, að Danir hefðu átt upptökin að málinu, svo að við hefðum staðið vel að

Sambandslög.

vígi, en jeg held því fram, að svo sje ekki, því að málið byrjar með upptöku fánamálsins, og það var hans hátign konungurinn, sem óskaði þess, að sambandsmálið í heild sinni yrði nú tekið til meðferðar. En þótt það væru Danir, sem ættu upptökin, þá væri það þeim að eins til lofs og sóma, en þeir óska ekki eftir nýjum samningum; þeir eru ekki í þeirra þágu. Ef ekkert verður úr samningum, þá er afleiðingin status quo, með öðrum orðum, að við búum eftir sem áður við stöðulögin. Þetta liggur svo í augum uppi, að ástæðulaust virðist að fjölyrða um það. Jeg get því ekki sjeð, að neinn hagur sje fyrir Dani að samningum; allur hagurinn er okkar megin, og jeg held því fram, að með frv. öðlist Danir hjer engan meiri rjett en þeir nú hafa eða hafa haft.

Það er rjett, að nefnd sú, er samdi við Dani fyrir hönd Alþingis, fór ekki með samningavald fyrir Alþingis hönd, enda bar nefndin sig altaf saman við fullveldisnefndirnar og stjórnina. Háttv. þm. (M. T.) vildi bera bríður á, að svo hefði verið, en það hlýtur að stafa af minnisleysi hans, og jeg staðhæfi, að það er rjett, að nefndin bar öll atriði, er máli skiftu, undir fullveldisnefndir og stjórn. En um það, hvort málið hefir verið borið undir aðra þingflokka en minn, er jeg var fulltrúi fyrir, get jeg ekki borið, en ætla samt, að svo hafi verið, og það er beinlínis rangt hjá háttv. þm. Ísaf. (M. T.), er hann vildi halda því fram, að skjal nr. 7 hefði ekki verið borið undir fullveldisnefndina, en hvort hann var á fundi man jeg ekki. Um að jeg fer hjer með rjett mál leyfi jeg mjer að skirskota til háttv. meðnefndarmanna minna. Hann hjelt því fram, að milligöngunefndin íslenska hefði þar gert Dönum tilboð um jafnrjetti, sem dönsku

nefndarmönnum hefði ekki dottið í hug að fara fram á, en þetta er með öllu rangt, og jeg sje ekki betur en að það sje borið fram á móti betri vitund, því að háttv. þm. (M. T.) átti sæti í fullveldisnefnd og hefir kynt sjer öll skjöl málsins, en jeg hefi hjer í höndum skjal, dagsett 1. júlí; er það um grundvallarskilyrði af Dana hálfu fyrir samningum og lagt fram í nefndinni sem skjal nr. 2, þegar á 2. fundi hennar.

Í þessu skjali segir svo:

»Danske paa Island og Islændere i Danmark skal i alle Henseender nyde lige Ret med de i det paagældende Land fødte Statsborgere. Adgang til Fiskeri paa de to Landes Söterritorier er fri for alle Statsborgere uden Hensyn til Bopæl«.

Eða á Íslensku:

»Danir á Íslandi og Íslendingar í Danmörku skulu að öllu leyti njóta jafnrjettis við innfædda ríkisborgara í því landi. Heimild til fiskiveiða innan landhelgi hinna tveggja landa er frjáls öllum ríkisborgurum án tillits til búsetu«.

Með þessu er það sýnt og sannað, að það er ósannindi að bera það fram, að milligöngumennirnir íslensku hafi boðið það fram ótilneyddir, sem Dönum hafi ekki dottið í hug að fara fram á, og þetta skjal, sem jeg nú hefi nefnt og tilfært orð úr, þekti háttv. fram. minni hl. (M. T.) og fullveldisnefndirnar fullvel. Má hann nú sjálfum sjer um kenna, að hann situr nú hjer sem sá maður, sem sannað er um að fer með ósannindi í þingsalnum.

Að því er snertir hina almennu hlið málsins leyfi jeg mjer að skirskota til þess, sem hæstv. forsætisráðherra sagði um hana.

Jeg tek það fram, til að andmæla því,

að hrapað hafi verið að máli þessu, að frá því 1. júlí sumar og til 18. júlí var alt þingið í stöðugri samvinnu við samninganefndirnar og fylgdi störfum þeirra og ihugaði málið með milligöngumönnum sínum. Það mun því nær sanni, að fá mál, eða jafnvel ekkert, hafi gengið í gegnum þingið betur athugað, ekki einungis af nefndum eða þingflokkum, heldur og af þinginu í heild sinni. Þetta er rjett og satt; enda átti það svo að vera, að mál þetta væri vandlega athugað, svo þýðingarmikið sem það er. En það er þá ekki rjett að bera fram þau brigslyrði, að þingmönnum sje eigi gefinn tími til að kynna sjer málið.

Þegar áður en þingslit fóru fram í sumar höfðu þingmenn athugað málið svo vel, atriði fyrir atriði, að þeir treystu sjer til, allir nema tveir, að greiða atkvæði með því. Skömmu eftir þinglok var frumvarpið birt almenníngi; og jeg geri ráð fyrir, að þingmenn hafi átt fundi með kjósendum sínum og skýrt þar fyrir þeim málið. Og jeg er viss um, að geti kjósendur háttv. þm. Ísaf. (M. T.) eigi orðið honum samferða í máli þessu, þá er það af einhverju öðru en því, að hann hafi ekki haft tíma til að skýra það fyrir þeim. Það er ekki eyðandi orðum að því, að engin ástæða sje til að flýta málinu, engin ástæða til að láta sig langa til að fá sem fyrst hina langþráðu ðg sárþráðu viðurkenningu á fullveldi voru. Auk þess hefir það svo afarmikla þýðingu fyrir öryggi vort, að vjer getum sem fyrst fengið tilkylt öllum þjóðum fullkomið hlutleysi vort, hvernig sem fer um önnur lönd.

Mjer skildist á háttv. þm. (M. T.), að hann teldi geta orðið hættulega fyrir oss hlunnindaveislu vora til Dana, með því að aðrar þjóðir mundu heimta hið sama. En þess er að gæta, að hjer er

ekki verið að veita Dönum hlunnindi fram yfir þau, er þeir hafa nú hjer í landi, og fjarstæða að halda því fram, að aðrar þjóðir mundu með ofbeldi vilja knýja það fram, að vjer veittum þeim rjettindi fram yfir það, sem oss væri ljúft að veita. Það er að gera þeim ástæðulausar getsakir. Jeg tel ekki nema eðlilegt og rjett að álykta sem svo, að fyrst svo giftusamlega hefir tekist til, að nálega alt þingið hefir orðið sammála um samninga þessa, þá muni þeir vera góðir og hagkvæmir í vorn garð; og þessi skoðun styrkist við það, að mikilsvirtir erlendir fræðimenn, sem oss eru að öllu góðu kunnir, og síst munu vilja, að vjer berum skarðan hlut frá borði, hafa lýst yfir því, að þeir telji samning þennan tryggilegan fyrir oss og oss hagfeldan.

Háttv. þm. (M. T.) sagði, að ef þetta frv. ætti að verða sámpykkt, þá þyrfti það að vera betra í öllum greinum en frumvarpið 1908. Jeg segi líka, að það sje betra en það í öllum þeim greinum, þar sem á betra varð kosið. Og að því er snertir jafnrjetti ríkisborgaranna þarf ekki annað en að benda á, að ákvæðið um það var eftir frv. 1908 óuppsegjanlegt, en eftir frv. 1918 uppsegjanlegt eftir 25 ár.

Forsætisráðherra (J. M.): Jeg finn ekki þörf á að mótmæla miklu í ræðu háttv. þm. Ísaf. (M. T.), enda býst jeg við, að háttv. frsm. meiri hl. (Jóh. Jóh.) muni athuga hana um leið og hann tekur til umræðu nefndarálit háttv. minni hl. (M. T.). Það var þó eitt atriði í ræðu háttv. þm. (M. T.), sem jeg vildi leyfa mjer að gera dálitla athugasemd við.

Mjer skildist háttv. þm. (M. T.) vera að tala um, að það mundi vera einhver sjerstök ástæða til þess, að Danir væru

nú svo fúsir á að ganga til samninga við oss. Jeg fæ ekki sjóð, að nein minsta ástæða sje til að ætla, að svo sje, því að það er vitanlegt, að vjer höfum lengi átt kost á að semja um sambandsmálið við Dani; því hefir verið lýst yfir oftár en einu sinni. Meðal annars kom það fram í skilaboðum þeim, er þáverandi ráðherra flutti þinginu, er stjórnaðráðmálið var til umræðu 1912, að frá Dana hálfu væri ekkert því til fyrirstöðu, að sambandsmálið væri rætt alt í heild sinni, en þeir vildu ekki ganga að því, að einstök atriði úr því væru tekin til meðferðar. Jeg hefi ekki hjá mjer ræður þær, sem fóru fram um málið í ríkisráði, en mig minnir, að þar kæmi hið sama fram, að talið væri óheppilegt að taka einstök deiluatriði út úr málinu, heldur semja um það alt í einu. Það er því ekkert nýtt, sem kom fyrir í fánamálinu, að Danir vildu ekki semja um það eitt út af fyrir sig, en voru fúsir á að semja um sambandsmálið alt. En hitt var nýtt, sem kom fram í fyrra, að Danir mundu ef til vildi ekki ófúsir á að senda menn til Íslands til samninga þar, í stað þess, sem áður hafði verið ætlast til, að vjer sendum vora menn til þeirra. Þetta var mjög þýðingarmikið og bar vott um, að Danir mundu vilja veita oss meiri rjett nú en þeir höfðu áður viljað. Þó var þetta fremur lauslegt umtal og ekki bindandi, enda mun ýmsum dönskum þingmönnum hafa þótt ærið langt gengið í því að vilja veita þetta fúslega. En auðvitað er það, að þeir atburðir, er nú eru að gerast, hlutu að styðja okkar málstað og gera Dani fúsa til góðs samkomulags við oss.

Jeg ætla svo ekki að tala frekara um undirbúning samnings þessa, enda er mest undir niðurstöðunni komið. En eigi á annað borð að fara að rekja sögu

málsins, þá nær hún miklu lengra aftur í tímann en háttv. þm. (M. T.) rakti hana; hún byrjar ekki með fánamálinu, heldur er hún orðin nálega 100 ára gömul.

Þótt einstöku menn kunni að hafa eitthvað að athuga við einhver atriði þessa frv., þá er það þó í heild sinni svo skýrt og glögt, að ekki þarf að ganga í neinar grafgötur um, við hvað sje átt í því, og að því leyti tekur það mjög fram frv. 1908, hvað það er miklu skýrara og ákveðnara; en eins og menn vita, er afarmikils um það vert, að alt sje svo skýrt í samningum að eigi verði misskilið.

Frsm. minni hl (Maguús Tólfason): Jeg mun ekki tala langt mál að þessu sinni. Jeg get hvort sem er ekki svarað háttv. frsm. meiri hl. (Jóh. Jóh.) nema með því að fara út í einstök atriði málsins.

Jeg tek það fram, að þótt jeg sætti mig við þingsályktunartill. 1917 um fánamálið, þá fór hún þó ekki frá þinginu með fullu samþykki mínu. Jeg vissi, að það styrkti ekki mál vort, þótt jeg setti mig móti henni, en vissi hins vegar, að hún mundi ganga fram hvað sem jeg segði. Greiddi henni því atkvæði af þegnskap við málið.

Háttv. frsm. (Jóh. Jóh.) sagði, að konungur hefði átt frumkvæðið að samningi þessum, en jeg man ekki betur en hæstv. forsætisráðherra hafi lýst yfir því, að ráðherrarnir dönsku hafi átt það. Þó er það ekki ólíklegt, að háttv. frsm. (Jóh. Jóh.), sem er uákominn flokksbróðir hæstv. forsætisráðherra, sje þessu kunnugri en jeg.

Háttv. frsm. (Jóh. Jóh.) gerði mikið úr því, að kæmust samningarnir ekki á, þá sæti alt í sama farinu sem fyr. Til þessa er því að svara, að nú liggja vonandi friðarsamningar fyrir milli

þjóðanna, og máttum við vel biða þeirra áður en við færum að semja nokkuð af okkur; altaf er nógur tíminn til að falla í faðm Dana.

Þá lýsti háttv. frsm. (Jóh. Jóh.) það misskilning minn eða misminni, er jeg hefði sagt um selstöðurjettinn. Jeg skal ekki fara langt út í að skýra það nú, því að jeg get það ekki nema með sam-anburði við greinar, er ekki eiga heima við þessa umræðu. Þó skal jeg taka það fram, að þetta, sem jeg segi nú, sannar meðal annars fundargerð 10. júlí 1918. Þetta fylgiskjal, nr. 7, er dagsett 8. júlí, en 10. júlí er bókað í gerðabók fullveldisnefndar:

»3. Eiga samningamenn að láta fiskiveiðarjettinn falan með gætni, ef góð uppsagnarskilyrði koma í móti og önnur friðindi«.

Þetta þýðir það, að fullveldisnefnd var ekki komin lengra 10. júlí en að hún sagði: Þið megið gefa eftir fiskiveiðarjettinn. Mig rangminnir þetta ekki; mjer er það alt of minnisstætt. Jeg man vel eftir kveldinu, þegar jeg sá þessa tillögu fyrst, þá komna fram í prófórk, óundirritaða. Var mjer þá sagt, að ekki væri enn búið að ganga að þessu, og þó var búið að setja það í prófórk. Þótti mjer þetta næsta kynlegt. Jeg man það líka, að fulltrúi okkar var þá svo aumur og uppgefinn, að mjer datt í hug það, sem kunningi minn sagði einu sinni við mig um mann einn að fram kominn af þreytu, að hann liti út eins og »flengdur hundur«. (Forseti: Þetta er eigi sem þingmannlegast mælt). Jeg segi þetta ekki mannum til hnjóðs, miklu fremur til afsökunar. Jeg veit, að hann átti ákaflega bágð með að gefa þetta eftir, og að aðstaða hans var lík og Rússa, að hann átti á tvær hendur að verjast, orðinn uppgefinn að berjast við nefnd-

armennina íslensku. Jeg man líka eftir öðru atviki þetta sama kveld. Út af nokkru, er þá bar á góma, játaði einn af milligöngumönnum okkar — en jeg tek það fram, að það var ekki háttv. frsm. (Jóh. Jóh.) — að gefið hefði verið í skyn við einn af nefndarmönnum dönsku, að gengið mundi verða að einu sjerstöku tilnefndu atriði, atriði, er ósamþykkt var af þingflokkinum, og er honum var bent á, að hann ætti eigi með að koma með slík tilboð, roðnaði hann eins og ung jómfú, og er það þó ótrúlegt um þann mann. Jeg mun, ef þörf gerist, koma betur að þessu síðar. Jeg slæ þessu ekki fram nema jeg geti fært sönnur á það.

Háttv. frsm. (Jóh. Jóh.) talaði um, að jeg hefði átt að kynna málið kjósendum mínum fyrir vestan. Jeg hjelt, að háttv. frsm. (Jóh. Jóh.) væri það kunnugt, að þýðingarlítið er að halda þingmálafund um hásumarið, einkum í fiskiplássum, þar sem flestir eru önnu kafnir frá morgni til kvölds og á skipum úti, en jeg mun halda fund með þeim jafnskjótt sem færi gefst. Jeg geri og ráð fyrir, að öll málsskjölin muni hið fyrsta verða send út til þjóðarinnar, og þá verður miklu hægra fyrir hana að skoða málið frá öllum hliðum og ræða það. Jeg skil enn ekki í því, hvers vegna við megum ekki biða fá ár enn eftir rjetti okkar, til þess að fá hann betri þá en nú.

Háttv. frsm. (Jóh. Jóh.) sagði, að frv. þetta væri í öllum greinum betra en frv. 1908. Álitur hann, að uppsagnarskilyrðin sjeu betri nú en þá? Þá þurfti þó ekki nema einfaldan meiri hluta til þess að slíta samningnum, en nú þarf miklu meira.

Hæstv. forsætisráðherra gerði lítið úr því, að aðstaða vor gagnvart Dönum hefði batnað að mun fyr en nú á allra

siðustu tímum. En út af þessu vil jeg minna á, að árið 1908 var því lýst yfir frá hæsta stað, að Ísland væri ríki. Þetta tel jeg mikilvæga breyting til batnaðar. Jeg ætlaði mjer aldrei að fara að rekja alla sögu þessa máls; til þess þyrfti lengri tíma og meira mál en jeg hefi nú yfir að ráða, enda afstaða mín sú, að það mundi að litlu haldi koma. Það var að eins siðasti þáttur málsins, sem jeg tók mjer fyrir hendur að lýsa, sá þátturinn, sem jeg hefi verið riðinn við á þingi.

Foísætisráðherra (J. M): Að eins örstutt athugasemd. Jeg get ekki skilið það, af hvaða orðum mínum hv. þm. Ísaf (M. T.) hefir dregið þá ályktun, að jeg vildi gera ritið úr aðstöðu okkar Íslendinga. Jeg sagði ekkert, er gæti gefið það í skyn.

Frsm. meiri hl. (Jóhannes Jóhannesson): Jeg vil að eins gera þá athugasemd, að háttv. þm. Dala. (B. J.), sem á mikinu og góðan þátt í sambandslagafrv. því, er nú liggur fyrir, á alt annað skilið af flokksmönnum sínum en slik ummæli, sem háttv. þm. Ísaf. (M. T.) hefir um hann haft og hæstv. forseti vitti með rjettu.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 13:1 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já:

nei:

Kristinn Danielsson, Magnús Torfason.
Magnús Kristjánss,
Sigurður Eggerz,
Sigurður Jónsson,
Sigurjón Friðjónss.,
Eggert Pálsson,
Guðjón Guðlaugss.,
Guðm. Ólafsson,
Halldór Steinsson,

já:

nei:

Hjörtur Snorrason,
Jóh. Jóhannesson,
Karl Einarsson,
Guðm. Björnson.

Á 4. fundi í Ed., sama dag, kl. 5 siðdegis, var frv. tekið til 2. umr. (A. 6, n. 3 og 5).

Of skamt var liðið frá 1. umr. og frá útbýtingu nefndarálitanna.

Kristinn Danielsson: Áður en gengið er til atkvæða um, hvort leyfa skuli afbrigði um mál þetta, vildi jeg gjarnan heyra beina yfirlýsingu minni hl. um það, hvort hann getur tjáð sig því fylgjandi eða ekki.

En fyrir mína hönd get jeg lýst yfir því, að jeg felli mig ekki vel við hraða þann, sem hafður er á málinu.

Frsm. minni hl. (Magnús Torfason): Jeg get lýst yfir því, að vegna þess, að atkv. háttv. þm. um málið munu fyrirfram ákveðin, þá tel jeg umr. þýðingarminni og minna gera til, þótt málinu sje flýtt.

Nál. mínu var útbýtt í dag við 1. umr., og ef háttv. frsm. meiri hl. (Jóh. Jóh.) hefir haft tíma til þess að kynna sjer það, þá ætti jeg ekki að vera varbúinn.

En jeg áskil mjer það, að málið verði ekki tekið til 3. umr. að mjer óviðbúnum, og sjerstaklega ef framhaldsnál kemur frá meiri hl. Þá vil jeg hafa tíma til líka að koma með framhaldsnál.

Voru afbrigðin síðan leyfð og samþ. með 10:1 atkv.

Fjármálaráðherra (S. E.): Eins og kunnugt er, hefir mál þetta sætt mótspyrnu tveggja flokksbræðra minna, hv. þm. N.-Þ. (B. Sv.) og háttv. þm. Ísaf. (M. T.), og þótt ekki sje um fleiri að ræða, þá hefir þó mótstöðunnar gætt töluvert, sem búast mátti við, þar sem um svo mikla kappsmenn var að ræða.

Jeg veit, að háttv. frsm. meiri hl. (Jóh. Jóh.) mun fara ítarlega út í einstök atriði þessa máls, en jeg mun að eins tala um það í stórum dráttum. Mun jeg gera grein fyrir aðalkostum og göllum frv., frá mínu sjónarmiði, og sýna fram á, hver rök liggi að því, að jeg er málinu eindregið fylgjandi.

Árásam á frv. hefir aðallega verið beint gegn 6 gr., og hefir rjettilega verið tekið fram, að jafnrjetti það, sem þar er gert ráð fyrir, sje í raun og veru misrjetti, þar sem sambandsþjóð vor er stærri en vjer og auðsuppsprettur meiri, sem Danir gætu notfært sjer hjer en vjer þar.

Þótt þetta sje rjett, þá get jeg þó ekki fallist á, að hætta sje afarstór fyrir innrás Dana í landið og auknum áhrifum þeirra við það. Því að þótt hliðstandi opin fyrir þá í 6. gr. til þess að fara inn um, þá sje jeg ekki betur, ef beita ætti oss yfirgangi, en að lagalega sje hægt að setja slagbrand í hliðið og verja oss gegn yfirganginum, því að bæði er um það, að hægt er að setja búsetu hjer sem skilyrði fyrir atvinnurekstri o. fl., og yfirleitt leiðir ekki meira af jafnrjettinu en það, að Danir sæta þó eigi betri kjörum en Íslendingar erlendis, sem fæddir eru hjer, og ef vjer takmörkum rjett þeirra hjer, þá takmarkast rjettur Dananna á sama hátt.

Auk þess er sá rjettur, sem heimilaður er í 6. gr., ekki meiri en sá, er Danir hafa hingað til hjer á landi, og gallinn á frv. er því sá, að vjer höfum ekki í 6. gr. lokað því hliði, sem áður var,

en hins vegar höfum vjer ekki opnað nýtt hlið.

En hægra ætti þó að vera að standa í hliðinu eftir að fengin er viðurkenning fyrir fullveldi landsins heldur en áður.

Jeg lit því svo á, að úr þessum galla sje of mikið gert, enda er hann framlenging á því ástandi, sem nú er.

Um 7. gr., ákvæðin um utanríkismálin, hefir því verið haldið fram, að tími sá væri alllangur, sem Dönum er falið að fara með þau mál, og um það er jeg sammála.

En samkvæmt frv. er það hvorttveggja, að umboðið er takmarkað, þannig, að vjer undir vissum kringumstæðum getum farið með sum málin, en auk þess er samþykki vort áskilið til þess að binda Ísland, og ef vjer höfum vel valinn mann til þess að gæta rjettar vors í utanríkisráðuneytinu danska, þá eigum vjer yfir höfuð að geta ráðið miklu um þessi mál.

En í þessum tveim greinum eru aðalmeiðbugirnir á frv., en eftir minni skoðun vega þeir lítið á móti kostum frumvarpsins.

Líti maður á 1. gr. frv., þá er Ísland þar berum orðum viðurkennt fjálst og fullvalda ríki.

En einmitt í þessari viðurkenningu eru óskir vorar að ræstast. Þarna er markið, sem barist er að. Og hjer er ekki um orðin tóm að ræða, því að aðrar greinar frv. eru í fullu samræmi við þessa gr., og engin ákvörðun í neinni greininni, sem dragi úr þessari viðurkenningu.

Jafnvel 6. og 7. gr., gallagripirnir, styðja þessa fullveldisviðurkenningu 1. gr. Samkvæmt 6. gr. hefir Ísland sjerstakan ótviræðan ríkisborgararjett, og samkvæmt 7. gr. er Dönum falið að fara með utanríkismál Íslands í umboði þess. En umboðið er vitanlega gefið af full-

veldi Íslands, því að áu þess væri umboðið meiningarlaust.

Auk þess bera aðrar gr. frv. fullveldismörkin á sjer, t. d. 17. gr., þar sem í er ákvæðið um, hvernig skera skuli úr ágreiningi, er verða kunni um skilning sambandslaganna. Er þar ákvæðið, að oddamaðurinn skuli valinn af Norðmönnum eða Svíum. Hjer er því ljóst, að um hreint þjóðrjettarsamband er að ræða.

Þá eru fullveldismerkin ljós í 18. gr., þar sem veittur er rjettur til einhliða að segja upp samningunum.

Því hefir þá verið haldið fram, að atkvæðafjöldi væri þar heimtaður svo mikill, að örðugleikarnir á að segja samningnum upp væru svo miklir, að hjer væri um pappírsákvæði að ræða.

En það get jeg ekki fallist á, þar sem það er á valdi Íslendinga, hvernig þeir haga atkvæðagreiðslunni, og það ætti því að vera í lófa lagið að hafa hana sem greiðasta; mætti jafnvel koma henni svo fyrir, að allir gætu greitt atkvæði, og ekkert væri heldur á móti því að gera atkvæðagreiðsluna opinbera, en þá hygg jeg, að margur dignaði við að greiða atkvæði gegn samningsslitum, ef almennur áhugi væri vakinn fyrir þeim, og áhuginn ætti rót sína að rekja til þess, að Danir leituðust við að beita oss yfirgangi.

Og það mega allir vita, að ef þjóðin finnur til þess, að beita á hana misrjetti, þá vaknar hún til framkvæmda í þeim sökum. Og Íslendingum er þá dugur horfinn að miklum mun, ef þeir nota sjer ekki rjett þennan.

Þetta er því »praktiskur« rjettur og er einn votturinn um fullveldi Íslands — og þó ekki sá óskýrasti, enda þá jafnrjettið fallið burt með samningsslitinu.

En sje rjettur þessi notaður, þá er öllum ljóst, að að eins er eftir hreint konungssamband, en það er einmitt

markið, sem allir flokkar hafa verið samhuga um að vinna að.

En þá lit jeg svo á, að eðli sambandsins verði að miðast við 18. gr. Því að það breytir ekki eðli sambandsins, þótt Ísland veiti Dönum takmarkað umboð til þess að fara með utanríkismálin fyrir sína hönd.

Samband þetta, eins og það verður strax eftir að samningurinn kemst í gildi, er því hreint konungssamband milli Danmerkur og Íslands.

Þá er 19. gr. frv., og ber hún ekki siður á sjer fullveldismark, skýrt og ótvirætt. Samkvæmt henni er Ísland hlutlaust. Það nær því ekki til Íslands, þótt Danmörk lendi í ófriði.

En þetta ákvæði vil jeg leggja áherslu á. Ástandið, sem nú er í heiminum, gerir það að verkum, að einmitt þetta ákvæði samninganna verðum við að meta mjög mikils.

Og jeg er þeim fullkomlega sammála, sem einmitt vegna þessa ákvæðis vilja hraða málinu.

Það liggur í augum uppi, hversu mikils virði það er, nú þegar alt logar í ófriðareldinum, að fá sem fyrst fulla vissu fyrir því, að við lendum ekki í stríðinu, þótt Danir geri það.

Í 16. gr. er ákvæðið um dansk íslenska ráðgjafarnefnd, og mundi jeg ekki hafa saknað þess ákvæðis, þótt ekki hefði verið í frv.

En ekki sje jeg neina hættu á atriði þessu.

Jeg er ekki í vafa um það, að nefnd þessi hefir litil áhrif, og færir svo, að hún ynni í óþjóðlega átt fyrir okkur Íslendinga, þá mundi þing og stjórn meta störf hennar að vettugi. Enda fer svo altaf, að löggjöfin hlýtur að laga sig eftir lífi og þörf þjóðanna, en nokkrir menn í nefnd mundu ekki geta breytt eðlilegri framþróun löggjafarinnar.

Jeg legg aðaláhersluna á fullveldis-

viðurkenninguna, sem alstaðar kemur fram í frv. Í upphafi hafði jeg litlar vonir um, að hinir dönsku samningamenn mundu ganga svo langt, að jeg gæti fallist á tilboð þeirra. En jeg áleit rjett samt, að reynt yrði samkomulag, því að Ísland stæði þá betur að vigi eftir sáttaumleitunir, ef látið yrði til skarar skriða.

En hingað til hefir altaf strandað á dönsku rikiseiningakreddunni, sem vjer aldrei höfum viðurkent. En nú er sú kredda horfin.

Eftir samningunum er það fyllilega viðurkent, að ríkin eru tvö. En það er markið, sem barist var að.

Jeg þykist því nú hafa fært fullar ástæður fyrir því, hvers vegna jeg er samningunum fylgjandi. Jeg veit, að það hefir engin áhrif á niðurstöðu málsins, þótt mikið sje um það rætt. En mjer þótti þó rjett að gera grein fyrir skoðun minni á samningnum.

Mjer þykir leitt, að flokksbræður mínir tveir skuli hjer ekki vera á sama máli og jeg. En svo mætti þó fara, að barátta sú, er þeir nú hefja, yrði til þess, að Íslendingar vaki og standi fast í hliði því, sem ekki er lokað með 6. gr. frv. Því þótt fullvalda ríki sje, er því full þörf á að gæta sjálfstæðis síns og hafa vakandi auga á því, sem fram fer, og mundi Íslendingum þess einnig þörf, þótt ákvæði 6. gr. væru öðruvísi.

Vil jeg svo að endingu lýsa yfir því, að jeg mun óhikað greiða frv. atkvæði mitt og hvetja flokksbræður mína um land alt til að gera hið sama.

Frsm. meiri hl. (Jóhannes Jóhannesson): Nál. meiri hl. hafa allir háttv. þm. haft tíma til að kynna sjer. Málið hefir verið rætt mjög ákaf og ítarlega í háttv. Nd., og háttv. þm. Ed. hlustað á þær umræður. Það væri

því ekki til annars en þreyta háttv. þingdm. á endurtekningum og lengja þingtiðindin með því sama, ef jeg færi nú að lýsa frv. þessu nánar eða fara út í einstakar greinar þess. Get jeg látið mjer nægja að vísa í því efni til nál. meiri hl. og umræðnanna um málið í háttv. Nd., sem prentaðar verða í þingtiðindunum á undan umræðunum í þessari háttv. deild, en háttv. þingdm. hafa hlýtt á.

Það einasta, sem er nýtt í málinu og ekki þrautrætt, er nál. háttv. þm. Ísaf. (M. T.), sem útbýtt var í dag hjer í deildinni. Við það vildi jeg leyfa mjer að gera fáeinar athugasemdir, en verð að jata, að jeg hefi haft nauman tíma til að athuga það, svo að athugasemdir mínar geta ekki orðið eins ítarlegar og vel fram fluttar og jeg hefði viljað.

Áður en jeg sný mjer að nál. háttv. þm. Ísaf. (M. T.) vil jeg gera þá athugasemd, að mál það, sem hjer liggur fyrir, er eiginlegs eðlis og frábrugðið öðrum lagafrv., þótt það kalli sig svo.

Í raun og veru er það sáttmáli eða samningur milli tveggja jafnrjettharra og fullvalda ríkja, sem Alþingi Íslands og stjórn og fulltrúar Ríkisþings Dana og stjórnar hafa gert með sjer, eftir ítarlegar samningatilraunir, og öðlast gildi, er hann er formlega samþykktur af Alþingi og meiri hluti mætttra íslenskra alþingiskjösenda hefir greitt honum jákvæði sitt við leynilega atkvæðagreiðslu, Ríkisþing Dana samþykkt hann og hinn sameiginlegi konungur vor og Dana staðfest hann.

Það er því sá mikli mismunur á þessu frv. og öðrum lagafrv., að Alþingi getur ekki breytt þessu frv. að neinu leyti, nema eiga það á hættu, að allar samkomulagsumleitunir verði að engu og alt samkomulagið fari í mola.

Af þessu eðli frv. þessa leiðir það og,

að það er ekki að öllu leyti eins og vjer helst hefðum óskað, og að vjer íslensku nefndarmennirnir myndum hafa gert það nokkuð öðruvísi úr garði, ef vjer hefðum verið einráðir og ekkert tillit þurft að taka til annara.

En svo er aldrei um samninga, og sist er reglan sú, að sá samningsaðili, sem minni máttar er og á minna undir sjer, geti einn ráðið innihaldi samningsins.

Þetta verður að hafa fyrir augum, þegar frv. þetta er athugað og metið, og þá verður að gera upp þann reikning, hvort kostirnir, sem það færir oss, sjeu eigi svo miklir, að sjálfsgagt sje að samþykkja það, þótt einhverjir agnúar fylgi, í sumra augum meiri, í annara minni.

Það var þetta eðli þessa frv., sem gerði það að verkum, að fella varð allar brtt. háttv. þm. N. Þ. (B. Sv.) í Nd., og er því til fyrirstöðu, að nokkur af brtt. háttv. þm. Ísaf. (M. T.) geti orðið samþykkt í þessari deild.

Þá vil jeg snúa mjer að nál. háttv. þm. Ísaf. (M. T.), á þgskj. 5.

Segir hann (M. T.) þar á 1. síðu, að vjer Íslendingar höfum haldið því fram, að Ísland væri að rjettum lögum fullvalda ríki í einberu konungssambandi við Danmörku, og hafi sú skoðun fengið æ fleiri formælendur, bæði meðal erlendra fræðimanna og bestu manna sambandsþjóðar vorrar, Dana.

Jeg neita því ekki, að slíku hafi verið haldið fram af oss Íslendingum, en hitt var mjer ókunnugt um, að bestu menn Dana fylli þann flokk. Þætti mjer fróðlegt að heyra, hverjir þeir menn eru og á hverju háttv. þm. (M. T.) byggir þessi ummæli sín.

Þá segir hann (M. T.), að fullvalda ríki geti afsalað öðru ríki fullveldi sínu, og er það að visu alveg rjett, en ekkert er nýtt í þeirri kenningu.

Jeg býst við, að fá sjeu þau ríki, sem sjeu algerlega fullráð gerða sinna; flest munu vera bundin öðrum ríkjum með einhverjum samningum, sem að meira eða minna leyti takmarka umráðarjett þeirra yfir eigin málum.

Þá segir hann (M. T.), að okkur sje þarflaust að samþykkja önnur ákvæði en þau, er eigi rót sína í þörf vorri, hagsmunum og aðstöðu allri.

En jeg vil benda á það, að svo fremi sem ná á einhverjum samningum, er við því búið, að maður verði að ganga að einhverskonar skilyrðum.

Og hjer er ekki gengið að öðrum skilyrðum en þeim, sem nauðsynleg eru til þess, að samningar náist.

Sje oss nauðsynlegt að fá viðurkent fullveldi vort og að hlutleysi vort sje auglýst öðrum þjóðum, þá eiga þau ákvæði rót sína að rekja í þörf vorri, sem samþykkja verður til þess að þetta fáist.

Það er því alls ekki rjett að tala hjer um gjöf til Dana.

Vil jeg um það atriði leyfa mjer að vísa til nál. meiri hlutans, þar sem sýnt er fram á, að ekki sje auðið að komast að betri kjörum en hjer eru í boði.

Þá eru ummæli háttv. þm. (M. T.) um 6. gr. frv., sem jeg vil leyfa mjer að nefna kórvilla.

Hann tilfærir rjett fyrstu málsgrein hennar, sem svo hljóðar:

»Danskir ríkisborgarar njóta að öllu leyti sama rjettar á Íslandi sem íslenskir ríkisborgarar fæddir þar, og gagnkvæmt«.

En í útlistuninni fer hann með ákvæði þetta eins og þar stæði »meiri rjettar á Íslandi«, í staðinn fyrir »sama rjettar« o. s. frv.

Segir hann, að Danir geti veitt sjer ríkisborgararjett hjer með lagagildi, og fer rjettmæti þeirra orða eftir því, hvern skilning háttv. þm. (M. T.) legg-

ur í orðið »lagagildi«. (M. T.: Verk-anir). Með þeim skilningi er þetta rjett.

Þá kemur merkileg setning, prentuð með stóru lettri og hljóðar svo: »Hins vegar er dönskum borgurum, Dönüm, Færeyingum og Grænlandingum, án tillits til búsetu, óskorað veittur sami rjettur til afnyttja á öllum gæðum þessa lands, ám og aflindum, sem börnum þessa lands« o. s. frv.

En ekki veit jeg hvaðan háttv. þm. (M. T.) hefir þessa visku, eða hvers vegna hann skýtur inn orðunum »án tillits til búsetu«; þau eða samskonar orð standa að eins í 3. málsgrein 6. gr, við fiskiveiðarjettinn í landhelgi, og eiga að eins við hann.

Dönüm er alls ekki veittur meiri rjettur en Íslendingum, og allar hinar sömu takmarkanir, sem settar eru eða settar verða fyrir rjettindaneyslu Íslendinga sjálfra, gilda þá. Búsetu er að eins eigi hægt að setja sem skordur fyrir fiskiveiðarjetti Dana í íslenskri landhelgi meðan 6. gr. er ekki sagt upp.

Þetta ætti öllum að vera ljóst, þar sem 1. setningin felur í sjer það ákvæði, að Danir njóti á Íslandi sama rjettar, en ekki meiri en Íslendingar, og þar sem Íslendingum er gert það að skilyrði að vera búsettir í landinu til þess að eiga fossa og nota aflindir landsins, þá gilda auðvitað þau skilyrði fyrir Dani líka.

Mig furðar því stórlega á því, að hv. þm. Ísaf. (M. T.) skuli leyfa sjer að koma með slíkar lögskýringar sem þessar.

Í 6. gr., 3. málsg., stendur einnig, að bæði danskir og íslenskir ríkisborgarar hafi að jöfnu, hvar sem þeir eru búsettir, frjálsa heimild til fiskiveiða innan

landhelgi hvors ríkis, og sannar þessi undantekning regluna.

En þetta er alt ítarlega útlistað í at-hugasemdum meiri hlutans við 6. gr., en háttv. þm. Ísaf. (M. T.) hefir að líkindum ekki verið búinn að lesa það er hann skrifaði sitt nál.

En jeg skal samt láta nægja að visa til nál. okkar um þetta atriði.

En af þessari kórwillu leiða aðrar fleiri villur.

Síðar á sömu bls. stendur, að Danir meggi hagnýta sjer landið eftir bestu vild og getu um næstu 25 ár, sem sameignarmenn vorir að landinu. Þetta nær engri átt.

Síðar á sömu bls. stendur enn fremur, að hjer sje lagt inn á nýja hættubraut, þar sem verið sje að veita Dönüm meiri rjettindi en þeir hafi áður haft hjer í landi. En slíkt er algerlega rangt. Danir hafa haft hjer atvinnurjett, og þeim er hvergi með samningum þessum aukinn rjettur.

Á bls. 3 í nál. minni blutans segir, að búsetuskilyrðin, sem voru í frv. 1908, sjeu hjer þurkuð út. En það er síður en svo, eins og þegar hefir verið marg-sýnt fram á.

Þá segir enn svo, að Danir hafi áskilið sjer að freka ekki landhelgisgæsluna úr því sem verið hefir, og vill háttv. þm. (M. T.) telja það verra en var 1908. Þar er þeim þó ekki gert að skyldu að auka hana, og okkur sjálfum ekki leyft það. En nú höfum vjer heimild til þess og megum, meira að segja, taka hana alla í okkar hendur, þegar oss sýniat.

Þá mintist háttv. þm. (M. T.) á það, að Danir sjeu 33 sinnum mannfleiri en við, nær 100 sinnum auðugri, og muni því að litlum notum koma fyrir okkur jafnrjetti Dana og Íslendinga í Danmörku, þar sem svo eru ólíkar aðstæður allar.

Sambandslög.

En þar til er því að svara, að land, sem er 33 sinnum mannfleira og 100 sinnum auðugra, það hlýtur að verja miklu meira fje til almenningsþarfa en hitt, og munu því þeir 7—800 Íslendingar, sem eiga heima í Danmörku, njóta stórra hlunninda af því að eiga þar sama rjett og Danir sjálfir. Þetta atriði er því alls ekki þýðingarlaust. Hins vegar eru ekki eins margir Danir búsettir á Íslandi og Íslendingar í Danmörku.

Þá minnst háttv. þm. (M. T.) á jafnrjetti danskra og íslenskra skipa hjer við land og í Danmörku. Kveður hann það vera Dönum í hag, vegna þess, að fleiri dönsk skip sigli hingað en íslensk skip til Danmerkur.

Það kann að vera rjett, að svo sje ástatt nú, en þar með er ekki sagt, að svo verði til lengdar. Skipastóll okkar er óðum að aukast, svo að ekki er víst, að langt líði áður en þau verða eins mörg eða fleiri íslensku skipin, sem til Danmerkur koma, og hin dönsku, sem koma til Íslands.

Auk þess er margur varningur fluttur hingað frá Danmörku á skipum aunara þjóða en Dana. En auðvitað er það von okkar allra, að sem flest verði flutt hingað á íslenskum skipum, þegar fram í sækir, og að þess verði ekki langt að biða.

Enn fremur segir háttv. þm. (M. T.), að önnur ríki muni sennilega krefjast þess að fá eigi verri rjett hjer á landi en Danir. En við slíku er ekki annað að gera en vera á verði og neita um þann rjett, nema annar rjettur jafngóður eða betri sje látinn í tje á móti, og ætti oss að vera treystandi til þess.

Þá segir háttv. þm. (M. T.) svo: »Enn er þess að gæta, að jafnrjetti án búsetuskilyrðis leiðir til leppmensku«.

En jeg hjelt, að búsetuskilyrði myndu frekar leiða til leppmensku. Þetta er

er því öfugt við það, sem háttv. þm. (M. T.) vill vera láta.

Fjárhagsatriðið fer hv. þm. (M. T.) ljett yfir, og er hann þar að miklu leyti á sömu skoðun og við íslensku nefndarmennirnir, sem töldum það ekki neitt aðalatriði.

Þó heldur hann því fram, að miljónin í Kaupmannahöfn verði fult eins í þágu Dana og okkar.

Þar get jeg ekki verið á sömu skoðun, því að þar sem svo er fyrir mælt, að henni skuli varið til þess að styðja íslenskar vísindarannsóknir og styrkja íslenska námsmenn, þá hlýtur það frekar að vera í okkar hag en Dana.

Þá eru uppsagnarskilyrðin, og þykir háttv. þm. (M. T.) þau of þung.

En í nál. meiri hlutans er að þeim vikið, og gæti jeg látið mjer nægja að vísa til þess. Er þar sýnt fram á, að þau eru alls ekki eins óaðgengileg fyrir okkur eins og háttv. þm. (M. T.) heldur fram.

Atkvæðagreiðslunni getum við hagað eftir vild. Við getum farið inn á heimilín og sótt atkvæðin. Og við gætum látið atkvæðagreiðsluna fara fram fleiri daga í röð á sömu stöðum, svo að menn gætu skifst á um að fara að heiman til að greiða atkv.

Háttv. þm. (M. T.) staðhæfir það, að auðir seðlar teljist ekki sem greitt atkvæði. En auðvitað er það á okkar valdi að ákveða um það sem okkur sýnist.

Eftir skilyrðum þeim, er samningurinn setur, þarf 56,25% atkvæðisbærna manna með sambandsslitum til þess, að þeim verði á komið.

Þar sem um svo þýðingarmið mál er að ræða sem það, hvort þjóðin haldi áfram að vera í sambandi við Danmörku eða ekki, þá tel jeg það ekki nema rjett, að tryggilega sje um búið, svo ekki verði flanað að slíkri ákvörðun.

Munurinn á tölunum í brtt. og vara-
till. og í frv. er ekki svo ýkjamikill. Í
stað $\frac{3}{4}$ komi $\frac{3}{5}$ eða til vara $\frac{2}{3}$. Mun-
urinn er svo lítill, að auðsætt virðist,
að háttv. minni hl. (M. T.) ætti að geta
felt sig við ákvæði frv. eins og það er.

Á bls. 5 í nál. minni hl. (M. T.)
stendur:

»Í samninginn vantar ákvæði um,
hve mikinn meiri hluta þurfi til að
samþykkja samninginn, bæði hjá
þingi og þjóð«.

Það er að visu rjett, að í samningn-
um sjálfum er ekkert slíkt ákvæði. En
ákvæðið vantar þar fyrir ekki. Skál
auðvitað fara eftir reglum þingskap-
anna að því er til Alþingis kemur, og
þarf þá einfaldan meiri hluta þess til
samþykkis, og sama gildir við þjóðar-
atkvæðið, eftir almennum reglum.

Á sömu bls. standur: »Alþjóð manna
er sárókunnugt um málið«, og: »Yfir
höfuð er það misráðið að broða slíku
máli af á skömmum tíma«. Þetta var
hrakið í háttv. nedri deild, og hefði ekki
átt að þurfa að endurtaka hjer. Ekk-
ert mál er kjósendum tiltölulega jafn-
kunnugt og sambandsmálið. Menn kom-
ust vel inn í það 1908 og 1909, og síð-
an hefir áhuginn á því verið vakandi,
enda málið altaf síðan verið á döfinni.
Samningum þessum var lokið 20. júlí, og
voru þeir birtir alþjóð fyrir mánaðamót.
Þjóðin þarf eigi annað en að bera þetta
frv. saman við frv. frá 1908 og 1909,
sem hún þekkir út og inn, til að átta
sig á þeim, og hefir jafnlangan tíma til
athugunar og 1908. Það er því ástæðu-
laust með öllu að tala um, að þing og
þjóð hafi ekki nægan tíma.

Á sömu bls. er enn fremur talað um,
að ekki þurfi að semja nú til þess, að
gangskör verði gerð að því að fá Dani
til að lýsa hlutleysi voru, »og ætti það
vissulega að vera auðsótt mál«, þótt

ekki yrði af samningum. En ef Danir
lýstu yfir hlutleysi voru »fyrir vora
hönd« — eins og í nál. stendur — þá
lægi í því viðurkenning frá þeirra hálfu
fyrir fullveldi voru. En hingað til hafa
Danir verið mjög ófúsir á að viður-
kenna fullveldi Íslands, og á því háttv.
minni hl. (M. T.) eftir að sanna, að
þetta yrði svo »auðsótt mál«. Hygg
jég, að honum muni veitast það örðugt.

Þá endar nál. minni hl. (M. T.) á
þessum orðum: »Að lokum skal yfir
því lýst, að samningur þessi hefði mátt
verða mun betri í okkar garð, ef rjett
og sæmilega hefði verið á málinu hald-
ið af vorri hálfu«, þ. e. a. s. samnings-
mannanna íslensku; öðruvísi verða þessi
orð ekki skilin. Á því á jeg enga sök,
að háttv. þm. Ísaf. (M. T.) varð ekki
einn af þessum fjórum, svo að hann
gæti hindrað alla ósæmilega meðferð
á málinu. Það verður hann að eiga
við sína eigin flokksmenn, því að eins og
kunnugt er, völdu hinir fjórir flokkar
hver sinn manninn í samninganefndina.
En það álit mitt verð jeg þó að láta í
ljós, að flokkur hans hefði ekki getað
valið heppilegri mann í samninganefnd-
ina innan síns flokks en raun varð á.

Brtt. háttv. minni hl. (M. T.) þýðir
ekki að ræða. Ef nokkrar brtt. verða
samþykktar, á þing og þjóð það á hættu,
að alt fari í mola. Jeg býst við, að
þeir verði fáir, sem vilji leggja þetta
á hættu. Örfá orð skal jeg þó hafa
um brtt.

1. brtt. getur háttv. flm. (M. T.) varla
verið ánægður með, eftir hans eigin
orðum að dæma. Er að eins búsetu-
skilyrði bætt inn í. En eftir skilningi
meiri hl. á 6. gr. má þegar á næsta
þingi setja búsetuskilyrði fyrir öllum
rjettindum, öðrum en fiskiveiðarjettinum.
Frá sjónarmiði háttv. þm. Ísaf. (M. T.)
kemur búsetuskilyrðið ekki að notum.

Hann er búinn að lýsa yfir því, að Danir geti flutt hingað unnvörpum og yfirbugað okkur í öllum okkar málum. Brtt. hans hamlar Dönum ekki frá að setjast að hjer, og setjist þeir að hjer, hafa þeir samkvæmt henni allan sama rjett og Íslendingar sjálfir. Brtt. þessi er því allsendis ófullnægjandi eftir kenningu háttv. flm. (M. T.) sjálfs.

4. brtt. gæti jeg felt mig við. En atkvæði get jeg ekki greitt með henni, þar sem hún raskar samningnum, þótt í litlu sje.

Um 5. og 6. brtt. læt jeg nægja að vísa til umræðnanna í háttv. neðri deild.

Frsm. minni hl. (Magnús Torfason): Eins og háttv. deildarmenn sjá, hefi jeg að eins farið með löndum og komið með þær brtt., sem sjálfsagt er að samþykkja. Á brtt. legg jeg misjafna áherslu. Aðaláhersluna legg jeg á brtt. við 6. gr., þar næst á brtt. við 18. gr., því að hún er afleit. En ef brtt. við 6. gr. verður samþykkt, gerir minna til, þótt 18. gr. standi eins og hún er. Það drægi úr henni.

Þá skal jeg snúa mjer að 6. grein. Jeg skal að sjálfsögðu jata, að þessi grein er uppsegjanleg. Eftir 25 ár gætum við fengið fullveldi yfir fæðingjarjettinum. En hvernig er ástandið þangað til? Samkvæmt minni skoðun — en hún er ekki fyrst til orðin í nál. minni hl., heldur varð hún til strax og framboðið kom fram í fullveldisnefndinni — verður Ísland samkvæmt frv. þegar fullvalda yfir fæðingjarjettinum gagnvart öllum öðrum ríkjum en Danmörku, og getum vjer meinað þeim að njóta gæða landsins. Er ekki nema eðlilegt, að Danir unni oss þess, því að þeirra er þægðin, að við berum okkur svo gegn öðrum ríkjum en Danmörku. En engin hættu er á vanbrúkun. Sakir fámennis okkar og fátæktar, landflákanna

óræktuðu, aflinda og náttúrufegurðar, er okkur nauðsyn að verja okkur sem allra best fyrir útlendum áhrifum og yfirráðum. Höfum vjer miklu meiri ástæðu til þess en nokkur önnur þjóð. Aftur höfum vjer engan sjerstakan fæðingjarjett gagnvart Dönum. Hann er gagnkvæmur og sameiginlegur í framkvæmd.

Þá kem jeg að sönnunum fyrir þessu, og vil jeg þá fyrst benda á fylgiskjal nr. 6 í sambandsnefndargerðunum. Þar er sú grein, er samsvarar 6. gr., orðuð svo:

»Danske paa Island og Islændere i Danmark skal i alle Henseender nyde lige Ret med de i det paa-gældende Land fødte Statsborgere«.

Þetta er sem næst eins og samskonar ákvæði í frv. 1908, og segir svo mikið, sem Danir geti engan rjett haft hjer á landi nema þeir sjeu hjer búsettir. En í fylgiskjali nr. 7 — skjalinu fræga — stendur svo:

»Danske Statsborgere skulde paa Island i enhver Henseende nyde lige Ret med islandske Statsborgere og omvendt«.

Hjer er orðaröðin breytt, eins og menn sjá. Í tilboði Dana stendur: »Danske paa Island« : Danir búsettir á Íslandi.

Í fylgiskjali 7 er búið að setja þetta »paa Island« aftur fyrir. Þar með er búsetuskilyrðið þurkað út. Skal jeg nú færa rök fyrir, að þessi skilningur sje rjettur.

Fyrst skal jeg geta þess, að í almennum athugasemdunum við frv. er það tekið fram, að hvort ríkið fyrir sig setji ákvæði um greiðslu af ríkisfje til konungs, að Ísland hafi sinn eigin kaupfána og enn fremur að umtal'um sameiginleg hermál sje fallið burt. Alls þessa er sjerstaklega látið getið. En fæðingjarjetturinn er ekki nefndur í þessu sambandi. Þetta verður ekki

skilið öðruvísi en að hvort ríkið út af fyrir sig ráði ekki yfir fæðingjarjettinum. Enn fremur staðfesta ummæli Dana sjálfra um 6. gr. þetta sama. Þar er einmitt sagt, að öll ríkisborgararjettindin sjeu gagnkvæm. Mjer skilst, að ef þetta hefði átt að vera með þeirri takmörkun, að borgararnir yrðu að vera búsettir í hinu landinu, þá hefði orðið að taka það fram.

Það sjest enn fremur, að þessi skilningur er rjettur á því, sem siðar er tekið fram í sömu klausu, því að afnema verði allar takmarkanir, sem nú eigi sjer stað á fullu, gagnkvæmu jafnrjetti. En af því að afnema verður — samkvæmt dönsku boði — úr stjórnaðskránni 5 ára búsetuskilyrði fyrir kosningarrjetti, að því er Dani snertir, sjest svo ljóst, að ekki verður um deilt, að minn skilningur er rjettur. Ef við vildum ráða kosningarrjettinum, áttum við að segja við Dani: »Blessaðir setjið þið í ykkar grundvallarlög 5 ára búsetuskilyrði fyrir Íslendinga til þess að ná kosningarrjetti hjá ykkur«. En þeir munu ekki kæra sig mikið um það. Þeim má standa á sama um, hvort þessar fáu íslensku hræður, sem þar búa, hafa kosningarrjett eða ekki. En visast er, að Dönum fjölgi hjer, og okkur má ekki standa á sama um það, hvort þeir verði að bíða 5 ár eða eitt eftir kosningarrjettinum. Af þessu er og bert, að öll okkar búsetuskilyrði verður að skafa burt samkvæmt sambandslagafrv. nýja.

Í nál. meiri hlutans er talað um, að við getum sett búsetuskilyrði fyrir rjetti til að eiga fasteignir hjer á landi. En það, sem vantar, er bara þetta, að Danir hafa enga ástæðu til að setja slík skilyrði gagnvart okkur.

Nú stendur í aths. við 6. gr., að jafnrjettið eigi að vera án nokkurs fyrirvara eða afdráttar. Skilst mjer því, að búsetuskilyrði hljóti að vera samkomu-

lagsatriði milli ríkjanna, eitt af því, sem ráðgjafarnefndin (sbr. 16. gr.) á að fjalla um. Vitaskuld er nokkur vörn í því, að Danir hafa nú í lögum búsetuskilyrði fyrir rjetti til atvinnurekstrar í Danmörku. En þessi ákvæði geta Danir vel verið búnir að nema úr gildi, að því er snertir Ísland, fyrir næsta þing. Og hvar stöndum vjer þá?

Af þessu er skiljanlegt, að Danir leggja sýnilega áherslu á að hafa oss alveg bundna, áður en þeir hreyfa sig. Annað mál er, að jeg vil ekki fullyrða neitt um það, hvort þeir hagnýta sjer þetta út í ystu æsar, en hugsast getur það. Annars verður selstöðurjetturinn í báðum löndum samkomulagsatriði. Enn skal jeg geta þess, að meðferð þessa atriðis í fullveldisnefndinni gefur fulla ástæðu til að skilja þetta eins og jeg hefi haldið fram. Undir eins og jeg vissi um þetta ákvæði, þá mótmælti jeg því fastlega, og mig rangminnir ekki, að einn milligöngumannanna, sem ekki var háttv. frsm. (Jóh. Jóh.), vildi halda fram eins og nú, að með þessari breytingu á 6. gr., samkvæmt fylgiskjali nr. 7 hjá samninganefndinni, væri ekki gerð nein efnisbreyting. Jeg sagði þá þegar, að þetta væri efnisbreyting, og að með því væri þurkaður út búseturjettur, og ef það væri engin efnisbreyting, því mætti það þá ekki standa eins og áður. En það sagði hann að mætti ekki vegna þess, að Danir vildu það ekki.

Þetta skjal var þá, eins og jeg tók fram við 1. umr., í próförk, og gaf það mjer strax grun um, að Dönum væri kunnugt um efni þess, því að jeg fæ ekki skilið, að milligöngunefndin hefði látið gera próförk af einhverju, sem hún hefði ekki talað við Dani um; vitanlega hefir eitthvert munnlegt umtal áður átt sjer stað um þetta. Jeg get bætt því við, að það, sem jeg veit frekast um skjallegt upphaf þessara breyt-

inga, er það, að handritið var með hendi háttv. 2. þm. Árn. (E. A.); lengra get jeg ekki rakið það. En þetta er sönnun þess, að jeg fer með rjett mál, sjerstaklega þegar það er borið saman við yfirlýsingu þá, er jeg las upp í dag. Enn fremur hefir háttv. þm. N.-P. (B. Sv.) lýst yfir, að hann vissi ekkert um það fyr en seint og síðar meir. Hins vegar get jeg ekkert sagt um það, hvort þetta hefir verið borið undir aðra menn í fullveldisnefndinni einslega.

Mönnum var kunnugt um, að jeg er nokkuð harður í horn að taka í þessu máli, og því get jeg skilið það, að þetta hafi verið sagt öðrum en mjer, og jeg vitað síðastur um það.

Jeg skal, út af því, sem háttv. frsm. meiri hl. (Jóh. Jóh.) sagði um orð mín um þetta atriði í dag, sjerstaklega er hann nefndi Bjarna Jónsson frá Vogu, taka fram, að jeg nefndi ekki hans nafn. Þau orð, sem jeg sagði, þá, sagði jeg ekki honum til niðrunar, og jeg játa fúslega, að hann var ekki slakastur í þessari nefnd, og þykist vita, að ef enginn hefði verið linari en hann, þá hefðum við staðið með mun betri samning nú. En jeg veit að líta svo á, að hann beri meiri ábyrgð á, að þetta atriði komst inn en aðrir þingmenn, því að mjer er kunnugt um, að hann er afarglöggskygn á, hvers virði fæðingjarjetturinn er, og hann taldi fæðingjarjettinn mestu skifta og var óánægður með þetta atriði, eins og það var orðað 1908, burtsjéð frá því, að það var þá án uppsagnar. Þetta er mjög eðlilegt, því að þessi þingmaður (B.J.) leggur afarrika áherslu á, að Ísland hafi öll einkenni fullvalda ríkis. En eins og jeg hefi tekið fram, og ekki hefir verið mótmælt, þá finst ekkert dæmi þess, að fullvalda ríki hafi veitt öðru ríki slíkan rjett, t. d. Noregur og Svíþjóð, Austuríki og Ungverjaland, og leggja löndin þó þar saman og þjóðirnar

ar að nokkru leyti blandaðar. Það var því eðlilegt að hann líti svo á, að fullveldi án fæðingjarjettar væri hrein mótsögn. Það, sem jeg tók fram í dag, var því ekki til þess að niðra honum, en jeg áleit, að það væri rjett, að það kæmi fram, hvað honum var mikið um, og jeg er ekki í neinum vafa um, að hann meðfram linadist af því, að hann var örvona um að fá nógu marga aðra þm. til þess að ganga lengra. Jeg lít svo á, að þetta hafi verið skakt hjá honum, því að fyrst og fremst er jeg ekki í neinum vafa um, að þessu atriði hefði verið mun betur hagað ef hann hefði sagt nei við því. Ef hann hefði verið á móti því og ráðherra vor gert þetta að fráfaraatriði, þá er víst, að þetta hefði aldrei verið samþykkt af þjóðinni.

Út af því, að sagt var í Nd., að hæstv. fjármálaráðh. hefði ekki komið nærri samningunum, skal lýst, að hann fór til eins nefndarmanna Dana til þess að fá þessu atriði kipt í lag. Jeg segi þetta út af því, að jeg skil ekki, að hann hafi þá verið búinn að samþykkja þetta og verið að leika skollaleik við mig um að fara til dönsku nefndarinnar til þess að fá þetta leiðrjett, og kemur þá að því, sem jeg hefi haldið fram að væri of mælt hjá meiri hlutanum, um að hann hafi unnið í fullu samræmi við fullveldisnefndir og landsstjórnina; það er sýnt, ef í þessum ummælum á að felast vilji allrar stjórnarinnar.

Í sambandi við þetta skal jeg taka það fram, að það, sem meðal annars gerir það að verkum, að jeg hefi hreyft þessu, er að milligöngumenn vorir tóku fje á sjer fyrir þetta verk sitt. En mig grunaði þegar, að þeir hefðu ekki staðið svo vel í istaðinu, að þeir eigi heiðurslaun fyrir það.

Viðvíkjandi því, að engin hætta stafi af þessu, þá þýðir ekki að munnhöggv-

ást um það, en jeg held því fram, að hættan aukist árlega; það gera auðsuppsprettur vorar, t. d. fossarnir, og svo batnandi flutningataeki. Jeg gæti hugsað, að við hefðum flugvjarlar eftir örfá ár. Og landið getur orðið Gósenland fyrir feiðamenn, því að þegar járnbrautir eru komnar norður og austur, þá má segja, að menn geti kosið sjer vedur hjer á landi. Og þegar flugvjarlarnar eru orðnar almennar, þá geta Danir skroppið hingað á örstuttum tíma, en annars stýrt þeim frá Danmörku.

Það er enginn vafi á því, að þeir munu beina hingað miklu meira fje sínu en nú rofar fyrir. Við verðum að gæta að því, að hvert ár verður viðburðaríkara en áður, og það er víst, að næstu 25 ár verða miklu lengri en síðustu 25 ár. Það eru mestu líkindi fyrir, að næstu 25 ár skoli oss meir áfram en öll þau 1044 ár, sem liðin eru frá því að Ísland bygðist.

Að því er skipin snertir, er ósköp hægt að segja, að Danir hafi þar ekki meiri tekjur af en aðrir. En það er að eins staðhæfing, sem frsm. meiri hl. (Jóh. Jóh.) verður að sanna. En við vitum, að nú eru þetta stórveislur fyrir Dani og að þeir vilja friðlaust ná í auðsuppsprettur vorar.

Þegar verið er að tala um, að Danir sjeu latir, þá er það að mörgu leyti ekki rjett. Mjer er kunnugt um, að það eru margir Danir, einkum skipstjórar, á botnvörpungaflota Englendinga. Sá skipstjóri Englendinga, sem þótti einna snjallastur, var danskur. Hann var kallaður »Lykkeper« og einna ríkastur skipstjóri í Hull.

En hugsum oss, að Norðmenn vildu gera þann samning við oss, að skipagjöldin væru jöfn. Ætli nokkur vildi semja við þá um þetta? Jeg held ekki. Af því má ráða, hve íssjárvert þetta ákvæði er.

Það er ekki rjett sagt, að við höfum ekki ráðið neitt um skilyrði um búsetu hjer á landi, eða að við höfum verið ofurseldir Dönum um það. Við höfum ráðið skipagjöldunum, sett takmarkanir með fossalögnum og siglingalögnum, sem sýna, að við höfum getað takmarkað jafnrjettið með búsetu að nokkru.

Þá skal jeg snúa mjer að 7. gr. Í þessu sama fylgiskjali hjá sambandslaganefndinni stóð, að við ættum að fá í utanríkisráðið »Kontorchef« eða »Fuldmægtig«. En fyrir atfylgi fullveldisnefndarinnar var þessu síðar breytt í »trúnaðarmann«, eða með öðrum orðum að við fengum þetta fært upp, og rjettur okkar var ekki gerður hlægilegur með því að láta okkur fá einhverjar undirtyllur, sem ekki einu sinni væru kunglegir embættismenn. Þetta sýnir, að milligöngumennirnir fóru lengra en fullveldisnefndin vildi vera láta.

Í sambandi við þetta skal jeg geta þess, að í fylgiskjali 8 er tekið fram, viðvíkjandi rjetti okkar til þess að hafa hönd í bagga með sendisveitum utalands, að við höfum rjett til verslunarráðunauta, »Hlandelsattachéer«, en síðan var þetta stytt í »Attachéer«, og er hjer annað dæmi þess, að fullveldisnefndin færir upp kröfurnar frá því, sem milligöngumennirnir höfðu gengið inn á.

Jeg skal játa, að það hefði má ske verið rjettara að láta þetta koma fram í nefndarálitinu, og jeg geri það, ef framhaldsnefndarálit kemur frá meiri hlutanum. En með þessu er sýnt, að það er rjett, sem jeg segi síðast í nefndaráliti mínu, að milligöngumennirnir hafa ekki haldið vel á umboði sínu.

Viðvíkjandi inngangi að ræðu háttv. frsm. meiri hl. (Jóh. Jóh.), þá mun jeg svara honum við 3. umr., að svo miklu leyti, sem honum er ekki þegar svarað, og ræðu hæstv. fjármálaráðherra áskil jeg mjer að svara við 3. umr., enda

var ræða hans öll þannig vaxin, að hún átti betur þá við.

Háttv. frsm. meiri hl. (Jóh. Jóh.) vildi ekki viðurkenna, að bestu menn Dana hefðu viðurkent, að Ísland væri ríki. (Jóh. Jóh.: Þekki ekki mennina). Jeg veit ekki, hvernig hefir verið ástatt fyrir háttv. frsm. meiri hl. (Jóh. Jóh.) á Kolviðarhóli 1907. En það er fullýrt, að sá, sem jeg hefi kallað Íslands besta vin, hafi kallað Ísland þar ríki. Annars ætla jeg ekki að tína upp nein nöfn, en frv. sýnir, að bestu menn Dana hafa viðurkent þetta.

Við getum auðvitað sagt, að ekkert ríki, hversu stórt og völdugt sem það er, sje fullráða ferða sinna og þurfi ekki að taka tillit til annara, en sá er munurinn, að það gerir það að eins vegna sinna hagsmuna. En fullvalda ríki getur orðið undirlægja annara þjóða, án þess að fullveldið að formi til sje skert. Í því efni má benda á, hvernig farið hefir fyrir Persíu, sem þó er fullvalda ríki, að jeg ekki nefni Marokkó.

Háttv. frsm. meiri hl. (Jóh. Jóh.) sagði, að skilningur minn á 6. gr. væri kórvilla. Þetta eru stóryrði, sem enga þýðingu hafa og auðvitað sanna ekki neitt. En það ber alt að þeim brunni, að jeg muni hafa rjett fyrir mjer, og ekki að eins jeg, því að það eru margir fleiri lögfræðingar á sömu skoðun. Jeg hefi athugað þetta atriði gaumgæfilega, og hefði jeg sjeð nokkurn veg til þess að skilja það öðruvísi en jeg hefi gert, þá mundi jeg hafa gert það og þagað. En mundi nokkur Íslendingur hafa þagað eftir að hann væri kominn að þeirri niðurstöðu, að rjettur væri minn skilningur og ýmsra annara? Og munu Íslendingar þegja eftir að jeg og margir fleiri höfum bent þeim á rjetta skilninginn? Svo skotið mun oss varla enn vera.

Undantekbingin um fiskiveiðarjetinn

sannar ekki nema það, sem jeg sagði, en það mætti segja, að þetta hefði verið óþarft út af fyrir sig, ef ekki lægi fiskur undir steini.

Háttv. frsm. (Jóh. Jóh.) sagði, að þessi fiskiveiðarjettur væri ekki riflegri en í uppkastinu frá 1908, en þetta er ekki rjett að öllu leyti. Hann (Jóh. Jóh.) gat þess, að þessi rjettur hefði verið lengri þá, eða 37 ár, en væri nú 25 ár. Þetta er að visu rjett, enda sjest á nál., að altaf er verið að klifa um þessi 37 ár. En munurinn á þessu tvennu er þó sá, að fiskiveiðarjetturinn var takmarkaður við landhelgisgæsluna 1908, en það er hann ekki nú.

Andlega sambandið við Dani taldi háttv. frsm. (Jóh. Jóh.) í vora þágu. Hann um sína skoðun, en jeg hefi ekki þá skoðun, að of margt fólk sje hjer í landi, svo að þörf sje á auknum útflutningi til Danmerkur, og jeg tel það t. d. ekki í okkar þágu, að íslensk skáld skuli yrkja á dönsku úti í Danmörku.

Jeg gat þess, að þetta jafnrjettisákvæði gæti orðið til þess, að aðrar þjóðir heimtuðu sömu rjettindi hjer heima og Danir. Og jeg held, að það hafi ekki verið ónýtt að geta vísað til þess, að þeir gætu ekki búist við að fá meiri rjettindi hjer heldur en Danir.

Jeg þori að visu ekki með það að fara, en það er eins og mig rámi í, að Englendingar hafi farið fram á það, að minkuð yrðu skipagjöldin, en þeim hafi þá verið bent á, að þeir sættu líkum kjörum og Danir, og því hafi málið ekki komist lengra. En annars gleður það mig að heyra, að háttv. frsm. meiri hl. (Jóh. Jóh.) hefir þá von, að Íslendingar verði meiri kappar í atinu við stórþjóðirnar heldur en við Dani.

Þá gat háttv. frsm. meiri hl. (Jóh. Jóh.) þess, að hann gæti ekki sjeð annað en að danskir leppar og íslenskir leppar væru sama markinu brendir. En

þetta er ekki rjett hjá honum, þar sem búsetuskilyrðið er ekki ákveðið. Hvað þá leppa snertir, sem búsettir eru hjer heima, þá getum við ráðið við þá, svona nokkurn veginn, ef við höfum dáð til, en það getum við ekki við leppana, sem búsettir eru í Danmörku. Við getum lagt allskonar gjöld, t. d. aukaútsvar, á leppana, sem búsettir eru hjer, þar til það borgar sig ekki fyrir þá að vera leppar, en þetta getum við ekki við hina, því að til þeirra náum við ekki.

Vitaskuld er þetta framkvæmdaratriði og fer eftir því, hverjir eiga í hlut. Í Færeyjum var t. d. leppur fyrir talsverðri botnvörpuútgerð fyrir stríðið, og hann slapp við mestöll gjöld. Var það drengilegt af Færeyingum að launa oss svo notkun fiskimiðanna. Hefði hann verið á Íslandi, gátum við lagt svo mikið á hann, að það hefði ekki borgað sig fyrir Breta að hafa hann.

Þá gat háttv. frsm. meiri hl. (Jóh. Jóh.) ekki viðurkent, að þessi 1 miljón, sem Hafnarháskóli á að fá umráð yfir, væri veitt honum í þágu Dana. Hann þurfti auðvitað langt mál til þess að greiða svo úr þessu, að ekki yrði að ræða um blábera staðhæfingu. Jeg held aftur á móti, að Dönum sje það alls ekki ógeðfellt að ala Íslendinga í landi sinu og venja þá við dönsku brjóstin. En hins vegar held jeg, að við Íslendingar hefðum betra af að leita til stórþjóðanna og verða fyrir áhrifum frá þeim. Þar mundum við fá fult eins fullkomna mentun og kynnast frjálsmannlegri hugsunarhætti, sjerstaklega gagnvart Íslendingum og Íslandi.

Jeg hefi gleymt viðvikjandi 13. og 14. gr., þar sem verið er að ræða um þessar fjárreiður, að skýra betur, hvað meint er með því, að í nál. er sagt, að Garðstyrkurinn sje þegar meira virði

en ein miljón kr. Peningar falla í verði, og styrkurinn verður verðmeiri með liðandi árum, og því langt yfir miljón kr. virði.

Viðvikjandi 16. gr., sem jeg legg til að numin verði burtu, get jeg lýst yfir, að það geri jeg vegoa hins danska anda, sem þar rikir. Jeg hefi litið svo á, að við ljetum þar við sitja fyrst um sinn að skipa nefnd til framkvæmdar sambandslögunum, og sæjum hvernig sambandslögunum reiddi af og samvinnunni við Dani, og þá væri altaf nægur tími til þess að skipa nefnd síðar.

Þá kemur að 18. gr. Skal jeg viðvikjandi meiri hl. álitinu geta þess um hana, að það má kann ske segja, að það sje rjett sagt, að vjer getum hagað þessum kosningum eins og vjer viljum. En jeg hefi altaf gengið út frá því, að þessar kosningar yrðu leynilegar, og tel jeg varla sæmilegt að breyta út frá þessu, þar sem það er stjórnarskráratriði. Það getur því ekki komið til mála, að þær verði opinberar, enda er ekki að vita, nema auðvald Dana hjer á landi verði orðið svo mikið er til sambandslita dregur, að það verði okkur í hag að hafa þær leynilegar.

Kosningarnar verða að vera löglegar, og munu Danir hafa augun á okkur og þeim, og ekki getur það komið til mála, að við lögleiðum neina skyldu til þess að greiða atkvæði. Það leiðir af því, að kosningar eiga að vera frjálsar.

Eftir mínum skilningi hefir þetta að visu ekki mikið að segja, þar sem auðir seðlar geta aldrei talist til greiddra atkvæða; það hefir aldrei verið gert og mjer er nær að halda, að Danir mundu aldrei ganga inn á það, heldur mundu þeir láta gerðardóminn skera úr því.

Viðvikjandi þessari grein er það eitt atriði hjá hæstv. fjármálaráðherra, sem

jeg vildi athuga. Hann vildi halda því fram, að við mundum verða betri menn þá heldur en nú. Jeg vildi óska þess, að svo yrði, en þetta getur þó aldrei verið annað en von, og höfum við ekki gefið það fordæmi hjer á þinginu að það geti gefið tilefni til þess, að ala með okkur slíka von.

Þá kemur brtt. við 20. gr., þar sem jeg legg til, að lögin öðlist ekki gildi fyr en 1. janúar 1920. Þetta geri jeg af því, að stjórnarskrárbreyting þarf að vera um garð gengin til þess, að samningsskilyrðunum verði fullnægt. Annars getur þetta tvent rekið sig óþægilega á. Það mundi sannast, að ef kosningar til aukapingsins yrðu á móti þessu frv., svo að það yrði felt, þá mætti skoða það sem samningsrof, eða að samningurinn væri ekki uppfylltur af vorri hendi, og yrði þá aðstaðan eins og enginn samningur hefði verið gerður, eða »status quo«. Þessu máli mínu til stuðnings get jeg vitnað í marga merka menn í Danmörku, sem 1908 hjeldu sömu skoðunum fram um grundvallarlögin.

Þá hefi jeg leyft mjer að leggja það til, að frv. verði samþykkt á sama hátt og segir í 18. gr., að $\frac{3}{4}$ atkvæðisbærra manna þurfi að sækja fundinn og að $\frac{3}{4}$ greiddra atkvæða þurfi að samþykkja lögin. Þetta hefi jeg gert vegna þess, að mjer finst sjálfsgagt, að ekki verði hægara að komast í gildruna heldur en úr henni. Þetta er alment um öll lög, og mjer finst þetta vera mun betra en hjá háttv. meiri hl.

Þá legg jeg til, að fyrirsögninni verði breytt þannig, að í íslenska textanum komi Ísland á undan Danmörku. Finst mjer þetta vera mun íslenskulegra heldur en hjá háttv. meiri hl., og í öðru lagi tek jeg þetta upp hjer af því, að meiri hlutinn, og þá sjerstaklega sá maður, sem tileinkar sjer þetta verk, hefir sagt, að á þessu frv. væru öll ein-

kenni fullveldis. En einmitt þetta frv. byrjar með því að vanta öll ytri fullveldiseinkennin.

Þegar fullvalda ríki gerir samning við annað ríki, þá byrjar það með því að nefna sitt ríki fyrst. Á þetta var lögð mikil áhersla í fullveldisuefndinni, en vítanlega var runnið frá þessu.

Nú þykist jeg hafa tekið það fram, sem þörf var á, en sumt, sem jeg vildi gera athugasemdir við hjá háttv. frsm. (Jóh. Jóh.), ætla jeg að geyma mjer til 3. umr., og er þar á meðal inngangurinn.

Frsm. meiri hl. (Jóhannes Jóhannesson): Jeg skal vera stutturður. Það mun vera almennur vilji hv. þingmanna, að 3. umr. um málið verði einnig lokið í kvöld, og skal jeg gera mitt til, að svo geti orðið, enda er meiri hlutanum það ekkert kappsmál að draga umr. um málið.

En fáeinum orðum verð jeg þó að fara um ræðu háttv. frsm. minni hl. (M. T.).

Hann kveðst hafa farið með löndum í andmælum sínum og brtt., og er nokkuð hæft í því. Hann hefir ekki farið nærri eins langt og sá háttv. þm. (B. Sv.), sem fyrir andmælum var í háttv. Nd. En þó tel jeg hjer of langt farið í einstökum atriðum.

Hann (M. T.) kvaðst leggja aðaláhersluna á brtt. sína við 6. gr. frv., enda er það mergurinn málsins hjá honum.

En nú veltur alt á því, hvort rjettur er skilningur hans eða allra annara. En ekki fanst mjer honum takast að færa rök fyrir því, að skilningur hans sje rjettur, og mig sannfærði hann ekki.

Hann (M. T.) sagðist ekki sjá það, að Íslendingar fengju neinn sjerstakan fæðingjarjett, heldur sameiginlegan með Dönum.

En það er þó skýrt tekið fram í 6. gr. frv. og í aths. samninganefndanna við hana, að hvort ríki hafi sjerstakan ríkisborgararjett. Og 6. gr. talar um bæði danska og íslenska ríkisborgara.

Ef ekki væri nema einn ríkisborgararjettur, þá væru ekki heldur til nema dansk-íslenskir ríkisborgarar. Og í athugasemdunum við 6. gr. er lögð áhersla á, að ríkisborgararjettindin sjeu gagnkvæm.

Á þessu atriði getur því enginn vafi leikið.

Jeg skal játa það, að nokkur munur er á, hvort orðin »á Íslandi« standa á undan orðinu »njóta« í frv. eða ekki.

En þó er sá munur ekki svo mikill, að rjettlætt geti skilning háttv. þm. (M. T.), enda er með skilningi hans, að búsetuskilyrðin sjeu þurkuð út, alt of langt gengið.

Það leiðir af orðalagi öllu, að Danir sæta sömu kostum og Íslendingar. En ef búsetuskilyrðið væri þurkað út, gætu Danir t. d. komið hingað til kosninga og Íslendingar einnig farið til Danmerkur og greitt atkv. þar.

En jeg tel þó vafasamt, hvort háttv. þm. (M. T.) vogar sjer að fylgja sínum eigin skilningi svo langt.

Háttv. minni hlutinn misskilur orðið »jafnrjetti«. Kemur það fram í nál. hans á bls. 3 í þessum orðum:

»Frekari skilyrði fyrir rjettindanautn en Danir setja hjá sjer er oss bannað að setja þeim hjer á landi samkvæmt skýlausum fyrirvara þeirra við 6. gr.«

En í aths. við 6. gr. stendur ekki annað en það, að Danir og Íslendingar njóti gagnkvæms jafnrjettis. En það þýðir það, að Danir á Íslandi njóti sama rjettar og Íslendingar á Íslandi, og Íslendingar í Danmörku sama rjettar

og Danir í Danmörku, en alls ekki hitt, að Danir á Íslandi njóti sama rjettar og Íslendingar í Danmörku, og gagnkvæmt.

Það er því ekki rjett, að þurft hefði í aths. að slá varnagla við þessu ákvæði með ákvæði um búsetuskilyrði.

Þá gerði háttv. þm. (M. T.) mikið úr því, að breyta þyrfti 10. gr. stjórnskipunarlagar nr. 12, 19. júní 1915. En hann virðist ekki skilja, hvers vegna sú breyting þarf að fara fram.

En samkvæmt því ákvæði eiga Íslendingar, sem fæddir eru hjer, atkvæðisrjett, ef þeir hafa dvalið hjer eitt ár. En Danir þyrftu að hafa dvalið hjer 5 ár til þess. Þetta er því ekki jafnrjetti. Það er eins auðsjeð eins og að munurinn á árafjöldanum 5 og 1 er 4.

En þessu þarf ekki að breyta þannig, að sett verði inn það ákvæði, að Danir þurfi ekki að dvelja hjer nema eitt ár til þess að fá atkvæðisrjett.

Það má eins hafa ákvæðið svo, að Íslendingar verði að hafa verið búsettir hjer 5 ár samfleytt til þess að geta neytt atkvæðisrjettar síns. Því skilyrði mundu Danir þá einnig verða að hlíta.

Í háttv. Nd. var látið í veðri vaka af háttv. þm. N.-Þ. (B. Sv.), að breyta þyrfti fjölda laga til að samrýma þau samningnum. Jeg man þó ekki eftir einu einasta ákvæði, að þessu undanskildu, sem breyta þurfi, og hefi jeg þó athugað mál þetta allitarlega. (M. T.: Jú, fossalögunum). Fossalögunum þarf einmitt ekki að breyta eftir rjettum skilningi á frv. Öðru máli er að gegna, ef skilningur háttv. þm. (M. T.) væri rjettur, þ í að fossaeign er af gildum ástæðum engum skilyrðum bundin í Danmörku. En hversu mikið mundu Danir þá ekki þurfa að nema úr lögum hjá sjer, ef farið væri eftir skilningi háttv. minni hl. (M. T.).

Þá yrði að nema burt öll ákvæði, sem banna öllum öðrum en búsettum mönnum verslun og atvinnu í landinu.

Þeir, sem hafa próf hjeðan, myndu þá hafa jafnan rjett til embætta þar og þeir, sem hafa próf þaðan.

Jeg býst við, að Danir myndu þakka fyrir slíkt og fleira, sem af þessum skilningi leiðir.

En eins og jeg hefi áður tekið fram, þá ber ákvæðið um fiskiveiðarjettinn vott þess, að minn skilningur sje rjettur. Það væri beinlínis villandi að hafa það ákvæði, ef skilningur háttv. minni hl. (M. T.) væri rjettur.

En það, sem háttv. frsm. minni hl. (M. T.) sagði um stjórnarskrána, að hún hljóðaði um sjermál, og þar sem við værum neyddir til að nema burt ákvæði úr henni, þá mundum við eins neyðast til að nema burt ákvæði úr öðrum lögum, það fellur um sjálft sig, þar sem þetta er eina lagaákvæðið, sem nema þarf burt eða breyta, og skora jeg á háttv. þm. (M. T.) að benda á önnur eða fleiri, ef hann getur.

Þá fór hann (M. T.) mörgum orðum um meðferð málsins í fullveldisnefnd, og gerði að minnu álitu fullmikið að því að skýra frá, hvað gerðist á fundum þar. Það þykir nefnilega ekki eiga við að fara langt út í þá sálma að segja úr nefndum.

Skal jeg því ekki lengja umræður um það, og sömuleiðis mun jeg algerlega leiða hjá mjer ummæli hans um hæstv. fjármálaráðherra.

Yfirleitt var allur fyrri hluti ræðu hans ekki stilaður til mín, heldur almenns efnis. En jeg get ekki sjeð, að það hafi neina þýðingu fyrir málið, hvernig það hefir fengið búning þann, sem það er í nú; hitt er aðalatriðið, hvernig sá búningur er.

Jeg spurði háttv. þm. (M. T.), á hverju hann bygði þau ummæli, að bestu menn

Dana væru komnir á þá skoðun, að við værum fullvalda í konungssambandi einu við Dani.

Hafa sjálfsagt allir heyrt svarið, að það er byggt á orðum hans hátignar Friðriks konungs VIII á Kolviðarhóli — Mine begge to Riger —.

Skal jeg ekki fara frekar út í það atriði. En veigamikil geta rökin ekki talist, og sje margt annað í nál. hans á líkum rökum byggt, þá verð jeg að segja það, að ekki er sem traustastur grundvöllurinn.

Háttv. þm. (M. T.) sagði, að það væri algengt, að ríki takmörkuðu umráðarjett sinn yfir ýmsum málum, ef þau sæju sína hagsmuni við það. En slíkt er einmitt verið að gera hjer.

Það, sem veitt er í 6. gr. frv., er veitt gegn samskonar rjetti í Danmörku og gegn viðurkenningu þess, að við sjeum fullvalda ríki í konungssambandi við Danmörku.

Álitum við það tilvinnandi og meira en það. Þetta er því gert í hagsmunaskyni voru, því að það er ekki nóg að segjast hafa rjettinn, ef hann er ekki viðurkendur. Viðurkenningin getur jafnvel verið meira virði en rjetturinn sjálfur, einkum ef sá, er heldur rjettinum, er ofjarl hins, er rjettar sins leitar. Og þá fyrst er hægt að neyta rjettarins, þegar hann er viðurkendur.

Háttv. þm. (M. T.) sagði, að það væri óhugsandi, að samninganefndin hefði ekki tekið það fram í athugasemdunum við 6. gr., ef hana bæri að skilja eins og jeg hefi gert, þar sem hann hefði þegar bent á, að skilja mætti hana öðruvísi.

En þar til er því að svara, að meiri hl. gat alls ekki skilið greinina eins og háttv. minni hl. (M. T.) gerir, og í athugasemdum eins frv. er ekki hægt að gera ráð fyrir öllum hugsanlegum lagaskýringum, allra sist jafnfáranlegum og

þessari, eða videigandi að fara að hrekja þær fyrirfram.

Þá sagði háttv. þm. (M. T.), að jeg hefði talað um það, að stuðningur hins andlega sambands Íslands og Danmerkur væri meir í þágu Íslendinga en Dana. Það voru ekki mín orð. En jeg benti á, að það er fleira, sem á að verja vöxtum sjóðsins til, meðal annars til þess að efla íslenskar vísindarannsóknir og styrkja íslenska námsmenn. Og það vona jeg að sje frekar í þágu Íslendinga en Dana.

Háttv. þm. (M. T.) sagði út af ummælum mínum um það, sem stendur í nál. hans á bls. 3, »að önnur ríki muni sennilega krefjast að fá eigi verri rjett hjer á landi en Danir« — að það væri gott fyrir okkur að eiga skjól í því, að hafa aldrei veitt Dönum þann rjett; þá mundu aðrar þjóðir ekki heldur ásælast hann. En samkvæmt þessari kenningu ættum við að sækjast eftir því að vera óaðskiljanlegur hluti Danaveldis um aldur og æfi, með öðrum orðum, halda fast við stöðulagakenninguna gömlu.

Jeg skil þó ekki, að háttv. minni hl. (M. T.) vilji í raun og veru leggjast á móti því, að við losnum við stöðulagakenninguna og göngum í hreint konungssamband við Danmörku. En um leið verðum við auðvitað að taka á okkur alt, sem því er samfara, meðal annars það, að verjast áleitni annara þjóða.

Þá mintist háttv. þm. (M. T.) á leppmennskuna. Get jeg ekki sjeð, að frv. auki danska leppmennsku hjer, þar sem það veitir Dönum í engu meiri rjett hjer en þeir njóta nú.

Þá sagði háttv. þm. (M. T.), að taka yrði tillit til þess, að Garðstyrkurinn væri hærri nú en áður vegna verðfalls peninga, en þess ber að gæta, að líklegt er, að hann yrði lækkaður aftur, ef peningar hækkuðu í veiði.

Þá talar hann (M. T.) í nál. sínu um

nefnd þá, sem getur um í 16. gr., og kallar hana lögjöfnunarnefnd. En rjettu nafni heitir hún ráðgjafarnefnd.

Hefir nú verið sýnt fram á, að sú nefnd muni verða aðgerðalítill, enda höfum við ekki sóst eftir að hafa hana, heldur voru það Danir, sem það gerðu.

En við sáum ekki, að hún gæti orðið til neins tjóns, þar sem það mun verða á valdi þingsins, hve mikil áhrif hennar verða.

Jeg held því fram enn, að aðferðin við samningsslit eru alveg á okkar valdi. Háttv. þm. Ísaf. (M. T.) sagði, að stjórnarskráin ákvæði, að atkvæðagreiðslan skyldi vera leynileg. Það er rjett, að nú er svo ákveðið í stjórnarskránni. En stjórnarskráin er okkar mál, og það er á okkar valdi að ákveða, hvernig því skuli hagað eftirleiðis. Um það hafa Danir ekkert að segja.

Háttv. þm. (M. T.) sagði, að landið myndi þykja æ fýsilegra, eftir því sem tímar liðu fram, í augum útlendinga, og að miklum fjárstraumi myndi veitt inn í landið. Jeg óska og vona, að hann reynist sannspár. Jeg óska og vona, að landið verði því fýsilegra, sem tímar liða fram. Vjer höfum nú nógu lengi orðið að sæta fjárskorti í landinu, sem staðið hefir framförum öllum fyrir þrifum. Svo að það er ekki ægilegt í mínum augum, þótt þetta breyttist og farið yrði að nota þær auðsuppsprettur, sem landið á og legið hafa ónotaðar hingað til. Og jeg vona, að þjóð og þing og stjórn hafi bæði vit, vilja og þrek til að reisa skorður við því, að oss stafi nein hætta af því, sem háttv. minni hl. (M. T.) spáir, og vafalaust báðir óska að verði.

Háttv. frsm. minni hl. (M. T.) talaði um, að það væri rjett, að samningar væru gerðir á sama hátt og þeim ætti að slíta. Til þess finst mjer ekki ástæða. Það er ekkert öðruvísi um þennan

samning en aðra, og þeir eru venjulega gerðir öðruvísi en þeim er slitið.

Jeg tók það fram og tek það fram enn, að út af fyrir sig gæti meiri hl. vel felt sig við brtt. minni hl. (M. T.) og vildi gjarnan kjósa, að þær næðu fram að ganga, en eins og jeg tók fram í fyrri ræðu minni, getum vjer eigi gert breytingar á neinu atriði samningsins nema eiga það á hættu, að allur árangur af þessum samningum fari í mola. Því get jeg ekki greitt atkvæði með þessum brtt., og jeg býst ekki við, að aðrir háttv. deildarmenn sjái sjer það fært.

Frsm. minni hl. (Magnús Torfason): Jeg bjóst aldrei við því að sannfæra háttv. frsm. meiri hlutans (Jóh. Jóh.). Við höfum sem sje svo skiftar skoðanir á sjálfum undirstöðuatriðum 6. gr. Okkur þýðir því ekki að tala langt mál hjer, af því að skoðanir okkar á þeim sjerstöku atriðum, er af þessum undirstöðuatriðum leiða, fara þar eftir.

Það hlýtur að vera misminni eða miskilningur háttv. frsm. meiri hlutans (Jóh. Jóh.), að jeg hafi sagt, að vjer Íslendingar hefðum engan sjerstakan ríkisborgararjett eftir frv.. (Jóh. Jóh.: Jeg skildi þm (M. T.) svo!). Jeg tók það einmitt fram, að vjer hefðum hismið.

Í sambandi við 6. gr. vil jeg annars geta þess, að þetta orð, »gagnkvæmt«, er ekki fyllilega rjett þýðing á danska orðinu »omvendt«. Væri ef til vill rjettast að þýða það »öfugt«, þótt það þyki ljótt orð, en ætti líka kann ske vel við 6. gr.; annars hafa sumir viljað þýða það »þversum«.

Jeg hefi ekki haldið því fram, að Danir geti komið hingað og greitt hjer atkvæði þegar án vissra takmarkana. Mjer hefir aldrei dottið í hug að neita kjördæmisbúsetu. Þeir þurfa hennar

hjer, eins og í Danmörku, þetta eina ár.

Annars þótti mjer það skemtilegt, þegar háttv. þm. Seyðf. (Jóh. Jóh.) var að leiðrjetta mig og notaði þá sjálfur orðin: »Danir á Íslandi«. Ef svo hefði verið orðuð greinin, værum við sam-mála um hana. Annars held jeg, að þessum skilningi minum á 6. gr. sje best lýst með því að segja, að þetta jafnrjetti sje »uniformt«. Jeg man ekki íslenska orðið. Til þess, að jafnrjettið sje svo, þarf auðvitað samkomulag. Og að nema á 5 ára ákvæðið burt úr hjerlendum lögum bendir til þess, að þessi rjettur sje »uniform«. Get jeg því verið háttv. frsm. meiri hlutans (Jóh. Jóh.) þakklátur, því að orð hans sýndu mjer dæmið rjett og vöktu mjer hugsunina, hversu orða skyldi mína skoðun sem greinilegast.

Mjer dettur ekki í hug að halda, að Danir muni kæra sig um embættisrjett hjer á Íslandi, gegn því, að vjer höfum embættisrjett í Danmörku, án uppfyllingar sjerstakra skilyrða. Það er eitt af því, sem hlýtur að vera samninga-atriði.

Eins og tekið hefir verið fram í hv. Nd., hefir þetta verið kallað verslun. Jeg hefi nú ekki viljað segja, að vjer höfum gefið búseturjettinn fyrir ekki neitt. Hann er auðvitað gefinn til þess, að allur okkar fæðingarjettur skuli uppsegjanlegur eftir 25 ár. En Danir sögðu áður, að hann væri óuppsegjanlegur. Og sjálfsagt er hann líka gefinn til þess, að geta því fremur haldið í fullveldið, sem vjer metum allir mikils.

Það þýðir ekki að karpa við hv. frsm. meiri hl. (Jóh. Jóh.) um þennan skilning á 6. gr. Það er ekki ný röksemdaleiðsla, þótt mín skoðun sje kölluð »fáranlegur misskilningur«, og jeg ætlaðist ekki heldur til þess, að milligöngumenn vorir í nefndinni skyldu elta alt það,

sem þeir nefna »fáranlegar firrur«. En svo stóð á, að við báðir, jeg og háttv. þm. N.-Þ. (B Sv.) vildum samþykkja frv., ef sýnt væri svart á hvítu, að dönsku nefndarmennirnir samþykta skilning milligöngumanna vorra á orðalagi 6. gr. Og jeg skal bæta því við, að á þeirri stundu, er nefndarmennirnir íslensku geta komið með órækar sönnur fyrir þeim skilningi, skal jeg glaður samþykkja frv.

Út af því dettur mjer í hug, að rjett væri að fresta 3. umr. um nokkurn tíma. Síminn mun nú brátt verða kominn í lag. Veit jeg, að hæstv. forsætisráðherra myndi fúslega eiga skeytaskifti við Dani um málið og fá svör þeirra um skilninginn á 6. gr. Og jeg geri ráð fyrir því, að Danir leggi talsvert upp úr því, að málið sje samþykkt í einu hljóði hjer á þingi.

Háttv. frsm. meiri hl. (Jóh. Jóh) fór þannig orðum, að jeg hefði gefið í skyn, að vjer ættum helst að vera sem lengst í skjóli Dana og undir þeirra verndarvæng. Það var ekki meining mín. En jeg sagði, að á meðan vjer hefðum ekki fullveldið, og gætum því ekki samið við aðrar þjóðir, þá gætum við altaf skotið okkur undir þetta samband vort við Danmörku, í þeim atriðum er Danir hefðu ekki betri rjett á landi hjer en aðrar þjóðir, og gætu þær þá ekki vænst eftir að fá hann. En í þessu sambandi stöndum vjer svo að vigi, að vjer getum ekki neitað Dönum um neitt, eftir því sem jeg skil þetta ákvæði.

Garðstyrkinn hefi jeg reiknað svo, að hann hafi verið 1½ milj. kr. virði fyrir striðið, og reikna jeg þá ekki með dýrtíðaruppbót. En hins vegar búast margir við, að peningar muni lengi eftir striðið verða í hálfu lægra verði en áður striðið hófst, og frá því sjónarmiði lit jeg svo á, að vjer höfum fengið alt

of lítið fyrir Garðstyrkinn. En þetta er ekkert aðalatriði.

Jeg hafði leyft mjer að kalla þessa ráðgefandi nefnd »lögjöfnunarnefnd«, af því að »lögjöfnun« átti að vera hennar aðalstarf. En meining mín var alls ekki sú, að hún hefði neitt löggjafarvald.

Að því er það snertir, að vjer megum ekki heima það sama til að koma samningnum á og slita honum, þá vil jeg minna á það, að þetta kemur fram sem lög, og veit jeg ekki betur en að það fallist jafnan í þaðma, að sama þurfi til þess að búa til lögin og upphefja þau.

Fleiru þarf jeg ekki að svara.

Frsm. meiri hl. (Jóhannes Jóhannesson): Jeg skal að eins lýsa yfir því, að jeg þykist ekki þurfa að svara síðustu ræðu háttv. frsm. minni hl. (M. T.). Hann talaði svo hóglega, sem hann hefir altaf gert í þessum umræðum. Það gleður mig, að hann hefir ekki haldið fram sem óbyggjandi skilningi sínum á 6. gr., því að þá geta þeir menn í Danmörku, sem vilja halda fram þeim skilningi, ekki bygt á óbyggjandi fullyrðingum svo mikilsmetins þingmanns, sem háttv. þm. Ísaf. (M. T.)

Jeg skal geta þess, að mjer þykir mjög óviðfeldið þetta orð »gagnkvæmt«, sem þýðing á »omvendt«, en hjer er það þó alveg sömu þýðingar.

Það er misskilningur háttv. þm. Ísaf. (M. T.), að jafnrjettið eigi að vera »uniformt«. Þetta jafnrjettið segir ekki annað en það, að Danir á Íslandi eigi að njóta sama rjettar á Íslandi og innfæddir Íslendingar þar, en alls ekki, að Danir eigi að njóta sama rjettar á Íslandi og Íslendingar í Danmörku.

Þá gat háttv. þm. (M. T.) þess, að ástæða væri til að fresta 3. umr. þessa máls, til þess að fá þær upplýsingar, er

hann nefndi, því að það gæti haft þau áhrif, að frv. gæti orðið samþykkt af allri Ed. En jeg vildi benda á það, að þar sem málinu hefir nú verið ráðið til lykta í háttv. Nd. og síminn enn í ólagi og engin trygging fyrir, að hann komist bráðlega í lag, þá býst jeg við, að það sje varhugavert að fresta umræðunni, ef þingið fær engin önnur mál til meðferðar.

Kristinn Danielsson: Jeg hafði að visu ekki hugsað mjer að biðja mjer hljóðs, að minsta kosti ekki við þessa umr. málsins. Athugasemdir þær, sem jeg hafði hugsað mjer að gera, hefðu einna helst átt við 3. umr. En þar sem hjer liggja nú fyrir brtt, sem gengið verður til atkvæða um og ráðið til fullnaðarúrslita, þá þótti mjer rjett að segja það nú, að þótt jeg sjái mjer ekki fært að greiða atkv. með þeim, vil jeg þó láta þeim fylgja þá viðurkenningu, að með þeim er farið fram á að bæta úr því, sem að mínu áliti getur helst talist ljóður á frv., þótt sá ljóður sje ekki svo mikill, að hann fái mig eða aðra háttv. þm. til að leggjast á móti frv. En jeg skal játa, að væri svo hjer, að hægt væri að ræða um breytingar, mundi jeg yfirleitt geta felt mig vel við þessar brtt. En jeg lit svo á, að þess sje enginn kostur. Þetta þing hefir þegar gengið svo frá málinu. En að öðrum kosti gátu þær vel komið til mála, og jeg skil fyllilega þá góðu meiningu, sem í þeim felst. En hins skal jeg geta, að brtt. þessar eru mjög misjafnar að gæðum.

Sjerstaklega hefði jeg talið brtt. við 6. gr. sjálfsagða bót, ef hún hefði getað komið til mála.

Aftur er það svo um hinar aðrar brtt., að jeg legg ekki mikið upp úr þeim, þótt þær sjeu allgóðar. Sjerstaklega get jeg ekki sjeð ástæðu til brtt. við 16.

gr. Nefndarskipunina, sem þar ræðir um, tel jeg lítt nauðsynlega, en hefi aldrei getað skilið, að það atriði hefði nokkra aðalþýðingu í þessu máli.

Um atkvæðatöluna skal jeg játa það, að jeg gæti vel felt mig við, að hlutfallið væri lækkað nokkuð, en þó hefi jeg í huga mjer gert þannig upp, að þetta væri nokkurn veginn tryggilegt ákvæði, því að jeg hugsa mjer, að mjög vandlega væri frá því gengið, að allir kjósendur landsins ættu kost á að greiða atkvæði. Vil jeg í því sambandi geta þess, að jeg hefði talið það vel við eigandi, að þetta þing skildist ekki án þess, að ákveðið væri, hvernig atkvæðagreiðslan skyldi fara fram um þetta mál. Eins og háttv. þingmönnum er kunnugt, er í stjórnarskránni ekkert um það talað, nema að eins það, að atkvæðagreiðslan skuli vera leynileg. Vildi jeg nota tækifærið til þess að minna háttv. þingdm. á þetta, ef þeir væru sama hugar og jeg.

Enn fremur skal jeg játa, að jeg hefði betur kunnað við, eins og 4. brtt. fer fram á, að Ísland væri í íslenska textanum nefnt á undan. En skiljanlega er slíkt ekki nema formsatriði og getur hjeðan af ekki ráðið neinu af eða til um úrslit málsins.

Aftur býst jeg varla við, að jeg hefði greitt 5. brtt. atkvæði mitt, því að hún fer fram á, að frv. gangi ekki í gildi fyr en 1920. Með öðrum orðum, uppfyllingu allra þessara vona vorra á að fresta til 1920. Get jeg ekki farið nánar út í það, en frá mjer að sjá er það ekki aðgengileg breyting.

Jeg vildi gera þessar fáu athugasemdir áður en greidd væru atkvæði um brtt., svo að háttv. deild sje kunnugt, að þótt jeg muni greiða atkvæði móti þeim, þá eru þær í sjálflu sjer ekki allar móti skapi mínu. En frá mjer sjeð gæti hv. flutnm. (M. T.) tekið brtt. sínar aftur,

því að mjer virðist svo, sem með því að koma fram með þær sje unnið það sama eins og þótt þær væru lagðar undir örlög sín hjer í deildinni, því að með því að bera þær fram hefir háttv. minni hl. (M. T.) fært í stil þær breytingar, er honum þóttu þurfa til þess að gera frv. aðgengilegra.

Skal jeg svo ekki fjölyrða meira.

Frsm. minni hl. (Magnús Torfason): Jeg þarf eigi að segja nema örfá orð, því að óþarft er að svara háttv. frsm. meiri hl. (Jóh. Jóh.). En það var eitt atriði, sem jeg gleymdi, en jeg vildi taka fram. Það var út af þessu, sem sagt var á Kolviðarhóli. Jeg hefi altaf lagt mikið upp úr þeim orðum, því þótt ef til vill sjeu einhverjar ástæður til að gera það ekki, þá hefir mjer aldrei dottið annað í hug en að þessi orð hafi verið töluð með ráði bestu stjórn-málamanna Dana, og að þessi viðurkenning hefir legið í loftinu hjá þeim, það sjáum við best á frv. því, sem hjer liggur fyrir.

Til þess að spara öðrum að taka til máls, þá skal jeg taka það fram, í til-efni af ummælum háttv. 2. þm. G.-K. (K. D.) um þjóðaratkvæðið, að jeg veit ekki betur en að þegar hafi verið gerðar ráðstafanir um, hvernig það skuli fara fram, og hygg jeg, að þær sjeu nú komnar til fullveldisnefndar.

Jeg þarf ekki að svara háttv. 2. þm. G.-K. (K. D.); jeg get miklu fremur þakkað honum, hversu hlýlega hann tók undir till. minar, en þar sem hann hefir óskað þess, að jeg taki till. minar aftur, og þar sem jeg er þess viss, samkvæmt ummælum háttv. frsm. meiri hl. (Jóh. Jóh.), að þær muni ekki fá neitt atkv., nema mitt, þá get jeg látið mjer nægja að þær eru fram komnar, til þess að

sýna afstöðu mína í málinu, og tek jeg því till. aftur.

ATKVGR.

Brtt. 5 teknar aftur.

1. gr. samþ. í e. hlj.

2.—5. gr. samþ. í e. hlj.

6. gr. samþ. með 13:1 atkv.

7.—15. gr. samþ. í e. hlj.

16. gr. samþ. með 13:1 atkv.

17. gr. samþ. í e. hlj.

18. gr. samþ. með 13:1 atkv.

19. gr. samþ. í e. hlj.

20. gr. samþ. með 13:1 atkv.

Fyrirsögn samþ. með 13:1 atkv.

Frsv. vísað til 3. umr. með 13 shlj. atkv.

Forseti: Margir háttv. þm. óska að ljúka umr. um sambandsmálið í kvöld, og hefir mjer skilist svo, sem báðir hv. frsm. sjeu því samþykkir.

Jeg vil því spyrja, hvort háttv. þm. sjeu því mótfallnir, að fundur sje settur aftur eftir stutta málhvöld, til þess að afgreiða málið, og mun jeg leita leyfis til þeirra afbrigða frá þingsköpum.

Kristinn Daníelsson: Jeg gat þess strax við byrjun þessa máls, að að jeg feldi mig illa við, að því væri hraðað mjög mikið, og jeg fyrir mitt leyti kann því illa, að 3. umr. sje lokið í kvöld, þannig, að allar umr. um jafnstórt og þýðingarmikið mál fari fram sama daginn hjer í háttv. Ed. Og jeg get ekki hugsað mjer, að það tefji þingið neitt, þótt umr. sje frestað til mánu-daga. Jeg vil því leggja það til, að svo verði gert.

Magnús Kristjánsson: Jeg er á

gagnstæðri skoðun og hv. 2. þm. G.-K. (K. D.). Jeg álit það mjög vel viðeigandi, að þingið ljúki málinu nú þegar. Það sýndi enn glöggar eindreginn vilja þingsins, og jeg skil ekki annað en að allar frekari ræður um málið sjeu með öllu þýðingarlausar, eða hjegóminn einber, því að hv. þingmenn munu allir ákveðnir í málinu.

Þegar svo þess er gætt, að flestir hv. þm. vilja eigi sitja lengur en þeir þurfa á þingi, þeir þurfa að komast heim til búa sinna, þá er eigi rjett að láta þingið eiga setu lengur en nauðsyn krefur. Og nú hagar svo til, að 2 skip liggja ferðbúin hjer á höfninni, og er því gott fyrir háttv. þm. að komast heim með þeim, en það er dýr hver dagurinn, sem skipin eru látin biða, og ekki rjett að gera frekar að því en brýn nauðsyn krefur. Jeg vil því spyrja báða háttv. frsm., hvað þeir segi um þetta, og ef þeir ekki beinlinis mótmæla afbrigðunum, tel jeg rjett og skylt að veita þau.

Frsm. meiri hl. (Jóhannes Jóhannesson): Frá minni hálfu er ekkert því til fyrirstöðu, að 3. umr. fari fram í kvöld.

Frsm. minni hl. (Magnús Torfason): Þegar verið var að ráðgera afbrigði um 2. umr. málsins, þá átti jeg tal við háttv. 2. þm. G.-K. (K. D.) og samkvæmt þeim ummælum er jeg skyldur til þess að fylgja hv. þm. (K. D.) að málum, um að málinu sje frestað til mánudags.

Forseti: Heldur háttv. 2. þm. G.-K. (K. D.) fast við skoðun sína?

Kristinn Daníelsson: Vitanlega stend jeg fast við hana, en það veltur ekki á miklu um mitt atkv.

Afbrigðin voru leyfð af stjórninni, en atkvæði deildarmanna fjellu svo, að 10 vildu leyfa, en 4 ekki. Náðist því eigi nægur meiri hluti (sbr. 54. gr. þingskappa) til þess, að afbrigðin gengju fram.

Á 5. fundi í Ed, mánudaginn 9 sept., kl. 10 árdegis, var frv. tekið til 3. umr. (A. 6).

Frsm. meiri hl. (Jóhannes Jóhannesson): Nú er þá hin langþráða stund komin, er Alþingi Íslendinga leggur sína síðustu hönd á sáttmála við sambandsþjóð vora, Dani, um það, að Ísland skuli vera viðurkent og auglýst frjálst og fullvalda ríki í konungssambandi einu við Danmörku og ævarandi hlutlaust í ófriði.

Leyfi jeg mjer fyrir hönd fullveldisnefnda beggja deilda að láta í ljós þá ósk og von, að frv. þetta fái ekki lakari undirtektir hjá þjóð vorri við atkvæðagreiðslu þá, sem um það á fram að fara hjer á landi innan skamms, en það hefir fengið hjer á Alþingi.

Það er ósk mín og von, að sáttmálinn verði samþykktur af löggjafarþingi sambandsþjóðar vorrar og hljóti staðfestingu sameiginlegs konungs vors, að hann, er hann gengur í gildi, verði vel þokkadur af báðum þjóðum, og að milli þeirra megí takast bróðurleg samvinna til ánægju og hagsmuna fyrir þær báðar.

Frsm. minni hl. (Magnús Torfason): Á orðum háttv. frsm. meiri hl. (Jóh. Jóh.) við 2. umr. mátti skilja það, að jeg hefði farið fulllangt í því að skýra frá því, sem gerðist í fullveldisnefndinni í vor. Út af því tek jeg það fram, að mest af því, sem jeg skýrði frá, gerðist utan fullveldisnefndarinnar

og hjá milligöngumönnunum, en það, sem gerðist hjá þeim, hlýtur að mega vera lýðum ljóst, því að það eru eða eiga að vera opinber skjöl, sem hljóta að verða birt.

Annars hnigu upplýsingar mínar að því að sýna, að það, sem gerðist utan milligöngunefndarinnar, hefði átt að gerast í fullveldisnefndinni. Og jeg gat farið miklu lengra en jeg fór, til þess að sanna mál mitt.

Strax í öndverðu hafði jeg sömu skoðun og jeg hefi nú og kemur fram í nál. mínu, en af nál. meiri hl. mætti lita svo á, sem jeg hefði að einhverju leyti skift um skoðun; þetta vildi jeg ekki láta sitja á mjer. Annars herti till. »langsum«-manna á leynifundinum um sambandsmálið á því, að jeg fór nokkuð út í þetta mál.

Það er eitt atriði í áliti meiri hl., sem jeg vildi minnst á. Það er skilnaðargrýlan. Jeg hjelt satt að segja, að hv. þm. Dala. (B. J.) teldi sig of góðan til þess að hampa slíku og að segja að þeir, sem væru á móti frv., hlýtu að vera staðráðnir með skilnaði. Jeg segi fyrir mitt leyti, að jeg hefi ætíð skilið stefnu Sjálfstæðisflokksins síðan 1908 svo, að hann vildi sækja mál vor smátt og smátt í hendur Dana, og efst á dag-skránni eða næst lægi að taka búseturjettinn úr höndum Dana. Og sem betur fer var búseturjettur Dana hjer ekki orðinn óskertur. Fyrir 1908 kom það fram í fossalöggjöfnni og líka í skipagjöldunum, sem auk þess eru ágætt ráð til þess að verja fiskiveiðarjett vörn. Síðan 1908 hefir kosningarrjettur Dana verið skertur. Og þar er að ræða um bein stefnuhvörf. Sama kom fram þegar fossanefndin var skipuð, því að mjer er óljóst, til hvers sú nefnd hefði verið sett, ef ekki hefðum vjer átt vald á búsetuskilyrðinu.

Við höfum nú um tíma farið að mestu með utanríkismál vor, og það var sjálf-sagt fyrir okkur að venja upp menn, sem færir væru um að taka þátt í þeim. Þá höfum við og að nokkru tekið landhelgisvarnir í vorar hendur, að ógleymdum fánanum eða fánakröfunni. Yfirleitt höfum við alt af smátt og smátt verið að sækja rjett vörn úr höndum Dana, og alt af unnið á, og þeirri stefnu áttum við að halda áfram.

Það hefir kveðið við, að ef við biðum lægra hlut í fánamálinu, þá yrðum við að skilja. En þetta er staðlaus staðhæfing. Ef allir hefðu einhuga fylgt fram fánakröfunni, fast og óhikað, var sigurinn vís. Danir hafa í samningaumleitununum ísumar viðurkent fánarjett vörn; því í dauðanum ættu þeir þá að geta neitað okkur um hann? Aðstaða okkar stórbatnaði við samningaumleit-anirnar 1908. Það starf hafði stórmikla þýðingu að því leyti, því ber ekki að neita, en eins og aðstaða okkar batnaði við frv. 1908, eins hefði aðstaða vor batnað við þetta frv. Skilnaðargrýlan er því hrein fásinna. Það væri þá í fyrsta lagi í styrjaldarlok, sem hugsast gæti, að unt væri að hampa henni.

Jeg efa ekki, að misklið verði hjer út af þessu dansk-íslenska »uniformi«, sem við erum hjer að fara í. Samkvæmt minni skoðun verður borgararjetturinn samlaga í báðum ríkjum.

Þetta er aðalstæðan til þess, að jeg er ekki með frv. Hins vegar lít jeg svo á, að það sje Dönum verst, ef þeir beita þessu ákvæði illa, svo framarlega sem nokkur dugur og dáð er í okkur. Vegna legu landsins er okkur í lófa lagið að beina verslun vorri og viðskiftum til annara þjóða en Dana, og við verðum að gera það, ef Danir ætla að beita oss hörðu, til þess að halda jafnvægi í landinu. Jeg er sanufærður um, að ef gæf-

an er með og við viljum, þá er þetta vopn beitt.

Af sömu rökum riður oss á að skemma ekki aðstöðu okkar gegn Dönum, með því að binda okkur hjá þeim með lán-um, að minsta kosti ekki fyr en sambandslögin eru komin í framkvæmd og dregnar breinar línur að því er þau snertir.

Að lyktum skal jeg í þessu sambandi endurtaka það, sem jeg sagði við 2. umr., að ef fram kemur skýr yfirlýsing frá Dönum um, að skilningur meiri hl. sje rjettur, þá ber að telja mig með frv., og ber að lita svo á, enda þótt jeg greiði atkv. móti því nú, og jeg vænti þess fastlega, að slík yfirlýsing sje útveguð áður en þjóðaratkvæðið fer fram.

Sumir lita svo á ummæli háttv. frsm. meiri hl. (Jóh. Jóh.), að hann hafi gefið í skyn, að jeg hefði talað móti betri vitund. (Jóh. Jóh.: Slíkt er einber misskilningur; jeg kendi misskilningi um). Það gleður mig, enda skildist mjer það ekki á orðum hans: Jeg hefi aldrei ætlað neinum háttv. þm. slíka framkomu, og allra sist ætlaði jeg háttv. frsm. meiri hl. (Jóh. Jóh.) með svo langan og heiðarlegan embættisferil að baki sjer, að hann bæri nokkrum þm. slíkt á brýn.

Háttv. frsm. meiri hl. (Jóh. Jóh.) fór-ust þannig orð, að þau mátti skilja svo, sem jeg hefði viljað verða einn milligöngumannanna. En jeg held, að öll framkoma mín í fullveldisnefndinni gefi enga ástæðu til þess að lita svo á, enda langaði mig ekki til þess. Jeg fór oftast einn minar götur í nefndinni, var með sjerkreddur, en það er ekki vegurinn til þess að verða fulltrúi fyrir aðra.

Loks vil jeg taka það fram, að jeg tel gamla sáttmála undirstöðuna undir

þessu frv., og að þessi samningur sje áframhald af honum og gangi að engu leyti lengra en hann og sje með sama fyrirvara gerður.

Þá vænti jeg þess fastlega, að nefndarálitin og gerðabók sambandsnefndanna verði birt þjóðinni og annað, er málið varðar, svo að hún hafi tíma til þess að kynna sjer það áður en atkvæðagreiðslan fer fram. Atvik hafa hagað því svo, þótt Alþingi eigi þar enga sök á, að þjóðin hefir að eins getað kynt sjer aðra hlið málsins.

Við 2. umr. þessa máls tók hæstv. fjármálaráðh. það fram, að það yrði að lita á þetta mál frá háu sjónarmiði, og er jeg þessu samþykkur og játa, að hann er hákröfumaður. En því miður hefir hann ekki fylgt þessum hákröfum nægilega fast eftir. Það gerði hann þá fyrst, ef hann sýndi, að hann var búinn til að leggja lífið í sölurnar fyrir kröfur sínar. Jeg skal ekki fara lengra út í það, en jeg vænti fastlega, að hann bili ekki í framkvæmd málsins, því að á miklu veltur, hvernig fer. Og vinni hann dyggilega að þeim framkvæmdum, skal ekki standa á fylgi mínu, þótt jeg eigi að lita á frv. frá lægra sjónarmiði en hann.

Fjármálaráðherra (S. E.): Jeg þarf ekki að svara háttv. þm. Ísaf. (M. T.) mörgum orðum.

Jeg kannast ekki við að hafa bilað í máli þessu. Jeg var reiðubúinn að leggja niður embætti, hefðu mistök orðið, en það sjá allir, að þegar fullnægt er aðalkröfu vorri, viðurkenningu á fullveldinu, þá hefði það verið meira en lítill barnaskapur að leggja niður embætti.

Háttv. þm. Ísaf. (M. T.) og hv. þm. N.-Þ. (B. Sv.) hafa ekki dregið í vafa,

að fullveldi landsins væri fullnægt, og er jeg því þeim mun vissari um, að jeg hef gert rjett.

Að öðru leyti vísa jeg til ummæla minna við 2. umr.

Frsm. meiri hl. (Jóhannes Jóhannesson): Háttv. frsm. minni hl. (M. T.) kvað skilnaðargrýluna, sem hann svo nefndi, standa að óþörfu í nál. okkar. Hann virtist líta svo á, að þótt samningarnir hefðu ekki tekist, þá hefði það ekki þurft að leiða til skilnaðar. En jeg lít öðruvísi á.

Við gátum ekki dregið okkur til baka úr því, sem komið var. Hefðum við ekki fengið siglingafánann, urðum við að semja lög um hann og láta slag standa.

Hefði þeim lögum verið synjað staðfestingar, hlaut það að leiða til skilnaðar.

Háttv. þm. (M. T.) sagði, að Danir mundu ekki hafa getað neitað um fánann eftir viðurkenningu þá, er í samningunum felst.

En jeg vil benda á, að slíkt hið sama var viðurkennt í frv. 1908, og gátu þeir þó neitað 1917.

Að 6. gr. skal jeg ekki eyða fleiri orðum; það atriði er þegar orðið svo þaulrætt.

En háttv. þm. (M. T.) er enn þá búinn að finna nýtt heiti á fæðingjarjettinum. Fyrst nefndi hann hann sameiginlegan, þá »uniform« og nú síðast þriðja heitinu, samlaga. En alt er jafnskakt, þar sem sjerstakur ríkisborgararjettur er, bæði danskur og íslenskur.

Þá sagði háttv. þm. (M. T.), að við yrðum að gæta þess að spilla ekki aðstöðu okkar við Dani, með lántökum eða öðrum bindandi ákvæðum.

En jeg vil benda honum á það, að lánin verður að taka þar, sem þau fást. Um annað er ekki að tala.

Þá lýsti háttv. þm. (M. T.) yfir því,

að hann mundi ganga að samningunum þegar fullnægjandi yfirlýsing væri fengin frá dönsku samningamönnunum um það, að skilningur okkar á 6. gr. væri rjettur.

En nú höfum við einmitt þá yfirlýsingu frá einum þeirra í danskri blaðagrein, sem þýdd er í Morgunblaðinu í dag, og vil jeg, með leyfi hæstv. forseta, lesa upp nokkrar línur úr þeirri grein. Þar segir svo:

»Með því skuldbinda Íslendingar sig til þess að afnema það ákvæði, er þeir settu 1915 um það, að Danir þyrftu að hafa verið 5 ár á Íslandi áður en þeir fengju þar atkvæðisrjett«.

Ef sá, er þetta ritar, hefði sama skilning og háttv. þm. Ísaf. (M. T.), þá hefði það auðvitað verið tekið fram, að Íslendingar hefðu skuldbundið sig til að nema fleira úr lögum, t. d. fossalögin o. fl.

Jeg sje því ekki betur en þessi yfirlýsing nægi.

En hitt, hvers vegna breyta þarf atriði þessu í stjórnaðskránni, skýrði jeg í fyrradag og skal því ekki fara nú að endurtaka það.

Kristinn Daníelsson: Jeg vona, að háttv. þingdm. bregði ekki, þótt jeg standi upp.

Þeir vita, að þeir þurfa ekki að óttast, að jeg tali langt mál; það er ekki vandi minn.

Jeg mun ekki heldur leggja orð í belg um lögskýringar þær, sem hjer hafa komið fram.

En sjálfum finst mjer, að jeg hafi haft nokkuð sjerstaka afstöðu í máli þessu, svo að ekki sje óeðlilegt, að jeg geri stutta grein fyrir atkvæði mínu, og skal jeg lýsa því í stórum dráttum, hvers vegna jeg ætla mjer að verða frv. óskorad fylgjandi.

Jeg tel mig ekki hafa verið neinn leiðandi mann í sjálfstæðisbaráttu vorri. Þó hefi jeg tekið allmikinn þátt í henni síðan 1909 og ætíð fyllt þann flokkinn, sem lengst vildi fara, og innan flokks míns þann. hóp, sem kröfuharðastur þótti.

Jeg ætti því ekki að geta gengið að neinu, sem væri afsláttur á kröfum vorum.

En í öllum tillögum mínum um mál-ið hefi jeg jafnan haft eitt fyrir leiðarstein, og það er jafnrjettiskrafa sú, er Jón Sigurðsson kom fram með á sínum tíma, að við hefðum jafnan rjett til þess að ráða einir málum vorum með konungi eins og Danir til þess að ráða áinum málum með honum.

En nú vinst það með frv. þessu, að eins og við höfum alltaf átt þennan rjett að okkar dómi, eins verður hann nú viðurkendur af Dönum og tilkyntur öðrum þjóðum.

Við getum því farið að neyta þessa rjettar og beita valdi okkar.

Fullveldi vort er afdráttarlaust viðurkent, og vjer getum þess vegna tekið það, sem því fylgir, svo sem æðsta dómstól, fána, landhelgisvörn, myntsláttu og utanríkismál, hve nær sem við viljum. Þar að auki lýsum vjer ævarandi hlutleysi voru í ófriði, hvort sem sambandsland vort er hlutlaust eða ekki.

Og um þetta er svo tryggilega búið, að jeg sje ekki annað en að þjóðin megi vel við una og vera ánægð með.

En það fyrsta, sem við í rauninni notum þennan fulla rjett okkar til, er það að gera þennan samning við hina fornu sambandsþjóð okkar, Dani.

Hefir þar brytt á óánægju nokkurri með, að við höfum notað illa valdið og veitt Dönum of mikið í 6. gr. samningsins, og ákvæði það um jafnrjettið væri okkur hættulegt.

Og flestir munu sammála um það,

að þetta hefði mátt betur fara á annan veg.

En þá var spurningin, hvort hjer var það í húfi, eða þetta átti að vega svo mikið, að heldur skyldi hafna öllu því, er vinst með frv., og slita samninga-tilraunum.

Og jeg skal játa, að svo hefði getað farið með mig, ef ekkert hefði verið til bóta til að afstýra þeirri áhættu, sem af jafnrjettisákvæðinu gæti stafað fyrir þjóðerni vort, því að það tel jeg aðalatriðið.

Af útlendu auðmagni getur auðvitað alltaf hætta stafað, hvort sem nokkurt jafnrjettisákvæði er eða ekki, ef vjer höfum ekki nógan vilja og vitsmuni til að verjast því.

En við jafnrjettisáhættunni eru tvennar skordur settar.

Við getum sem fullvalda ríki takmarkað hana með lögum, svo sem búsetulögum, og við höfum í annan stað greiðan gang til að slíta samningunum.

Þetta tel jeg svo mikilsvert, að það ákvarðaði mig til þess að verða frv. fylgjandi.

Fleira er að vísu í samningunum, sem fundið er að, svo sem nefndarskipunin, fjárhagsatriðið og jafnvel atkvæðagreiðslan. En jeg mun ekki dvelja við það, en að eins skýra frá, að þetta tel jeg að mestu leyti aukaatriði, sem engin úrslitaáhrif hafa haft á atkvæði mitt.

En það var önnur spurning, sem einnig hlaut að koma til greina.

Hvað átti að gera ef ekki varð úr samningum?

Fánamálið kallaði að, og þjóðin heimtæði, að fram úr því væri ráðið, og þingið gat ekki skilið án þess að ráða því til viðunandi lykta.

Það hefir verið bent á skilnað, og jeg skal játa, að fyrir mjer vakti, að annað væri þá ekki fyrir hendi en að

hefja skilnaðarbaráttu. En jafnframt verð jeg að gera þá játningu, að jeg hefi ekki verið skilnaðarmaður, sem kallað er, en hugsað mjer, að oss væri betra að vera að minsta kosti um sinn í sambandi við Dani, sem eru smáþjóð og hafa þrátt fyrir alt jafnan látið þokast undan kiðfum okkar. Jeg hefði því ekki getað óhræddur ráðið til þess að leggja út í þá baráttu og þá óvissu, sem henni fylgdi.

Því að jeg lit svo á, að ef nokkur er í óvissu um örlög þjóðarinnar eftir þessu frv., þá hefði sú óvissa hlotið að vera meiri, ef tækifærinu hefði verið slept.

Þessa grein vildi jeg gera fyrir atkv. mínu.

Vil jeg nú ljúka máli mínu með því að biðja þess, að þjóðin og forvígismenn hennar beri gæfu til þess að færa sjer í nyt þessa nýju aðstöðu, því að undir því tel jeg nú mest vera komið.

Bið jeg svo, að guð og gíftan, sem þrátt fyrir alt, sem á dagana hefir drifið, aldrei virðist hafa yfirgefið landið, fylgi því enn sem áður og láti þessi málsúrslit verða þjóðinni til blessunar og heilla.

Frsm. meiri hl. (Jóhannes Jóhannesson): Jeg gleymdi að taka það fram, út af ummælum háttv. þm. Ísaf. (M. T.) um það, hvort gerðir samninganefndanna yrðu birtar, að skjöl þeirra voru lögð fram sem trúnaðarmál. Þarf því samþykki, ekki að eins íslensku nefndarinnar, heldur og hinnar dönsku, til þess, að þau verði birt.

Frsm. minni hl. (Magnús Torfason): Jeg þarf ekki að svara hæstv. fjármálaráðherra öðru en því, að jeg man svo langt, að í sumar var hann sáróánægður með ákvæði 6. gr., þótt

hann hafi fengið rjettari skilning á þeim nú.

Þau orð, að við hefðum ekki fengið fánann, er auðvitað ekkert nema staðhæfing, meðan hann var ekki gerður að fráfaraatriði.

En út af yfirlýsingu þeirri í Morgunblaðinu, sem háttv. frsm. meiri hl. (Jób. Jóh.) vitnaði í, skal jeg, með samþykki forseta, leyfa mjer að lesa upp eftirfarandi klausu úr sömu grein:

„Það var tekið fram í nefndarfrv. 1908, að Danir skyldu njóta sömu rjettinda á Íslandi og Íslendingar í Danmörku, en nú er þetta orðað þannig, að Danir njóti sömu rjettinda á Íslandi eins og Íslendingar sjálfir og gagnkvæmt.“

Mjer skilst, að ekki hefði verið hægt að orða þetta öllu skýrara eftir mínum skilningi, þótt jeg hefði gert það sjálfur.

Fjármálaráðherra (S. E.): Hv. þm. Ísaf. (M. T.) sagði, að jeg hefði verið óánægður með 6. gr. frv. í sumar. Þetta er alveg rjett; jeg lýsti yfir því við 2. umr. málsins og get vitnað til þess, sem jeg sagði þá hjer í deildinni.

ATKVGR.

Frv. samp. með 13 : 1 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já:

nei:

Guðm. Ólafsson, Magnús Torfason.
Halldór Steinsson,
Hjörtur Snorrason,
Jóh. Jóhannesson,
Karl Einarsson,
Kristinn Danielsson,
Magnús Kristjánss.,
Sigurður Eggerz,
Sigurður Jónsson,

já:
Sigurjón Friðjónss.,
Eggert Pálsson,
Guðjón Guðlaugsson,
Guðm. Björnson.

nei:

ið, og verður frv. nú afgreitt til stjórn-
arinnar sem lög frá Alþingi, *quid felix
faustumque sit!*

Fr. afgr. sem

lög frá Alþingi.

(Sjá A. 14).

Forseti: Þessu stórmáli er þá lok-

II.

Þingmannafrumvarp.

Dómpinghár í Skarðs- og Klofnings- hreppum.

Á 3. fundi í Nd., föstudaginn 6. sept.,
var útbýtt

*Frumvarpi til laga um sjerstakar dóm-
pinghár í Skarðs- og Klofningshreppum*
(A. 2).

Á sama fundi var frv. tekið til 1.
umr.

Of skamt var liðið frá útbýtingu frv.
— Afbrigði leyfð og samþ. með 17 shlj.
atkv.

Flm. (Bjarni Jónsson): Það þarf
ekki að hafa langan formála fyrir þessu
stutta frv. Jeg get þess að eins fyrir
þá, sem lítt þekkja til þar vestra, að
hreppur þessi hefir verið alt of stór
til að vera einn hreppur; hann er góð
þingmannaleið af einum enda á annan,
og þótt þingstaðurinn væri í miðjum
hreppnum, var hart á, að hægt væri

að komast á dag að heiman og heim
fyrir þá, sem í landi bjuggu, og enn tví-
sýnna fyrir eyjabúa. Þessum stóra
hrepp hefir þegar verið skift í tvo
hreppa, og nú óska allir íbúar beggja
hreppanna, að hinni fornu þinghá verði
skift í tvær þinghár með sömu tak-
mörkum sem hinir nýju hreppar hafa
fengið.

Jeg vona, að háttv. deild leyfi málinu
fram að ganga án þess að nefnd sje
skipuð í það; því að hjer er hvorki um
vandamál nje vafamál að ræða.

ATKVGR.

Fr. visað til 2. umr. með 20 shlj.
atkv.

Á 4. fundi í Nd., laugardaginn 7.
sept., kl. 10 árdegis, var frv. tekið til
2. umr. (A. 2).

Of skamt var liðið frá 1. umr. — Afbrigði leyfð og samþ. með 16 shlj. atkv.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frvgr. samþ. með 16 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Frv. vísað til 3. umr. með öllum gr. atkv.

Á 5. fundi í Nd., laugardaginn 7. sept., kl. 1 miðdegis, var frv. tekið til 3. umr. (A. 2).

Of skamt var liðið frá 2. umr. — Afbrigði leyfð og samþ. með 16 : 1 atkv.

Flm. (Þjarni Jónsson): Jeg skal leyfa mjer að láta þess getið, að jeg hefi í dag átt tal við sýslumann Dalasýslu um þetta mál, og var hann mjer sammála um, að mikla nauðsyn bæri til þess að samþykkja frv.

Einar Jónsson: Þegar vjer fór um heim af aukapinginu síðasta, var oss kunnugt, að þingið mundi aftur verða kvatt saman í september 1918. En þá var einnig látið í veðri vaka, að á því þingi skyldi sambandsmálið eitt verða til umr. En nú lítur ekki út fyrir annað en að farið verði að grauta í ýmsum fleiri málum, sem eiga lítið erindi inn á þingið, en þar sem jeg tel það hina mestu ósvinnu, þá greiddi jeg atkvæði á móti því, að afbrigði yrðu veitt viðvíkjandi þessu máli.

ATKVGR.

Frv. samþ. með 17 shlj. atkv. og afgr. til. Ed.

Á 4. fundi í Ed., sama dag, kl. 5 síðdegis, var útbýtt

Frumvarpi til laga um sjerstakar dómbinghár í Skarðs- og Klofningshreppum, eins og það var samþ. við 3. umr. í Nd. (A. 12).

Á sama fundi var frv. tekið til 1. umr.

Of skamt var liðið frá útbýtingu frv. — Afbrigði leyfð og samþ. í e. hlj.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. í e. hlj.

Á 5. fundi í Ed., mánudaginn 10. sept., kl. 10 árdegis, var frv. tekið til 2. umr. (A. 12).

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frvgr. samþ. með 12 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Frv. vísað til 3. umr. með 12 shlj. atkv.

Á 6. fundi í Ed., sama dag, kl. 11⁵ árdegis, var frv. tekið til 3. umr. (A. 12).

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. samþ. með 13 shlj. atkv. og afgr. sem

lög frá Alþingi.

(Sjá A. 13).

Þingsályktun

afgreidd til landsstjórnarinnar.

Sala á kjöti o. fl.

Á 5. fundi í Nd., laugardaginn 7. september, kl. 1 miðdegis, var útbýtt

Tillögu til þingsályktunar um sölu á kjöti o. fl. (A. 11).

Á 6. fundi í Nd., s. d., kl. 5 síðdegis, var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skuli.

Of skamt var liðið frá útbýtingu. — Afbrigði leyfð og samþ. með öllum gr. atkv.

Að tillögu forseta var ein umræða ákveðin.

Á 7. fundi í Nd., mánudaginn 9. sept., var till. tekin til einnar umr. (A. 11).

Flm. (Pjetur Otteson): Við höfum, 2 þm., jeg og háttv. þm. Barð. (H. K.), leyft okkur að bera fram þessa þingsályktunartill. á þgskj. 11, um sölu á kjöti og öðrum afurðum.

Það er nú að mestu útsjæð um það, hvernig fer um heyðflun á þessum sumri, og niðurstaðan verður óhjákvæmilega

sú, að fjárfækkun verður geysileg í haust.

Bændur verða neyddir til að skerða bústofn sinn alveg stórkostlega.

Þótt mönnum hafi nú, víðast hvar, sennilega tekist að afla sjer nokkurs fódurbætis, er það ekki nema að nokkru leiti bein aukning á fóðrinu, ef miðað er við venjulegt fóðurgildi heyjanna. Auk þess er útheysfeng víðast hvar þannig farið, að nær helmingur hans er sina, og gengur fódurbætirinn til þess að bæta það upp, svo að með honum verður hey þetta nothæft, sem það annars væri ekki, nema að mjög litlu leyti.

Það er því fyrirsjáanlegt, að skepnufækkun er óumflýjanleg á þessu hausti, svo mikil, að þótt langt sje aftur í tímann lítið, munu trauðla dæmi slíks.

Það er því enginn smáræðisvoði fyrir þjóðarbúskapinn í heild sinni, að bændur skuli nú vera neyddir til að skerða bústofn sinn stórkostlega, eins og markaðinum er nú háttað og verði á þessum afurðum, sem og öðrum afurðum hjer á landi.

Hjer eru því góð ráð dýr, og sannar-

lega þarf hjer skjótra aðgerða við, og með því atfylgi, sem frekast er kostur á.

Í bresku samningunum er að vísu kveðið upp verð á saltkjöti, en um það verð er það að segja, að það er mjög lágt, með tilliti til framleiðslukostnaðarins. Auk þess hvílir engin kaupskylda á Bretum hvað þessar afurðir snertir. Það eru jafnvel litil líkindi til, að þeir kaupi þessa vöru, því að hingað til hefir lítill sem enginn markaður verið fyrir saltkjöt í Bretlandi. En þá kemur að því, sem er aðalatriðið í þessu máli: Fáum vjer að flytja kjötið til annarra landa og þá hvert?

Það er nú vitanlegt, að í nágrannalöndunum, Danmörku, Svíþjóð og Noregi, er nógur og góður markaður fyrir þetta kjöt, eins og allar okkar afurðir. En þá er spurningin, hvort vjer fáum leyfi til að flytja kjötið að nokkru eða öllu leyti á þennan markað.

Eftir samningum þeim, er síðast voru gerðir við Breta, fekst leyfi til þess að flytja 1000 hesta til Danmerkur og 50000 tonn af sild til Svíþjóðar. Síðastliðið haust fekst og undanþága til að flytja nokkuð af kjöti til Noregs. En þar sem sú undanþága var einskorðuð við Noreg, bætti það lítið úr um verðið, frá því sem ákveðið var í bresku samningunum. Svo myndi enn sennilega fara, ef undanþága fengist um sölu á kjötinu, en hún væri einskorðuð við Noreg. Norðmenn myndu lítið hækka verðið frá því, sem er í bresku samningunum.

Það er því lífsnauðsyn, að láta einkis ófreistað til þess að fá leyfi til að flytja eitthvað af kjöti til Svíþjóðar eða Danmerkur. En til þess, að einhver líkindi sjeu til að þetta takist, þarf að vera samvinna milli stjórna þessara

landa og íslensku stjórnarinnar um að knýja þetta fram, og það ekki einasta um þessa vörutegund, heldur og fleiri.

Það mun nokkuð hafa á skort, að þessi samvinnuleið væri farin, er samningar hafa verið gerðir við Breta undanfarið, en þessi leið er sú eina líklega til þess að vinna nokkuð á í þessu efni. Hana verður að fara nú og eftirleiðis meðan þetta ástand ríkir.

Það er heldur engin ástæða til að ætla, að stjórnir þessara landa sjeu ekki fúsar til þessarar samvinnu við okkur, því að það er ekki síður í þeirra þágu en okkar, ef hægt væri að koma einhverju af vörum þangað. Kjötskortur er nú afskaplegur í þessum löndum. T. d. í Danmörku er svínarækt, sem áður var í miklum blóma, komin í kaldakol. Kjötverð er þar því geysihátt, alt að 8—12 kr. kg.

Eins og nú er komið mun kjötsala til Þýskalands úr þessum löndum vera nær, ef ekki með öllu, horfin. Það þyrfti því að reyna að færa Bretum heim sanninn um það, að þótt eitthvað fengist flutt út hjeðan, þá er engin ástæða til að ætla, að það yrði til þess að hlaða undir Þjóðverja, auk þess sem þess gætir ekki meira en krækibers í ámu-kjaffi í þá geysilegu þörf, sem þar er fyrir þessar vörur.

Svo sem kunnugt er, fáum vjer allmikið af vörum frá Danmörku, svo sem rúgmjöl, kartöflur og sykur. Ætti það meðal annars að vera góð ástæða og frambærileg, að vjer fáum að flytja til þeirra vörur í staðinn.

Um Svía er það að segja, að vjer höfum, eins og jeg hefi áður tekið fram, leyfi til að selja þeim 50,000 tonn af sild, en óvist er, að svo mikið aflist í ár, að vjer getum fyllt þá tölu. Ætti það — með öðru — að styðja að því,

að vjer fengjum að flytja til þeirra kjöt fyrir það, sem á vantaði, og kann ske eitthvað meira.

Jeg held, að þessi samvinnuleið sje bráðnaúðsynleg, og sjálfsagt nú þegar að reyna hana. Nú er ástandið alveg gerbreytt frá því, er bresku samningarnir voru gerðir, og verður frá okkar hlið að leggja alt kapp á að sýna Bretum fram á, hvíllik vá er hjer fyrir dyrum, og að oss sje steypit í visa glötun, ef vjer fáum ekki sámilegt verð fyrir afurðir vorar. Það er alveg hárrjett, að það er bein glötun fyrir þjóðarþúskap þessa lands. En það þarf að gera gangskör að þessu nú þegar á þann hátt, sem tiltækilegastur er.

Það hefir komið fram till. í einu blaði (Þjóðólfi) um, að landið kaupi kjötið eins og síldina. Er sú till. kann ske góð. En jeg held, að vænlegra sje til framkvæmda, að landsstjórnin leiti undanþágu til að flytja vörur til þeirra staða, þar sem vjer fáum bærilegt verð.

Það ber ekki að skilja till. okkar svo, sem við vitum ekki, að hæstv. stjórn og útflutningsnefnd muni leggja alt kapp á þetta mál. En við vildum benda á, hvort ekki væri reynandi að fara þessa leið.

Eins er um hestamarkaðinn, ef hans hefði verið kostur annarsstaðar en í Danmörku. Það hefir verið reynt að flytja hesta til Englands. En á því er einhver agnúi.

Við ætlumst nú til, að einkis sje látið ófreistað, að sendir sjeu menn til Danmerkur, eða maður fenginn í Danmörku til aðstoðar fulltrúa vorum í London.

Eins horfir til vandræða með þær vörur, er Englendingar kaupa upp hjer. Þær sitja kyrrar í landinu, og horfir til vandræða, ef þær eru lengur látnar vera kyrrar og fylla húsrúm.

Það er þó ekki af því, að ekki sje hægt að fá skip til að flytja þær, held-

ur af hinu, að Bretar vilja ekki greiða þau flutningsgjöld, er skip taka alment. Jeg veit til þess, að seglskip hafa af þeim sökum orðið að sigla hjeðan tóm, eða einungis með kjölfestu. Þetta þarf líka að taka til rækilegrar athugunar.

Skal jeg svo ekki orðlengja frekar, en vænti þess, að það hesta verði gert í þessu efni, sem kostur er á.

Forsætisráðherra (J M): Það lætur að líkindum, að útflutningsnefnd og ráðuneytið muni gera alt, sem í þeirra valdi stendur, til að greiða fram úr því máli, sem hjer er rætt um, og að því leyti mætti segja, að þessarar till. gerist ekki þörf. Jeg skal geta þess, að það er ekki svo, sem háttv. flm. (P. O.) gat sjer til, að ekki hafi verið reynt að senda vörur til annara landa en Englands frá 1915. Það hefir verið reynt á allan hátt að senda vörur til Norðurlandanna allra og gert að því alt, sem mögulegt hefir verið, á hverju ári síðan 1915. Hefir það jafnan verið falið þeim, er sendir hafa verið hjeðan til samninga, og einnig þeim, er sendir voru síðast.

En enda þótt því ekki hafi verið þörf hvatningar í þessu efni, þá er ekki nema gott, að till. þessi er fram komin, og ekki nema rjett að samþykkja hana, því að þá má ætið vitna til þess, að Alþingi hafi talið hjer vera sjerstaka þörf fyrir hendi.

Þjetur Jónsson: Mjer virðist rjett við þetta tækifæri að fara nokkrum orðum um þær tilraunir, er gerðar hafa verið viðvikjandi útflutningi á kjöti.

Hæstv. forsætisráðherra skýrði frá því, sem stjórnin hefði gert til þess að fá leyfi til að flytja kjöt til Norðurlanda. En ýmsir hafa spurt mig undanfarna daga, hvað þessu liði og hver væri

árangurinn, og komið með ýmsar till. Vildi jeg þess vegna fara örfáum orðum um þetta.

Það er eðlilegt að það þyki undarlegt, að ekki fæst innflutningur á kjöti til Danmerkur. Þeir hafa, Danir, miðlað allmiklu af matföngum til Íslands og hafa sjálfir mikla þörf á vörum frá oss. Menn halda, að það sje klaufaskap að kenna, að ekki fæst að miðla vöru á móti vöru. En okkur hefir nú verið skýrt frá, hvernig í því liggur, og útflutningsnefndin hefir ekki sjeð til neins að reyna það frekar.

EKKI hefir heldur verið reynt af hennar hálfu að flytja kjöt til Svíþjóðar. Nú hefir sumum komið í hug, að ef svo færi um síldaraflann, að ekki aflaðist nóg í þessar 50,000 tn., sem þangað eru seldar, væri rjett að fara fram á að koma í það skarð kjöti. Þetta er hugmynd, sem vert væri að athuga, og þetta gæti verið hugsanlegt, en eftir síðustu frjettum, sem fengist hafa um síldaraflann, þá eru allar líkur til þess, að þótt hann sje rýr, muni þó takast að ná í þessar 50,000 tn., svo að vjer komum aldrei til að nota þennan útveg. Hins vegar geri jeg ráð fyrir, að það muni enn meiri örðugleikum bundið að koma kjöti til Svíþjóðar en síld, og gekk það þó, sem kunnugt er, mjög stirt.

Nú hefir útflutningsnefndin gengið út frá því, að fást mundi heimild til að flytja kjöt vort til Noregs, að svo miklu leyti, sem Bretar taka það ekki sjálfir. Og jeg efast mjög um, að Bretar muni taka mikið kjöt. Að visu er enn þá óafgert, hvort þeir taka nokkuð. En oss hefir ekki fundist rjett, á meðan engin ákveðin tilboð eru komin frá Noregi, að krefjast úrlausnar af bandamanna hálfu um það, hvort þeir ætli að taka kjötið eða ekki. En nú er meira en mánuður síðan að farið var

að leita eftir því við Norðmenn, hvort þeir vildu fá kjöt. Og þó að við hugsuðum okkur, að það væri eðlilegast, að eftirspurnin byrjaði hjá þeim, þá töldum við rjett að hreyfa því við þá. En svo hefir það gengið, að þótt útflutningsnefndin hafi sótt eftir tilboðum, hefir hún ekki fengið svör. Það getur nú ef til vill stafað af sínslitunum, og kemur það ekki fyllilega í ljós fyrir en síminn er kominn í lag. En það er grunur minn, að þótt Norðmenn vilji kjötið, þá fari þeir hægt í boðin, til að pressa það niður.

Jeg hefi þá skýrt frá, hvernig sakir standa um kjötið, að þar erum vjer í óvissu enn þá. Menn vita um aðrar vörur nokkurn veginn ákveðið. Að visu er búist við, að nokkuð verði af fiski um fram þær 12000 smálestir, sem Bretar taka fyrir lægra samningsverðið, og óráðin gáta, hvað fyrir þann fisk muni fást. Eru þó líkur fyrir því, að hátt verð muni fást fyrir þann fisk, ef bandamenn verða sanngjarnir um flutning á honum til hlutlausra landa. Jeg veit eigi, hve mikill hann verður, en varla mun mega búast við, að fiskútflutningur frá landinu verði meiri en 16 þús. smálestir alls.

Hákon Kristóforsson: Háttv. aðalfm. (P. O.) hefir nú gert ítarlega grein fyrir því, hvað fyrir okkur flutningsmönnum vakti með þessari till.

Hæstv. forsætisráðherra og háttv. þm. S.-Þ. (P. J.), sem er málinu mjög nákominn, hafa nú báðir látið uppi álit sitt um málið, og er jeg þeim þakklátur fyrir undirtektir þeirra undir till.

En af því að mjer er mál þetta nokkuð skylt, vildi jeg segja örfá orð um það á öðru sviði, og þótt jeg fari nokkuð út fyrir það, eins og það liggur hjer fyrir, þá vona jeg, að hæstv. forseti taki mjer það ekki illa upp.

Fyrst vildi jeg skjóta þeirri spurningu til hæstv. forsætisráðherra, hvort nefndirnar, innflutnings- og útflutningsnefnd, semji ekki reglugerðir sínar í samráði við hæstv. stjórn. Jeg sje hjer í blaði, að útflutningsnefndin hefir nýlega gefið út reglur um meðferð, sölu og útflutning á saltkjöti. Jeg hefi farið yfir hana, og eftir minni þekkingu eru sum ákvæði hennar alveg ómöguleg, eins og staðhættir og aðstæður eru hjer á landi. Jeg vil ekkert um það segja nema þau væru æskileg, ef þau væru framkvæmanleg. En eigi þau að vera framkvæmanleg, þá mega þau ekki vera langt frá því, sem verið hefir. Mjer virðist sem virðuleg útflutningsnefnd hafi gengið út frá því, að alstaðar á landinu sjeu sláturhús, þangað sem reka megi fjeð til slátrunar. Eftir 3. gr. reglugerðarinnar er t. d. ætlast til þess, að »öll slátrun, flokkun og meðferð kjötsins skal fara fram undir umsjón eiðsvarinna kjötmatsmanna« o. s. frv. Mjer er alveg ómögulegt að hugsa mjer, hvað vakað hafi fyrir útflutningsnefnd og landsstjórn, er þau ljetu þessi ákvæði frá sjer fara, með þeirri þekkingu, sem ætla má að þessi stjórnarvöld hafi á staðháttum.

Jeg get sist ætlað, að ofan á lága veiðið eigi að bæta því, að gera mönnunum ómögulegt að selja kjötið og flytja út. En það er ómögulegt, ef þessi ákvæði eiga að vera annað og meira en pappirsgagn. Jeg tek til dæmis eyjarnar á Breiðafirði. Þar er kjötið flutt á skipum til verslunarstaðarins, og þar tekur kaupmaðurinn við því og saltar það. Aðra aðferð er varla hægt að hafa þarna, nema þá að flytja tunnurnar út í eyjarnar. Mjer er kunnugt, að kjötið frá Breiðafirði er sjerstaklega vandað. Það er stimplað af hjeraðslækninum þar og er fyrsta flokks kjöt. Ætti nú að framfylgja reglugerð þessari, eftir því

sem jeg skil hana, yrði þetta ómögulegt, og tryggingin engin fyrir því, að kjötið yrði vandað, vegna staðháttanna.

En það skýtur nokkuð skökku við, ef bændur, ofan á lágt verð, eiga að fara að viðhafa óvenjulega aðferð og lítt framkvæmanlega við meðferð á kjötinu. Jeg verð að segja það, að ef þessi reglugerð verður framkvæmd, þá verður hún rothögg á allar þær sveitir, sem ekki eiga sláturhús, en að eins til góðs fyrir þau hjeruð, sem sláturhús eiga.

Pjetur Jónsson: Það er tæplega hægt að komast hjá að svara þessari ræðu, þótt hún sje að mestu leyti fyrir utan efnið. Jeg vil kannast við, að þótt jeg sje vel kunnugur kjötversluninni hjer á landi, þá hugkvæmdist mjer ekki, er reglugerðin var samin, að menn hjeldu enn þá áfram að slátra heima hjá sjer og flytja svo kjötið í kaupstaðinn. Jeg vissi ekki betur en að sú aðferð væri gersamlega fyrirdæmd, en jeg vissi ekki, að til væru þau hjeruð, þar sem menn svo að segja væru neyddir til þess að nota hana; og þótt jeg vissi, að víða mundi vera mjög svo erfitt að flytja lifandi fje til kaupstaðanna, þá gat mjer ekki hugkvæmst, að það mundi vera nærri því ókleift. En það er aftur á móti eins víst, að heimaslátrunin er ópolandi, ef verkun kjötsins á að vera í lagi og ef hugsunin á að vera sú, að tryggja erlendum kaupendum gott kjöt, sem þrifalega er farið með. En það er alkunna, að það er ómögulegt, að meðferðin á kjötinu sje eins góð heima eins og þegar slátrað er í kaupstað eða sláturhúsi. Eins og jeg hefi áður sagt, hefi jeg ekki búist við því, að þessari aðferð væri beitt. En það skil jeg vel, að erfðara er að flytja lifandi fje á sjó heldur en á landi, þótt erfðleikarnir við landflutningana sjeu oft gifurlegir, og svo er um þingeyjar-

sýsluna. En til þess að sigrast á mestu örðugleikunum, þá höfum við bygt sláturhús uppi í miðjum Reykjadal, og þangað er svo fjeð flutt hvaðanæfa úr uppsveitunum. Þar er því svo slátrað, og svo er kjötið saltað í tunnur og flutt á vögnum til kaupstaðarins. Að visu hefir af þessu hlotist töluverður kostnaður, svo að bændur verða að borga í flutningskostnað og annað hjer um bil 1 kr. af hverjum dilk, sem slátrað er. En svona mikið vilja Þingeyingar vinna til þess að hafa kjötið vel úr garði gert. Jeg held því, að það sjeu öfgar að segja, að mönnum, sem í eyjum búa, sje fyrirbyggt að hafa bestu aðferðina við slátrunina, þótt reglugerðin sje í gildi, því að það mun ekki vera meiri örðugleikum bundið fyrir þá heldur en marga aðra að hlýða fyrirmælum hennar.

Hákon Kristófersson: Háttv. þm. S.-Þ. (P. J.) hefir tekið högværlega í þetta mál, eins og við var að búast

af honum. En niðurlagsorðum hans get jeg ekki verið samþykkur. Það er töluvert annað að flytja kjöt úr eyjunum heldur en lifandi fje, því að það sjá allir; hversu erfitt það muni vera. Jeg gæti nefnt margar sveitir við Breiðafjörð, sem yrði það óbærilegur kostnaður og óþægindi að flytja alt lifandi fje út í kaupstaðinn. En eftir reglugerðinni er ómögulegt að komast að annari niðurstöðu en að eftirlitsmaðurinn eigi að fylgjast með frá því að kindin er skorin, meðan hún er flegin og þangað til kjötið er komið í tunnur og botninn er sleginn í þær.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 17 shlj atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. afgr. sem

ályktun neðri deildar

Alþingis.

(Sjá A. 15).

Þinglausnir.

A. Í efri deild.

Á 6. fundi í Ed., mánudaginn 9. sept., að lokinni dagskrá, mælti

forseti: Þá er störfum þessarar hv. deildar lokið að þessu sinni og hafa ekki fleiri mál legið fyrir henni en þau tvö frv., sem nú voru afgr.

En það er sögulegur viðburður, að á þessu ári hafa tvö þing verið háð, hið lengsta, 100 daga þingið, og nú hið stysta, er sögur fara af.

Hverjar afleiðingarnar verða fyrir þjóðina mun framtíðin sýna.

En vjer þingmenn förum hjeðan í þeirri góðu trú og von, að það verði þjóðinni til heilla og blessunar.

Það kann að virðast af sumum, að í mikið sje ráðist af oss, svo fámennri þjóð, er vjer nú tökum að oss að ráða sjálfir öllum vorum málum. En sú var tíðin áður, að þessi litla þjóð hafði full forráð mála sinna, og þótt hún væri minni flestum þjóðum, var hún að sama skapi merkari.

En síðan eru liðnar langar stundir, og margt hefir á dagana drifið.

Hallæri og drepssóttir, eldur og ís hafa sótt á landið í sameiningu.

En það voru ekki mestu meinin.

Það var annað, sem kom þjóðinni á knje.

Það var skorturinn á trú á sjálfa sig, von á framtíðina og kærleikanum til landsins.

Það kom þjóðinni og sjálfstæði hennar á knje.

En sjálfstæði hennar höfum vjer nú reist við aftur, og þá biðjum vjer þess, að hana megi aldrei skorta þetta þrent, trú á sjálfa sig, von á framtíðina og ást á landinu, því að það er vist, að sú þjóð, sem elskar land sitt, hún biður ekki ósigur. Hennar vonir bregðast ekki.

Með þeim óskum, að hið nýja sjálfstæði verði þjóðinni heilladrýgra og endingarbetra en hið forna frelsi, skiljum vjer nú á þessu þingi, og vona jeg, að vjer hittumst heilir aftur.

Óska jeg yður öllum góðrar heimferðar og segi þar með slitið störfum deildarinnar.

Kristinn Danfælsón: Því var beint að mjer af háttv. þingdm., að jeg flytti hæstv. forseta kveðjuorð að vanda. Vil jeg því í nafni okkar allra enn

þakka honum góða samvinnu og biðja þess, að óskir hans til lands og þjóðar megi rætast.

Tóku deildarmenn undir það með því að standa upp.

B. Í neðri deild.

Á 7. fundi í Nd., mánudaginn 9. sept., að lokinni dagskrá, mælti

forseti: Þar sem till. á þgskj. 11, um sölu á kjöti o. fl., hefir verið samþykkt, þá er lokið þeim málum, sem legið hafa fyrir hv. deild, og er nú ekki annað eftir en að undirskrifa gerðabókina, en þar sem hún er ekki tilbúin, þá verður hún síðar lögð fram á skrifstofuna til athugunar og undirskriftar.

Um leið og jeg slit þessum síðasta fundi þessarar deildar vil jeg leyfa mjer að þakka öllum háttv. þm. fyrir góða samvinnu og óska þeim góðrar heimferðar og heimkomu.

Að svo mæltu segi jeg fundi slitið.

C. Í sameinuðu þingi.

Á 4. fundi í sameinuðu þingi, þriðjudaginn 10. sept., kl. 1 miðdegis, þinglausnafundi, skýrði

forseti í stuttu máli frá störfum þingsins og mælti síðan:

Þetta þing, hið stysta, sem haldið hefir verið — það hefir staðið í eina 9 daga — hefir ráðið til lykta fyrir sitt leyti hinu mikilvægasta máli, sem legið hefir

fyrir Alþingi, sáttmálanum við sambandsríki vort, Danmörku, um það, að Ísland skuli vera viðurkent og auglýst frjálst og fullvalda ríki, ævarandi hlutlaust í ófriði og í konungsambandi efnu við Danmörku.

Þessi sáttmáli hefir af vorri hálfu, Íslendinga, verið samþykktur af yfirgnæfandi meiri hluta Alþingis og verður nú bráðlega borinn undir alþingiskjösendur í landinu til samþykktar eða synjunar.

Það er ósk og von þessa meiri hluta þingsins, að þjóðin taki sáttmálanum ekki lakar en þingið og að einnig yfirgnæfandi meiri hluti hennar gjaldi jákvæði sitt við honum, að Ríkisþing Dana samþykki hann fyrir sitt leyti og að sameiginlegur konungur vor staðfesti hann.

Það er innileg ósk og von vor allra, að hin íslenska þjóð kunni með fullveldi sitt að fara og að gæta þess, og að það megi reynast henni í framtíðinni öflug lyftistöng til sannra framfara, bæði í andlegum og veraldlegum efnum.

Það gefi guð.

Forsætisráðherra (J. M.): Jeg lýsi yfir því í nafni og umboði hans hátignar konungsins, að þessu 30. lög-gjafarþingi Íslendinga er slitið.

Sigurður Stefánsson: Lengi lifi konungur vor, Kristján hinn Tiundi!

Tóku þingmenn undir þau orð með níföldu húrrahrópi.

Var síðan af þingi gengið.